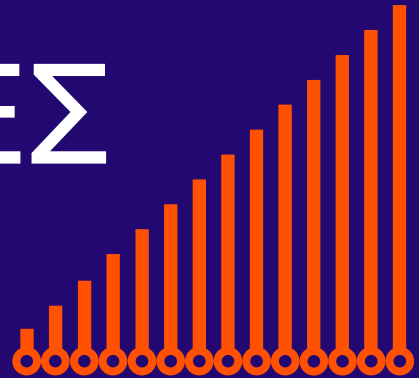
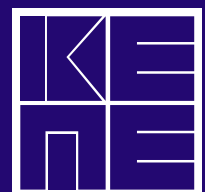

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

- Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις
- Δημοσιονομικές εξελίξεις
- Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές
- Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη
- Ειδικά Θέματα

Οικονομικές

εξελίξεις

Εκδότης:

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Υπεύθυνος Σύνταξης:

Παναγιώτης Γ. Λιαργκόβας

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Σύνταξης:

Νικόλαος Ροδουσάκης

Μέλη της Επιτροπής Σύνταξης:

Κωνσταντίνος Λοΐζος
Βλάσης Μισσός
Φωτεινή Οικονόμου

Γλωσσική και Τυπογραφική

Επιμέλεια:

Ελένη Σουλτανάκη

Τμήμα Εκδόσεων

Πληροφορίες:

Εύα Τουλίτση
Τηλ.: 210 3676347

Παραγωγή:

[βιβλιοτεχνία]

Παππάς Φώτιος και ΣΙΑ Ο.Ε.

Copyright 2025

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,
Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.350
Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136
Δικτυακός τόπος: www.kepe.gr

Το περιοδικό **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο www.kepe.gr
στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Διατίθεται δωρεάν

Σύνοψη και Συμπεράσματα	3
1. Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις	7
1.1. Η εξέλιξη των συνιστωσών της ζήτησης το πρώτο εννεάμηνο του 2024, <i>Γιάννης Παναγόπουλος, Κωνσταντίνος Λοΐζος</i>	7
1.2. Εξελίξεις στον πληθωρισμό στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη, <i>Αιμιλία Μαρσέλλου</i>	17
1.3. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ, <i>Μονάδα Μακροοικονομικών Προβλέψεων ΚΕΠΕ</i> <i>Έρση Αθανασίου, Αριστοτέλης Κουτρούλης, Αιμιλία Μαρσέλλου,</i> <i>Θεόδωρος Τσέκερης</i>	22
1.4. Χρονιά θετικών αποδόσεων για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά το 2024, <i>Φωτεινή Οικονόμου</i>	25
1.5. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Σταθεροποίηση του ρυθμού αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ στα επίπεδα του 2024, <i>Αριστοτέλης Κουτρούλης</i>	31
2. Δημοσιονομικές εξελίξεις	38
Κρατικός Προϋπολογισμός, δημόσιο χρέος και προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών, <i>Ελισάβετ Ι. Νίτση, Γιώργος Ιωαννίδης</i>	38
3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές	47
3.1. Πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη της αγοράς εργασίας , <i>Ιωάννης Χολέζας</i>	47
3.2. Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων στην ΕΕ, σε μη χειρωνακτικά επαγγέλματα (2022), <i>Βλάσης Μισσός</i>	54

4. Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη	59
4.1. Εξελίξεις στην ψηφιακή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, <i>Αθανάσιος Χύμης</i>	59
4.2. Οι καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα, <i>Γεώργιος Μπερτσάτος, Χρήστος Χρυσανθακόπουλος</i>	65
Ειδικά Θέματα	70
Διερεύνηση της επιμονής του Εναρμονισμένου Πληθωρισμού και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, <i>Αλέξανδρος Καρακίτσιος, Ευαγγελία Κασιμάτη, Ευριπίδης Κοντέλης,</i> <i>Ζαχαρία Μπραγουδάκης</i>	70
Δημόσια υγεία, πολυδιάστατη παιδική φτώχεια, Ασφαλιστικό και Δημογραφικό, <i>Ειρήνη Λεριού</i>	88

Σύνοψη και Συμπεράσματα

Η παγκόσμια οικονομία παρουσιάζει αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα

Το 2024, η παγκόσμια οικονομία επέδειξε αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα παρά τις σημαντικές γεωπολιτικές και οικονομικές προκλήσεις (βλ. ενότητα 1.5). Οι συνεχιζόμενες πολεμικές συγκρούσεις στην Ουκρανία και τη Μέση Ανατολή, ο αυξανόμενος προστατευτισμός στο διεθνές εμπόριο και οι διαταραχές στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές προς τα τέλη του καλοκαιριού δεν στάθηκαν ικανά να αποτρέψουν τη διατήρηση θετικών ρυθμών ανάπτυξης.

Ειδικότερα, οι Ηνωμένες Πολιτείες σημείωσαν εντυπωσιακές επιδόσεις, ενώ θετική έκπληξη αποτέλεσαν οι υψηλοί ρυθμοί αύξησης του ΑΕΠ σε αναδυόμενες οικονομίες, όπως η Βραζιλία και η Ρωσία. Κατά το 2024 και το 2025, η παγκόσμια οικονομία αναμένεται να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία με ρυθμούς 3,2%-3,3%, στηριζόμενη στην ανάκαμψη της Ευρωζώνης, της Ιαπωνίας, του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ινδίας. Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και η χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής θα συμβάλουν στην ενίσχυση της συνολικής ζήτησης.

Ωστόσο, παρά τη θετική πορεία της παγκόσμιας οικονομίας, ο ρυθμός ανάπτυξης παραμένει 2,5 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερος από τον μέσο όρο της δεκαετίας που προηγήθηκε της πανδημίας. Τα κύρια προβλήματα που ενισχύουν αυτή την τάση περιλαμβάνουν:

- αναιμικές παραγωγικές επενδύσεις,
- χαμηλούς ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας,
- διογκωμένα χρέη κρατών και ιδιωτών,
- δημογραφικές πιέσεις.

Οι γεωπολιτικές εντάσεις και η ενδεχόμενη αύξηση των μέτρων προστατευτισμού αποτελούν σοβαρούς παράγοντες κινδύνου. Το ενδεχόμενο ενός νέου κύματος προστατευτικών μέτρων θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει την οικονομική ανάκαμψη, επηρεάζοντας αρνητικά το διεθνές εμπόριο, τις επενδύσεις και την αποτελεσματικότητα των αγορών.

Στην Ελλάδα συνεχίζεται η αναπτυξιακή πορεία, έστω και σε χαμηλότερο επίπεδο

Στην Ελλάδα, ο πληθωρισμός τον Δεκέμβριο του 2024 διαμορφώθηκε στο 2,6%, ενώ ο δομικός πληθω-

ρισμός ανήλθε στο 4,1% (βλ. ενότητα 1.2). Οι σημαντικότερες αυξήσεις καταγράφηκαν σε τομείς όπως η ένδυση-υπόδηση (6,2%) και τα ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια (5,9%). Παράλληλα, σημειώθηκε για πρώτη φορά από τον Μάιο του 2021 μείωση στον υποδείκτη τιμών της διατροφής (-0,3%). Σε επίπεδο Ευρωζώνης, ο πληθωρισμός αναμένεται να αυξηθεί ελαφρώς στο 2,5% τον Ιανουάριο του 2025 (Eurostat, 2025).

Σύμφωνα με τις οικονομετρικές εκτιμήσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ), η ελληνική οικονομία αναμένεται να συνεχίσει την αναπτυξιακή της πορεία έως και το δεύτερο τρίμηνο του 2025 (βλ. ενότητα 1.3). Συγκεκριμένα, για το τέταρτο τρίμηνο του 2024, ο ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ προβλέπεται στο 2,4% σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, επιβεβαιώνοντας τη διατήρηση μιας θετικής δυναμικής. Η εκτίμηση για τον μέσο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας στο σύνολο του 2024 ανέρχεται στο 2,3%, ελαφρώς υψηλότερη από την προηγούμενη πρόβλεψη του ΚΕΠΕ (2,1%). Αυτή η αναθεώρηση προς τα πάνω αντικατοπτρίζει την ευνοϊκή εξέλιξη που σημειώθηκε σε αρκετούς από τους οικονομικούς δείκτες που ενσωματώνονται στο υπόδειγμα παραγόντων του ΚΕΠΕ.

Η μικρή θετική απόκλιση των εκτιμήσεων οφείλεται κυρίως στην αναθεώρηση των προσωρινών στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ για το πρώτο εξάμηνο του 2024, καθώς και στην καλύτερη από την αναμενόμενη επίδοση της οικονομίας στο τρίτο τρίμηνο του έτους. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός ανάπτυξης για το τρίτο τρίμηνο διαμορφώθηκε στο 2,4%, έναντι της προηγούμενης πρόβλεψης του ΚΕΠΕ που ήταν 2,2%. Αυτή η θετική εξέλιξη υποδηλώνει τη σχετική ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας απέναντι στις ευρωπαϊκές και διεθνείς αβεβαιότητες, επιβεβαιώνοντας την επίδραση παραγόντων όπως η ενίσχυση της κατανάλωσης, η αύξηση των επενδύσεων και η εισροή χρηματοδοτικών πόρων από ευρωπαϊκά προγράμματα.

Αναφορικά με τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας το 2025, οι εκτιμήσεις για το πρώτο εξάμηνο παραπέμπουν στη διατήρηση μιας σταθερής αναπτυξιακής πορείας. Ο μέσος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ για το πρώτο εξάμηνο του 2025 εκτιμάται στο 2,1%, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2024. Η πρόβλεψη αυτή ενσωματώνει τη συνέχιση θετικών τάσεων που καταγράφηκαν το προηγούμενο έτος, αν και με ελαφρώς ηπιότερους ρυθμούς μεγέθυνσης.

Η διατήρηση αυτής της αναπτυξιακής τροχιάς υποστηρίζεται από διάφορους παράγοντες, όπως η ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης, η διατήρηση της θετικής πορείας της απασχόλησης και η σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Επιπλέον, η εισροή επενδυτικών κεφαλαίων, τόσο από εγχώριες όσο και από διεθνείς πηγές, εκτιμάται ότι θα συμβάλει στη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας. Παρ' όλα αυτά, δεν λείπουν και οι προκλήσεις, καθώς η ευρωπαϊκή οικονομία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει περιορισμούς στη ζήτηση, υψηλό κόστος δανεισμού και γεωπολιτικές αβεβαιότητες, που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τη δυναμική της ελληνικής οικονομίας. Ωστόσο, η συνολική εικόνα παραμένει θετική, με τις εκτιμήσεις να υποδεικνύουν ότι η ελληνική οικονομία βαδίζει προς μια ακόμα χρονιά ανάπτυξης, παρά το απαιτητικό διεθνές περιβάλλον.

Η αγορά εργασίας διατηρεί τη θετική της πορεία, αλλά το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων παραμένει υψηλό

Η ελληνική αγορά εργασίας διατήρησε τη θετική της πορεία, αν και εξακολουθούν να υφίστανται διαφοροποιήσεις μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων (βλ. ενότητα 3.1). Το 2024, παρατηρήθηκε μείωση του συνολικού πληθυσμού και του εργατικού δυναμικού, ωστόσο, η συμμετοχή στην αγορά εργασίας παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα. Η ενίσχυση της παρουσίας αλλοδαπών εργαζομένων οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις ανάγκες κάλυψης κενών θέσεων εργασίας, ιδιαίτερα σε κλάδους με υψηλή ζήτηση. Παρ' όλα αυτά, παραμένει η ανάγκη για αύξηση της συμμετοχής συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων, όπως οι γυναίκες, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού.

Η πτώση του αριθμού των απασχολούμενων το τρίτο τρίμηνο του 2024 (2024γ) προκάλεσε ανησυχία, καθώς κινείται αντίθετα προς την προηγούμενη τάση, ωστόσο, αντισταθμίστηκε από την ετήσια αύξηση της απασχόλησης. Οι νέες θέσεις εργασίας αφορούσαν κυρίως θέσεις πλήρους απασχόλησης και μισθωτής εργασίας, ενώ μειώθηκαν οι εξαναγκαστικές μετατροπές συμβάσεων σε εκ περιτροπής εργασία. Η ζήτηση εργασίας προήλθε κυρίως από τον τομέα του εμπορίου και των κατασκευών, ενώ αντιθέτως ο αγροτικός τομέας κατέγραψε μείωση της απασχόλησης.

Το ποσοστό ανεργίας αποκλιμακώθηκε περαιτέρω στο 9%, αν και οι αποκλίσεις μεταξύ διαφορετικών περιφερειών και κοινωνικών ομάδων διατηρούνται. Παρά τη βελτίωση των συνολικών δεικτών, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων παραμένει υψηλό, επιβεβαιώνοντας την ανάγκη για στοχευμένες πολι-

τικές απασχόλησης. Επιπλέον, η μείωση των κενών θέσεων εργασίας σε περίπου 50.000 υποδηλώνει ότι, παρά τη βελτίωση της απασχόλησης, εξακολουθούν να υπάρχουν διαρθρωτικές αδυναμίες σε συγκεκριμένους κλάδους. Αν και η κατάσταση στην Ελλάδα είναι λιγότερο οξυμένη σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, απαιτούνται στοχευμένες παρεμβάσεις για τη διατήρηση της θετικής δυναμικής και την πρόληψη της επιδείνωσης του προβλήματος στο μέλλον.

Η χρηματιστηριακή αγορά παρουσιάζει εντυπωσιακές επιδόσεις και η Ελλάδα βρίσκεται κοντά στην πλήρη ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας από τον οίκο Moody's

Η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά έκλεισε το 2024 με εντυπωσιακές επιδόσεις, παρουσιάζοντας θετικές αποδόσεις, αύξηση της κεφαλαιοποίησης και βελτιωμένη αξία συναλλαγών (βλ. ενότητα 1.4). Ο δείκτης υψηλής κεφαλαιοποίησης ξεχώρισε με ισχυρότερη απόδοση σε σχέση με τον Γενικό Δείκτη του Χρηματιστηρίου Αθηνών (Χ.Α.), ενώ οι δείκτες μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης σημείωσαν θετικές αλλά ηπιότερες αυξήσεις. Ιδιαίτερα αξιοσημείωτη ήταν η πορεία των κλαδικών δεικτών, με τη βιομηχανία, τα βασικά αγαθά, τις τράπεζες και τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες να καταγράφουν σημαντικά κέρδη. Η σταδιακή αποκλιμάκωση των επιτοκίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, σε συνδυασμό με τις αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, συνέβαλαν στην αύξηση του επενδυτικού ενδιαφέροντος και στη μείωση του κόστους δανεισμού.

Η θετική δυναμική της αγοράς ομολόγων αποτέλεσε επιπλέον ενισχυτικό παράγοντα, καθώς τα εταιρικά ομόλογα κατέγραψαν αυξημένη αξία συναλλαγών και θετικές αποδόσεις, ενισχύοντας το επενδυτικό περιβάλλον. Η Ελλάδα πλέον βρίσκεται κοντά στην πλήρη ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας από τον οίκο Moody's, γεγονός που ενδέχεται να οδηγήσει στην αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών στις ανεπτυγμένες αγορές. Μια τέτοια εξέλιξη θα μπορούσε να προσφέρει νέες επενδυτικές δυνατότητες και αυξημένη ρευστότητα στις επιχειρήσεις, ενισχύοντας συνολικά την οικονομία.

Η ενίσχυση της ψηφιακής σύγκλισης ενισχύει την ανταγωνιστικότητα, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν κενά στον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων

Η βελτίωση της θέσης της ελληνικής οικονομίας στον δείκτη DESI (Digital Economy and Society Index) απο-

τελεί ένα ενθαρρυντικό σημάδι συγκριτικής σύγκλισης με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (βλ. ενότητα 4.1). Ωστόσο, η σύγκλιση αυτή καταγράφεται κυρίως στη διάσταση της ψηφιοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών, όπου έχουν υλοποιηθεί σημαντικές μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα, η απόσταση από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο παραμένει αισθητή στον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων και στις ψηφιακές υποδομές, ενώ μεγαλύτερη απόκλιση παρατηρείται στον τομέα των ψηφιακών δεξιοτήτων. Η επιτάχυνση της ψηφιοποίησης της ελληνικής οικονομίας απαιτεί ιδιαίτερη έμφαση στη βελτίωση των ταχυτήτων του διαδικτύου, που εξακολουθούν να υστερούν σημαντικά έναντι των Ευρωπαίων εταίρων, καθώς και στην εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων σε θέματα Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών (ICT). Παράλληλα, η υποβοήθηση των επιχειρήσεων στον ψηφιακό μετασχηματισμό τους –με αύξηση της χρήσης τεχνολογιών νέφους και τεχνητής νοημοσύνης– θα πρέπει να αποτελέσει στρατηγική προτεραιότητα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητάς τους.

Ο δείκτης DESI αποκαλύπτει τα βασικά σημεία όπου η ελληνική οικονομία πρέπει να ενισχύσει τις προσπάθειές της, προκειμένου να συμβαδίσει με τις τεχνολογικές εξελίξεις και τις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού. Η υιοθέτηση σύγχρονων τεχνολογιών από τις επιχειρήσεις, η ανάπτυξη ψηφιακών δεξιοτήτων στον ενεργό πληθυσμό και η αναβάθμιση των τηλεπικοινωνιακών υποδομών συνιστούν κρίσιμους παράγοντες για τη διαμόρφωση ενός δυναμικού και καινοτόμου παραγωγικού μοντέλου. Η ενίσχυση της ψηφιακής παιδείας ήδη από τα πρώτα στάδια της εκπαίδευσης, η δημιουργία προγραμμάτων επανακατάρτισης εργαζομένων και η παροχή κινήτρων για την υιοθέτηση ψηφιακών λύσεων από τις επιχειρήσεις μπορούν να επιταχύνουν την προσαρμογή της ελληνικής οικονομίας στις νέες απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής.

Για να διασφαλιστεί μια σταθερά ανοδική πορεία ανταγωνιστικότητας, απαιτούνται επιταχυνόμενες μεταρρυθμίσεις σε βασικούς τομείς της οικονομίας

Εκτός από την ψηφιακή σύγκλιση, η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας αξιολογείται και μέσω του δείκτη IMD (World Competitiveness Index), ο οποίος περιλαμβάνει ένα σύνολο υποδεικτών που αφορούν τη γενικότερη οικονομική επίδοση. Σύμφωνα με τον δείκτη αυτόν, η βελτίωση της Ελλάδας στον δείκτη DESI αντικατοπτρίζεται και στην άνοδο της συνολικής ανταγωνιστικότητάς της, γεγονός που υποδηλώνει μια ευρύτερη δυναμική εκσυγχρονισμού.

Ωστόσο, προκειμένου να διασφαλιστεί μια σταθερά ανοδική πορεία, απαιτούνται επιταχυνόμενες μεταρρυθμίσεις σε βασικούς τομείς, όπως η εκπαίδευση και η κατάρτιση των εργαζομένων, η βελτίωση της πρόσβασης σε χρηματοδότηση για τον ψηφιακό μετασχηματισμό των επιχειρήσεων και η αποτελεσματικότερη λειτουργία του νομικού συστήματος, ιδιαίτερα στην εφαρμογή των συμβάσεων.

Η ανάγκη προσέλκυσης ξένων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας αποτελεί μια ακόμα κρίσιμη παράμετρο για την ενίσχυση της ελληνικής οικονομίας. Η εγκατάσταση τέτοιων επιχειρήσεων δεν προσφέρει μόνο άμεσες επενδυτικές ροές, αλλά λειτουργεί και ως μηχανισμός μεταφοράς τεχνογνωσίας, δημιουργώντας έναν πυρήνα καινοτομίας που μπορεί να ανατροφοδοτήσει την εγχώρια οικονομία. Παράλληλα, μια επιτυχημένη στρατηγική προσέλκυσης ξένων επενδύσεων στον τομέα της τεχνολογίας θα μπορούσε να συμβάλει στη μετατροπή του φαινομένου της διαρροής εγκεφάλων (brain drain) σε δυναμική επιστροφή εξειδικευμένων επιστημόνων (brain gain), ενισχύοντας το ανθρώπινο κεφάλαιο της χώρας.

Η κατανομή των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων δείχνει μεγάλη συγκέντρωση στον τομέα των ακινήτων

Η ανάλυση των καθαρών Ξένων Άμεσων Επενδύσεων (ΞΑΕ) στην Ελλάδα ανά ομάδα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας αποκαλύπτει σημαντικές τάσεις και διαφοροποιήσεις (βλ. ενότητα 4.2). Οι μη χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες έχουν διαχρονικά κυρίαρχο ρόλο στις καθарές ΞΑΕ, διατηρώντας την πρωτοκαθεδρία σε σχέση με τις υπόλοιπες κατηγορίες. Στη δεύτερη θέση ακολουθούν οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες, επιβεβαιώνοντας ότι ο τομέας των υπηρεσιών αποτελεί τον βασικό κινητήριο μοχλό για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων στη χώρα. Τα τελευταία πέντε έτη (2019-2023), οι καθарές ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών διαμορφώθηκαν σε πάνω από τα 3 δισ. ευρώ ετησίως, με εξαίρεση το 2020, όταν λόγω της πανδημίας καταγράφηκε πτώση στα 1,9 δισ. ευρώ. Το 2019 σημειώθηκε ιστορικό ρεκόρ ύψους 3,4 δισ. ευρώ, το οποίο ξεπεράστηκε το 2022 με νέο υψηλό στα 4,8 δισ. ευρώ.

Συνολικά, οι καθарές ΞΑΕ στην Ελλάδα έχουν ακολουθήσει μια ανοδική τάση, με ιστορικό ρεκόρ 4,27 δισ. ευρώ το 2006, το οποίο ξεπεράστηκε το 2019 με 4,48 δισ. ευρώ. Τα επόμενα έτη, η ανοδική πορεία συνεχίστηκε, με τις επενδύσεις να φτάνουν τα 5,35 δισ. ευρώ το 2021 και να εκτοξεύονται πάνω από τα 8 δισ. ευρώ το 2022, σημειώνοντας αύξηση άνω του 50% σε

σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία του 2023, οι καθαρές ΞΑΕ ανέρχονται σε περίπου 4,8 δισ. ευρώ, καταγράφοντας μια σχετική υποχώρηση, αλλά παραμένοντας σε υψηλά επίπεδα.

Παρ' όλα αυτά οι καθαρές ΞΑΕ σε ακίνητα αποτελούν ένα διαρκώς αυξανόμενο τμήμα των συνολικών ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα. Από το 2013, όταν το μερίδιό τους ήταν μόλις 7,4%, η συμμετοχή των ΞΑΕ σε ακίνητα αυξήθηκε σημαντικά, φτάνοντας το 33,5% το 2018. Τα έτη 2019-2020, το ποσοστό αυτό διατηρήθη-

κε πάνω από το 30%, γεγονός που αποδίδεται κυρίως στην εφαρμογή του προγράμματος «χρυσής βίζας» (golden visa), το οποίο αύξησε το επενδυτικό ενδιαφέρον από υπηκόους τρίτων χωρών. Παρά την πτώση στο 22% το 2021, καταγράφηκε εκ νέου αύξηση στο 24,6% το 2022, ενώ το 2023 σημειώθηκε ιστορικό ρεκόρ με 44,7% (βάσει προσωρινών στοιχείων).

*Καθηγητής ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ Γ. ΛΙΑΡΓΚΟΒΑΣ
Πρόεδρος του Δ.Σ. και
Επιστημονικός Διευθυντής του ΚΕΠΕ*

1. Τρέχουσες (μακρο-)οικονομικές εξελίξεις

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 56, 2025, σσ. 7-16

1.1. Η εξέλιξη των συνιστωσών της ζήτησης το πρώτο εννεάμηνο του 2024

1.1.1. Εισαγωγή - Εγχώρια και εξωτερική ζήτηση

Γιάννης Παναγόπουλος

Στη συγκεκριμένη ενότητα, αξιοποιώντας τα υπάρχοντα καταγεγραμμένα μακροοικονομικά στοιχεία, προχωρούμε στην ανάλυση των τρεχουσών εξελίξεων του πρώτου εννεάμηνου του 2024. Συγκεκριμένα, με βάση τα αποτελέσματα του Πίνακα 1.1.1, κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2024, παρατηρούμε την ύπαρξη θετικών ποσοστών μεταβολής στα επιμέρους μακροοικονομικά μεγέθη, εξαιρουμένων των εξαγωγών αγαθών και της δημόσιας κατανάλωσης. Διαπιστώνεται, επίσης, η σχετική σταθερότητα στη μεγέθυνση της οικονομίας σε σχέση με το αντίστοιχο εννεάμηνο του 2023 (2,3% και 2,4%, αντίστοιχα). Αξιοπρόσεκτη, για το τρίτο τρίμηνο του 2024 σε σχέση με αυτό του δεύτερου τριμήνου, σε όρους οικονομικής μεγέθυνσης, η καλύτερη απόδοση της ιδιωτικής κατανάλωσης, των συνολικών εξαγωγών αλλά και η μείωση του ποσοστού αύξησης των εισαγωγών.

Σε ό,τι αφορά τους παράγοντες που συνέβαλαν στην πορεία μεγέθυνσης του ΑΕΠ το πρώτο εννεάμηνο του 2024 (2,3%), θα πρέπει να επισημάνουμε ότι από τους επιμέρους μακροοικονομικούς συντελεστές το μεγαλύτερο θετικό ποσοστό μεταβολής παρουσίασαν οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (2,2%) και ακολούθησε, κατά σειρά μεγέθους, η ιδιωτική κατανάλωση (1,8%). Από την άλλη πλευρά, αξιοπρόσεκτο είναι ότι η δημόσια κατανάλωση (-4,1%) και οι εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών (-0,1%) είχαν αρνητικό πρόσημο.

Σε όρους τριμήνου –τρίτο τρίμηνο του 2024– έχουμε μια κάπως διαφορετική πορεία σε ό,τι αφορά τη σειρά σημαντικότητας των επιμέρους συντελεστών στην καταγεγραμμένη πορεία της μεγέθυνσης του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, η πιο θετική συνιστώσα ήταν αυτή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών (3,3%), δευτερευό-

ντως η ιδιωτική κατανάλωση (2,1%), και εν συνεχεία οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (0,3%) (Πίνακας 1.1.1).

Μια αντίστοιχη περίπου πορεία καταγράφει –για το τρίτο τρίμηνο του 2024– και η εγχώρια ζήτηση (Διάγραμμα 1.1.2). Έτσι, με βάση τις υπάρχουσες συνιστώσες στην καταγεγραμμένη μεγέθυνση του ΑΕΠ (χρησιμοποιώντας εποχικά διορθωμένα στοιχεία), η ιδιωτική κατανάλωση συνέχισε να αποτελεί την πιο θετική συνιστώσα (1,45), ακολουθούμενη από τη συνιστώσα των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου (0,04), ενώ η δημόσια κατανάλωση συνέχισε να αποτελεί την αρνητική συνιστώσα (-0,27).

Όσον αφορά τη συμμετοχή του εγχώριου και του εξωτερικού τομέα ζήτησης (δηλαδή του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών) στο ΑΕΠ, για το τρίτο τρίμηνο του 2024, τα πράγματα παρουσιάζουν ένα σχετικώς θετικό ισοζύγιο, κυρίως λόγω της σημαντικής θετικής συνεισφοράς τόσο της μεταβολής των αποθεμάτων (4,62) όσο και της εγχώριας ζήτησης (4,56) (Διάγραμμα 1.1.3). Έτσι, η αρνητική συνεισφορά του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών (-0,69) αντιμετωπίστηκε επαρκώς από τη θετική συνεισφορά των δύο αυτών συνιστωσών.

Σε ό,τι αφορά την πορεία του Δείκτη Οικονομικού Κλίματος (ΔΟΚ), ως μελλοντικού «πληρεξούσιου» της ζήτησης, στο Διάγραμμα 1.1.4, καταγράφονται οι προσδοκίες νοικοκυριών και επιχειρήσεων για την περίοδο 1/2024-12/2024. Ο συγκεκριμένος δείκτης ακολούθησε μια περίοδο μεταβλητότητας, η οποία ξεκίνησε από τις 107,3 μονάδες, τον Ιανουάριο του 2024, για να «επιστρέψει» στις 106 μονάδες τον Δεκέμβριο του 2024. Εν κατακλείδι, οι προσδοκίες των νοικοκυριών και επιχειρήσεων για το 2024 ήταν κάπως ευμετάβλητες αλλά γενικά συγκρατημένες.

Παρακάτω ακολουθεί μια πιο αναλυτική συζήτηση σχετικά με τη συνεισφορά του ισοζυγίου των αγαθών και υπηρεσιών της χώρας στο ΑΕΠ.

Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών

Η εξέλιξη του εξωτερικού τομέα (ποσοστιαία μεταβολή εξαγωγών μείον εισαγωγές), για το εννεάμηνο του 2024, όπως παρουσιάζεται στο Διάγραμμα

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη
(% ρυθμοί μεταβολής με εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε σταθερές τιμές)

	2022 Q1	2022 Q2	2022 Q3	2022 Q4	2023 Q1	2023 Q2	2023 Q3	2023 Q4	2024 Q1	2024 Q2	2024 Q3	9μηνο 2023	9μηνο 2024
Ιδιωτική κατανάλωση	14,1	9,5	7,4	4,5	2,1	1,7	1,6	1,4	1,6	1,8	2,1	1,8	1,8
Δημόσια κατανάλωση	1,1	2,1	-0,8	-1,8	4,4	2,4	-0,8	4,0	-6,8	-4,2	-1,4	2,0	-4,1
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	19,6	15,0	12,2	18,4	10,7	8,6	8,6	0,6	2,6	3,7	0,3	9,3	2,2
Ζήτηση*	12,1	8,6	6,3	5,2	3,7	2,7	2,2	1,5	0,4	1,0	1,1	2,8	0,9
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	15,9	14,2	-0,8	-0,5	8,7	-1,7	0,0	0,9	-5,3	1,7	3,3	2,3	-0,1
Αγαθών	6,9	5,6	3,8	2,0	8,8	-2,8	-2,8	-4,3	-10,2	1,2	1,2	1,0	-2,6
Υπηρεσιών	21,6	27,6	-1,7	-3,6	6,9	-0,1	3,3	5,6	1,7	2,7	5,1	3,3	3,2
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	18,8	16,1	6,0	8,3	4,5	-1,0	3,1	-2,4	3,7	8,7	4,2	2,2	5,5
Αγαθών	19,3	18,7	9,8	6,4	2,2	-3,8	2,7	-2,1	3,1	9,9	2,3	0,3	5,1
Υπηρεσιών	13,7	4,6	-7,7	9,9	13,2	8,2	2,5	-2,8	4,4	5,2	12,5	7,9	7,4
Δ ΑΕΠ	8,0	6,7	4,7	4,1	2,0	3,0	2,2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,4	2,3

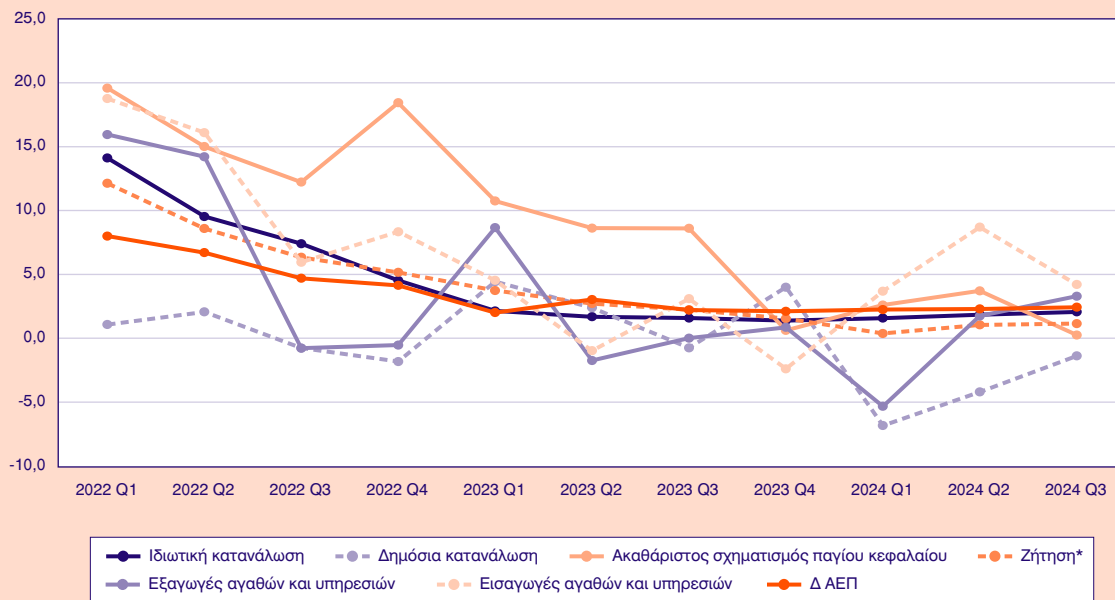
Πηγή: Τριμηνιαίο Εθνικό Λογαριασμό.

* Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.1

Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη (%)

(% ρυθμοί μεταβολής με εποχικά διορθωμένα στοιχεία, σε σταθερές τιμές)

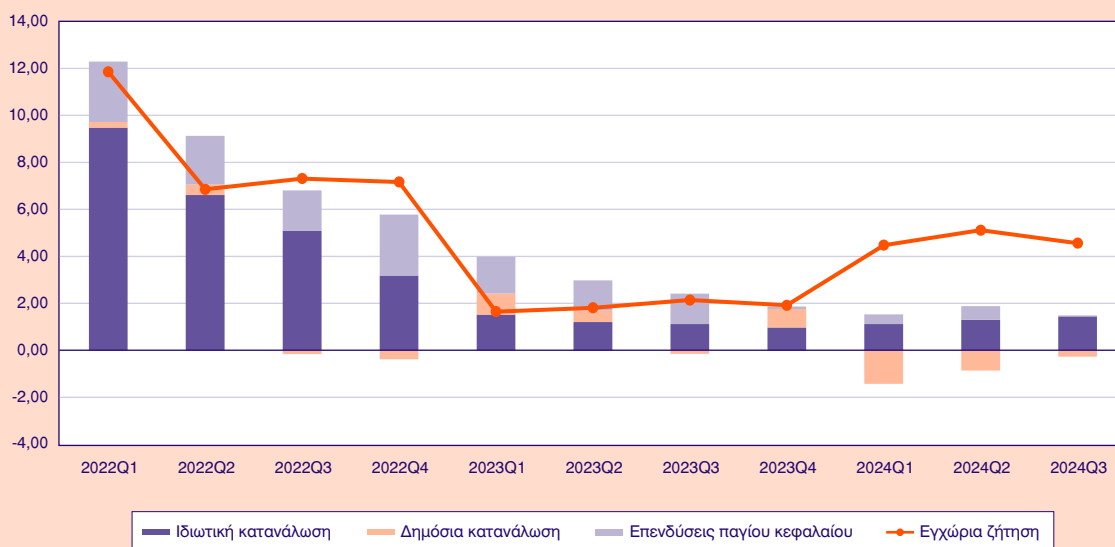

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

* Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.2

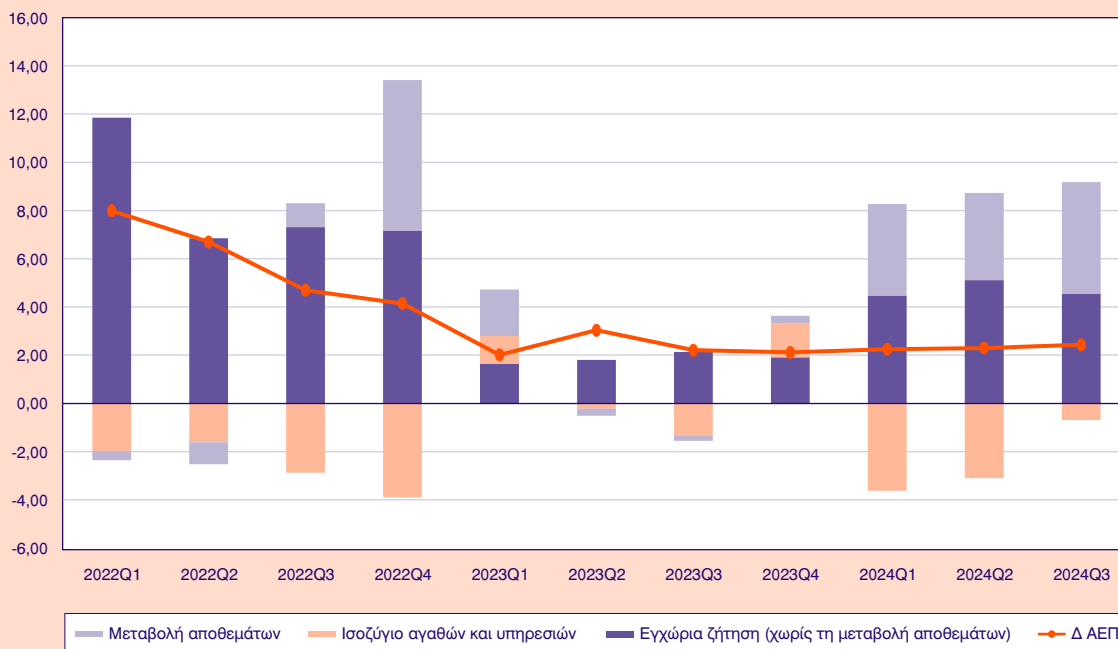
Επιμέρους συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.3

Εγχώρια και καθαρή εξωτερική ζήτηση*

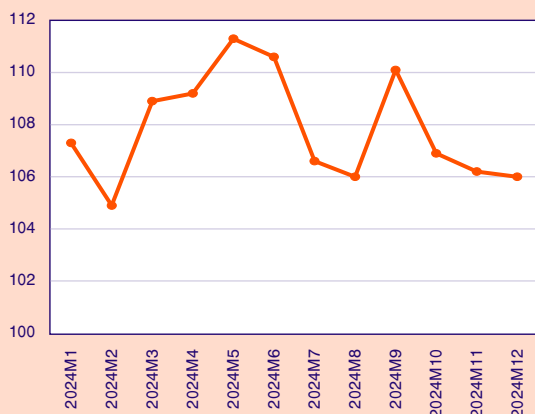

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

* Η μεταβολή αποθεμάτων το 2024Q1 και Q2 είναι υπολογισμός του συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.4

Δείκτης Οικονομικού Κλίματος (1/2024-8/2024)

Πηγή: Eurostat.

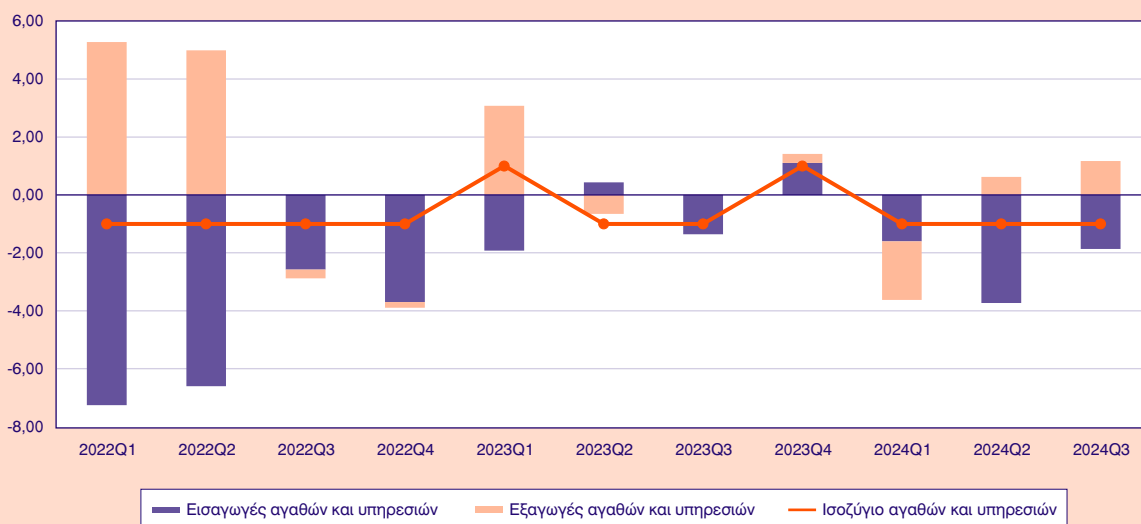
1.1.3, κρίνεται σε γενικές γραμμές ελαφρώς αρνητική (-0,69). Παρακάτω θα αναφερθούμε ξεχωριστά για τον ρυθμό μεταβολής των αγαθών και ξεχωριστά για τον ρυθμό μεταβολής των υπηρεσιών. Ξεκινώντας από τις εξαγωγές, να υπογραμμίσουμε ότι

σε ό,τι, αφορά τις υπηρεσίες, οι οποίες αποτελούν και το σχετικά μικρότερο τμήμα των εξαγωγών, παρουσίασαν αύξηση εννεαμήνου της τάξης του 3,2%, ενώ αντίθετα τα αγαθά, που ήταν και το μεγαλύτερο τμήμα των εξαγωγών, παρουσίασαν μείωση της τάξης του -2,6% για το εννεάμηνο. Από την άλλη πλευρά, για το ίδιο εννεάμηνο, οι εισαγόμενες υπηρεσίες είχαν αύξηση της τάξης του 7,4%, ενώ τα εισαγόμενα αγαθά είχαν μια αύξηση της τάξης του 5,1%.

Αναφορικά τώρα με τη συνεισφορά του ισοζυγίου των αγαθών και υπηρεσιών στον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ, να επαναλάβουμε εδώ ότι για το τρίτο τρίμηνο του 2024 διαμορφώθηκε στις -0,69 μονάδες, εν αντιθέσει με τις -1,36 μονάδες για το τρίτο τρίμηνο του 2023 [Διάγραμμα 1.1.5]. Αναλυτικότερα, είχαμε τη θετική συνεισφορά των συνολικών εξαγωγών στο ΑΕΠ που εκτιμάται στις 1,17 μονάδες, ενώ από την άλλη πλευρά είχαμε την αρνητική συνεισφορά των συνολικών εισαγωγών στο ΑΕΠ που ήταν της τάξης των -1,86 μονάδων. Η γενικότερη διαχρονική εικόνα, με τα αντίστοιχα ιστογράμματα των εξαγωγών και των εισαγωγών, παρουσιάζεται αναλυτικά στο Διάγραμμα 1.1.5.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.5

Επιμέρους συνιστώσες της εξωτερικής ζήτησης

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

1.1.2. Ιδιωτική κατανάλωση και επενδύσεις

Κωνσταντίνος Λοΐζος

1.1.2.1. Ιδιωτική κατανάλωση

Μικρή αυξητική τάση της ιδιωτικής καταναλωτικής δαπάνης τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2024

Σύμφωνα με τα τριμηνιαία εποχικά διορθωμένα στοιχεία των *Εθνικών Λογαριασμών*¹, η ιδιωτική κατανάλωση των νοικοκυριών και των ΜΚΙΕΝ² αυξήθηκε από 40.012 εκατ. ευρώ, σε τρέχουσες τιμές, στο πρώτο τρίμηνο του 2024 σε 40.524 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο και 41.074 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του 2024. Παρόμοια, σε όρους αλυσωτών δεικτών όγκου σε σταθερές τιμές 2020, η ιδιωτική κατανάλωση αυξήθηκε από 35.104 εκατ. ευρώ στο πρώτο τρίμηνο του 2024 σε 35.205 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο και 35.239 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του 2024. Σε όρους ποσοστιαίων μεταβολών³ σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, βάσει των εποχικά διορθωμένων στοιχείων αλυσωτών δεικτών όγκου, η ιδιωτική

κατανάλωση παρουσίασε θετικούς αλλά μειούμενους ρυθμούς, οι οποίοι ήταν 0,8% στο πρώτο τρίμηνο του 2024, 0,3% στο δεύτερο τρίμηνο και 0,1% στο τρίτο τρίμηνο του ίδιου έτους. Σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους όμως, οι αντίστοιχοι ρυθμοί ήταν θετικοί και αυξανόμενοι, ήτοι 1,6%, 1,8%, και 2,1%.

Η ιδιωτική κατανάλωση ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν 68,98%, κατά μέσο όρο, κατά το πρώτο εννεάμηνο του 2024, με μικρή αυξητική μεταβολή από τον μέσο όρο της το 2023 που ήταν 68,93%. Αντίθετα, η δημόσια κατανάλωση ήταν, ως ποσοστό του ΑΕΠ, σαφώς μικρότερη και ίση με το 18,44% το πρώτο εννεάμηνο του 2024 αντί για το 19,39% της συνολικής δαπάνης το 2023. Στον ακαθάριστο σχηματισμό κεφαλαίου (παγίου κεφαλαίου και μεταβολής αποθεμάτων) παρατηρείται η αντίθετη τάση, καθώς ήταν, κατά μέσο όρο, το πρώτο εννεάμηνο του 2024 το 17,76% του ΑΕΠ, υψηλότερο ποσοστό σε σχέση με τον μέσο όρο του το 2023 που ήταν 16,66% του ΑΕΠ. Επιπλέον, το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο αυξήθηκε κατά μέσο όρο ως ποσοστό του ΑΕΠ, από -4,99% κατά μέσο όρο το 2023, σε -5,19% του ΑΕΠ το πρώτο εννεάμηνο

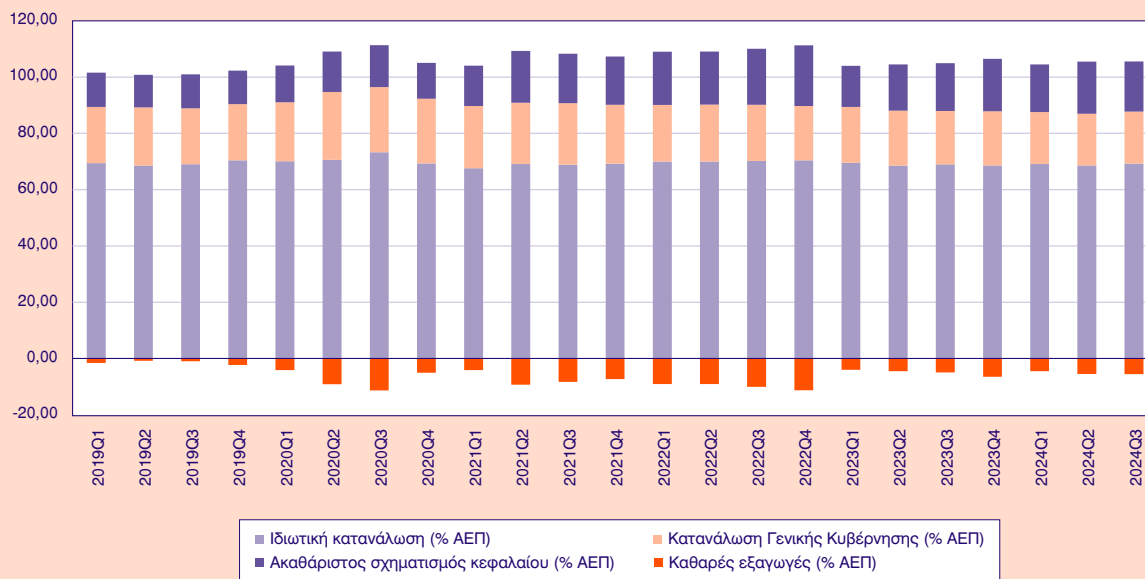
1. Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, Δελτίο Τύπου ΕΛΣΤΑΤ, 6 Σεπτεμβρίου 2024.

2. Μη κερδοσκοπικά ιδρύματα που εξυπηρετούν νοικοκυριά.

3. Οι ποσοστιαίες μεταβολές υπολογίζονται με τον τύπο $\frac{X_t - X_{t-1}}{X_{t-1}}$.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.6

Εξέλιξη της ιδιωτικής κατανάλωσης και των άλλων συνιστωσών της ζήτησης ως ποσοστού του ΑΕΠ (προσέγγιση δαπάνης) (εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

του 2024 (Διάγραμμα 1.1.6). Επομένως, παρατηρήθηκε κατά τους πρώτους εννέα μήνες του 2024 μικρή αύξηση του μεριδίου της ιδιωτικής κατανάλωσης, παράλληλα με την αύξηση του μεριδίου των ακαθάριστων ιδιωτικών επενδύσεων στο ΑΕΠ και τη μείωση του μεριδίου της δημόσιας κατανάλωσης, ενώ αυξήθηκε και το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο.

Μικρότερης κλίμακας οι αρνητικές εξελίξεις στο λιανικό εμπόριο το πρώτο εννεάμηνο του 2024

Η εξέλιξη του λιανικού εμπορίου σε όρους ποσοστιαίων μεταβολών του γενικού δείκτη όγκου ήταν αρνητική, κατά μέσο όρο, στο πρώτο εννεάμηνο του 2024 (-1,23%), σε σχέση με τους αντίστοιχους μήνες του προηγούμενου έτους βάσει των μηνιαίων στοιχείων της ΕΛΣΤΑΤ (Διάγραμμα 1.1.7). Η αντίστοιχη αρνητική τιμή για το 2023 ήταν πολύ υψηλότερη, καθώς κατά μέσο όρο η ποσοστιαία μεταβολή του γενικού δείκτη όγκου ήταν -3,25%. Ωστόσο, στα είδη διατροφής διαπιστώνουμε θετική μέση ποσοστιαία μεταβολή το πρώτο εννεάμηνο του 2024 (1,13%), που έρχεται σε αντίθεση με την αρνητική μέση ποσοστιαία μεταβολή για το 2023 (-1,23%). Στα καύσιμα η αρνητική μέση ποσοστιαία μεταβολή -7,26% το πρώτο εννεάμηνο του 2024 διαδέχτηκε τη θετική 5,05% το 2023. Επιπλέον, στα άλλα είδη εκτός καυσίμων τη θέση της

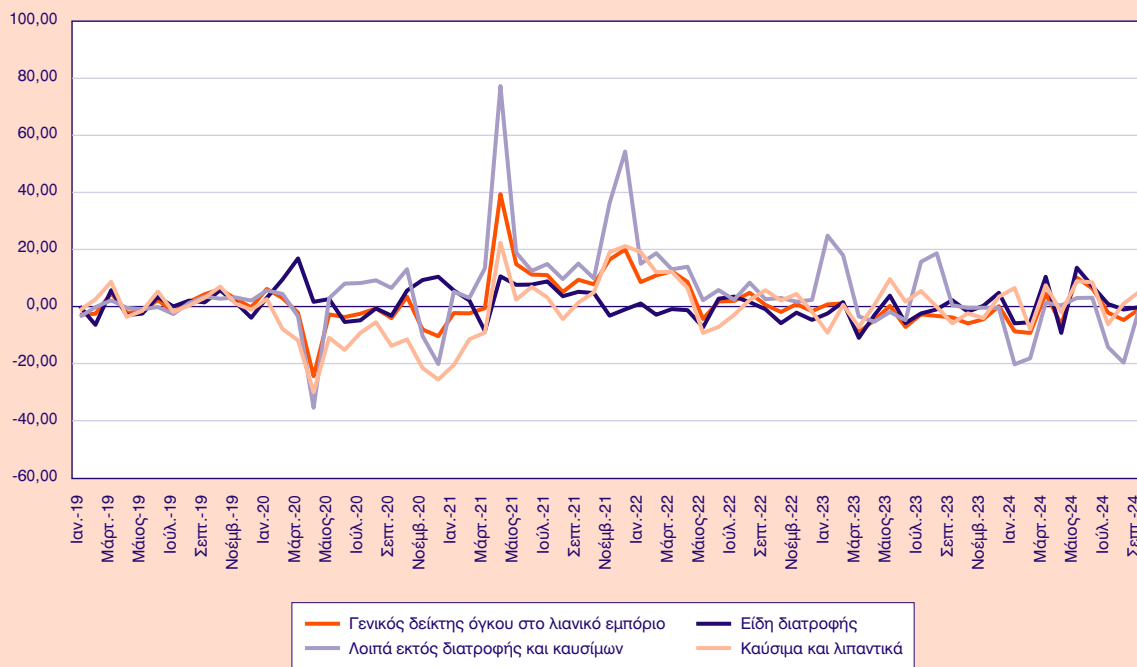
αρνητικής μέσης μεταβολής -0,62% το 2023 πήρε ένας θετικός ρυθμός 2,36%, κατά μέσο όρο, το πρώτο εννεάμηνο του 2024. Αν θεωρήσουμε ότι τη συνολική εικόνα περιγράφει ο γενικός δείκτης, τότε πράγματι, κατά μέσο όρο, οι αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής του 2023 επαναλαμβάνονται το πρώτο εννεάμηνο του 2024. Ωστόσο, αξιοσημείωτη είναι η αντιστροφή που παρατηρείται μεταξύ 2023 και πρώτου εννεαμήνου 2024 όσον αφορά τις συνιστώσες του γενικού δείκτη, με έμφαση στους θετικούς ρυθμούς των ειδών διατροφής και των καυσίμων. Στον βαθμό που αυτές οι δύο κατηγορίες καλύπτουν βασικά αγαθά για τη συντήρηση των νοικοκυριών, φαίνεται ότι συνέβαλαν στη μείωση του αρνητικού ρυθμού του γενικού δείκτη το πρώτο εννεάμηνο του 2024 σε σχέση με το 2023.

Στασιμότητα των προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο με τάση χειροτέρευσης

Από τους δημοσιευμένους από την Eurostat δείκτες εμπιστοσύνης (Διάγραμμα 1.1.8), παρατηρούμε ότι οι διακυμάνσεις και των δύο δεικτών προσδοκιών από τον Ιανουάριο του 2023 έως τον Νοέμβριο του 2024 συνεχίζονται. Αυτή η στασιμότητα των προσδοκιών δεν μας προδιαθέτει θετικά ως προς τη γρήγορη άρση των αρνητικών εξελίξεων στο λιανικό εμπόριο στο μέλλον, αλλά και δεν αποκλείει πιθανές ευνοϊκό-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.7

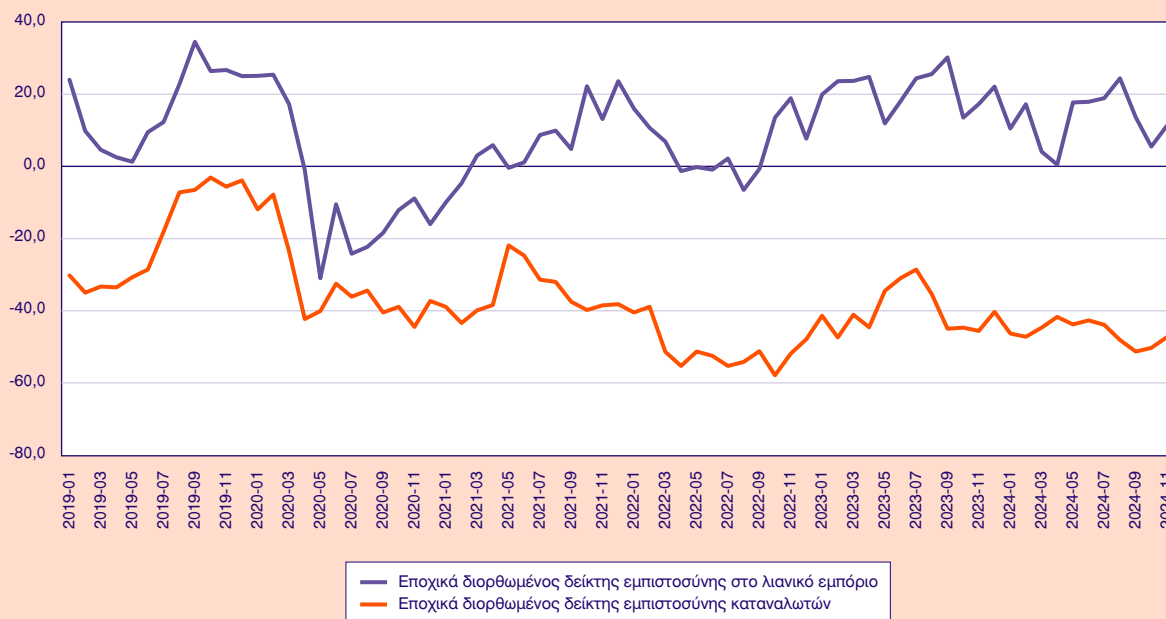
Ποσοστιαίες μεταβολές γενικού δείκτη όγκου και δεικτών στις κύριες κατηγορίες καταστημάτων στο λιανικό εμπόριο

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.8

Δείκτες εμπιστοσύνης στο λιανικό εμπόριο

Πηγή: Eurostat, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

τερες τιμές ρυθμών μεταβολής για τις συνιστώσες του γενικού δείκτη. Σε κάθε περίπτωση, συνεχίζεται η αβεβαιότητα για τις μελλοντικές εξελίξεις στο λιανικό εμπόριο. Ωστόσο, σε όρους μέσων ετήσιων τιμών παρατηρείται χειροτέρευση των δεικτών αυτών, και μάλιστα του δείκτη εμπιστοσύνης καταναλωτών, από -39,97 το 2023 σε -46,12 το 2024 (έως τον Νοέμβριο) και του δείκτη εμπιστοσύνης στο λιανικό εμπόριο, από 21,25 το 2023 σε 12,87 το 2024.

1.1.2.2. Επενδύσεις

Ασαφής εξέλιξη στις ακαθάριστες επενδύσεις στο πρώτο εννεάμηνο του 2024

Ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου αυξήθηκε από 8.649 εκατ. στο πρώτο τρίμηνο του 2024, σε τρέχουσες τιμές, σε 8.847 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο και σε 9.028 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του 2024. Παρόμοια, σε όρους αλυσωτών δεικτών όγκου σε σταθερές τιμές 2020, ο ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου αυξήθηκε από 7.882 εκατ. ευρώ στο

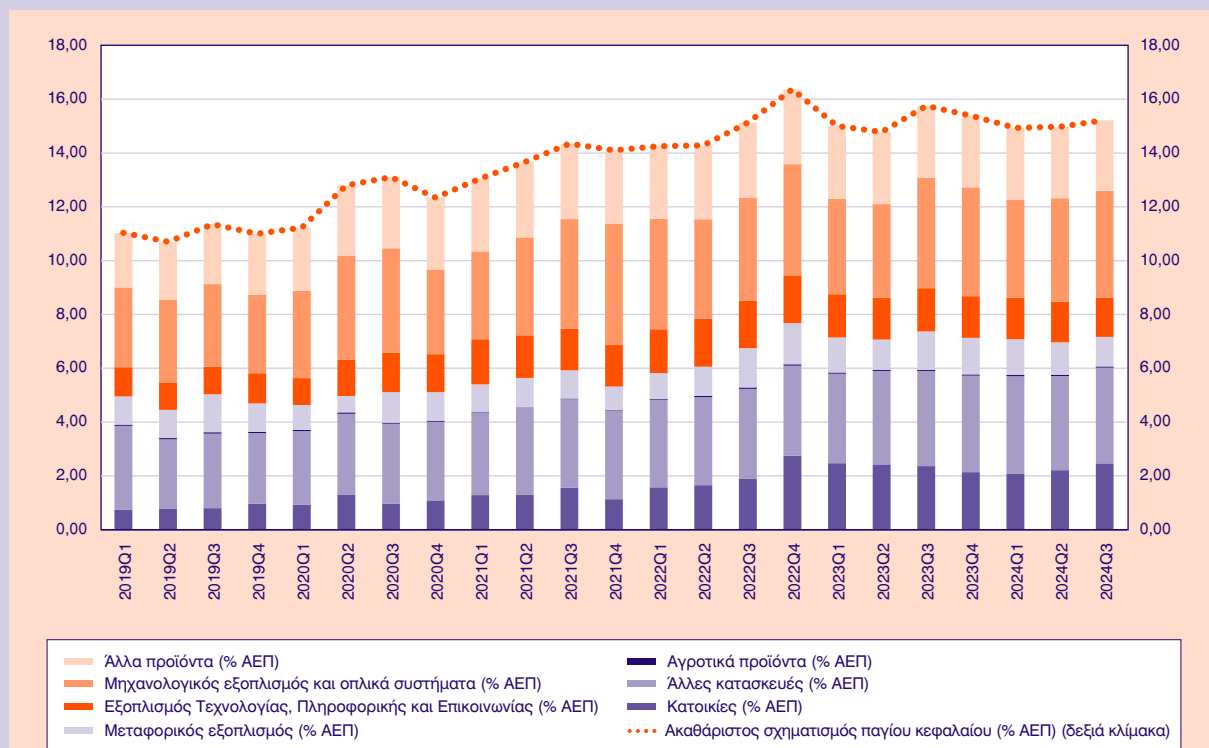
πρώτο τρίμηνο του 2024 σε 7.996 εκατ. ευρώ στο δεύτερο τρίμηνο, πριν μειωθεί σε 7.911 εκατ. ευρώ στο τρίτο τρίμηνο του 2024. Από την άποψη του ρυθμού μεταβολής ως προς το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, παρατηρήθηκαν θετικοί ρυθμοί ακαθάριστων επενδύσεων, που ήταν 2,6% στο πρώτο τρίμηνο του 2024, 3,7% στο δεύτερο τρίμηνο αλλά μόνο 0,3% για το τρίτο τρίμηνο του 2024. Τέλος, σχετικά με τους ρυθμούς μεταβολής σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, αυτοί ήταν θετικοί τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2024 (0,5% και 1,4%) αλλά αρνητικοί στο τρίτο τρίμηνο του έτους (-1,1%), σύμφωνα με τα εποχικά διορθωμένα στοιχεία αλυσωτών δεικτών όγκου.

Ωστόσο, σε τρέχουσες τιμές, ως ποσοστό του ΑΕΠ (Διάγραμμα 1.1.9), το πρώτο εννεάμηνο του 2024 ο μέσος ρυθμός μεταβολής του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου, σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ήταν -0,34%, σε συμφωνία με τον αρνητικό μέσο ρυθμό μεταβολής το 2023 (-1,39%). Παρόμοια, για τον μηχανολογικό και μεταφορικό εξοπλισμό ως ποσοστό του ΑΕΠ, η αρνητική μέση ετήσια ποσοστιαία μεταβολή -1,12% για το 2023 δίνει τη θέση της σε μέση

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.9

Εξέλιξη των επενδύσεων και της σύνθεσής τους ως ποσοστού του ΑΕΠ

(εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε τρέχουσες τιμές)

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

αρνητική ποσοστιαία μεταβολή -2,06% για το πρώτο εννεάμηνο του 2024. Εν αντιθέσει με τα παραπάνω, στις κατασκευές (κατοικίες και άλλες κατασκευές) ως ποσοστό του ΑΕΠ από -1,50%, κατά μέσο όρο, το 2023 περνάμε σε θετικό μέσο ρυθμό μεταβολής 1,72% στο πρώτο εννεάμηνο του 2024. Επομένως, παρά την αύξηση της συμμετοχής των επενδύσεων στο ΑΕΠ, σε τρέχουσες τιμές, κατά μέσο όρο στο πρώτο εννεάμηνο του 2024, η μέση τάση ήταν αρνητική λόγω της σημαντικής μείωσης μεταξύ του τελευταίου τριμήνου του 2023 και του πρώτου τριμήνου του 2024. Από την άλλη πλευρά, σε πραγματικούς όρους, η κάμψη επέρχεται στο τελευταίο τρίμηνο του 2024. Τα παραπάνω δίνουν μία ασαφή εικόνα για την εξέλιξη του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου στο σύνολό του, η οποία επιτείνεται από τις αντιφατικές εξελίξεις στις επιμέρους συνιστώσες του.

Μείωση του μεριδίου του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού στις ακαθάριστες επενδύσεις προς όφελος των κατασκευών

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 1.1.10, το μερίδιο των κατασκευών στο σύνολο του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου αυξάνεται εις βάρος αυτού του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού κατά το

πρώτο εννεάμηνο του 2024, ιδιαιτέρως στο τρίτο τρίμηνο του έτους. Κατά μέσο όρο, το μερίδιο του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού στις ακαθάριστες επενδύσεις μειώθηκε από 43,81% το 2023 σε 43,43% το πρώτο εννεάμηνο του 2024, ενώ αυτό των κατασκευών αυξήθηκε από 38,32% το 2023 σε 38,65% κατά το ίδιο χρονικό διάστημα.

Τάση βελτίωσης των προσδοκιών στον τομέα των κατασκευών

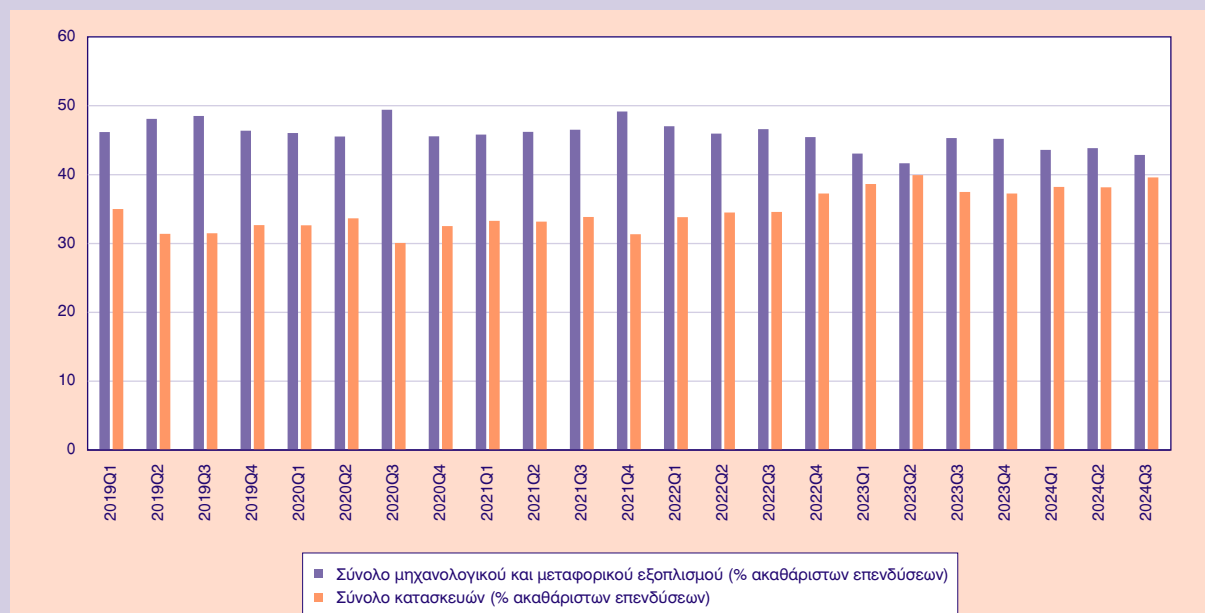
Η εξέλιξη των επιχειρηματικών προσδοκιών στον τομέα των κατασκευών παρουσιάζει διακυμάνσεις ήδη από τον Ιανουάριο του 2023. Ωστόσο, σε όρους μέσης τιμής κατ' έτος, φαίνεται ότι ο δείκτης παρουσιάζει βελτίωση. Πράγματι, η μέση τιμή του δείκτη το 2023 ήταν 0,53, ενώ αυξήθηκε στην τιμή 6,29, κατά μέσο όρο, το διάστημα Ιανουαρίου-Νοεμβρίου 2024. Τα παραπάνω καταδεικνύουν διατήρηση της αισιοδοξίας στις κατασκευές παρά τις διακυμάνσεις.

1.1.2.3. Συμπεράσματα

Η παραπάνω ανάλυση καταδεικνύει περιορισμένες θετικές εξελίξεις το πρώτο εννεάμηνο του 2024 στην καταναλωτική δαπάνη και το λιανικό εμπόριο και ασα-

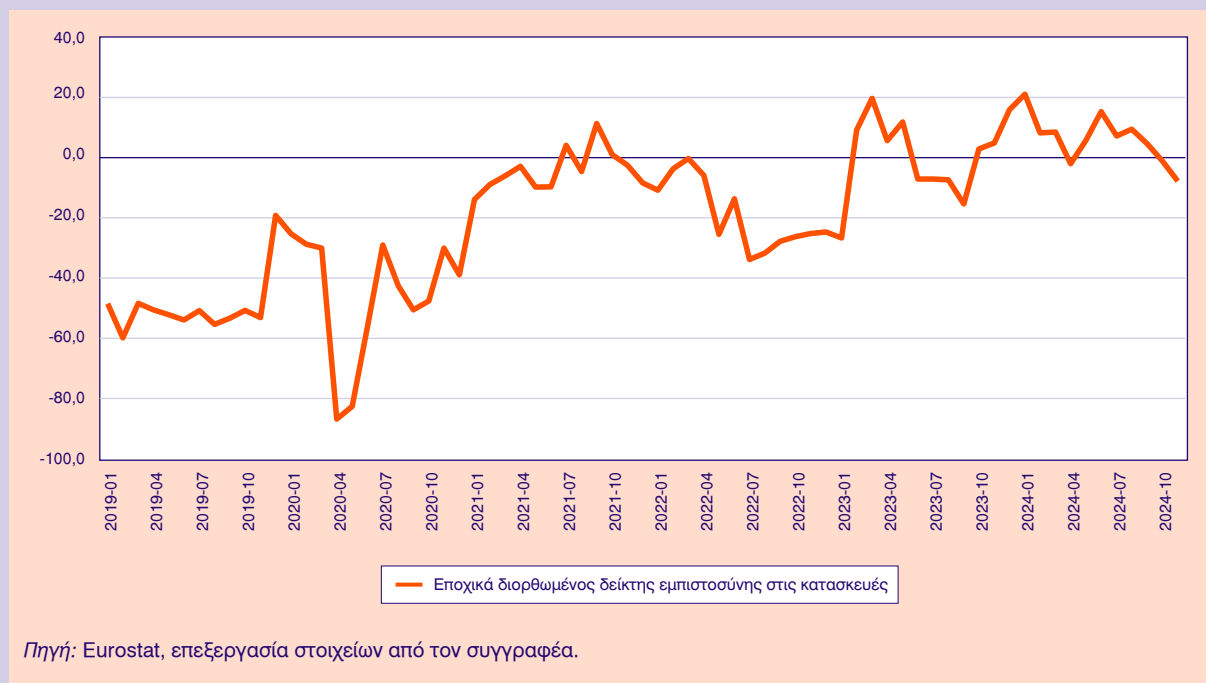
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.10

Μηχανολογικός και μεταφορικός εξοπλισμός και κατασκευές ως ποσοστό του ακαθάριστου σχηματισμού παγίου κεφαλαίου

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τον συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.11
Δείκτης εμπιστοσύνης στις κατασκευές

φείς ενδείξεις για τις ιδιωτικές επενδύσεις, όπου άλλωστε παρουσίασε μείωση το μερίδιο του μηχανολογικού και μεταφορικού εξοπλισμού σε σχέση με τις κατασκευές. Η αντιφατικότητα της εξέλιξης των μακροοικονομικών αυτών μεγεθών αντανακλάται και στην τάση μάλλον χειροτέρευσης των προσδοκιών στο λιανικό εμπόριο, σε αντίθεση με την πιο αισιόδοξη τάση των επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατα-

σκευές έως τον Νοέμβριο του 2024. Τα παραπάνω επιτείνουν την αβεβαιότητα για την εξέλιξη της δαπάνης και του εισοδήματος στην ελληνική οικονομία το επόμενο διάστημα, δεδομένης και της αύξησης του εμπορικού ελλείμματος ως ποσοστού του ΑΕΠ που συνόδευσε τη μικρή αύξηση του μεριδίου της ιδιωτικής κατανάλωσης και των ιδιωτικών επενδύσεων στο ΑΕΠ.

1.2. Εξελίξεις στον πληθωρισμό στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη

Αιμιλία Μαρσέλλου

Εισαγωγή

Ο πληθωρισμός στην Ελλάδα τον Δεκέμβριο του 2024 διαμορφώθηκε στο 2,6%, ενώ ο δομικός¹ πληθωρισμός στο 4,1%. Τις μεγαλύτερες αυξήσεις κατέγραψαν οι υποδείκτες τιμών στην ομάδα αγαθών Ένδυση και υπόδηση (6,2%), τα Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια (5,9%), η Υγεία (3,8%) και η Στέγαση (3,7%). Από την άλλη, ετήσια ποσοστιαία μείωση κατέγραψε ο υποδείκτης τιμών της ομάδας Διαρκών αγαθών, ειδών νοικοκυριού και υπηρεσιών (-1,1%), και για πρώτη φορά από τον Μάιο του 2021 ο υποδείκτης της ομάδας Διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών (-0,3%).

Ο ρυθμός αύξησης των τιμών των υπηρεσιών παρουσιάζει περαιτέρω ενίσχυση (5,7% τον Δεκέμβριο του 2024 έναντι 5,4% τον Νοέμβριο), ενώ οριακή ενίσχυση, αν και σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο, παρουσιάζει ο ρυθμός αύξησης των τιμών των αγαθών (0,3% έναντι 0,2% τον Νοέμβριο) (Διάγραμμα 1.2.2).

Σε επίπεδο Ευρωζώνης, με βάση τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της Eurostat, ο πληθωρισμός τον Ιανουάριο του 2025 αναμένεται να παρουσιάσει μικρή άνοδο και να διαμορφωθεί στο 2,5% έναντι 2,4% τον Δεκέμβριο του 2024. Τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης στις τιμές αναμένεται να καταγράψει η ομάδα των Υπηρεσιών (3,9%), ακολουθούμενη από τα Τρόφιμα, αλκοόλ και καπνό (2,3%), την Ενέργεια (1,8%) και τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά (0,5%).

1.2.1. Ελλάδα

Βάσει των στοιχείων μηνιαίας εξέλιξης, ο Εθνικός ΔΤΚ τον Δεκέμβριο του 2024 κατέγραψε ετήσια αύξηση 2,6%, υψηλότερη από την αύξηση 2,4% τον Νοέμβριο και Οκτώβριο του 2024 (Πίνακας 1.2.1). Ο ρυθμός αύξησης του δομικού ΔΤΚ διαμορφώθηκε και αυτός σε υψηλότερο επίπεδο, σε 4,1%, έναντι του 4,0% και 3,7% τον Νοέμβριο και Οκτώβριο, αντίστοιχα.

Οι υποδείκτες τιμών των ομάδων αγαθών και υπηρεσιών με τη μεγαλύτερη ετήσια αύξηση τον Δεκέμβριο του 2024 (Πίνακας 1.2.2) είναι της Ένδυσης και υπόδησης (6,2% τον Δεκέμβριο του 2024 έναντι 7,2% τον Νοέμβριο), τα Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια (5,9% έναντι 6,0% τον Νοέμβριο), η Υγεία (3,8% έναντι 3,6% τον Νοέμβριο) και η Στέγαση (3,7% έναντι 2,1% τον Νοέμβριο). Μείωση παρουσίασε ο υποδείκτης της ομάδας Διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών (-0,3% έναντι 0,6% τον Νοέμβριο) και των Διαρκών αγαθών, ειδών νοικοκυριού και υπηρεσιών (-1,1% έναντι -0,1% τον Νοέμβριο).

Τη μεγαλύτερη επίπτωση στη διαμόρφωση του πληθωρισμού τον Δεκέμβριο του 2024 είχε η ομάδα Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια με 0,63 ποσοστιαίες μονάδες, οι Μεταφορές με 0,48 π.μ. και η Στέγαση με 0,46 π.μ., ενώ τη μικρότερη (αρνητική) επίπτωση είχε η ομάδα της Διατροφής και μη αλκοολούχων ποτών με -0,07 π.μ. και των Διαρκών αγαθών-ειδών νοικοκυριού και υπηρεσιών με -0,05 π.μ.

Ο πληθωρισμός βάσει του Εθνικού Γενικού ΔΤΚ τον Δεκέμβριο του 2024 (2,6%) αποτελεί συνδυαστικό αποτέλεσμα των μεταβολών των υποδεικτών στις παρακάτω ομάδες αγαθών και υπηρεσιών. Συγκεκριμένα, καταγράφηκαν οι εξής αυξήσεις:

- +1,7% στην ομάδα Αλκοολούχα ποτά και καπνός, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών στα μη σερβιριζόμενα αλκοολούχα ποτά (3,3%).
- +6,2% στην ομάδα Ένδυση και υπόδηση, λόγω αύξησης των τιμών στα είδη ένδυσης και υπόδησης (6,2%).
- +3,7% στην ομάδα Στέγαση. Η αύξηση αυτή, η οποία οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε ενοίκια κατοικιών (8,5%), επισκευή και συντήρηση κατοικίας (4,3%), ηλεκτρισμό (7,6%) και φυσικό αέριο (8,7%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών στο πετρέλαιο θέρμανσης (-7,6%) και τα στερεά καύσιμα (-3,4%).
- +3,8% στην ομάδα Υγεία. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε φαρμακευτικά προϊόντα (4,7%), ιατρικά προϊόντα (4,7%), ιατρικές-οδοντιατρικές και παραϊατρικές υπηρεσίες (2,0%) και νοσοκομειακή περίθαλψη (4,0%).
- +3,6% στην ομάδα Μεταφορές. Η αύξηση αυτή, που οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε

1. Ο δομικός πληθωρισμός (ή πυρήνας του πληθωρισμού) υπολογίζεται από τον (Εν.) Δείκτη Τιμών Καταναλωτή εξαιρώντας τις ομάδες των προϊόντων Ενέργειας και Διατροφής, αλκοολούχων ποτών και καπνού, οι οποίες παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη μεταβλητότητα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.1 Η πορεία του πληθωρισμού στην Ελλάδα (%)

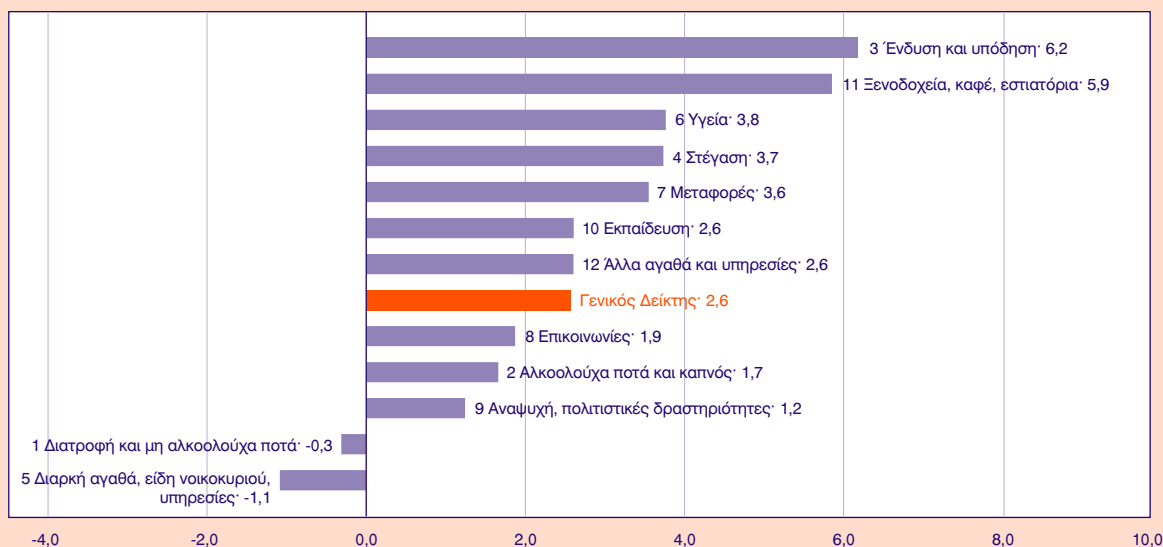
	Εθνικός ΔTK	Μηνιαία μεταβολή (%) ΔTK	Ετήσια μεταβολή (%) ΔTK Πληθωρισμός	Πυρήνας Εθνικού ΔTK	Ετήσια μεταβολή (%) Εν. ΔTK	Ετήσια μεταβολή (%) Πυρήνας Εν. ΔTK
2024M01	115,5	-0,8	3,1	3,2	3,2	3,1
2024M02	115,6	0,1	2,9	2,7	3,1	3,0
2024M03	117,4	1,5	3,2	3,2	3,4	3,4
2024M04	118,0	0,5	3,1	2,9	3,2	3,1
2024M05	117,7	-0,3	2,4	2,7	2,4	2,8
2024M06	118,2	0,5	2,3	3,0	2,5	3,4
2024M07	117,4	-0,7	2,7	3,1	3,0	3,8
2024M08	117,7	0,3	3,0	3,5	3,2	3,7
2024M09	119,8	1,8	2,9	3,7	3,1	3,6
2024M10	119,8	0,0	2,4	3,7	3,1	4,3
2024M11	119,3	-0,4	2,4	4,0	3,0	4,5
2024M12	119,5	0,1	2,6	4,1	2,9	4,4
2025M01	-	-	-	-	-	4,4

Πηγές: ΕΛΣΤΑΤ, Eurostat.

Σημείωση: ΔTK: Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, Εν. ΔTK: Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.1

Ετήσιες % μεταβολές Γενικού ΔTK ανά ομάδα αγαθών και υπηρεσιών–Δεκέμβριος 2024

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

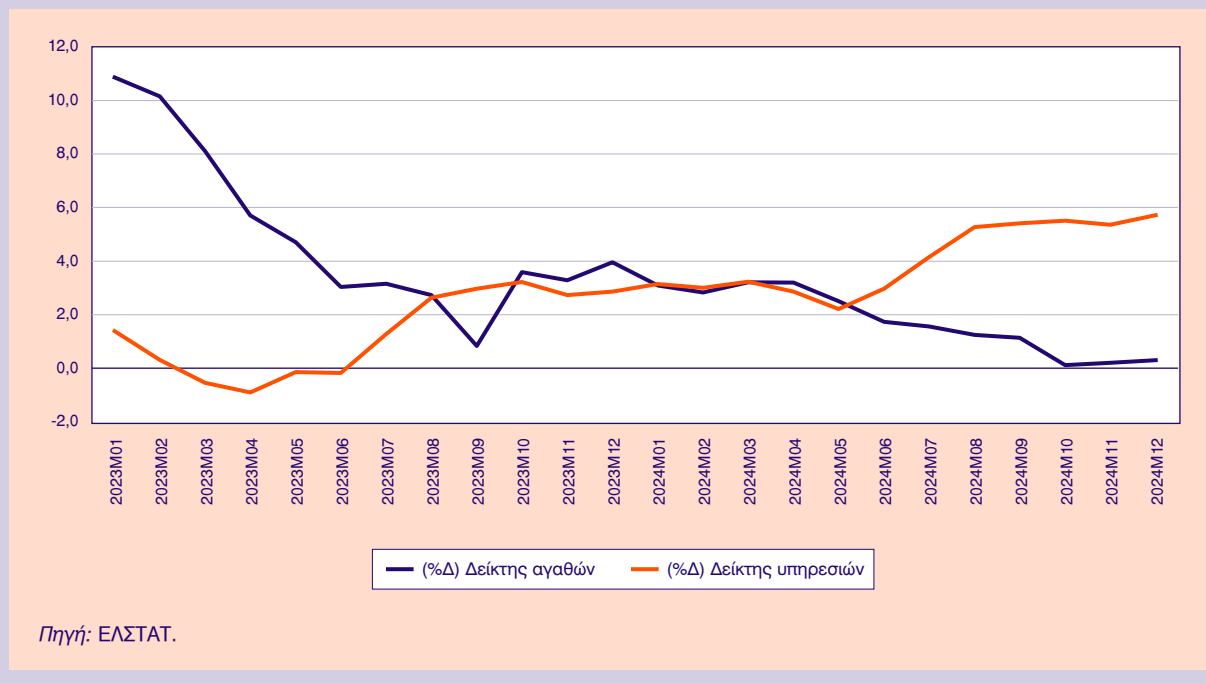
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.2 Ετήσιες % μεταβολές υποδεικτικών ομάδων αγαθών και υπηρεσιών του ΔΤΚ, Ιανουάριος 2024- Δεκέμβριος 2024

Ομάδες αγαθών και υπηρεσιών	Ιαν.	Φεβρ.	Μάρτ.	Απρ.	Μάιος	Ιούν.	Ιούλ.	Αύγ.	Σεπτ.	Οκτ.	Νοέμ.	Δεκ.
1 Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	8,3	6,7	5,3	5,4	3,1	2,1	2,4	2,8	3,2	1,5	0,6	-0,3
2 Αλκοολούχα ποτά και καπνός	2,6	2,4	1,8	2,6	1,6	1,8	0,8	0,7	1,7	1,2	1,0	1,7
3 Ένδυση και υπόδηση	3,5	1,3	5,8	4,0	6,4	4,6	4,3	6,2	4,4	5,0	7,2	6,2
4 Στέγαση	-2,7	-0,3	0,6	-0,5	-1,6	-0,4	2,4	5,5	5,9	3,0	2,1	3,7
5 Διαρκή αγαθά, ειδη νοικοκυριού και υπηρεσίες	1,9	1,6	0,0	0,1	-0,3	-0,4	-0,2	-0,9	-0,6	-0,4	-0,1	-1,1
6 Υγεία	5,7	3,5	4,4	3,6	2,2	2,2	1,9	3,1	3,7	3,6	3,6	3,8
7 Μεταφορές	0,2	0,5	2,0	3,2	4,0	3,2	3,5	1,5	-1,1	0,4	1,7	3,6
8 Επικοινωνίες	-2,2	-1,9	-1,8	-1,3	-1,2	-0,7	-0,3	0,4	0,6	1,3	1,6	1,9
9 Αναψυχή, πολιτιστικές δραστηριότητες	2,6	2,9	3,3	2,1	2,2	1,8	1,7	1,4	1,2	1,5	1,4	1,2
10 Εκπαίδευση	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	3,5	2,8	2,6	2,6
11 Ξενοδοχεία, καφέ, εστιατόρια	6,4	6,5	6,4	5,2	5,0	5,3	6,7	6,6	5,5	6,1	6,0	5,9
12 Άλλα αγαθά και υπηρεσίες	1,7	1,7	1,3	2,3	1,1	2,2	2,0	1,9	3,6	2,3	2,2	2,6
Γενικός Δείκτης	3,1	2,9	3,2	3,1	2,4	2,3	2,7	3,0	2,9	2,4	2,4	2,6

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.2

Μηνιαίοι δείκτες αγαθών, υπηρεσιών, ετήσια % μεταβολή

καινούργια αυτοκίνητα (2,8%), συντήρηση και επισκευή εξοπλισμού προσωπικής μεταφοράς (3,3%), και εισιτήρια μεταφοράς επιβατών με αεροπλάνο (47,7%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών σε μεταχειρισμένα αυτοκίνητα (-4,8%) και καύσιμα και λιπαντικά (-2,0%).

- +1,9% στην ομάδα Επικοινωνίες, λόγω αύξησης κυρίως των τιμών στις τηλεφωνικές υπηρεσίες (2,2%).
- +1,2% στην ομάδα Αναψυχή-Πολιτιστικές δραστηριότητες. Η αύξηση αυτή, που οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε εξοπλισμό επεξεργασίας πληροφοριών (4,9%), μικρά είδη αναψυχής-άνθη-κατοικίδια ζώα (1,8%), ψυχαγωγικές και πολιτιστικές υπηρεσίες (2,3%), εφημερίδες-βιβλία και χαρτικά είδη (3,4%), πακέτο διακοπών (8,3%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών σε εξοπλισμό επεξεργασίας ήχου και εικόνας (-8,6%) και διαρκή αγαθά αναψυχής και πολιτισμού (-2,9%).
- +2,6% στην ομάδα Εκπαίδευση. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε διδάκτρα προσχολικής και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (2,1%) και διδάκτρα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (3,1%).
- +5,9% στην ομάδα Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια. Η αύξηση οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε εστιατόρια-ζαχαροπλαστεία-καφεενία-κυλικεία (5,7%) και ξενοδοχεία-μοτέλ-πανδοχεία (8,8%).

- +2,6% στην ομάδα Άλλα αγαθά και υπηρεσίες. Η αύξηση αυτή, που οφείλεται κυρίως στην άνοδο των τιμών σε κομμωτήρια και καταστήματα προσωπικής φροντίδας (4,9%), άλλα προσωπικά είδη (5,5%), υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας (5,9%), ασφάλιστρα υγείας (14,0%) και ασφάλιστρα οχημάτων (5,6%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από τη μείωση κυρίως των τιμών στα άλλα είδη ατομικής φροντίδας (-3,0%).

Από την άλλη, μείωση κατέγραψαν οι τιμές στις ακόλουθες ομάδες αγαθών και υπηρεσιών:

- -0,3% στην ομάδα Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά. Η μείωση αυτή, που οφείλεται κυρίως στην πτώση των τιμών στα Άλλα προϊόντα αρτοποιίας και ζαχαροπλαστικής (-2,6%), πίτσες και πίτες (-4,8%), ζυμαρικά (-5,0%), πουλερικά (-3,7%), κατεψυγμένα θαλασσινά (-10,1%), γαλακτοκομικά και αυγά (-3,3%), έλαια και λίπη (-1,0%), νωπά φρούτα (-3,5%) και λοιπά τρόφιμα (-4,0%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση κυρίως των τιμών στο ψωμί (0,9%), δημητριακά για πρωινό (4,5%), μοσχάρι (4,4%), χοιρινό (2,2%), ψάρια νωπά (2,3%), αποξηραμένα φρούτα και ξηρούς καρπούς (5,3%), ζάχαρη-σοκολάτες-γλυκά-παγωτά (2,9%) και μεταλλικό νερό-αναψυκτικά-χυμούς φρούτων (4,2%).
- -1,1% στην ομάδα Διαρκή αγαθά-Είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες. Η μείωση αυτή, που οφείλεται κυρίως στην πτώση των τιμών στα είδη άμεσης

κατανάλωσης νοικοκυριού (-6,3%), εν μέρει αντισταθμίστηκε από την αύξηση κυρίως των τιμών στα έπιπλα και διακοσμητικά είδη (2,5%) και οικιακές υπηρεσίες (5,0%).

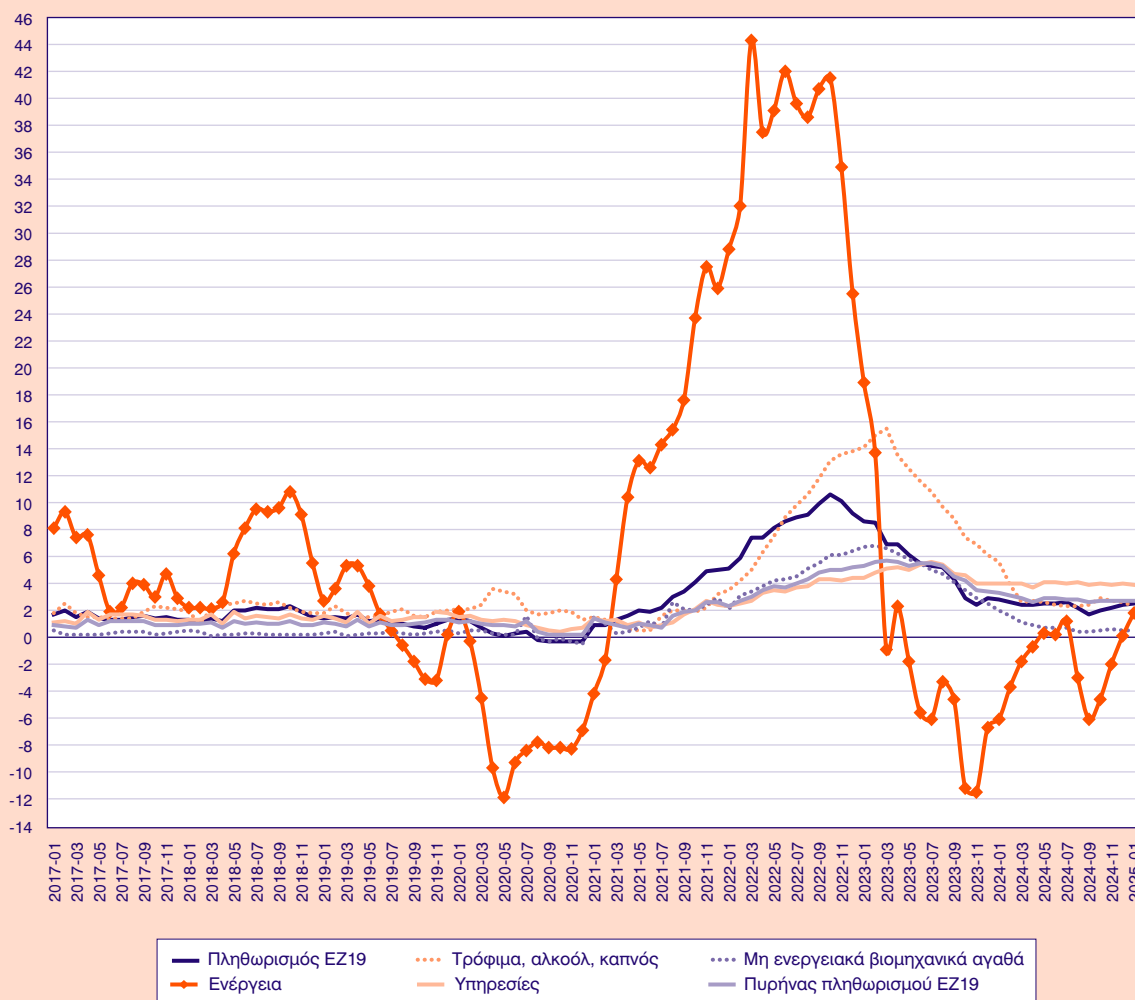
1.2.2. Ευρωζώνη

Σύμφωνα με τις προκαταρκτικές εκτιμήσεις της Eurostat, τον Ιανουάριο του 2025 ο πληθωρισμός στην Ευρωζώνη αναμένεται να διαμορφωθεί στο 2,5% έναντι 2,4% τον Δεκέμβριο του 2024. Ο δομικός πληθωρισμός αναμένεται να διαμορφωθεί στο 2,7%, παραμένοντας στο ίδιο επίπεδο για τέταρτο συνεχή μήνα.

Μεταξύ των επιμέρους ομάδων αγαθών και υπηρεσιών του Εν. ΔΤΚ της Ευρωζώνης, τον υψηλότερο ρυθμό αύξησης στις τιμές αναμένεται να καταγράψει η ομάδα των Υπηρεσιών (3,9%, έναντι 4,0% τον Δεκέμβριο), ακολουθούμενη από την ομάδα των Τροφίμων, αλκοόλ και καπνό (2,3%, έναντι 2,6% τον Δεκέμβριο), την Ενέργεια (1,8%, έναντι 0,1% τον Δεκέμβριο) και τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά (0,5%, ίδιο ρυθμό με τον μήνα Δεκέμβριο).

Μεταξύ των χωρών της Ευρωζώνης τον υψηλότερο πληθωρισμό κατέγραψαν η Κροατία (5,0%), το Βέλγιο (4,4%) και η Σλοβακία (4,1%), ενώ στον αντίποδα με τον χαμηλότερο πληθωρισμό βρίσκονται η Μάλτα (1,7%), η Φινλανδία (1,6%) και η Ιρλανδία (1,5%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.3
Εναρμονισμένος ΔΤΚ στην Ευρωζώνη, ετήσια % μεταβολή

Πηγή: Eurostat.

* Προκαταρκτικές εκτιμήσεις.

1.3. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ

Μονάδα Μακροοικονομικών

Προβλέψεων ΚΕΠΕ

Έρση Αθανασίου,

Αριστοτέλης Κουτρούλης,

Αιμιλία Μαρσέλλου, Θεόδωρος Τσέκερης

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει τις προβλέψεις του ΚΕΠΕ για την εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας από το τέταρτο τρίμηνο του έτους 2024 έως και το δεύτερο τρίμηνο του έτους 2025¹. Οι προβλέψεις διενεργούνται με χρήση του δομικού υποδείγματος παραγόντων (structural factor model) του ΚΕΠΕ². Η βάση δεδομένων που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του υποδείγματος και τη διεξαγωγή των προβλέψεων περιλαμβάνει 126 μεταβλητές³, οι οποίες καλύπτουν τις κύριες παραμέτρους της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα, σε τριμηνιαία συχνότητα, κατά τη χρονική περίοδο από το πρώτο τρίμηνο του 2000 μέχρι και το τρίτο τρίμηνο του 2024.

Σύμφωνα με τα αναθεωρημένα προσωρινά στοιχεία των Τριμηνιαίων Εθνικών Λογαριασμών της ΕΛΣΤΑΤ, στο εννεάμηνο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2024 η ελληνική οικονομία παρουσίασε μία σταθερά ανοδική δυναμική, σημαντικά υψηλότερη από τον μέσο ρυθμό ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας. Συγκεκριμένα στο πρώτο, δεύτερο και τρίτο τρίμηνο του έτους ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ της Ελλάδας έφτασε στο 2,2%, 2,3% και 2,4%, αντίστοιχα, σε ετήσια βάση, ενώ ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης στην ΕΕ διαμορφώθηκε στο 0,6%, 0,8% και 1,0%, αντίστοιχα. Οι συνθήκες που εμπόδισαν μία δυναμικότερη ανάκαμψη της ευρωπαϊκής οικονομίας το έτος 2024, όπως, ενδεικτικά, το αυξημένο κόστος διαβίωσης, οι υψηλές τιμές της

ενέργειας, η περιορισμένη ώθηση από την πλευρά της διεθνούς ζήτησης, και το επιβαρυνόμενο κόστος παραγωγής και δανεισμού, σαφώς δεν άφησαν ανεπηρέαστη την ελληνική οικονομία. Ωστόσο, στην περίπτωση της Ελλάδας, η ανθεκτικότητα της χώρας απέναντι στις προκλήσεις αυτές ενισχύθηκε σημαντικά από την επικράτηση άλλων καίριων αντισταθμιστικών παραγόντων, όπως η αύξηση της απασχόλησης και των μισθών και η συνεπαγόμενη ενίσχυση των εισοδημάτων των νοικοκυριών, η ευνοϊκή πορεία της ζήτησης για τα προϊόντα και τις υπηρεσίες βασικών κλάδων της οικονομίας (βιομηχανία, τουρισμός, κατασκευές) και η σημαντική ώθηση από την εισροή χρηματοδοτικών πόρων στην οικονομία μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και των λοιπών ευρωπαϊκών προγραμμάτων.

Οι προοπτικές ανάπτυξης της ευρωπαϊκής οικονομίας το έτος 2025 εμφανίζονται ελαφρά βελτιωμένες σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, παραμένοντας όμως ακόμα υποτονικές, εν μέσω των συνεχιζόμενων γεωπολιτικών εντάσεων, της ασταθούς πολιτικής κατάστασης σε μεγάλες χώρες της Ευρωζώνης αλλά και των συνθηκών που εξακολουθούν να επηρεάζουν αρνητικά τον πυρήνα της ευρωπαϊκής βιομηχανίας (έντονος ανταγωνισμός από τρίτες χώρες, υψηλό κόστος ενέργειας και εισροών, εμπόδια στην ομαλή λειτουργία των αλυσίδων αξίας, κ.ά.). Παράλληλα, οι προκλήσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωπες οι χώρες της ΕΕ μεταλλάσσονται συνεχώς, με τις εξελισσόμενες διεθνείς εμπορικές διαμάχες και το ενδεχόμενο της επιβολής νέων δασμών σε προϊόντα που εξάγονται από την ΕΕ να δημιουργούν νέες αβεβαιότητες για την πορεία του εξαγωγικού τομέα της ΕΕ.

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον, η ελληνική οικονομία αναμένεται να εξακολουθήσει για μία ακόμη χρονιά να αναπτύσσεται με ρυθμό υψηλότερο του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Η προσδοκία αυτή οφείλεται στο ότι συντρέχουν προϋποθέσεις ενίσχυσης της εγχώριας ζήτησης τόσο στο πεδίο της κατανάλωσης, με βάση την προοπτική της περαιτέρω βελτίωσης των εισοδημάτων, όσο και στο πεδίο των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, με τη βοήθεια της σημαντικής ώθησης από την αξιοποίηση των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης.

1. Η ημερομηνία διεξαγωγής της παρούσας πρόβλεψης είναι η 24η Ιανουαρίου 2025.

2. Αναλυτική περιγραφή του υποδείγματος παρουσιάζεται στο Τεύχος 15 (Ιούνιος 2011, σσ. 20-22) του περιοδικού του ΚΕΠΕ Οικονομικές Εξελίξεις. Βλέπε <https://www.kepe.gr/images/oikonomikes_ekselikseis/TEYXOS_15gr.pdf>.

3. Το δείγμα περιλαμβάνει μεταβλητές από τις κατηγορίες των πραγματικών και ονομαστικών μεγεθών, καθώς και σημαντικό αριθμό μεταβλητών που αντανακλούν προσδοκίες και εκτιμήσεις. Η απαραίτητη για τις εκτιμήσεις εποχική διόρθωση των χρονολογικών σειρών πραγματοποιείται με τη χρήση του προγράμματος Demetra+, στη βάση του φίλτρου TRAMO/SEATS.

Παράλληλα, η έστω και σταδιακή άνοδος του ρυθμού ανάπτυξης της ΕΕ αναμένεται να προσφέρει στήριξη στη ζήτηση για ελληνικά εξαγόμενα αγαθά και υπηρεσίες. Ωστόσο, η προσδοκώμενη αύξηση των επενδύσεων είναι επόμενο να έχει άμεσο αντίκτυπο στις εισαγωγές, επηρεάζοντας έτσι τη συνολική συμβολή του εξωτερικού ισοζυγίου στον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ. Η επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων της χώρας για το έτος 2024, σε συνδυασμό με τις θετικές προοπτικές για την πορεία του ΑΕΠ το έτος 2025, παρέχουν περιθώρια για μία λιγότερο περιοριστική δημοσιονομική στάση, γεγονός που αναμένεται να μετριάσει την επιβάρυνση της δημοσιονομικής προσαρμογής στον ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Όμως αστάθμητο παράγοντα για την εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ θα αποτελέσει η πορεία των αποθεμάτων, καθώς η ταχεία συσσώρευσή τους και η αντίστοιχη σημαντική, θετική συμβολή που καταγράφηκε το έτος 2024 ενδεχομένως να συνεπάγεται εξομάλυνσή τους, με ανάλογες επιδράσεις συγκράτησης του ρυθμού ανάπτυξης το έτος 2025.

Στο παραπάνω πλαίσιο, ο Πίνακας 1.3.1 παρουσιάζει τις οικονομετρικές εκτιμήσεις του ΚΕΠΕ για τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ της Ελλάδας

έως και το δεύτερο τρίμηνο του έτους 2025. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, στο τέταρτο τρίμηνο του 2024 η ελληνική οικονομία αναμένεται να αναπυχθεί με ρυθμό 2,4% σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, με την εκτίμηση για τον μέσο ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας στο σύνολο του έτους 2024 να διαμορφώνεται στο 2,3%. Η αναθεωρημένη εκτίμηση για το σύνολο του έτους είναι ελαφρώς υψηλότερη σε σχέση με την αντίστοιχη αμέσως προηγούμενη πρόβλεψη του υποδείγματος παραγόντων του ΚΕΠΕ για το 2024 (2,1%), δεδομένου ότι τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ⁴ για τον ρυθμό ανάπτυξης στο πρώτο εξάμηνο παρουσίασαν μία μικρή αναθεώρηση προς τα πάνω, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης στο τρίτο τρίμηνο του 2024 διαμορφώθηκε λίγο υψηλότερα από την προηγούμενη πρόβλεψη του υποδείγματος (στο 2,4% έναντι 2,2%).

Σχετικά με τις προοπτικές για το 2025, οι εκτιμήσεις για το πρώτο εξάμηνο του έτους παραπέμπουν στη συνέχιση μίας σταθερής πορείας ανάπτυξης, με ικανοποιητικό ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με την πρόβλεψη, ο μέσος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ για το πρώτο εξάμηνο εκτιμάται στο 2,1%, έναντι της αντίστοιχης περιόδου του έτους 2024. Η εκτίμηση αυτή απορρέει

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.3.1 Ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ: 2024 και α' εξάμηνο 2025

(% ως προς την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Τρίμηνα	2024		2025
	Δ' τρίμηνο	Α' τρίμηνο	Β' τρίμηνο
Τριμηνιαίος ρυθμός μεταβολής	2,38 [2,27 , 2,49]	2,61 [2,39 , 2,83]	1,60 [1,27 , 1,93]
Μέσος ρυθμός μεταβολής α' εξαμήνου*	-	2,10 [1,83 , 2,38]	-
Μέσος ρυθμός μεταβολής β' εξαμήνου**	2,41 [2,35 , 2,46]	-	-
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής***	2,34 [2,31 , 2,37]	-	-

Σημείωση: Οι τιμές στις αγκύλες δείχνουν το κάτω και άνω όριο του διαστήματος εμπιστοσύνης της πρόβλεψης στο επίπεδο 95%. *Δεν αναφέρεται για το 2024, εφόσον δεν ενσωματώνει πρόβλεψη. **Ο μέσος ρυθμός μεταβολής β' εξαμήνου για το 2024 ενσωματώνει το επίσημα διαθέσιμο (προσωρινό) στοιχείο για το τρίτο τρίμηνο του 2024, σε εποχικά διορθωμένη βάση. ***Ο μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής ενσωματώνει τα επίσημα διαθέσιμα (προσωρινά) στοιχεία για τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2024, σε εποχικά διορθωμένη βάση.

4. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη ανακοίνωση της ΕΛΣΤΑΤ για τους Τριμηνιαίους Εθνικούς Λογαριασμούς, με ημερομηνία 6 Δεκεμβρίου 2024.

από την ευνοϊκή εξέλιξη που ακολούθησαν μέχρι πρόσφατα αρκετά από τα οικονομικά μεγέθη που ενσωματώνονται στην πρόβλεψη.

Πιο αναλυτικά, για το τρίτο τρίμηνο του 2024 τα τριμηνιαία δεδομένα των *Εθνικών Λογαριασμών*, σε σταθερές τιμές, έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2023 απεικονίζουν συνεχιζόμενη σημαντική άνοδο της ιδιωτικής κατανάλωσης, μεγάλη αύξηση των αποθεμάτων, καθώς και οριακή ενίσχυση των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, με μοχλό κυρίως την αύξηση της επενδυτικής δαπάνης για κατασκευές και μηχανολογικό εξοπλισμό. Στον εξωτερικό τομέα, συνεχίστηκε η άνοδος των εξαγωγών υπηρεσιών, λόγω της αύξησης των εισπράξεων από θαλάσσιες μεταφορές και άλλες υπηρεσίες, ενώ σε θετικό πρόσημο παρέμεινε για δεύτερο συνεχόμενο τρίμηνο και ο ρυθμός μεταβολής των εξαγωγών αγαθών. Από την άλλη πλευρά, πτωτικά κινήθηκε για ένα ακόμα τρίμηνο η καταναλωτική δαπάνη της Γενικής Κυβέρνησης, στο πλαίσιο των προσαρμογών που απαιτήθηκαν για την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων.

Σε ό,τι αφορά την πορεία των δεικτών που αντανakλούν τη δραστηριότητα βασικών τομέων της οικονομίας, οι εξελίξεις που καταγράφηκαν στο τρίτο τρίμηνο του 2024, σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του προηγούμενου έτους, ήταν ως επί το πλείστον θετικές. Αρχικά, στον τομέα της βιομηχανίας, ο γενικός δείκτης βιομηχανικής παραγωγής κατέγραψε άνοδο, με τις τιμές του δείκτη να εμφανίζονται ενισχυμένες σε όλες σχεδόν τις βασικές επιμέρους κατηγορίες, και ιδιαίτερα στα ενδιάμεσα και στα μη διαρκή καταναλωτικά αγαθά. Παράλληλα, ανοδική εξέλιξη ακολούθησε και ο δείκτης κύκλου εργασιών στη βιομηχανία, με εξαίρεση τις επιμέρους κατηγορίες της ενέργειας και των διαρκών καταναλωτικών αγαθών. Στον τομέα του εμπορίου, ο δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο σημείωσε κάμψη στο σύνολο και σε έξι από τις οκτώ σχετικές υποκατηγορίες, με τις περιπτώσεις που παρουσίασαν άνοδο να αφορούν τα *μεγάλα καταστήματα τροφίμων* και τα *φαρμακευτικά και καλλυντικά*. Στους τομείς του τουρισμού και των κατασκευών, υποχώρηση καταγράφηκε στις ταξιδιωτικές εισπράξεις, ενώ ευνοϊκές ήταν οι εξελίξεις και σε ό,τι αφορά την ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα και τον δείκτη παραγωγής στις κατασκευές. Αναφορικά με την πορεία της εγχώριας αγοράς εργασίας, στο τρίτο τρίμηνο του 2024 παρατηρήθηκε περαιτέρω βελτίωση των συνθηκών, με αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων της τάξεως του 1,6% σε σχέση με

το τρίτο τρίμηνο του προηγούμενου έτους και αντίστοιχη μείωση του αριθμού των ανέργων κατά 16,8%.

Ως προς τα δεδομένα του τρίτου τριμήνου του 2024 για τις τιμές, οι εξελίξεις ήταν ανάμεικτες σε ό,τι αφορά το ενεργειακό κόστος, με τον δείκτη Brent για την τιμή του πετρελαίου να σημειώνει υποχώρηση και τον ευρωπαϊκά εναρμονισμένο δείκτη τιμών ενέργειας για την Ελλάδα να σημειώνει αύξηση σε σχέση με το αμέσως προηγούμενο τρίμηνο. Επιπλέον, μικρή άνοδος καταγράφηκε σε σχέση με τον μέσο πληθωρισμό, με τις πληθωριστικές πιέσεις, ωστόσο, να υποχωρούν περαιτέρω στις βασικές κατηγορίες καταναλωτικών αγαθών που αφορούν τα τρόφιμα και ποτά. Σε ό,τι αφορά την απόδοση του δεκαετούς ελληνικού ομολόγου, η οποία συναρτάται με τα επίπεδα αβεβαιότητας στην οικονομία, παρατηρήθηκε μικρή υποχώρηση σε σχέση με το δεύτερο τρίμηνο του 2024, παράλληλα με οριακή πτώση του σχετικού περιθωρίου (spread) έναντι του αντίστοιχου γερμανικού ομολόγου. Αναφορικά με τους δείκτες που αντανakλούν τις προσδοκίες και εκτιμήσεις των συμμετεχόντων στην οικονομική δραστηριότητα για την πορεία της οικονομίας, οι εξελίξεις κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024, σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους, ήταν ενδεικτικές μίας υποχώρησης του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα και μίας οριακής βελτίωσής του στην Ευρώπη, ενώ οι επιχειρηματικές προσδοκίες στην Ελλάδα ενισχύθηκαν στον τομέα του λιανικού εμπορίου και υποχώρησαν στους τομείς της βιομηχανίας και των κατασκευών.

Από τη συζήτηση που προηγήθηκε σχετικά με τις προοπτικές αλλά και τις προκλήσεις ενώπιον των οποίων βρίσκονται στην παρούσα συγκυρία η ευρωπαϊκή και η ελληνική οικονομία, καθώς και από την ανάλυση των πιο πρόσφατων δεδομένων για την περίπτωση της Ελλάδας, οι αβεβαιότητες και οι κίνδυνοι από εξωτερικούς, κυρίως, παράγοντες παραμένουν αρκετά σημαντικοί, χωρίς όμως να διακρίνονται γενικευμένες τάσεις που να παραπέμπουν βραχυχρόνια σε σημαντικές αποκλίσεις από την σταθερά ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας. Όντας σαφές ότι, προοδευτικά, η διατηρησιμότητα της οικονομικής ανάπτυξης της Ελλάδας θα εξαρτηθεί από την ουσιαστική αναβάθμιση της συμβολής των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου και των εξαγωγών στο ΑΕΠ, κατά το τρέχον έτος η ενίσχυση των μεγεθών αυτών μπορεί να προωθηθεί σημαντικά μέσα από την ταχεία και αποτελεσματική απορρόφηση των πόρων του Ταμείου Ανάκαμψης και την αξιοποίηση εξαγωγικών ευκαιριών στην Ευρώπη αλλά και σε τρίτες χώρες.

1.4. Χρονιά θετικών αποδόσεων για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά το 2024

Φωτεινή Οικονομία

1.4.1. Εισαγωγή

Με θετικό πρόσημο ολοκληρώθηκε το 2024 για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά, καταγράφοντας θετικές αποδόσεις, αυξημένη κεφαλαιοποίηση και αξία συναλλαγών. Ο Γενικός Δείκτης (Γ.Δ.) του Χρηματιστηρίου Αθηνών (Χ.Α.) σημείωσε θετική απόδοση για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά. Ο δείκτης υψηλής κεφαλαιοποίησης σημείωσε υψηλότερη απόδοση σε σχέση με τον Γ.Δ. του Χ.Α., ενώ οι δείκτες μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης κατέγραψαν θετικές, αλλά μικρότερες αποδόσεις. Η πλειονότητα των κλαδικών δεικτών κατέγραψε θετικές αποδόσεις, με συγκεκριμένους κλάδους να σημειώνουν εντυπωσιακή πορεία.

Τον Ιούνιο του 2024 ξεκίνησε η αποκλιμάκωση των επιτοκίων από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), μετά από μια περίοδο αλλεπάλληλων αυξήσεων, με τα επιτόκια να σημειώνουν συνολικά τέσσερις μειώσεις μέσα στο 2024. Παράλληλα με τη σταδιακή αποκλιμάκωση των επιτοκίων, οι αναβαθμίσεις των πιστοληπτικών αξιολογήσεων για την Ελλάδα, έχοντας επιστρέψει στην επενδυτική βαθμίδα από το 2023, οδήγησαν

σε αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον για τους ελληνικούς τίτλους, εκπέμποντας θετικό σήμα στις αγορές, και σε μειωμένο κόστος δανεισμού για το Ελληνικό Δημόσιο. Παράλληλα, τα εταιρικά ομόλογα κατέγραψαν αξιοσημείωτη αύξηση στην αξία συναλλαγών και οι δείκτες εταιρικών ομολόγων σημείωσαν θετικές αποδόσεις.

Θετικά ολοκληρώθηκε η χρονιά και για την ελληνική αγορά θεσμικών διαχειριστών, σημειώνοντας θετικές αποδόσεις, αυξημένα ενεργητικά και εισροές κεφαλαίων, με επιμέρους κατηγορίες μετοχικών ΟΣΕΚΑ να ξεχωρίζουν σε όρους απόδοσης.

Μετά από την αναβάθμιση της προοπτικής της ελληνικής οικονομίας από τον οίκο Moody's από «σταθερή» σε «θετική» τον Σεπτέμβριο του 2024, η ελληνική οικονομία βρίσκεται κοντά στην ανάκτηση της επενδυτικής βαθμίδας και από τον οίκο Moody's, τον μόνο που δεν έχει δώσει ακόμη την επενδυτική βαθμίδα στην Ελλάδα, γεγονός που θα είχε θετικές επιπτώσεις και για τη χρηματιστηριακή αγορά σε όρους αυξημένου επενδυτικού ενδιαφέροντος. Αξίζει να σημειωθεί ότι τον Δεκέμβριο του 2024 πραγματοποιήθηκε η πρώτη αναβάθμιση εντός της επενδυτικής βαθμίδας, στη βαθμίδα BBB από BBB- με σταθερή προοπτική, από τον διεθνή οίκο αξιολόγησης Score Ratings (Πίνακας 1.4.1), τον πρώτο που αναβάθμισε την Ελλάδα στην επενδυτική βαθμίδα το 2023. Πρόκειται για ένα θετικό σήμα που επιβεβαιώνει την πρόοδο που έχει σημειώσει η ελληνική οικονομία. Οι θετικές αυτές εξελίξεις είναι καταλυτικής σημασίας και για την επίτευξη του επόμενου σημαντικού

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.1 Πιστοληπτική ικανότητα Ελλάδας

Εταιρείες αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας	Πιστοληπτική ικανότητα	Προοπτική	Τελευταία αξιολόγηση
Standard & Poor's	BBB-	Θετική	18/10/2024
Moody's	Ba1	Θετική	13/9/2024
Fitch	BBB-	Σταθερή	22/11/2024
DBRS Morningstar	BBBL	Θετική	6/9/2024
Rating and Investment (R&I)	BBB-	Σταθερή	9/9/2024
Scope Ratings GmbH	BBB	Σταθερή	6/12/2024

Πηγή: Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ)-Ιανουάριος 2025.

στόχου που είναι η αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών στις ανεπτυγμένες αγορές.

Στο παρόν άρθρο παρουσιάζεται μια σύντομη ανασκόπηση της πορείας της ελληνικής χρηματιστηριακής αγοράς κατά το 2024, με έμφαση σε βασικούς χρηματιστηριακούς δείκτες και μεγέθη. Επιπλέον, παρουσιάζεται η πορεία της αγοράς ομολόγων και του κλάδου θεσμικής διαχείρισης για την ίδια περίοδο. Η τελευταία ενότητα του άρθρου συνοψίζει και ολοκληρώνει το άρθρο.

1.4.2. Η πορεία της χρηματιστηριακής αγοράς κατά για το 2024

Το έτος 2024 ολοκληρώθηκε με θετικές αποδόσεις για την ελληνική χρηματιστηριακή αγορά. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα στοιχεία του Χρηματιστηρίου Αθηνών (Πίνακας 1.4.2), ο Γ.Δ. του Χ.Α. σημείωσε θετική απόδοση της τάξης του 13,65%, φτάνοντας τις 1.469,67 μονάδες στις 31/12/2024 από 1.293,14 μονάδες στις 29/12/2023. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Γ.Δ.

του Χ.Α. καταγράφει θετικές αποδόσεις για 4η συνεχόμενη χρονιά (2023: 39,08% , 2022: 4,08%, 2021: 10,43%). Αν και τον Αύγουστο του 2024 παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της μεταβλητότητας και απώλειες στις διεθνείς αγορές λόγω των ανακοινώσεων που έδειχναν επιβράδυνση της οικονομίας των ΗΠΑ, η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά σύντομα ανέκαμψε, κλείνοντας τη χρονιά με θετικό πρόσημο. Υψηλές αποδόσεις κατέγραψαν για το 2024 ο δείκτης FTSE/Χ.Α. Large Cap και ο Δείκτης ATHEX ESG στο 14,34% και 14,02%, αντίστοιχα, ενώ χαμηλότερα, αλλά με θετικό πρόσημο, βρέθηκαν οι δείκτες μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης, με τον Ελληνικό δείκτη Mid & Small Cap να καταγράφει απόδοση 9,74% και τον δείκτη FTSE/Χ.Α. Mid Cap απόδοση 3,70%.

Θετική καταγράφεται η πορεία για την πλειονότητα των κλαδικών δεικτών του Χ.Α., με τους δείκτες FTSE/ATHEX ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ, FTSE/ATHEX ΒΑΣΙΚΑ ΑΓΑΘΑ, FTSE/Χ.Α. Τράπεζες και FTSE/ATHEX ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ να σημειώνουν εντυπωσιακά υψηλές αποδόσεις (40,86%, 31,45%, 21,14% και 20,35%, αντίστοιχα). Αξίζει να σημειωθεί η πορεία

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.2 Μονάδες και αποδόσεις για επιλεγμένους δείκτες του Χ.Α. (31/12/2024)

	31/12/2024	Κατ. έτους	Ανώτ. έτους	Δ (%) έτους
FTSE/Χ.Α. Large Cap	3.570,47	3.122,79	3.665,50	14,34%
Δείκτης ATHEX ESG	1.678,09	1.471,77	1.722,97	14,02%
Γενικός Δείκτης Τιμών Χ.Α.	1.469,67	1.293,14	1.505,35	13,65%
Δείκτης Όλων των Μετοχών Χ.Α.	339,46	304,60	367,53	12,40%
Ελληνικός Δείκτης MID & Small Cap	2.116,80	1.881,89	2.157,15	9,74%
FTSE/Χ.Α. Mid Cap	2.334,00	2.054,77	2.459,55	3,70%
FTSE/ATHEX ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	7.157,46	5.044,08	7.196,29	40,86%
FTSE/ATHEX ΒΑΣΙΚΑ ΑΓΑΘΑ	6.688,96	5.069,68	6.815,28	31,45%
FTSE/Χ.Α. Τράπεζες	1.286,02	1.057,67	1.354,57	21,14%
FTSE/ATHEX ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	6.034,53	4.996,31	6.357,41	20,35%
FTSE/ATHEX ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΕΣ	5.669,37	4.915,95	5.868,21	11,77%
FTSE/ATHEX ΠΡΩΤΕΣ ΥΛΕΣ	5.017,37	4.369,10	5.876,05	3,03%
FTSE/ATHEX ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ	5.035,20	4.663,68	5.557,48	0,39%
FTSE/ATHEX ΕΝΕΡΓΕΙΑ & ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ	4.979,04	4.536,38	5.474,06	-0,17%
FTSE/ATHEX ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ	4.879,39	4.507,00	5.120,52	-1,64%

Πηγή: Ημερήσιο δελτίο τιμών Χ.Α. 31/12/2024.

του τραπεζικού κλάδου, καθώς ξεπέρασε σε όρους απόδοσης τον Γ.Δ. του Χ.Α., με την εξέλιξη αυτή να αποδίδεται, μεταξύ άλλων, και στις αναβαθμίσεις της πιστοληπτικής αξιολόγησης των ίδιων των τραπεζών που σημειώθηκαν κατά την εξεταζόμενη περίοδο (ΤτΕ, 2024). Στον αντίποδα, οι δείκτες FTSE/ATHEX ΕΝΕΡΓΕΙΑ & ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΟΙΝΗΣ ΩΦΕΛΕΙΑΣ και FTSE/ATHEX ΑΚΙΝΗΤΗΣ ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΣ ολοκλήρωσαν το 2024 με μικρές απώλειες (-0,17% και -1,64%, αντίστοιχα).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χ.Α. (2024), η κεφαλαιοποίηση του Χ.Α. (συνολική αξία χαρτοφυλακίου ημεδαπών και αλλοδαπών δικαιούχων μεριδίων για το σύνολο των εισηγμένων με τη συμμετοχή του Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας - ΤΧΣ) έφτασε τα €93,22 δισ. στα τέλη Δεκεμβρίου 2024 από €80,77 δισ. στα τέλη Δεκεμβρίου 2023, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 15,4%. Η συμμετοχή των αλλοδαπών δικαιούχων μεριδίων (με ΤΧΣ) παραμένει υψηλή, στο 65,37% στα τέλη Δεκεμβρίου του 2024, πραγματοποιώντας εκροές €176,40 εκατ. και το 57,9% των συνολικών συναλλαγών τον Δεκέμβριο του 2024. Η αξία συναλλαγών του Δεκεμβρίου 2024 έφτασε τα €2.707,23 εκατ., καταγράφοντας σημαντική αύξηση της τάξης του 42,5% σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2023 που ήταν €1.899,19 εκατ. Επιπλέον, η χρηματική αξία των διακανονισμένων συναλλαγών σε μετοχές καταγράφεται αυξημένη τον Δεκέμβριο του 2024 στα €2.657.97 εκατ. σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2023 που ήταν στα €1.865,44 εκατ., σημειώνοντας άνοδο και για το σύνολο του 2024 σε σχέση με το 2023, στα €33.908,72 εκατ. από €27.265,77 εκατ., αντίστοιχα.

Εξετάζοντας την αβεβαιότητα για τη βραχυπρόθεσμη πορεία της αγοράς με τη βοήθεια του δείκτη τεκμαρτής μεταβλητότητας ΚΕΡΕ GRIV, του λεγόμενου δείκτη «φόβου», στα τέλη Δεκεμβρίου 2024 παρατηρείται μείωση της αβεβαιότητας σε σχέση με τα τέλη του 2023, με διακυμάνσεις εντός του έτους. Ο συγκεκριμένος δείκτης εκφράζει την αβεβαιότητα των συμμετεχόντων στην αγορά παραγώγων για την αναμενόμενη βραχυπρόθεσμη πορεία της ελληνικής αγοράς και υπολογίζεται στη βάση των τιμών των δικαιωμάτων προαίρεσης του δείκτη FTSE/Χ.Α. Large Cap. Πιο συγκεκριμένα, η τιμή του δείκτη ΚΕΡΕ GRIV μειώθηκε τον Δεκέμβριο του 2024, φτάνοντας το 20,51% στις

31/12/2024 από 22,31% στις 29/11/2024 και 23,86% στις 29/12/2023. Επιπλέον, η μέση ημερήσια τιμή του δείκτη μειώθηκε, φτάνοντας το 24,88% τον Δεκέμβριο του 2024 από 26,62% τον Νοέμβριο του 2024. Ο δείκτης παρέμεινε σε επίπεδο χαμηλότερο του ιστορικού μέσου όρου του (από τον Ιανουάριο του 2004) για την ελληνική αγορά, ο οποίος είναι στο 32,03%. Η εξέλιξη του δείκτη αποτυπώνει μείωση της αβεβαιότητας για την αναμενόμενη βραχυπρόθεσμη πορεία της ελληνικής αγοράς σε σχέση με τα τέλη του 2023, με διακυμάνσεις εντός του έτους 2024.

1.4.3. Έντοκα γραμμάτια, ομόλογα του Ελληνικού Δημοσίου και εταιρικά ομόλογα κατά το 2024

Η σταδιακή αποκλιμάκωση των επιτοκίων από την ΕΚΤ επηρέασε το κόστος δανεισμού και την πορεία της αγοράς ομολόγων. Πιο συγκεκριμένα, το έτος 2024 το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ προχώρησε στην πρώτη μείωση βασικών επιτοκίων από το 2019, μετά από δέκα αυξήσεις των βασικών επιτοκίων από την ΕΚΤ από τον Ιούλιο του 2022 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2023¹, που καταγράφηκε η τελευταία αύξηση, στοχεύοντας στην έγκαιρη επαναφορά του πληθωρισμού στον μεσοπρόθεσμο στόχο της ΕΚΤ του 2%². Κατά τη διάρκεια του 2024, σημειώθηκαν τέσσερις μειώσεις επιτοκίων στις συνεδριάσεις του Ιουνίου³, του Σεπτεμβρίου⁴, του Οκτωβρίου⁵ και του Δεκεμβρίου⁶ 2024, λαμβάνοντας υπόψη την πορεία και τις προοπτικές του πληθωρισμού, με τα επιτόκια της διευκόλυνσης αποδοχής καταθέσεων, των πράξεων κύριας αναχρηματοδότησης και της διευκόλυνσης οριακής χρηματοδότησης να μειώνονται σε 3,00%, 3,15% και 3,40%, αντίστοιχα, στο τέλος του έτους.

Η εξέλιξη αυτή αποτυπώθηκε και στην πορεία των αποδόσεων των εκδόσεων εντόκων γραμματίων του Δημοσίου (ΕΓΔ) που πραγματοποιήθηκαν κατά το 2024 (Πίνακας 1.4.3). Πιο συγκεκριμένα, οι αποδόσεις για τις εκδόσεις ΕΓΔ 13, 26 και 52 εβδομάδων καταγράφονται αισθητά μειωμένες σε σχέση με τα τέλη του 2023, με τη μεγαλύτερη πτώση να καταγράφεται για τα ΕΓΔ 52 εβδομάδων. Παράλληλα, εξετάζοντας τα επιτόκια των τίτλων αναφοράς του Ελληνικού Δη-

1. Βλ. Πληροφορίες σχετικά με τα βασικά επιτόκια της ΕΚΤ, Τράπεζα της Ελλάδος.

2. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 14ης Σεπτεμβρίου 2023.

3. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 6ης Ιουνίου 2024.

4. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 12ης Σεπτεμβρίου 2024.

5. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 17ης Οκτωβρίου 2024.

6. Βλ. Ανακοίνωση ΕΚΤ της 12ης Δεκεμβρίου 2024.

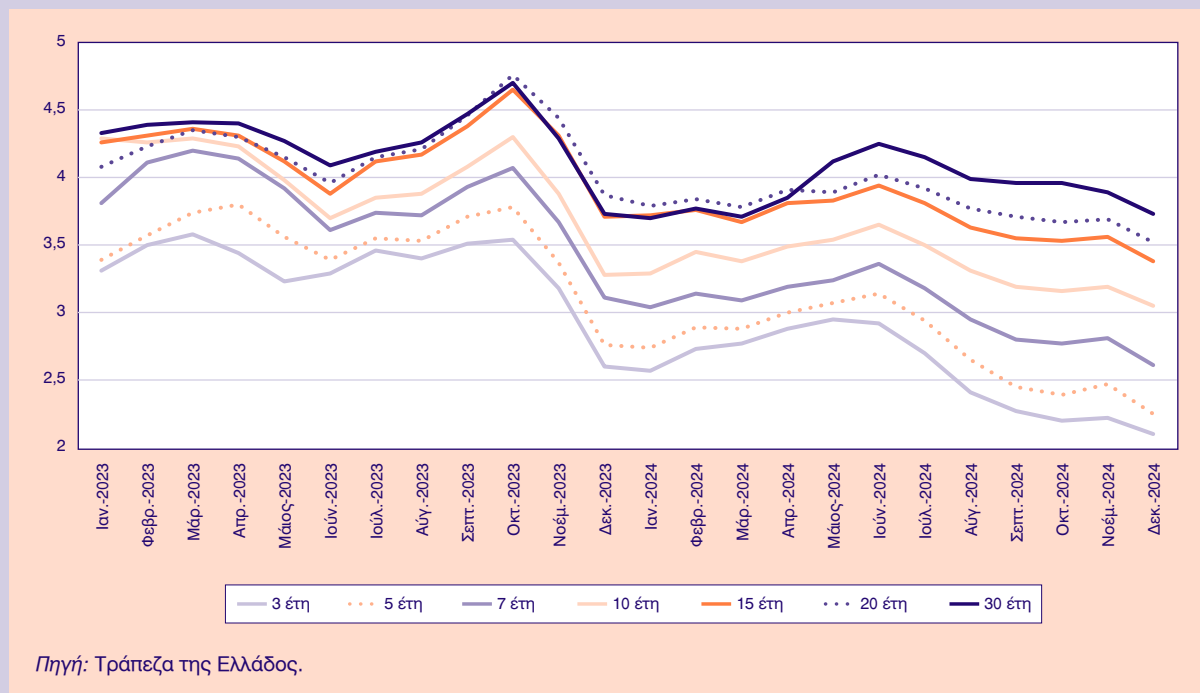
ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.3 Επιτόκια εντόκων γραμματίων του Ελληνικού Δημοσίου (εκδόσεις από τα τέλη του 2023 έως και τον Δεκέμβριο του 2024)

Ημερομηνία	13 εβδομάδων	Ημερομηνία	26 εβδομάδων	Ημερομηνία	52 εβδομάδων
31/12/2024	2,82%	23/12/2024	2,61%	4/12/2024	2,27%
30/10/2024	2,63%	27/11/2024	2,46%	4/9/2024	2,82%
2/10/2024	2,84%	23/10/2024	2,71%	5/6/2024	3,34%
31/7/2024	3,23%	25/9/2024	2,85%	6/3/2024	3,73%
3/7/2024	3,42%	21/8/2024	3,09%	6/12/2023	3,70%
30/4/2024	3,67%	24/7/2024	3,30%		
3/4/2024	3,75%	26/6/2024	3,44%		
31/1/2024	3,83%	29/5/2024	3,55%		
3/1/2024	3,84%	24/4/2024	3,69%		
1/11/2023	3,88%	27/3/2024	3,75%		
		21/2/2024	3,83%		
		24/1/2024	3,77%		
		27/12/2023	3,87%		

Πηγή: Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας και Οικονομικών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.1

Μέση μηνιαία απόδοση (%) τίτλων αναφοράς του Ελληνικού Δημοσίου (Ιαν. 2023-Δεκ. 2024) για διάρκειες 3, 5, 7, 10, 15, 20 και 30 ετών

μοσίου σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος για το 2024 (Διάγραμμα 1.4.1), η μέση μηνιαία απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου τον Δεκέμβριο του 2024 ήταν αισθητά χαμηλότερη, για όλες τις διάρκειες, σε σχέση με τον Ιούνιο του 2024, όταν ξεκίνησε η αποκλιμάκωση των επιτοκίων από την ΕΚΤ, με το πενταετές ομόλογο να σημειώνει τη μεγαλύτερη πτώση. Εξετάζοντας τις αποδόσεις σε σχέση με αυτές του Δεκεμβρίου 2023, η μέση μηνιαία απόδοση των ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου τον Δεκέμβριο του 2024 ήταν επίσης μειωμένη για τα ομόλογα με διάρκεια 3, 5, 7, 10, 15 και 20 έτη, με το πενταετές ομόλογο να σημειώνει και πάλι τη μεγαλύτερη πτώση, ενώ στο ίδιο επίπεδο με αυτό του Δεκεμβρίου του 2023 ήταν η απόδοση για τα ομόλογα με διάρκεια 30 έτη.

Παράλληλα με την αποκλιμάκωση των επιτοκίων, οι αναβαθμίσεις των πιστοληπτικών αξιολογήσεων για την Ελλάδα, έχοντας επιστρέψει στην επενδυτική βαθμίδα από το 2023, οδηγούν σε αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον για τους ελληνικούς τίτλους, εκπέμποντας θετικό σήμα στις αγορές. Ενδεικτικά αναφέρεται η επιτυχημένη έκδοση 10ετούς ομολόγου της 30/1/2024, από την οποία αντλήθηκαν €4 δισ. με κουπόνι 3,375% και re-offer yield 3,478%. Η έκδοση αυτή, σύμφωνα με τον Οργανισμό Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους (ΟΔΔΗΧ)⁷, είχε το υψηλότερο ποσό έκδοσης που αντλήθηκε από το 2010, με τις προσφορές να ξεπερνούν τα €35 δισ. (το μεγαλύτερο βιβλίο προσφορών που έχει σημειωθεί για ελληνικό κρατικό τίτλο από το 2010, με το προηγούμενο ρεκόρ των €30 δισ. ευρώ να σημειώνεται τον Ιούνιο του 2021) και την τιμολόγηση του ομολόγου να σημειώνει το χαμηλότερο spread νέου 10ετούς ομολόγου από το 2010. Οι επιτυχημένες εκδόσεις συνεχίστηκαν μέσα στο έτος, καταγράφοντας αυξημένη άντληση κεφαλαίων μεσομακροπρόθεσμης διάρκειας από τις διεθνείς κεφαλαιαγορές και μειωμένο μεσοσταθμικό κόστος νέου δανεισμού.⁸

Με θετικές αποδόσεις ολοκλήρωσαν το 2024 και οι δείκτες εταιρικών ομολόγων του Χ.Α. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Χ.Α., ο Ελληνικός Δείκτης Τιμών Εται-

ρικών Ομολόγων⁹ κατέγραψε απόδοση 3,59% και ο Ελληνικός Δείκτης Εταιρικών Ομολόγων¹⁰ απόδοση 7,23% για το 2024¹¹. Επιπλέον, σημειώθηκε αύξηση της χρηματικής αξίας των διακανονισμένων συναλλαγών σε εταιρικά ομόλογα τον Δεκέμβριο του 2024 σε σχέση με τον Δεκέμβριο του 2023, φτάνοντας τα €25,28 εκατ. από €20,34 εκατ., αντίστοιχα, καταγράφοντας αξιοσημείωτη αύξηση της τάξης του 45,5% για το σύνολο του 2024 σε σχέση με το 2023, στα €321,81 εκατ. από €221,11 εκατ., αντίστοιχα.

1.4.4. Η πορεία του κλάδου θεσμικής διαχείρισης το 2024

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ένωσης Θεσμικών Επενδυτών (ΕΘΕ) (2025), το 2024 ολοκληρώθηκε θετικά για την ελληνική αγορά θεσμικών διαχειριστών. Πιο συγκεκριμένα, το συνολικό ύψος των υπό διαχείριση κεφαλαίων ανήλθε στα €38,87 δισ. στο τέλος του 2024, καταγράφοντας αξιοσημείωτη αύξηση της τάξης του 30,55% σε σχέση με το τέλος του 2023. Η σύνθεση των κεφαλαίων αυτών στις 31/12/2024 αφορούσε κατά 56,9% σε Οργανισμούς Συλλογικών Επενδύσεων σε Κινητές Αξίες (ΟΣΕΚΑ), 27% τον τομέα του Asset Management, 14,2% τις Εταιρείες Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία (ΑΕΕΑΠ)¹² και 1,9% τους Οργανισμούς Εναλλακτικών Επενδύσεων (ΟΕΕ).

Πιο συγκεκριμένα, εστιάζοντας στους ΟΣΕΚΑ, καταγράφηκε σημαντική αύξηση του συνολικού ενεργητικού των ΟΣΕΚΑ που διαχειρίζονται ελληνικές Ανώνυμες Εταιρείες Διαχείρισης Αμοιβαίων Κεφαλαίων (ΑΕΔΑΚ) κατά 40% από την αρχή του 2024 (Διάγραμμα 1.4.2), με το συνολικό ύψος των υπό διαχείριση κεφαλαίων να φτάνει τα €22,11 δισ. στις 31/12/2024 (€17,89 δισ. σε ΟΣΕΚΑ v.4099/12 και €4,21 δισ. σε ΟΣΕΚΑ ΕΕ). Το συνολικό ενεργητικό αφορά κατά 52% σε ΟΣΕΚΑ ομολογιακού, το 16% σε μικτούς, το 13% σε μετοχικούς, το 11% σε Funds of Funds, το 5% σε χρηματαγοράς και το 3% σε σύνθετους. Επιπλέον, κατά το 2024 πραγματοποιήθηκαν συνολικές εισροές κεφαλαίων στους ΟΣΕΚΑ ύψους €4,9 δις.

7. Βλ. Ανακοίνωση ΟΔΔΗΧ της 30ης Ιανουαρίου 2024.

8. Βλ. τα πιο πρόσφατα διαθέσιμα κατά τη συγγραφή του άρθρου *Τριμηνιαία Δελτία Δημοσίου Χρέους* του ΟΔΔΗΧ Νο111, Νο112 και Νο 115, για την περίοδο Ιαν.-Σεπτ. 2023, Ιαν.-Δεκ. 2023 και Ιαν.-Σεπτ. 2024, αντίστοιχα, σχετικά με την κατανομή του νέου δανεισμού κατά διάρκεια και το μεσοσταθμικό κόστος νέου δανεισμού.

9. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιείται η καθαρή τιμή του κάθε ομολόγου.

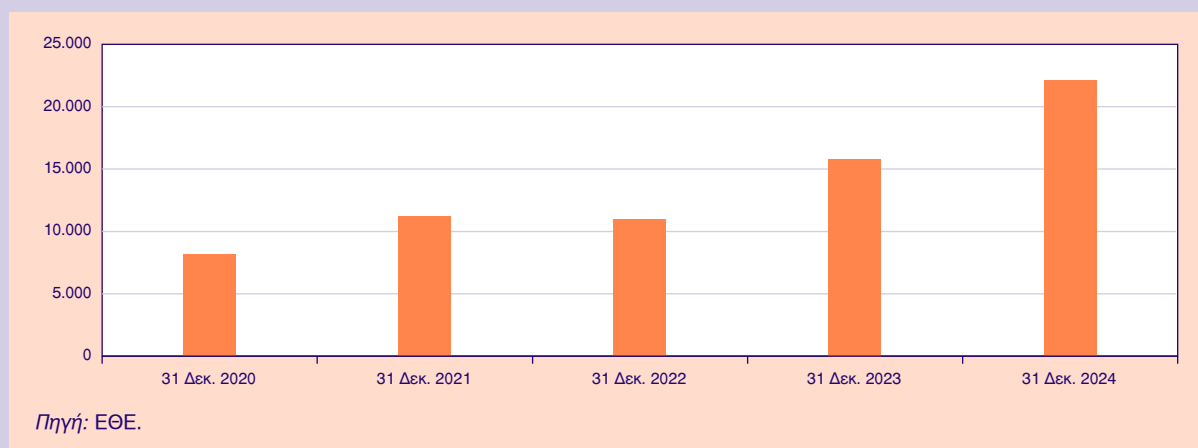
10. Για τον υπολογισμό του χρησιμοποιείται η καθαρή τιμή, οι δεδουλευμένοι τόκοι και η αξία των καταβολών κάθε ομολόγου.

11. Αποδόσεις στις 27/12/2024 σύμφωνα με το Ημερήσιο Δελτίο Τιμών του Χ.Α. στις 31/12/2024.

12. Στις 30/6/2024 (τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία), βλ. ΕΘΕ (2025).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.2

Συνολικό Ενεργητικό αγοράς ΟΣΕΚΑ, σε εκατ. € (31/12/2020-31/12/2024)

Εξετάζοντας τις αποδόσεις για το 2024, σύμφωνα με την ΕΘΕ (2025), όλες οι επιμέρους κατηγορίες ΟΣΕΚΑ κατέγραψαν θετικές αποδόσεις, με τους Μετοχικούς ΟΣΕΚΑ να ξεχωρίζουν. Πιο συγκεκριμένα, οι υψηλότερες αποδόσεις σημειώθηκαν στις κατηγορίες Μετοχικοί ΟΣΕΚΑ Αμερικής (30,37%), Μετοχικοί ΟΣΕΚΑ Αναπτυγμένων Αγορών (18,83%), Μετοχικοί ΟΣΕΚΑ Διεθνείς (17,48%), Μετοχικοί ΟΣΕΚΑ Funds of Funds (14,74%) και Μετοχικοί ΟΣΕΚΑ Ελλάδας (13,50%)¹³.

1.4.5. Σύνοψη

Η ελληνική χρηματιστηριακή αγορά ολοκλήρωσε το 2024 με εξαιρετικές επιδόσεις, εμφανίζοντας θετικές αποδόσεις, αυξημένη κεφαλαιοποίηση και αξία συναλλαγών. Ο δείκτης υψηλής κεφαλαιοποίησης σημείωσε υψηλότερη απόδοση σε σχέση με τον Γ.Δ. του Χ.Α., ενώ οι δείκτες μεσαίας και μικρής κεφαλαιοποίησης κατέγραψαν θετικές αλλά χαμηλότερες αποδόσεις. Η πλειονότητα των κλαδικών δεικτών σημείωσε θετικές αποδόσεις, με τους κλάδους βιομηχανίας, βασικών αγαθών, τραπεζών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών να εμφανίζουν εντυπωσιακές αποδόσεις. Παράλληλα με τη σταδιακή αποκλιμάκωση των βασικών επιτοκίων από την ΕΚΤ, οι αναβαθμίσεις των πιστοληπτικών αξιολογήσεων για την Ελλάδα, η οποία έχει επιστρέψει στην επενδυτική βαθμίδα από το 2023, οδήγησαν σε αυξημένο επενδυτικό ενδιαφέρον και μειωμένο κόστος δανεισμού. Θετική ήταν και η πορεία της αγοράς εταιρικών ομολόγων, καταγράφο-

ντας σημαντικά αυξημένη αξία συναλλαγών και θετικές αποδόσεις για τους δείκτες εταιρικών ομολόγων. Την εικόνα συμπληρώνει η ελληνική αγορά θεσμικών διαχειριστών, ολοκληρώνοντας το 2024 με θετικές αποδόσεις, αυξημένο συνολικό ενεργητικό και εισροές κεφαλαίων, με τους μετοχικούς ΟΣΕΚΑ να ξεχωρίζουν σε όρους απόδοσης.

Η Ελλάδα βρίσκεται πλέον κοντά στον στόχο ανάκτησης της επενδυτικής βαθμίδας και από τον οίκο αξιολόγησης Moody's. Η πρόσφατη αναβάθμιση εντός της επενδυτικής βαθμίδας από τον διεθνή οίκο αξιολόγησης Scope Ratings στέλνει θετικά μηνύματα και για την επίτευξη του επόμενου σημαντικού στόχου που είναι η αναβάθμιση του Χρηματιστηρίου Αθηνών στις ανεπτυγμένες αγορές, μια εξέλιξη που θα ενίσχυε το επενδυτικό ενδιαφέρον και την πρόσβαση σε νέα επενδυτικά κεφάλαια για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και, κατ' επέκταση, της ελληνικής οικονομίας.

Βιβλιογραφία

Ένωση Θεσμικών Επενδυτών (ΕΘΕ), Δελτίο τύπου 20/1/2025, 12681.

Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ) (2024). *Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση*, Τράπεζα της Ελλάδος, Δεκέμβριος 2024.

Χρηματιστήριο Αθηνών, AxiaNumbers, Αγορά Χρεογράφων, *Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο* Δεκεμβρίου 2024.

Χρηματιστήριο Αθηνών, AxiaNumbers, Αγορά Χρεογράφων, *Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο* Δεκεμβρίου 2023.

13. Μέση απόδοση κατηγορίας ΟΣΕΚΑ μη συμπεριλαμβανομένων των ΟΣΕΚΑ που δραστηριοποιήθηκαν μέσα στο 2024.

1.5. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Σταθεροποίηση του ρυθμού αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ στα επίπεδα του 2024

Αριστοτέλης Κουτρούλης

Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και η σταδιακή ομαλοποίηση της νομισματικής πολιτικής στις περισσότερες οικονομίες του κόσμου συνεχίζουν να έχουν θετική συμβολή στη βελτίωση του οικονομικού κλίματος και τη σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομικής ανάκαμψης. Ωστόσο, οι συνεχιζόμενες γεωπολιτικές εντάσεις και οι εύθραυστες ισορροπίες που έχουν δημιουργηθεί στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις απειλούν να εκτρέψουν την παγκόσμια οικονομία από την αναπτυξιακή της τροχιά.

1.5.1. Γενική αξιολόγηση των εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία

Το 2024 η παγκόσμια οικονομία αποδείχθηκε αρκετά ανθεκτική έναντι των μεγάλων γεωπολιτικών και οικονομικών αβεβαιοτήτων που κυριάρχησαν τόσο καθ' όλη τη διάρκεια του έτους, όπως η συνέχιση των πολεμικών συγκρούσεων σε Ουκρανία και Μέση Ανατολή και ο αυξανόμενος προστατευτισμός στο διεθνές εμπόριο, όσο και αυτών που είχαν βραχύτερη διάρκεια, όπως οι διαταραχές στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές προς τα τέλη του καλοκαιριού (EC, 2024· UN, 2025). Σημαντικό μερίδιο στην αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ φαίνεται να είχαν οι πολύ καλές επιδόσεις της οικονομίας των ΗΠΑ και οι απρόσμενα μεγάλες αυξήσεις του ΑΕΠ που καταγράφηκαν σε ορισμένες αναδυόμενες οικονομίες (πχ., Βραζιλία και Ρωσία) (EC, 2024).

Κατά το τρέχον και το επόμενο έτος, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ αναμένεται να διατηρηθεί στα ίδια επίπεδα με αυτά του 2024, ήτοι 3,2 με 3,3% (βλ. Πίνακα 1.5.1). Αντισταθμίζοντας τις ενδεχόμενες απώλειες από τη διαφαινόμενη υποχώρηση των ρυθμών ανάκαμψης σε ΗΠΑ και Κίνα, η άνο-

δος του ρυθμού ανάκαμψης σε Ευρωζώνη, Ιαπωνία, Ην. Βασίλειο και Ινδία θα έχει τη μεγαλύτερη συμβολή στην αύξηση του παγκόσμιου ΑΕΠ (UN, 2025 και WB, 2025). Επιπλέον, θετικό ρόλο θα διαδραματίσει η συνεχιζόμενη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού και η σταδιακή χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής στον προηγμένο κόσμο μέσω της ενίσχυσης της συνολικής ζήτησης.

Παρά τη σταθεροποίηση της παγκόσμιας ανάκαμψης και τη διαμόρφωση θετικών τάσεων –καθοδική πορεία του πληθωρισμού, σταδιακή ομαλοποίηση της νομισματικής πολιτικής, και άνοδος του διεθνούς εμπορίου– ο ετήσιος ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ κατά την ερχόμενη διετία θα παραμείνει σχεδόν 2,5 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο της δεκαετίας που προηγήθηκε της πανδημίας (IMF, 2025 και UN, 2025). Αυτό οφείλεται σε μια σειρά δομικών προβλημάτων τα οποία τείνουν να λάβουν χρόνιο χαρακτήρα, όπως οι αναιμικές παραγωγικές επενδύσεις, οι χαμηλοί ρυθμοί αύξησης της παραγωγικότητας, τα διογκωμένα χρέη κρατών και ιδιωτών, και οι δημογραφικές πιέσεις (UN, 2025). Επιπλέον, το ισοζύγιο κινδύνων που χαρακτηρίζει την τρέχουσα οικονομική συγκυρία παραμένει αρνητικό. Βασική πηγή κινδύνου και αβεβαιότητας αποτελούν οι συνεχιζόμενες γεωπολιτικές εντάσεις και οι εύθραυστες ισορροπίες που έχουν δημιουργηθεί στη διεθνή διπλωματία. Ειδικότερα, είναι διάχυτη η ανησυχία ότι οι εξελίξεις στο γεωπολιτικό και διπλωματικό πεδίο, σε συνδυασμό με τις αλλαγές κυβερνήσεων, ενδέχεται να οδηγήσουν σε ραγδαίες μεταβολές στην οικονομική πολιτική και αύξηση των μέτρων προστατευτισμού (OECD, 2024· IMF, 2025· UN, 2025 και WB, 2025).

Όλα αυτά οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, ενώ υπάρχει η προοπτική για σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομικής ανάκαμψης, υπάρχει επίσης σοβαρό ενδεχόμενο ανατροπής της ομαλότητας από ένα νέο κύμα προστατευτικών μέτρων, το οποίο θα δημιουργήσει προβλήματα στην οικονομική δραστηριότητα προκαλώντας εκτροπή του εμπορίου, χαμηλότερες επενδύσεις και μείωση της αποτελεσματικότητας (IMF, 2025).

1.5.2. Πληθωρισμός, απασχόληση και επενδύσεις

Πτωτική θα παραμείνει η πορεία του παγκόσμιου πληθωρισμού κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους, με τον εθνικό δείκτη να προσεγγίζει τα επίπεδα στόχους σε πολλές οικονομίες (βλ. Πίνακα 1.5.2). Καταλυτικό

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.1 Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν^{1,2}
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2024*				2025**				2026**						
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΠΤ	ΗΕ
Παγκόσμια οικονομία	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2	3,3	3,3	3,3	3,2	3,2
Προηγμένες οικονομίες	1,7	1,8	:	1,7	1,7	1,9	1,9	:	1,7	1,6	1,8	2,1	:	1,8	1,8
ΗΠΑ	2,8	2,7	2,8	2,8	2,8	2,7	2,1	2,4	2,3	1,9	2,1	2,2	2,1	2	2,1
Ευρωζώνη	0,8	0,8	0,8	0,7	0,7	1	1,3	1,3	1	1,1	1,4	1,6	1,5	1,2	1,3
Ιαπωνία	-0,2	0,2	-0,3	0	-0,2	1,1	1,2	1,5	1,2	1	0,8	1	0,6	0,9	1,2
Ηνωμένο Βασίλειο	0,9	1	0,9	:	0,8	1,6	1,4	1,7	:	1,2	1,5	1,4	1,3	:	1,4
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	4,2	4,3	:	4,1	4,1	4,2	4,4	:	4,1	4,3	4,3	4,3	:	4	4,2
Βραζιλία	3,7	3,1	3,2	3,2	3	2,2	2,3	2,3	2,2	2,3	2,2	2,4	1,9	2,3	1,9
Ρωσία	3,8	3,5	:	3,4	3,8	1,4	1,8	:	1,6	1,5	1,2	1,6	:	1,1	1,5
Ινδία	6,5	7,2	6,8	6,5	6,9	6,5	6,9	6,9	6,7	6,6	6,5	6,7	6,8	6,7	6,7
Κίνα	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,6	4,8	4,7	4,5	4,8	4,5	4,6	4,4	4	4,5

Πηγές: IMF (2025)· European Commission (2024)· OECD (2024)· United Nations (2025) και World Bank (2025).

* Εκτιμήσεις, **Προβλέψεις.

Σημειώσεις: 1. Οι αποκλίσεις που υπάρχουν στις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη χρησιμοποίηση διαφορετικών οικονομικών υποδειγμάτων, την υιοθέτηση εναλλακτικών υποθέσεων, καθώς και στη διαφορετική χρονική στιγμή που πραγματοποιούνται οι προβλέψεις από την κάθε ερευνητική ομάδα.

2. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.2 Πληθωρισμός¹
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2024*			2025**			2026**		
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ
Παγκόσμια οικονομία	5,7	:	:	4,2	:	:	3,5	:	:
Προηγμένες οικονομίες	2,6	:	:	2,1	:	:	2	:	:
ΗΠΑ	:	2,9	2,5	2	2	2,1	2,1	2	2
Ευρωζώνη	:	2,4	2,4	2,1	2,1	2,1	2	1,9	2
Ιαπωνία	:	2,5	2,6	2	1,9	1,9	2	1,6	2,1
Ηνωμένο Βασίλειο	:	3,1	2,6	:	2,4	2,7	:	2	2,3
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	7,8	:	:	5,6	:	:	4,5	:	:
Βραζιλία	:	:	4,5	:	:	4,2	:	:	3,6
Ρωσία	:	8,1	:	:	5,7	:	:	4	:
Ινδία	:	:	4,8	:	:	4,2	:	:	4
Κίνα	:	:	0,4	:	:	1,1	:	:	1,4

Πηγές: IMF (2025)· European Commission (2024)· OECD (2024) και United Nations (2025).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Σημείωση: 1. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

ρόλο στην εξέλιξη αυτή φαίνεται να έχουν: (α) η χαλάρωση των συνθηκών που επικρατούν στις αγορές εργασίας των προηγμένων οικονομιών, (β) η συγκράτηση των διεθνών τιμών ενέργειας και βασικών ειδών διατροφής, και (γ) οι επιδράσεις με χρονική υστέρηση της πιο σφικτής νομισματικής που εφαρμόστηκε παγκοσμίως τις τελευταίες δεκαετίες. Όσον δε αφορά τους ρυθμούς αποκλιμάκωσης, όπως συνέβη και το περασμένο έτος, η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού θα είναι ισχυρότερη στις προηγμένες οικονομίες. Μάλιστα, σε αρκετές αναπτυσσόμενες οικονομίες ο πληθωρισμός θα διατηρηθεί σε διψήφια επίπεδα (UN, 2025).

Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις που έχουν καταγραφεί στο μέτωπο των τιμών, ο πυρήνας του πληθωρισμού παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα από τα επιθυμητά σε μεγάλο αριθμό χωρών. Επιπλέον, ο κίνδυνος αναζωπύρωσης των πληθωριστικών πιέσεων παραμένει υπαρκτός. Ειδικότερα, ανοδικές πιέσεις στις τιμές θα μπορούσαν να προκληθούν από πιθανές διαταραχές στην προσφορά προϊόντων λόγω: (α) των συνεχιζόμενων γεωπολιτικών εντάσεων, (β) της αύξησης του προστατευτισμού και/ή της επιβολής εξαγωγικών περιορισμών, και (γ) της επανεμφάνισης ακραίων καιρικών φαινομένων.

Αναφορικά με την απασχόληση, οι συνθήκες στις αγορές εργασίας των προηγμένων οικονομιών διατηρήθηκαν ευνοϊκές σε όλη τη διάρκεια του 2024, με την απασχόληση σε αρκετές οικονομίες να κινείται σε επίπεδα υψηλότερα από αυτά που επικρατούσαν πριν το ξέσπασμα της πανδημίας. Η αυξημένη ζήτηση, σε συνδυασμό με την υποχώρηση του πληθωρισμού, συνέβαλε στην αύξηση των πραγματικών μισθών. Ωστόσο, η εξέλιξη αυτή δεν αφορά το σύνολο των προηγμένων οικονομιών, καθώς σε αρκετές από αυτές ο

πραγματικός μισθός παρέμεινε σε επίπεδα κατώτερα από αυτά του 2019.

Τους τελευταίους μήνες οι συνθήκες στενότητας που επικράτησαν τα δύο προηγούμενα έτη δείχνουν να χαλαρώνουν (OECD, 2024 και IMF, 2025). Παράλληλα, ο ρυθμός αύξησης της απασχόλησης έχει αρχίσει να υποχωρεί (UN, 2025). Η τάση ομαλοποίησης των συνθηκών στις αγορές εργασίας αποτυπώνεται και στις προβλέψεις των διεθνών οργανισμών όπου γίνεται λόγος για τη σταθεροποίηση των ποσοστών ανεργίας στα επίπεδα του 2024 (βλ. Πίνακα 1.5.3).

Οι τάσεις που επικρατούν στις αγορές εργασίας του αναπτυσσόμενου κόσμου ποικίλλουν ανάλογα με το πλαίσιο οικονομικής πολιτικής και τις οικονομικές συνθήκες της εκάστοτε χώρας. Για παράδειγμα, ενώ στην Ινδία η απασχόληση αυξάνει με ταχείς ρυθμούς και στη Βραζιλία καταγράφηκαν τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας των τελευταίων δεκαετιών, σε πολλές αναπτυσσόμενες οικονομίες, η αύξηση της απασχόλησης περιορίζεται κυρίως στον ανεπίσημο τομέα (UN, 2025).

Έπειτα από μια διετία υποτονικής επενδυτικής δραστηριότητας, οι επενδύσεις σε παγκόσμια κλίμακα αυξήθηκαν κατά 3,4% το 2024 (UN, 2025). Η ανάκαμψη αυτή, ωστόσο, δεν ήταν γεωγραφικά ευρεία, καθώς ήταν συγκεντρωμένη στις ΗΠΑ, την Κίνα και την Ινδία. Αντίθετα, οι επενδύσεις παρέμειναν υποτονικές, τουλάχιστον για το πρώτο εξάμηνο, σε Ιαπωνία και Ευρώπη. Περιορισμένος παρέμεινε ο όγκος επενδύσεων και σε πολλές αναπτυσσόμενες οικονομίες με υψηλό δημόσιο χρέος και άρα περιορισμένη δυνατότητα συμμετοχής του κράτους στον σχηματισμό παγίου κεφαλαίου (UN, 2025).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.3 Ανεργία (προηγμένες οικονομίες, ποσοστά επί του συνολικού εργατικού δυναμικού)

	2024*			2025**			2026**		
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ
ΗΠΑ	4,1	4,1	4	4,4	4,4	4,1	:	4,3	4,1
Ευρωζώνη	6,5	6,5	6,4	6,4	6,3	6,3	:	6,3	6,2
Ιαπωνία	2,5	2,6	2,5	2,5	2,5	2,4	:	2,5	2,3
Ηνωμένο Βασίλειο	4,3	4,3	4,2	4,1	4,2	4	:	4,2	4

Πηγές: IMF (2024)· European Commission (2024) και OECD (2024).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Οι συνεχιζόμενες εντάσεις στο επίπεδο της διεθνούς διπλωματίας και η γεωπολιτική αστάθεια των τελευταίων ετών σίγουρα δεν ευνοούν τη διεθνή επενδυτική δραστηριότητα. Από την άλλη, η σταδιακή χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής, η μείωση του κόστους δανεισμού και η αύξηση της εμπιστοσύνης των διεθνών επενδυτών στις προοπτικές της παγκόσμιας οικονομίας έχουν βελτιώσει το κλίμα στις εγχώριες και διεθνείς αγορές χρήματος και κεφαλαίου. Προς το παρόν, η βελτίωση αυτή δείχνει να αντισταθμίζει τις αρνητικές επιδράσεις των γεωπολιτικών αβεβαιοτήτων, καθώς παρατηρείται αυξημένη ροή κεφαλαίων προς τις αναπτυσσόμενες οικονομίες (WB, 2025). Υπό αυτό το πρίσμα, η παγκόσμια επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να διατηρήσει κατά το τρέχον έτος τη δυναμική που απέκτησε το 2024.

1.5.3. Οικονομικές εξελίξεις ανά τον κόσμο

Προηγμένες οικονομίες

Στις προηγμένες οικονομίες ο ρυθμός οικονομικής μεγέθυνσης το 2024 διατηρήθηκε στο 1,7%, αντανakλώντας τις πολύ καλές επιδόσεις της οικονομίας των ΗΠΑ. Υπό την προϋπόθεση ότι δεν θα υπάρξουν θεαματικές μεταβολές στην εμπορική και δημοσιονομική πολιτική των ισχυρών οικονομιών, ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ ενδέχεται να αυξηθεί οριακά την επόμενη διετία, καθώς η ισχυρότερη οικονομική ανάκαμψη σε Ευρώπη και Ιαπωνία αναμένεται να αντισταθμίσει τυχόν απώλειες από την προβλεπόμενη οικονομική επιβράδυνση στις ΗΠΑ (βλ. Πίνακα 1.5.1) (WB, 2025). Σημαντικό ρόλο στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας του προηγμένου κόσμου θα διαδραματίσει η σταδιακή χαλάρωση της νομισματικής πολιτικής και η αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών (UN, 2025).

Αναλυτικότερα, ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στις ΗΠΑ το περασμένο έτος έφτασε το 2,8%, ενισχυόμενος από την άνοδο της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης και την έντονη επενδυτική δραστηριότητα. Ωστόσο, νέα δεδομένα, όπως η χαλάρωση των συνθηκών στενότητας στην αγορά εργασίας, η μικρότερη βελτίωση των εισοδημάτων των νοικοκυριών και η αναμενόμενη μείωση των δημοσίων δαπανών υποδηλώνουν ότι η οικονομική μεγέθυνση το 2025 θα επιβραδυνθεί σε σχέση με το περασμένο έτος. Αντίθετη πορεία θα έχει η Ευρωζώνη, όπου θα καταγραφεί αύξηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης το 2025, με τον χαμηλότερο πληθωρισμό και τη μείωση του κόστους δανεισμού να ενισχύουν την ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις. Εντούτοις, η συνεχιζόμενη γεωπολιτική αστάθεια στα ανατολικά της Ευρώπης και ο συνδυα-

σμός στενών δημοσιονομικών περιθωρίων με χρόνια δομικά προβλήματα (πχ., γήρανση του πληθυσμού, αναιμική αύξηση της παραγωγικότητας) αναμένεται να συγκρατήσουν την ανάκαμψη κοντά στο 1% (βλ. Πίνακα 1.5.1) (UN, 2025). Σε γενικές γραμμές, ανάλογη θα είναι και η πορεία των άλλων δύο μεγάλων προηγμένων οικονομιών, του Ην. Βασιλείου και της Ιαπωνίας. Ειδικότερα, η οικονομική μεγέθυνση στην Ιαπωνία θα ενισχυθεί από τη σταδιακή ανάκαμψη της κατανάλωσης και τη διατήρηση της επενδυτικής δραστηριότητας σε ικανοποιητικά επίπεδα, ενώ στο Ην. Βασίλειο η ενίσχυση θα προέλθει από την αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών και τις αυξημένες δημόσιες δαπάνες (OECD, 2024).

Αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες

Στον αναπτυσσόμενο κόσμο ο μέσος ετήσιος ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης το 2025 αναμένεται να διατηρηθεί στα επίπεδα του προηγούμενου έτους (βλ. Πίνακα 1.5.1). Παρόλο που από χώρα σε χώρα εντοπίζονται σημαντικές διαφοροποιήσεις, είναι ενδιαφέρον ότι στο 60% των αναπτυσσόμενων χωρών θα καταγραφεί αύξηση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ (WB, 2025). Μεταξύ των παραγόντων που εκτιμάται ότι θα δράσουν θετικά στην οικονομική ανάπτυξη το 2025, οι κυριότεροι είναι: (α) η παγκόσμια κλίμακα χαλάρωσης της νομισματικής πολιτικής, (β) η ανάκαμψη των πραγματικών εισοδημάτων, (γ) η βελτίωση της εγχώριας ζήτησης, (δ) η σταδιακή επέκταση του διεθνούς εμπορίου, και (ε) η αναζωογόνηση της μεταποιητικής παραγωγής (WB, 2025).

Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις, οι ρυθμοί ανάπτυξης της Κίνας θα συνεχίσουν να υπολείπονται των υψηλών επιπέδων του πρόσφατου παρελθόντος (βλ. Πίνακα 1.5.1). Στην παρούσα φάση, η κάμψη του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ συνδέεται με την υποτονική κατανάλωση και τις δυσμενείς συνθήκες που εξακολουθούν να ισχύουν στην αγορά ακινήτων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι παρεμβάσεις των οικονομικών αρχών της χώρας έχουν ως στόχο την ενίσχυση της αγοράς ακινήτων, την τόνωση της εσωτερικής ζήτησης και την απομείωση του μεγάλου χρέους που έχουν συσσωρεύσει οι περιφερειακές διοικήσεις. Ωστόσο, το πιο σοβαρό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η χώρα αφορά τις σχέσεις της με τους βασικούς εμπορικούς της εταίρους. Όσο αυτό το πρόβλημα διαιωνίζεται, υπάρχει το ενδεχόμενο σταδιακής επιβράδυνσης των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης για μεγάλο χρονικό διάστημα (UN, 2025). Αντίθετα από την Κίνα, οι υψηλοί ρυθμοί που έχουν καταγραφεί τα τελευταία έτη στην Ινδία αναμένεται να διατηρηθούν μεσοπρόθεσμα. Στον βραχυχρόνιο ορίζοντα, η οικονομική

δραστηριότητα θα ενισχυθεί από τη σταθερά αυξανόμενη ιδιωτική κατανάλωση και τις επενδύσεις (UN, 2025). Όσον αφορά τη Ρωσία, οι ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό, συνδυαστικά με τη σφικτή οικονομική πολιτική, αναμένεται να επαναφέρουν τη οικονομία σε χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης. Προφανώς, η τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας υψηλών αμυντικών δαπανών αδυνατεί να αντισταθμίσει τις οικονομικές απώλειες που συνεχίζει να προκαλεί ο πόλεμος με την Ουκρανία (UN, 2025). Στη Βραζιλία, τέλος, η σταδιακή κάμψη των επενδύσεων, λόγω υποχώρησης της εξωτερικής ζήτησης, και η μείωση της αγροτικής παραγωγής, λόγω λιγότερο ευνοϊκών καιρικών συνθηκών σε σχέση με πέρυσι, αναμένεται να συγκρατήσουν τον ρυθμό ανόδου του ΑΕΠ λίγο πάνω από το 2% (OECD, 2024).

1.5.4. Διεθνές εμπόριο και διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων

Σε σχέση με το 2023, ο ρυθμός επέκτασης του διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες) το 2024 επιταχύνθηκε κατά 3 ποσοστιαίες μονάδες περίπου (βλ. Πίνακα 1.5.4), κυρίως χάρη στη βελτίωση του εμπορίου πρώτων υλών, ειδών διατροφής και προϊόντων της μεταποίησης (UN, 2025 και WB, 2025). Μεγάλες αυξήσεις στις εξαγωγές αγαθών, κυρίως μηχανολογικών και ηλεκτρονικών προϊόντων, κατέγραψαν οι ΗΠΑ και η Κίνα. Αντίθετα, σημαντική ήταν η κάμψη που σημειώθηκε στις εξαγωγές της Ευρώπης στα περισσότερα είδη προϊόντων.

Το εμπόριο υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 6,4% το 2024, αντιπροσωπεύοντας το 25% του συνολικού όγκου του διεθνούς εμπορίου. Οι δε διεθνείς αφίξεις –μεταβλη-

τή βαρόμετρο του διεθνούς εμπορίου υπηρεσιών– άγγιξαν το περασμένο έτος τα 1,4 δισεκατομμύρια, σηματοδοτώντας την επιστροφή στα επίπεδα που ίσχυαν πριν το ξέσπασμα της πανδημίας (UN, 2025).

Για το 2025, οι διεθνείς οργανισμοί συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι ο ρυθμός επέκτασης του διεθνούς εμπορίου θα διατηρηθεί κοντά στα επίπεδα του 2024 (βλ. Πίνακα 1.5.4). Η πρόβλεψη αυτή όμως υπόκειται σε σημαντικούς κινδύνους. Η μεγαλύτερη απειλή προέρχεται από τη νέα προσέγγιση αρκετών εθνικών κυβερνήσεων όσον αφορά το διεθνές εμπόριο και την τάση αύξησης των μέτρων προστατευτισμού. Σαφή ένδειξη αυτής της νέας προσέγγισης αποτελεί το γεγονός ότι ο αριθμός των μέτρων προστατευτισμού που υιοθετήθηκαν το 2024 παγκοσμίως ήταν πενταπλάσιος του μέσου της περιόδου 2000-2019 (WB, 2025).

Οι διεθνείς τιμές των βασικών εμπορευμάτων υποχώρησαν κατά 3% το 2024 χάρη στη βελτίωση των συνθηκών παραγωγής ενεργειακών προϊόντων και βασικών ειδών διατροφής (WB, 2025). Περαιτέρω υποχώρηση των διεθνών τιμών αναμένεται κατά τη διάρκεια του τρέχοντος έτους. Ειδικότερα, η μέση τιμή του αργού πετρελαίου (τριών τύπων) αναμένεται να υποχωρήσει κατά 11,7%, καθώς η ηπιότερη ζήτηση θα συνδυαστεί με αύξηση των ποσοτήτων εξόρυξης (IMF, 2025). Οι τιμές των βασικών μετάλλων θα διατηρηθούν σταθερές λόγω μη αξιόλογων μεταβολών στη ζήτηση. Ωστόσο, οι αυξημένες ανάγκες σε ορυκτά μέταλλα που χρησιμοποιούνται στις τεχνολογίες καθαρής ενέργειας –χαλκός, κοβάλτιο, λίθιο και νικέλιο– σε συνδυασμό με την συγκέντρωση της παραγωγής των μετάλλων αυτών σε περιορισμένο αριθμό χωρών, αναμένεται να οδηγήσουν σε αύξηση των διεθνών τιμών τους (UN, 2025). Τέλος, στον βαθμό που

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.4 Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές στον όγκο του διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)¹

	2023*	2024**	2025**	2025**
ΔΝΤ	0,7	3,4	3,2	3,3
ΕΕ	0,6	2,9	3,1	3,3
ΟΟΣΑ	1	3,5	3,6	3,5
ΠΤ	0,8	2,7	3,1	3,2
ΗΕ	0,9	3,4	3,2	3,5

Πηγές: IMF (2025)· European Commission (2024)· OECD (2024)· United Nations (2025) και World Bank (2025).

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

η αγροτική παραγωγή θα εξακολουθήσει να ευνοείται από τις κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στις βασικές χώρες-παραγωγούς, εκτιμάται ότι οι διεθνείς τιμές των εδώδιμων προϊόντων θα μειωθούν κατά 5% (WB, 2025).

Βιβλιογραφία

European Commission (2024), *European Economic Forecast, Autumn 2024*, European Economy, Institutional Paper 296, November 2024.

International Monetary Fund (2024), *World Economic Outlook: Policy Pivot, Rising Threats*, IMF, Washington, DC.

International Monetary Fund (2025), *World Economic Outlook (Update): Global Growth: Divergent and Uncertain*, IMF, Washington, DC.

OECD (2024), *OECD Economic Outlook*, Volume 2024, Issue 2, No. 116, OECD Publishing, Paris.

United Nations (2025), *World Economic Situation and Prospects 2025*, New York: United Nations.

World Bank (2025), *Global Economic Prospects, January 2025*, Washington, DC: World Bank.

2. Δημοσιονομικές εξελίξεις

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 56, 2025, σσ. 38-46

Κρατικός Προϋπολογισμός, δημόσιο χρέος και προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών

Ελισάβετ Ι. Νίτση,
Γιώργος Ιωαννίδης

2.1. Εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού 2024

Ο Κρατικός Προϋπολογισμός (ΚΠ) του 2024, με βάση τα πιο πρόσφατα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους¹, σε τροποποιημένη ταμειακή βάση, την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2024 παρουσίασε πλεόνασμα ύψους 369 εκατ. ευρώ (0,2% του ΑΕΠ) έναντι ελλείμματος 2.999 εκατ. ευρώ (-1,3% ΑΕΠ) που ήταν η αρχική εκτίμηση του Προϋπολογισμού του 2024 και ελλείμματος 3.601 εκατ. ευρώ (-1,5% ΑΕΠ) που ήταν η επικαιροποιημένη εκτίμηση του Προϋπολογισμού του 2025 (Πίνακας 2.1.1). Αντίστοιχα, το πρωτογενές αποτέλεσμα ήταν θετικό και διαμορφώθηκε στα 8.698 εκατ. ευρώ (3,7% του ΑΕΠ) έναντι αρχικής εκτίμησης (Προϋπολογισμός 2024) για πλεόνασμα 4.703 εκατ. ευρώ (2% του ΑΕΠ) και επικαιροποιημένης εκτίμησης (Προϋπολογισμός 2025) για πλεόνασμα 4.635 εκατ. ευρώ (1,9% του ΑΕΠ).

Τμήμα του βελτιωμένου (κατά 3.970 εκατ. ευρώ) αποτελέσματος οφείλεται σε δημοσιονομικά ουδέτερες ενέργειες, υπό την έννοια ότι δεν επηρεάζουν το δημοσιονομικό αποτέλεσμα (αποτέλεσμα κατά ESA). Αυτές οι ενέργειες αθροίζουν σε 3.259 εκατ. ευρώ περιλαμβάνοντας αυξημένα έσοδα του ΠΔΕ (612 εκατ. ευρώ), μετάθεση πληρωμής εξοπλιστικών δαπανών στο 2025

(740 εκατ. ευρώ) και μικρότερες μεταβιβάσεις προς τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (1.907 εκατ. ευρώ) που οφείλονται κυρίως στα αυξημένα έσοδα του e-ΕΦΚΑ από ασφαλιστικές εισφορές τα οποία μείωσαν αντίστοιχα την ανάγκη μεταβιβάσεων από τον Κρατικό Προϋπολογισμό για την κάλυψη των υποχρεώσεών του. Κατά συνέπεια, η πραγματική θετική διαφορά του πρωτογενούς πλεονάσματος έναντι του στόχου παραμένει σημαντική και είναι της τάξης των 804 εκατ. ευρώ εκ των οποίων τα 411 εκατ. οφείλονται σε αυξημένα φορολογικά έσοδα (μετά επιστροφών).

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2024, τα καθαρά έσοδα ανήλθαν σε 74.110 εκατ. ευρώ, δηλαδή ήταν αυξημένα κατά 1.221 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του Προϋπολογισμού 2025². Η υπέρβαση του στόχου οφείλεται κυρίως στα αυξημένα έσοδα του ΠΔΕ (612 εκατ. ευρώ), στα αυξημένα έσοδα από φόρους (411 εκατ. ευρώ) και σε έσοδα 206 εκατ. ευρώ από την έκτακτη εισφορά στους προμηθευτές ηλεκτρικής ενέργειας. Ειδικότερα, τα έσοδα της κατηγορίας «Φόροι» –μετά την αφαίρεση των εσόδων 1.569,6 εκατ. ευρώ από τη νέα σύμβαση παραχώρησης της Αττικής Οδού– ανήλθαν σε 67.217 εκατ. ευρώ, δηλαδή ήταν αυξημένα κατά 315,4 εκατ. ευρώ σε σχέση με τον στόχο (Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2025). Σε ό,τι αφορά τις επιμέρους κατηγορίες, οι σημαντικότερες θετικές μεταβολές έναντι του στόχου αφορούν τα πρόσθετα έσοδα από ΦΠΑ, τα οποία –μετά την αφαίρεση 787,8 εκατ. ευρώ που αντιστοιχούν στον ΦΠΑ της Αττικής Οδού– ανήλθαν σε 241,2 εκατ. ευρώ, και τα πρόσθετα έσοδα από τον Φόρο Εισοδήματος, τα οποία ανήλθαν σε 270 εκατ. ευρώ κυρίως λόγω της υπέρβασης του στόχου σε ό,τι αφορά τα έσοδα Νομικών Προσώπων (+221 εκατ. ευρώ) και των Λοιπών φόρων εισοδήματος (+70 εκατ. ευρώ). Αντιθέτως, τα έσοδα από τον φόρο εισοδήματος Φυσικών Προσώπων παρουσίασαν οριακή υστέ-

1. Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού Δεκεμβρίου 2024, Υπουργείο Οικονομικών, Ιανουάριος 2025.

2. Τον Οκτώβριο εισπράχθηκαν 3.241 εκατ. ευρώ ως αντίτιμο της νέας σύμβασης παραχώρησης της Αττικής Οδού. Το συγκεκριμένο ποσό εμφανίστηκε στην κατηγορία «Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών» μολοντί περιελάμβανε και ΦΠΑ (784,8 εκατ. ευρώ) που έπρεπε να εμφανιστεί στην κατηγορία «Φόροι». Τον Δεκέμβριο ενσωματώθηκαν λογιστικές διορθώσεις οι οποίες περιλαμβάνουν: (α) μειωμένα (784,8 εκατ.) έσοδα στην κατηγορία «Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών», (β) αυξημένα (1.569,6 εκατ.) στην κατηγορία «Φόροι», (γ) αυξημένες (784,8 εκατ.) επιστροφές εσόδων. Οι παραπάνω λογιστικές συναλλαγές είναι δημοσιονομικά ουδέτερες και δεν πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την ανάλυση των μεταβολών των βασικών μεγεθών του Προϋπολογισμού.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1 Στοιχεία των Κρατικών Προϋπολογισμών, εκατ. € σε τροποποιημένη ταμειακή βάση

	2023		2024	
	Πραγμ. ¹	Πραγμ. ¹	Πρόβλεψη Προϋπολογισμού 2024 ²	Εκτίμηση Προϋπολογισμού 2025 ³
Κρατικός Προϋπολογισμός				
Καθαρά έσοδα	66.007	74.110	72.738	72.889
Φόροι εκ των οποίων:	61.627	68.787	62.889	66.902
ΦΠΑ	23.385	26.346	24.391	25.317
ΕΦΚ	7.018	7.252	7.065	7.225
Τακτικοί φόροι ακίνητης περιουσίας	2.491	2.467	2.487	2.433
Φόρος εισοδήματος	20.884	23.992	21.669	23.722
Κοινωνικές εισφορές	58	61	56	60
Μεταβιβάσεις	7.530	5.738	7.960	5.043
Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών	848	3.448	5.559	4.234
Λοιπά τρέχοντα έσοδα	3.930	4.048	2.828	3.936
Πωλήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων	6	40	23	36
Επιστροφές εσόδων	6.993	8.011	6.588	7.322
Δαπάνες⁴	70.756	73.742	75.736	76.490
Παροχές σε εργαζόμενους	14.039	14.869	14.850	14.939
Κοινωνικές παροχές	417	340	411	346
Μεταβιβάσεις	33.399	32.598	33.229	33.789
Αγορές αγαθών και υπηρεσιών	2.145	2.199	1.792	2.306
Επιδότησεις	118	73	81	76
Τόκοι (σε ακαθάριστη βάση)	7.706	8.373	7.701	8.281
Λοιπές δαπάνες	49	117	111	141
Πιστώσεις υπό κατανομή (πλην ΠΔΕ και ΤΑΑ)	0	0	2.668	746
Αποκτήσεις παγίων περιουσιακών στοιχείων	1.691	1.857	2.727	2.635
ΠΔΕ⁵				
Έσοδα	3.507	4.427	4.024	3.815
Δαπάνες	9.112	9.913	8.550	9.850
Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας⁶				
Έσοδα	3.405	1.157	3.727	1.158
Δαπάνες	2.089	3.401	3.617	3.300

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1 (συνέχεια)

	2023		2024	
	Πραγμ. ¹	Πραγμ. ¹	Πρόβλεψη Προϋπολογισμού 2024 ²	Εκτίμηση Προϋπολογισμού 2025 ³
Πρωτογενές Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού⁷	3.920	8.698	4.703	4.635
% ΑΕΠ	1,7%	3,7%	2%	1,9%
Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού⁷	-3.760	369	-2.999	-3.601
% ΑΕΠ	-1,2%	0,2%	-1,3%	-1,5%
ΑΕΠ⁸	225.197	236.965	233.775	236.965

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού 2024 και 2025, Υπουργείο Οικονομικών.
Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού 2024, Υπουργείο Οικονομικών, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Ιανουάριος 2025.

Σημειώσεις:

1. Τα στοιχεία των εσόδων και των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού για τα έτη 2023 και 2024 είναι προσωρινά και θα οριστικοποιηθούν με την κύρωση του Απολογισμού Εσόδων και Εξόδων του Κράτους οικονομικών ετών 2023 και 2024.
2. Στόχοι του Προϋπολογισμού 2024, προσαρμοσμένοι στα συνολικά μεγέθη όπως αποτυπώνονται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2024.
3. Στόχοι του Προϋπολογισμού 2024, προσαρμοσμένοι στα συνολικά μεγέθη όπως αποτυπώνονται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2025.
4. Οι δαπάνες της Κεντρικής Διοίκησης αναλύονται σύμφωνα με τις μείζονες κατηγορίες του π.δ. 54/2018 (Α' 103).
5. Τα έσοδα του ΑΠΔΕ εκτός ΤΑΑ περιέχονται στις μεταβιβάσεις και στα λοιπά τρέχοντα έσοδα, ενώ οι δαπάνες του ΠΔΕ περιέχονται στις πιστώσεις υπό κατανομή.
6. Τα έσοδα του ΤΑΑ περιέχονται στις μεταβιβάσεις, ενώ οι αντίστοιχες δαπάνες περιέχονται στις πιστώσεις υπό κατανομή.
7. Έλλειμμα (-)/Πλεόνασμα (+).
8. Η εκτίμηση του ΑΕΠ για το 2024 όπως αποτυπώνεται στις εκτιμήσεις της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2025.

ρηση έναντι του στόχου (-21 εκατ. ευρώ). Σε ό,τι αφορά τις άλλες κατηγορίες εσόδων (Κοινωνικές εισφορές, Πωλήσεις αγαθών και υπηρεσιών, Πωλήσεις πάγιων περιουσιακών στοιχείων) τα έσοδα διαμορφώθηκαν πολύ κοντά στον στόχο.

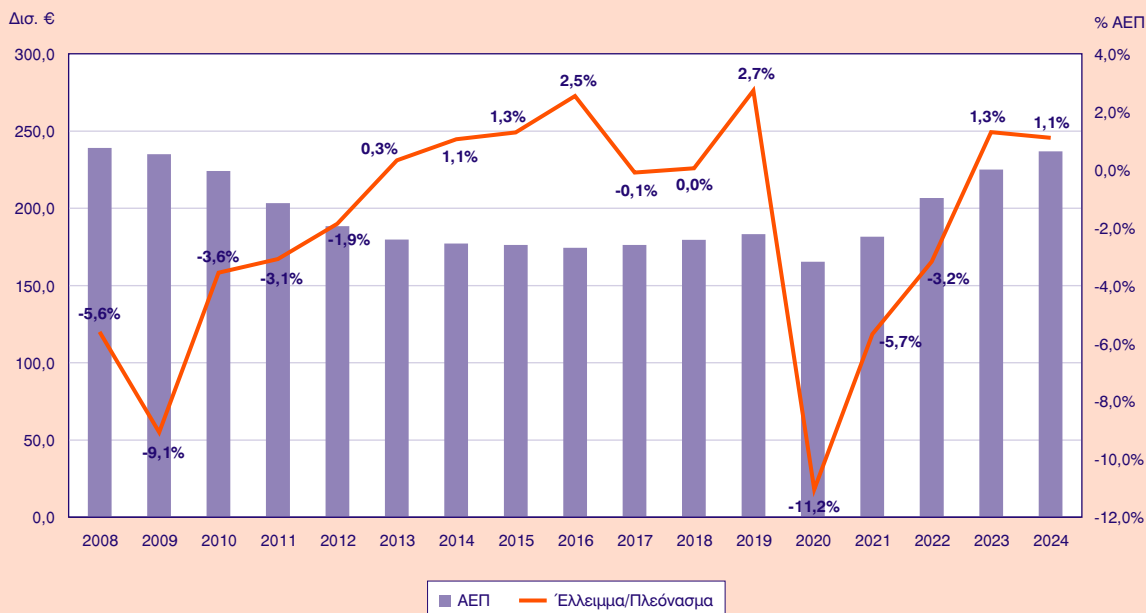
Όσον αφορά τις δαπάνες, αυτές κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Δεκεμβρίου 2024 ανήλθαν σε 73.742 εκατ. ευρώ, δηλαδή, είναι μειωμένες κατά 2.749 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου της Εισηγητικής Έκθεσης του Προϋπολογισμού 2025, αλλά αυξημένες κατά 2.977 εκατ. ευρώ σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2023, κυρίως λόγω των αυξημένων παροχών σε εργαζομένους (+831 εκατ. ευρώ) που οφείλονται εν μέρει στην υλοποιηθείσα αύξηση των αποδοχών των δημοσίων υπαλλήλων και εν μέρει στις αυξημένες επενδυτικές δαπάνες (+ 164 εκατ. ευρώ). Οι μειωμένες –έναντι του στόχου– δαπάνες (συνολικού ύψους 2.748 εκατ. ευρώ) οφείλονται κυρίως στη μετάθεση εξοπλιστικών δαπανών (740 εκατ. ευρώ), στις μειωμένες μεταβι-

βάσεις προς τον ΕΦΚΑ (1.907 εκατ. ευρώ) και στη μηδενική εκτέλεση της κατηγορίας «Πιστώσεις υπό κατανομή» (746 εκατ. ευρώ). Εν ολίγοις, σε ό,τι αφορά τους επικαιροποιημένους στόχους που έχουν επίπτωση στο δημοσιονομικό αποτέλεσμα, οι αποκλίσεις των πληρωμών από τους στόχους δεν ήταν σημαντικές. Τέλος, σε ό,τι αφορά το σκέλος των επενδυτικών δαπανών, το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) που περιλαμβάνει το ΕΣΠΑ παρουσιάζει αυξημένες δαπάνες 1.363 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του Προϋπολογισμού του 2024, ενώ το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας παρουσιάζει μειωμένες δαπάνες κατά 216 εκατ. ευρώ έναντι του στόχου του Προϋπολογισμού του 2024.

Συνολικά, τα αυξημένα έσοδα βελτίωσαν το δημοσιονομικό αποτέλεσμα και το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού. Στο Διάγραμμα 2.1.1 παρουσιάζεται η εξέλιξη του πρωτογενούς ελλείμματος/πλεονάσματος την περίοδο 2008-2024 μαζί με την εξέλιξη του ΑΕΠ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.1

Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) και Πρωτογενές Έλλειμμα/Πλεόνασμα του Κρατικού Προϋπολογισμού 2008-2024 (σε % του ΑΕΠ και σε δισ. €)

Πηγή: Εισηγητική Έκθεση Κρατικού Προϋπολογισμού, διάφορα τεύχη.

Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Πορεία Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού 2024, Ιανουάριος 2025.

Σημείωση: Το 2024 αποτελεί εκτίμηση του Κρατικού Προϋπολογισμού του 2025.

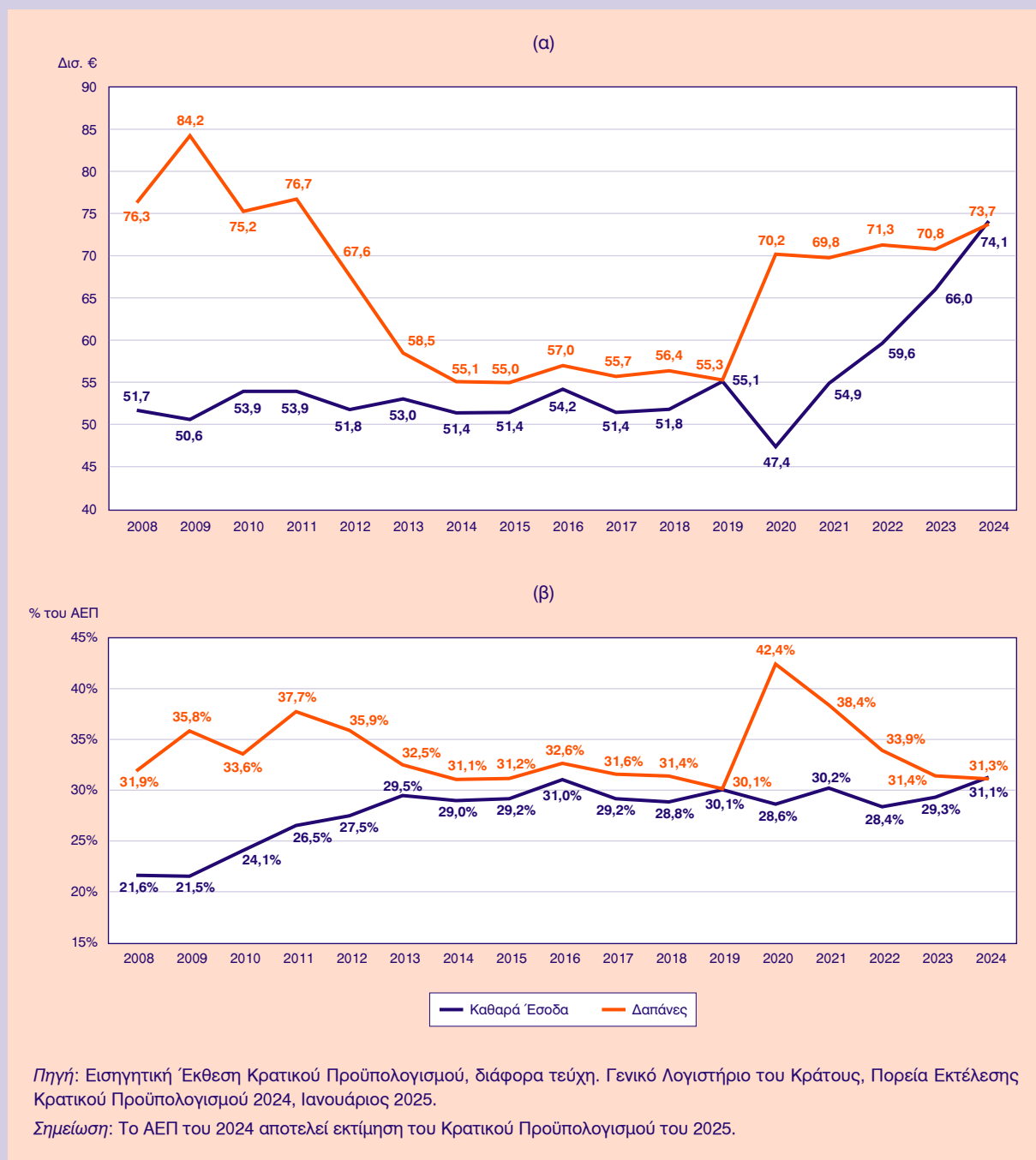
Η περίοδος περιλαμβάνει στοιχεία από το 2008, πριν την κρίση χρέους της ελληνικής οικονομίας, μέχρι τα πιο πρόσφατα στοιχεία. Όπως βλέπουμε, η μεγέθυνση του ΑΕΠ κατά το 2023 και 2024 είχε ως αποτέλεσμα να ανακτηθεί η απώλεια του ΑΕΠ, σε ονομαστικούς όρους, από την οικονομική κρίση και την πανδημία, δεδομένου ότι το ΑΕΠ του 2024 υπερβαίνει εκείνο του 2010 –χρονιά ένταξης της Ελλάδας στον μηχανισμό στήριξης– αλλά υπολείπεται οριακά του ΑΕΠ του 2008. Επίσης, κατά το 2023 το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού ήταν θετικό κατά 1,3% του ΑΕΠ, χαρακτηριστικό το οποίο διατηρείται –ποσώς μειωμένο– και κατά το 2024 όπου το ισοζύγιο του Κρατικού Προϋπολογισμού αναμένεται να διαμορφωθεί σε 1,1% του ΑΕΠ.

Στο Διάγραμμα 2.1.2 αποτυπώνεται η πορεία των εσόδων και των δαπανών του Κρατικού Προϋπολογισμού την ίδια περίοδο. Όπως βλέπουμε, κατά την περίοδο 2008-2019 τα έσοδα κινούνταν, με μικρές ετήσιες αυξομειώσεις, στα 50-55 δισ. ευρώ. Αντίστοιχα, οι δαπάνες, μετά από μια σημαντική αρχική μείωση την περίοδο 2008-2014 (από τα 76,3 στα 55,1 δισ. ευρώ) λόγω του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής,

σταθεροποιήθηκαν περίξ των 55 δισ. ευρώ ετησίως. Η πανδημία της Covid-19, η ύφεση που προκάλεσε αλλά και τα μέτρα στήριξης που ενεργοποιήθηκαν έσπρωξαν έσοδα και δαπάνες προς αντίθετη κατεύθυνση. Οι δαπάνες αυξήθηκαν από 55 σε 70 δισ. ευρώ, ενώ τα έσοδα μειώθηκαν από 55 σε 47 δισ. ευρώ. Έκτοτε, οι δαπάνες συνέχισαν να κινούνται μεταξύ 70 και 73 δισ. ευρώ, αλλά η σημαντική αύξηση των εσόδων από έτος σε έτος έκλινε την ψαλίδα, με αποτέλεσμα το 2024 έσοδα και δαπάνες να ισοσκελιστούν. Η εξέταση των εσόδων και των δαπανών ως ποσοστού του ΑΕΠ αναδεικνύει και ορισμένα πρόσθετα στοιχεία. Κατά την πρώτη φάση της οικονομικής κρίσης (2008-2011), οι δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ συνεχίζουν να αυξάνονται παρά την απόλυτη μείωσή τους λόγω της έντασης της ύφεσης, η οποία συρρίκνωσε το ΑΕΠ περισσότερο. Από το 2011 και μετά, ο συνδυασμός των ισχυρών δημοσιονομικών περικοπών με την επιβράδυνση της ύφεσης είχε ως αποτέλεσμα οι δαπάνες να σταθεροποιηθούν κοντά στο 30% με 31% του ΑΕΠ. Την ίδια στιγμή, εν μέσω βαθιάς ύφεσης, τα δημόσια έσοδα αυξήθηκαν σημαντικά, με αποτέλεσμα το 2015 να σταθεροποιηθούν και αυτά κοντά στο 31%. Η κρίση

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1.2

Καθαρά έσοδα και δαπάνες 2008-2024 (σε δισ. € και σε % του ΑΕΠ)

της COVID-19 το 2021 αύξησε εκθετικά τις δημόσιες δαπάνες, αλλά η σταδιακή απόσυρση των μέτρων, σε συνδυασμό με την επανεκκίνηση της οικονομίας, αποκλιμάκωσε εξίσου γρήγορα το ποσοστό, με αποτέλεσμα το 2023 και το 2024 έσοδα και δαπάνες να είναι σχεδόν ισοσκελισμένα.

2.2. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους το Γ' τρίμηνο του 2024

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Οργανισμού Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους³, την 30/9/2024 το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης ανήλθε στα 370,5

3. Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Σεπτέμβριος 2024, Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους.

δισ. ευρώ, μειωμένο κατά 1 δισ. ευρώ (0,3%) συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο και το τέλος του 2023. Το σύνολο του χρέους αυτού είναι σταθερού επιτοκίου και η μέση σταθμική διάρκεια ανέρχεται στα 18,93 έτη. Η μέση διάρκεια ανατιμολόγησης είναι στα 18,44 έτη, ενώ το κόστος εξυπηρέτησης σε ταμειακή βάση, συμπεριλαμβανομένων των Swaps, είναι 1,33%. Το καθαρό αποτέλεσμα χρέους της Γενικής Κυβέρνησης, αφαιρουμένων των Ταμειακών διαθεσίμων, που ανήλθαν στα 39,3 δισ. ευρώ, έφθασε στα 331,2 δισ. ευρώ την υπό εξέταση περίοδο. Το καθαρό χρέος της Γενικής Κυβέρνησης παρουσιάζεται μειωμένο κατά 4,3 δισ. ευρώ (1,3%) συγκριτικά τόσο με το προηγούμενο τρίμηνο όσο και με το τέλος του 2023.

Αναφορικά με την Κεντρική Κυβέρνηση, το τρίτο τρίμηνο του 2024 το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης ανήλθε σε 404,3 δισ. ευρώ, σημειώνοντας μια μείωση της

τάξης των 2,8 δισ. (0,7%) σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και 2,2 δισ. (0,6%) από το τέλος του 2023, ενώ είναι μεγαλύτερο κατά 1,4 δισ. (0,4%) συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023. Επιπρόσθετα, τα ταμειακά διαθέσιμα του Ελληνικού Δημοσίου εμφανίζονται αυξημένα κατά 285,2 εκατ. (0,1%) σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο, ενώ είναι μειωμένα κατά 1,8 δισ. (0,5%) σε σχέση με το τέλος του 2023, και 641 εκατ. (0,2%) αναφορικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023.

Η σύνθεση του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024 παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.2.1. Το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης μετατράπηκε στο σύνολό του σε σταθερό επιτόκιο και σε ευρώ. Όσον αφορά τον τρόπο διαπραγμάτευσης, η μεταβολή της σύνθεσης του χρέους υπέρ του μη διαπραγματεύσιμου χρέους, έναντι του διαπραγματεύσιμου,

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1 Στοιχεία χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης¹ (ποσά σε εκατ. €)*

Περίοδος	2023 (Γ' τρίμ.)	2023 (Δ' τρίμ.)	2024 (Β' τρίμ.)	2024 (Γ' τρίμ.)
Ύψος χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης	402.877,43	406.522,91	407.059,67	404.285,64
Κατανομή χρέους κατά είδος επιτοκίου				
Σταθερό ²	402.877,43	406.522,91	407.059,67	404.285,64
Κυμαινόμενο ^{2,3}	0,00	0,00	0,00	0,00
Κατανομή χρέους κατά τρόπο διαπραγμάτευσης				
Διαπραγματεύσιμο	101.525,11	102.443,77	105.835,51	105.114,27
Μη διαπραγματεύσιμο	301.352,32	304.079,14	301.224,16	299.171,37
Κατανομή χρέους κατά νόμισμα				
Σε ευρώ, €	402.877,43	406.522,91	407.059,67	404.285,64
Σε νόμισμα εκτός ζώνης ευρώ	0,00	0,00	0,00	0,00
Ταμειακά Διαθέσιμα ΕΔ⁴	20.102,7	21.272,80	19.176,50	19.461,70
Εγγυήσεις Ελληνικού Δημοσίου	29.384,90	28.697,90	28.258,33	27.310,18

Πηγή: Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

Σημειώσεις:

1. Το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης διαφέρει από το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης (Χρέος κατά Μάαστριχτ) κατά το ποσό του ενδοκυβερνητικού χρέους και λοιπών στοιχείων που προβλέπονται από τον ESA '95.
2. Η αναλογία σταθερού/κυμαινόμενου επιτοκίου υπολογίζεται λαμβάνοντας υπόψη: α) τις συναλλαγές ανταλλαγής επιτοκίου, β) τη χρήση χρηματοδοτικών μέσων από τον ΕΜΣ σχετικά με τα δάνεια που έχουν χορηγηθεί στο Ελληνικό Δημόσιο και γ) την ενσωμάτωση των παραμέτρων κινδύνου του χαρτοφυλακίου υποχρεώσεων του EFSF στο χαρτοφυλάκιο του ελληνικού δημοσίου χρέους.
3. Τα τιμαριθμοποιημένα ομόλογα περιλαμβάνονται στα κυμαινόμενα ομόλογα.
4. Περιλαμβάνεται ο λογαριασμός αποθεματικού προσόδων από τις αγορές κεφαλαίου με υπόλοιπο 15.697,3 εκατ. ευρώ, 30/6/2024 και 30/9/2024.

* Προσωρινά στοιχεία.

διαμορφώθηκε σε 26% και 74%, αντίστοιχα, κατά την υπό εξέταση περίοδο. Επιπλέον, όσον αφορά τις εγυήσεις που χορήγησε το Ελληνικό Δημόσιο, αυτές συνεχίζουν να βαίνουν μειούμενες φτάνοντας την υπό εξέταση περίοδο στα 27,3 δισ. ευρώ.

Η κατανομή του χρέους, με βάση την υπολειπόμενη διάρκεια αυτού το τρίτο τρίμηνο του 2024 αποτυπώνεται στον Πίνακα 2.2.2. Οι βραχυχρόνιοι τίτλοι (με λήξη μικρότερη του έτους) του Ελληνικού Δημοσίου αντιπροσωπεύουν το 15,5% του συνόλου, έναντι 12,8% που καταλαμβάνουν οι μεσοπρόθεσμοι τίτλοι (με λήξη από 1 έως 5 έτη), και 71,7% που καταλαμβάνουν οι τίτλοι μακράς διάρκειας (λήξη μετά την πενταετία) από 16,7%, 12,1% και 71,2%, αντίστοιχα, που ήταν το προηγούμενο τρίμηνο του 2024. Συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, παρατηρείται μια μείωση του μεριδίου των βραχυπρόθεσμων

με μείωση των μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων τίτλων.

Η μέση σταθμική υπολειπόμενη φυσική διάρκεια του συνολικού χρέους της Κεντρικής Διοίκησης ανήλθε σε 16,85 έτη, μειωμένη από αυτή των 17,18 ετών που ήταν το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023. Ο νέος δανεισμός για το τρίτο τρίμηνο του 2024 κατανέμεται σε 43,6% από έκδοση εντόκων γραμματίων, 45,2% από ομόλογα σταθερού επιτοκίου, 11,6% από δάνεια NGEU και 0,2% από ομόλογα της Ευρωπαϊκής Αναπτυξιακής Τράπεζας (EAT) (Διάγραμμα 2.2.1).

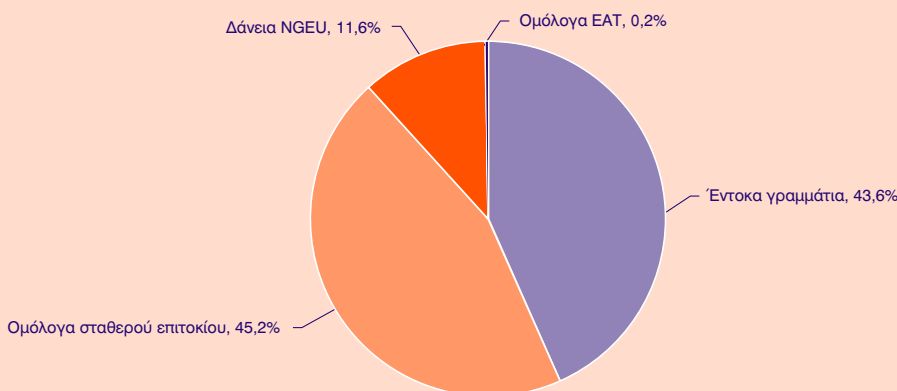
Στο Διάγραμμα 2.2.2 παρουσιάζεται το χρονοδιάγραμμα λήξης του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης με βάση τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία. Από την απεικόνιση των νεότερων δεδομένων φαίνεται πως, αν εξαιρέσουμε το υπόλοιπο του έτους (2024), η διασπο-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2 Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης ως προς την υπολειπόμενη φυσική διάρκεια (ποσά σε εκατ. €)

Περίοδος	2023 (Γ' τρίμ.)	2023 (Δ' τρίμ.)	2024 (Β' τρίμ.)	2024 (Γ' τρίμ.)
Συνολικό ποσό	402.877,43	406.522,91	407.059,67	404.285,64
Βραχυπρόθεσμα (μέχρι 1 έτος)	67.518,65	71.986,49	67.783,96	62.755,92
Μεσοπρόθεσμα (1 έως 5 έτη)	47.523,54	45.536,20	49.429,50	51.734,96
Μακροπρόθεσμα (άνω των 5 ετών)	287.835,24	289.000,22	289.846,21	289.794,76

Πηγή: Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

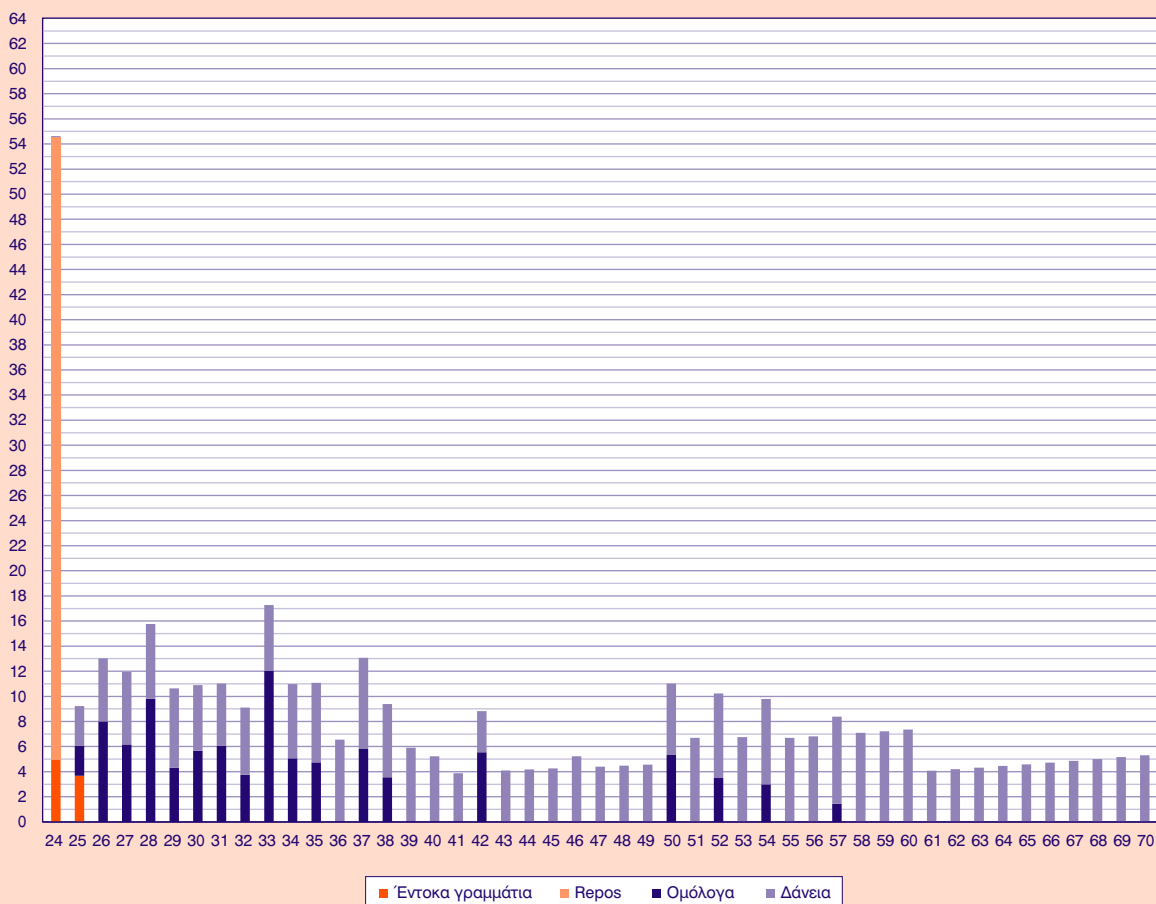
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.1
Κατανομή νέου δανεισμού, Γ' τρίμηνο του 2024

Πηγή: Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.2

Χρονοδιάγραμμα λήξης χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης την 30/9/2024 (ποσά σε δισ. ευρώ)

Πηγή: Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

Σημειώσεις: Οι λήξεις τίτλων εξομαλύνονται με προαγορές χρέους και πράξεις διαχείρισης.

Περιλαμβάνεται η επιμήκυνση των δανείων του EFSF που συμφωνήθηκε στο Eurogroup της 22-6-2018.

ρά του βάρους της εξόφλησης του δημοσίου χρέους είναι, με ελάχιστες εξαιρέσεις, ομαλή, σε επίπεδα χαμηλότερα των 15 δισ. ευρώ ανά έτος έως το 2070.

Συμπερασματικά, το χρέος μειώθηκε συγκριτικά με το προηγούμενο τρίμηνο του 2024, γεγονός που καταδεικνύει ότι οι χρηματοδοτικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας την περίοδο αυτή, αν και αυξημένες λόγω αναγκών χρηματοδότησης των μέτρων για την αντιμετώπιση των καταστροφών από την κλιματική κρίση και της ακρίβειας, καλύφθηκε με δημοσιονομικά ουδέτερο τρόπο.

2.3. Προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών

Σε ό,τι αφορά την εκτέλεση του Προϋπολογισμού του 2025 είναι πολύ νωρίς για να ειπωθεί το οτιδήποτε.

Οι προοπτικές των δημοσιονομικών μεγεθών εκ των πραγμάτων συνδέονται με εκείνες τις εθνικής οικονομίας. Από τη μία πλευρά, η ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει ισχυρότερους ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με τον μέσο όρο της Ευρωζώνης. Η βελτίωση των οικονομικών μεγεθών του τουρισμού και οι πρόσθετοι πόροι που έχουν εισρεύσει από το Ταμείο Ανάκαμψης αποτελούν τους βασικούς παράγοντες αυτής της βελτίωσης. Η υποχώρηση των πληθωριστικών πιέσεων και η αναμενόμενη μείωση των επιτοκίων της ΕΚΤ, η μείωση του λόγου χρέους προς ΑΕΠ και η αναβάθμιση της πιστοληπτικής βαθμίδας αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν θετικά την οικονομία, άρα και τα δημοσιονομικά μεγέθη.

Από την άλλη πλευρά, η κατάσταση της ευρωπαϊκής οικονομίας δεν δημιουργεί αισιοδοξία, δεδομένου ότι

οι μεγαλύτερες οικονομίες της Ευρώπης (Γερμανία, Γαλλία, Ιταλία) αντιμετωπίζουν σημαντικά προβλήματα, ενώ η πολιτική αστάθεια σε πολλές χώρες της Ευρωζώνης δημιουργεί εύλογα ερωτηματικά ως προς τη δυνατότητα αντιμετώπισης των οικονομικών προκλήσεων. Ο επαπειλούμενος εμπορικός/δασμολογικός «πόλεμος» μετά την εκλογή του νέου Προέδρου των ΗΠΑ αναμένεται να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στην παγκόσμια οικονομία, οι οποίες θα εμφανιστούν με μεγαλύτερη ένταση σε εκείνες τις περιοχές που η οικονομική μεγέθυνση είναι αναιμική. Μια από αυτές τις περιοχές είναι και η Ευρωζώνη.

Οι βραχυπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας παραμένουν θετικές, αλλά είναι δύσκολο να

διατηρηθούν σε ένα ασταθές ευρωπαϊκό περιβάλλον εκτεθειμένο σε υφεσιακούς κινδύνους. Σε αυτό το πλαίσιο, η μεσομακροπρόθεσμη εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας σχετίζεται αφενός με τη μορφή που θα λάβουν οι διεθνείς ανταγωνισμοί και τη δυνατότητα της Ευρωζώνης να ανταποκριθεί στις αυξημένες προκλήσεις, αφετέρου με τον βαθμό επιτυχίας ως προς την αντιμετώπιση τόσο των γνωστών παθογενειών της ελληνικής οικονομίας με κυριότερη την ενίσχυση και αποτελεσματική λειτουργία των θεσμών, όσο και των άμεσων προβλημάτων με κυριότερα τις χαμηλές αποταμιεύσεις, τα επίμονα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών και το χαμηλό ύψος καθώς και την προβληματική σύνθεση των ιδιωτικών επενδύσεων.

3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 56, 2025, σσ. 47-53

3.1. Πρόσφατες εξελίξεις σε βασικά μεγέθη της αγοράς εργασίας

Ιωάννης Χολέζας

3.1.1. Εισαγωγή

Η ελληνική αγορά εργασίας συνέχισε την πορεία των τελευταίων τριμήνων, με τις διαφοροποιήσεις μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων να διατηρούνται. Ο πληθυσμός μειώθηκε σε ετήσια βάση, όπως και το εργατικό δυναμικό. Θετικό στοιχείο είναι ότι η μείωση του δεύτερου είναι βραδύτερη της μείωσης του πληθυσμού και η σταθερότητα της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό σε υψηλό, για τα ελληνικά δεδομένα, επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, ενισχύθηκε η παρουσία των αλλοδαπών, ως ένα βαθμό αναμενόμενα λόγω των ελλείψεων σε εργατικό δυναμικό που εμφανίζουν διάφοροι κλάδοι. Προκειμένου, όμως, να καλυφθεί η πλεονάζουσα ζήτηση σε κάποιους κλάδους, πρέπει να αυξηθεί και άλλο η συμμετοχή, ειδικά σε πληθυσμιακές ομάδες όπως οι γυναίκες που είναι ακόμη χαμηλά.

Η πώση του αριθμού των απασχολούμενων το τρίτο τρίμηνο του 2024 (2024γ), αν και προβληματίζει καθώς κινείται αντίθετα από τα συνηθισμένα, αντισταθμίστηκε σε επίπεδο έτους, οπότε, συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, η απασχόληση δείχνει να συνεχίζει την ανοδική της πορεία. Οι νέες θέσεις που δημιουργήθηκαν αφορούσαν κατά κανόνα θέσεις πλήρους απασχόλησης και μισθωτής εργασίας, ενώ οι μετατροπές των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε εκ περιτροπής χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου μειώθηκαν δραστικά. Στην πλειονότητά τους οι νέες θέσεις καλύφθηκαν από αποφοίτους λυκείου και δευτερευόντως πανεπιστημίου. Η ζήτηση προήλθε από τους κλάδους του εμπορίου και των κατασκευών κατά κύριο λόγο, ενώ ισχυρή μείωση της απασχόλησης καταγράφηκε στον αγροτικό τομέα. Οι περισσότερες περιφέρειες κατέγραψαν αύξηση των απασχολούμενων σε ετήσια βάση.

Σε συμφωνία με τα παραπάνω, το ποσοστό ανεργίας αποκλιμακώθηκε περαιτέρω φτάνοντας το 9%, αλλά οι αποκλίσεις μεταξύ πληθυσμιακών ομάδων διατη-

ρήθηκαν, αν και λιγότερο οξείες. Ουσιαστική απόκλιση καταγράφεται μεταξύ των περιφερειών, ενώ και το ποσοστό μακροχρόνια άνεργων είναι अपαράδεκτα υψηλό. Τέλος, παρά την ανεργία που είναι ακόμη υψηλή για τα ευρωπαϊκά δεδομένα, οι κενές θέσεις μειώθηκαν και προσδιορίζονται περίπου στις 50 χιλ. Κάποιοι κλάδοι έχουν μεγαλύτερο πρόβλημα από άλλους, ενώ εμφανίζουν και έντονη εποχικότητα. Σε γενικές γραμμές, το πρόβλημα φαίνεται να οξύνεται διαχρονικά, αν και ακόμη είναι λιγότερο σοβαρό από πολλές άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οπότε απαιτούνται δράσεις για να προληφθεί η όξυνσή του.

3.1.2. Πληθυσμός και συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό

Ο πληθυσμός ηλικίας άνω των 15 ετών συνέχισε την πτωτική του πορεία. Μεταξύ δεύτερου και τρίτου τριμήνου του 2024 η μείωση έφτασε τις 5,1 χιλ. άτομα, ενώ σε ετήσια βάση η μείωση ξεπέρασε τις 20 χιλ. Είναι ανησυχητικό ότι η μεγαλύτερη μείωση προήλθε από την ομάδα 30-44 ετών, την πιο ενεργή ομάδα του πληθυσμού στην αγορά εργασίας. Σημειώνεται ότι το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό της ομάδας 30-44 ετών είναι κατά κανόνα το υψηλότερο και το τρίτο τρίμηνο του 2024 ξεπέρασε το 86%. Σε ένα τρίμηνο ο πληθυσμός αυτής της ομάδας μειώθηκε κατά 22,7 χιλ. και σε ετήσια βάση η μείωση πλησίασε τις 69 χιλ. άτομα. Σε αντιδιαστολή, τρεις ηλικιακές ομάδες εμφάνισαν αύξηση. Στην ομάδα άνω των 65 ετών η αύξηση ξεπέρασε τις 31 χιλ. σε ετήσια βάση, αντανακλώντας τη γήρανση του πληθυσμού. Είναι παρήγορο ότι η δεύτερη μεγαλύτερη συνεισφορά προήλθε από την ομάδα 15-19 ετών που σε επίπεδο έτους έφτασε τις 21 χιλ. άτομα. Σε τριμηνιαία βάση η μείωση του πληθυσμού τροφοδοτήθηκε αναλογικά το ίδιο από άνδρες και γυναίκες, αλλά σε επίπεδο έτους οι γυναίκες μειώθηκαν περισσότερο (12,6 χιλ. έναντι 7,4 χιλ.). Επίσης, αύξηση εμφάνισαν οι νέοι 15-29 ετών (9,1 χιλ. στο τρίμηνο και 14,3 χιλ. στο έτος), ενώ μειώθηκαν τα άτομα άνω των 30 ετών (22,2 χιλ. και 65,7 χιλ., αντίστοιχα). Τέλος, έκπληξη προκαλεί η αύξηση των αλλοδαπών στον πληθυσμό σε τριμηνιαία (43,4 χιλ.) και ετήσια βάση (11,5 χιλ.), όταν αυτοί με ελληνική υπηκοότητα μειώθηκαν (48,4 χιλ. στο τρίμηνο και 31,6 χιλ. στο έτος). Η μεγαλύτερη αύξηση των

αλλοδαπών στο τρίμηνο έναντι του έτους δείχνει τον εποχικό χαρακτήρα της παρουσίας τους.

Η μείωση του εργατικού δυναμικού ήταν λίγο μικρότερη από εκείνη του πληθυσμού. Σε ετήσια βάση η μείωση έφτασε τις 18,5 χιλ. άτομα και σε τριμηνιαία τις 43,1 χιλ. άτομα. Μεγάλη εκροή από το εργατικό δυναμικό σημειώθηκε στην ηλικιακή ομάδα 30-44 ετών (67,1 χιλ. σε σύγκριση με το 2023γ) και ακολούθησαν οι ομάδες 15-19 ετών (8,9 χιλ.) και 20-24 ετών (13,7 χιλ.). Αντίθετα, ισχυρές αυξήσεις καταγράφηκαν σε ετήσια βάση στις ομάδες 45-64 ετών (54,2 χιλ.) και στην ομάδα 65+ (12,4 χιλ.). Η πλειονότητα αυτών που έφυγαν εκτός εργατικού δυναμικού στο τρίμηνο κατευθύνθηκαν στους οικονομικά μη ενεργούς, όπως φανερώνει η αύξηση αυτών κατά 38,1 χιλ., ενώ κάποιοι δεν αποκλείεται να έφυγαν από τη χώρα. Επιπλέον, οι γυναίκες που συμμετέχουν στο εργατικό δυναμικό μειώθηκαν περίπου τέσσερις φορές ταχύτερα από τους άνδρες. Τέλος, η αύξηση του πληθυσμού των αλλοδαπών συνοδεύτηκε από αύξηση και του εργατικού δυναμικού. Μεταξύ διαδοχικών τριμήνων η αύξηση έφτασε τις 42,2 χιλ. άτομα και σε ετήσια βάση τις 6,8 χιλ. άτομα. Αντίθετα, μείωση κατέγραψε και στις δύο περιπτώσεις το εργατικό δυναμικό με ελληνική υπηκοότητα.

Το αποτέλεσμα των παραπάνω αλλαγών είναι σχεδόν σταθερό ποσοστό συμμετοχής κοντά στο 70% για τα άτομα 15-64 ετών. Ειδικότερα, το ποσοστό συμμετοχής μειώθηκε σε τριμηνιαία βάση κατά 0,5 εκατοστιαίες μονάδες, αλλά αυξήθηκε σε ετήσια βάση κατά 0,1 εκατοστιαία μονάδα. Υπενθυμίζεται ότι, αν θέλουμε να κρατήσουμε το εργατικό δυναμικό τουλάχιστον σταθερό, πρέπει η μείωση του πληθυσμού να αντισταθμίζεται από αύξηση του ποσοστού συμμετοχής. Όσον αφορά τις διαφοροποιήσεις με βάση το φύλο, το 78,4% των ανδρών ηλικίας 15-64 ετών συμμετέχουν στην αγορά εργασίας. Το αντίστοιχο ποσοστό για τις γυναίκες είναι 62,6%, δηλαδή περίπου 16 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο. Επομένως, οι γυναίκες είναι μια πληθυσμιακή ομάδα που έχει περιθώρια αύξησης της συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Αντίστοιχα ισχύουν και για τους νέους 15-24 ετών. Όπως δείχνουν τα δεδομένα όμως, σε καμία ομάδα δεν συνέβη κάτι τέτοιο το τελευταίο έτος. Το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών παρέμεινε σταθερό τον τελευταίο χρόνο, αλλά ο αριθμός τους μειώθηκε, ενώ αντίστοιχα μειώθηκε το μέγεθος των ηλικιακών ομάδων των νέων (15-19 και 20-24 ετών) και το ποσοστό συμμετοχής τους.

3.1.3. Απασχόληση

Το σύνολο των απασχολούμενων στην Ελλάδα το τρίτο τρίμηνο του 2024 (2024γ) έφτασε τα 4,324 εκατ. άτομα. Τα 2,460 εκατ. ήταν άνδρες, αριθμός που αντι-

στοιχεί στο 56,9% του συνόλου, ενώ το 49% ήταν άτομα στην ηλικιακή ομάδα 45-64 ετών και το 33,8% ήταν άτομα ηλικίας 30-44 ετών. Αυτές είναι τυπικά οι δύο πολυπληθέστερες ηλικιακές ομάδες. Ο αριθμός των απασχολούμενων αυξήθηκε σε σύγκριση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, αλλά μειώθηκε σε σύγκριση με το 2024β. Η μείωση αυτή δεν είναι συνηθισμένη, καθώς λόγω εποχικότητας συνήθως η απασχόληση το τρίτο τρίμηνο αυξάνεται. Η ετήσια αύξηση έφτασε το 1,6% για τα άτομα άνω των 15 ετών και το 1,3% για τα άτομα 15-64 ετών. Τα ποσοστά μεταβολής αντιστοιχούν σε 67,7 χιλ. και 54,5 χιλ. νέους απασχολούμενους, αντίστοιχα. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό απασχόλησης έφτασε το 48% για τα άτομα άνω των 15 ετών και το 64,1% για τα άτομα ηλικίας 15-64 ετών. Σε ετήσια βάση αυτό συνιστά αύξηση κατά 0,9 και 1,3 εκατοστιαίες μονάδες για τους απασχολούμενους ηλικίας άνω των 15 ετών και 15-64 ετών, αντίστοιχα.

Η ετήσια αύξηση των απασχολούμενων τροφοδοτήθηκε κυρίως από τις γυναίκες (43,5 χιλ. περισσότερες). Η αύξηση των απασχολούμενων ανδρών ήταν σχεδόν η μισή, φτάνοντας τις 24,1 χιλ. Ακόμη και σε σχετικούς όρους, η ετήσια αύξηση των απασχολούμενων γυναικών έφτασε το 2,4%, ενώ των ανδρών περιορίστηκε στο 1%. Βέβαια, οι άνδρες συνέχισαν να έχουν υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης από τις γυναίκες ανεξαρτήτως ηλικίας. Με άξονα την ηλικία, στην αύξηση των απασχολούμενων κυριάρχησαν οι ηλικιακές ομάδες 45-64 ετών (65,6 χιλ.) και 25-29 ετών (21,8 χιλ.). Οι αυξήσεις αυτές είναι σημαντικές και σε σχετικούς όρους (3,2% και 5,7%, αντίστοιχα). Με βάση αυτό το κριτήριο, τη μεγαλύτερη αύξηση παρουσίασε η ομάδα 65+, η οποία ξεπέρασε το 11%. Ένα μέρος της αύξησης αυτής οφείλεται στα μέτρα ενθάρρυνσης της απασχόλησης των συνταξιούχων. Αντίθετα, οι απασχολούμενοι 30-44 ετών μειώθηκαν τον τελευταίο χρόνο κατά 37,7 χιλ. άτομα και είναι η μοναδική ομάδα που επέδειξε τέτοια συμπεριφορά, η οποία μάλιστα χαρακτήρισε και τα δύο φύλα, με τις γυναίκες να συνεισφέρουν παραπάνω στη μείωση έναντι των ανδρών (μείωση 22,3 χιλ. έναντι 15,3 χιλ.). Το ποσοστό απασχόλησης για τους άνδρες 15-64 ετών αυξήθηκε στο 72,9% και για τις γυναίκες στο 55,4%. Η ετήσια αύξηση ήταν μεγαλύτερη για τις γυναίκες, περιορίζοντας ελαφρώς τη διαφορά των δύο φύλων. Το ποσοστό απασχόλησης των ανδρών είναι κοντά στον ευρωπαϊκό μέσο όρο (75,7%), αλλά των γυναικών υπολείπεται αισθητά (11 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο).

Είναι ενδιαφέρον να εξετάσει κανείς τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των νέων θέσεων την περίοδο 2023γ-2024γ. Καταρχάς, οι νέες θέσεις αφορούν πλήρη απασχόληση, αφού οι θέσεις αυτές αυξήθηκαν

κατά 75,7 χιλ., σε αντίθεση με τις θέσεις μερικής απασχόλησης που μειώθηκαν κατά 8,1 χιλ. την ίδια περίοδο. Αυτό σημαίνει περαιτέρω υποχώρηση της μερικής απασχόλησης σε 6,3% το 2024γ. Παράλληλα, μειώθηκε το μερίδιο αυτών που εργάζονται μερικώς επειδή δεν βρήκαν θέση πλήρους απασχόλησης σε 32%. Αυτή είναι μια θετική εξέλιξη. Από την άλλη, η μείωση των μερικώς απασχολούμενων ενδέχεται να σημαίνει μείωση των ευκαιριών απασχόλησης για κάποιους που δεν επιθυμούν να εργαστούν με πλήρες ωράριο για διάφορους λόγους, όπως είναι οι φοιτητές ή άτομα με οικογενειακές υποχρεώσεις. Αυτό δεν είναι θετική εξέλιξη.

Μια σημαντική ποιοτική διαφορά των νέων θέσεων που δημιουργήθηκαν είναι η στροφή προς τη μισθωτή απασχόληση. Πρόκειται για μια τάση που έχει επισημανθεί και σε προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων* και διαπιστώνεται ακόμη μια φορά. Συγκεκριμένα, την περίοδο 2023γ-2024γ καταγράφηκε μια ενίσχυση της μισθωτής απασχόλησης, η οποία μεταφράστηκε σε 77,8 χιλ. νέες θέσεις εξαρτημένης εργασίας. Έτσι, ο αριθμός των μισθωτών το 2024γ έφτασε τα 3,021 εκατ. άτομα, το μέγιστο της περιόδου 2008-2024. Παράλληλα, οι αυτοαπασχολούμενοι χωρίς προσωπικό μειώθηκαν κατά 12,6 χιλ. άτομα φτάνοντας το 19,4% του συνόλου, μερίδιο που είναι πολύ κοντά στο ελάχιστο 19,1% που καταγράφηκε το 2022γ. Από την άλλη, μικρή αύξηση παρουσίασαν οι αυτοαπασχολούμενοι με προσωπικό (1,8 χιλ.) και οι βοηθοί σε οικογενειακή επιχείρηση (0,7 χιλ.). Η αύξηση της μισθωτής εργασίας, η μείωση των αυτοαπασχολούμενων χωρίς προσωπικό και η μικρή αύξηση των αυτοαπασχολούμενων με προσωπικό αποτελούν πειστικές ενδείξεις μεταβολής της σύνθεσης της απασχόλησης, προσεγγίζοντας τη σύνθεση των περισσότερων άλλων ευρωπαϊκών χωρών, όπου η αυτοαπασχόληση είναι μικρότερης έκτασης σε σύγκριση με τη χώρα μας.

Μια σειρά άλλων χαρακτηριστικών των νέων θέσεων παρουσιάζουν ενδιαφέρον. Το πρώτο είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι απασχολούμενοι που αυξήθηκαν ταχύτερα ήταν αυτοί με απολυτήριο ανώτερης μέσης εκπαίδευσης, καθώς τον τελευταίο χρόνο προστέθηκαν 53,8 χιλ. άτομα. Άρα, οι νέες θέσεις που δημιουργήθηκαν ζητούσαν υποψήφιους με απολυτήριο λυκείου. Η ομάδα με τη δεύτερη μεγαλύτερη αύξηση ήταν οι απόφοιτοι ανωτάτων σχολών, καθώς αυξήθηκαν κατά 49,7 χιλ. Σε αντιδιαστολή, μείωση σημείωσαν οι

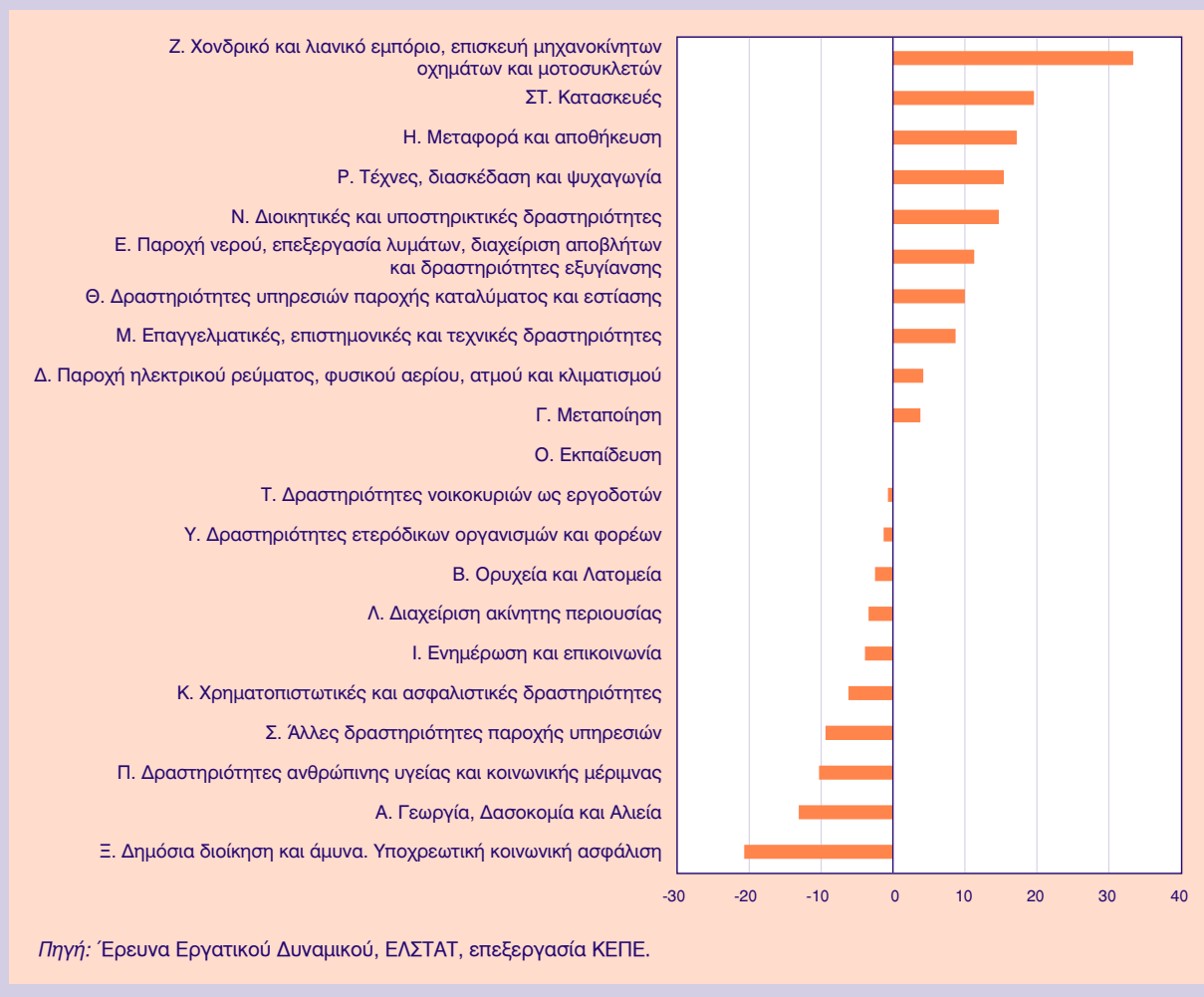
απασχολούμενοι με μεταπτυχιακό ή/και διδακτορικό τίτλο κατά 8 χιλ. άτομα. Η μείωση των πιο εκπαιδευμένων απασχολούμενων δεν είναι θετική ένδειξη, ειδικά όταν συνοδεύεται από μείωση επίσης του εργατικού δυναμικού. Ωστόσο, ακόμη πιο αποκαρδιωτική είναι η μείωση των απασχολούμενων αποφοίτων ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης κατά 12,2 χιλ. άτομα, με παράλληλη μείωση του εργατικού δυναμικού κατά 22,5 χιλ. Μια πιθανή εξήγηση της μείωσης του εργατικού δυναμικού των δύο αυτών κατηγοριών είναι η μετανάστευση. Ωστόσο, κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να υποστηρίζεται άμεσα από τη μεταβολή του πληθυσμού με τα συγκεκριμένα εκπαιδευτικά χαρακτηριστικά, καθώς οι ομάδες αυτές αυξήθηκαν τον τελευταίο χρόνο¹. Τέλος, μειώθηκαν και οι απασχολούμενοι με απολυτήριο γυμνασίου ή λιγότερη εκπαίδευση, στοιχείο που δεν προκαλεί έκπληξη, δεδομένης της συνήθως μεγάλης ηλικίας και της αναμενόμενης συνταξιοδότησής τους.

Το δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ο κλάδος απασχόλησης που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3.1.1. Δέκα κλάδοι κατέγραψαν αύξηση των απασχολούμενων. Αυτοί οι κλάδοι μπορούν να χαρακτηριστούν ως δυναμικοί, με την έννοια ότι επεκτείνονται σε όρους απασχόλησης. Οι περισσότερες νέες θέσεις δημιουργήθηκαν στον κλάδο του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών (33,4 χιλ.), ο οποίος είναι και ο πολυπληθέστερος κλάδος της ελληνικής οικονομίας. Ακολούθησε ο κλάδος των κατασκευών, όπου η απασχόληση αυξήθηκε κατά 19,6 χιλ. άτομα. Πρόκειται για μια αξιολογητή αύξηση, καθώς σε σχετικούς όρους ξεπέρασε το 11%, στοιχείο που δείχνει ότι ο κλάδος έχει δυναμική να συνεχίσει να δημιουργεί θέσεις εργασίας εκτός απροόπτου. Σχεδόν μηδενική ανάπτυξη εμφάνισε ο κλάδος της εκπαίδευσης, ενώ αρνητικό πρόσημο καταγράφηκε σε δέκα κλάδους. Οι μεγαλύτερες απώλειες (20,7 χιλ.) εντοπίζονται στον κλάδο δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση. Τη δεύτερη χειρότερη επίδοση είχε ο κλάδος της γεωργίας, δασοκομίας και αλιείας (13,1 χιλ. χαμένες θέσεις), ο οποίος είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος κλάδος σε όρους απασχόλησης στη χώρα. Ο τρίτος μεγαλύτερος κλάδος, οι δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και εστίασης, εμφάνισε επέκταση κατά 10 χιλ. άτομα, η οποία αντιστοιχεί σε 2,3%, την ένατη μεγαλύτερη αύξηση. Ακόμη ένας μεγάλος κλάδος (τέταρτος μεγαλύτερος), η μεταποίηση, εμφάνισε αύξηση μεν,

1. Η αύξηση αυτή μπορεί, βέβαια, να είναι το καθαρό αποτέλεσμα ροών από και προς τη συγκεκριμένη ομάδα. Άρα, οι εκροές να αποκρύπτονται επειδή υπερκελύστηκαν από τις εισροές, π.χ. νέους απόφοιτους. Επίσης, η μείωση των αποφοίτων ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης μπορεί να οφείλεται σε αλλαγή της κωδικοποίησης της μεταβλητής λόγω της «ανωτατοποίησης» των ΤΕΙ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.1

Μεταβολή απασχολούμενων ανά κλάδο 2023γ-2024γ (σε χιλ.)

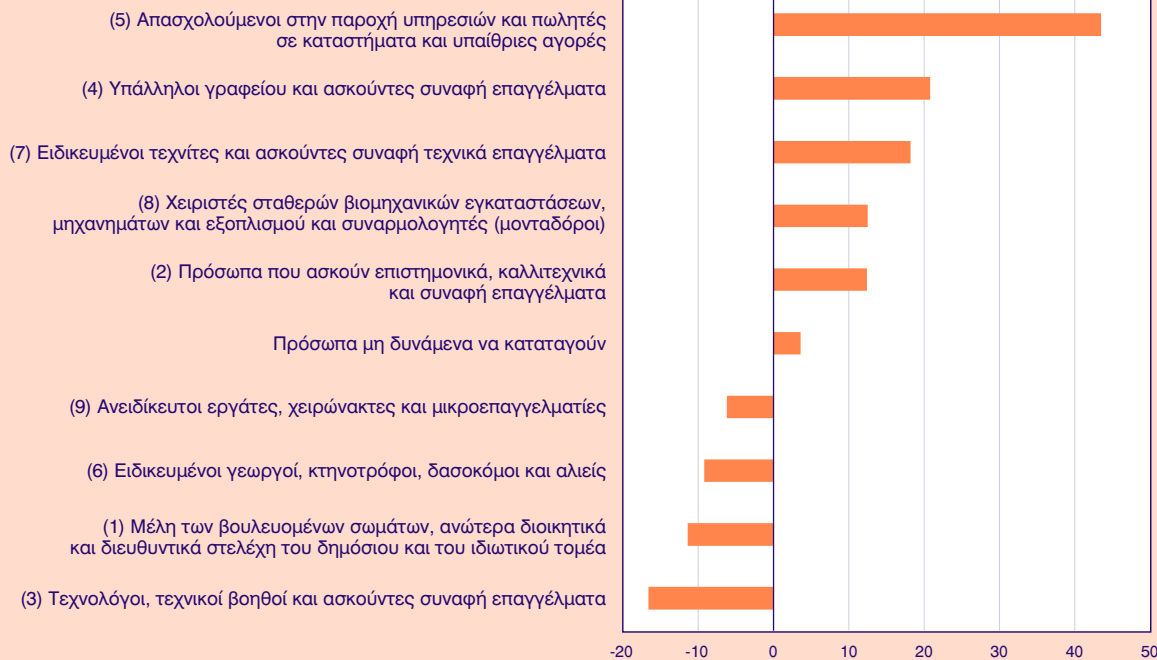
αλλά μικρή: 3,8 χιλ. ή 0,9%. Με δεδομένη την ανάγκη στροφής στη μεταποίηση, με το επιχείρημα ότι παράγει προϊόντα υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και χαρακτηρίζεται από υψηλότερη παραγωγικότητα της εργασίας, η καταγεγραμμένη αύξηση δεν συνάδει με τις προσδοκίες μετασχηματισμού της ελληνικής οικονομίας.

Το τρίτο χαρακτηριστικό είναι το επάγγελμα, με τις σχετικές μεταβολές να παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 3.1.2. Έξι από τις δέκα μονοψήφιες επαγγελματικές κατηγορίες εμφάνισαν αύξηση των απασχολούμενων τον τελευταίο χρόνο και τέσσερις μείωση. Η πιο πολυπληθής επαγγελματική κατηγορία, οι απασχολούμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές (5), είναι αυτή που δημιούργησε τις περισσότερες νέες θέσεις απασχόλησης προσθέτοντας 43,5 χιλ. νέους απασχολούμενους, αύξηση που αντιστοιχεί σε 4,5%. Οι υπάλληλοι γραφείου και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (4), η τρίτη μεγαλύτερη κατηγορία, αυξήθηκαν προ-

σθέτοντας 20,8 χιλ. νέους απασχολούμενους, ενώ και η δεύτερη μεγαλύτερη κατηγορία, τα πρόσωπα που ασκούν επιστημονικά, καλλιτεχνικά και συναφή επαγγέλματα (2), αυξήθηκαν κατά 12,5 χιλ. Στον αντίποδα, μεταξύ των επαγγελματικών ομάδων που συρρικνώθηκαν το έτος 2023γ-2024γ μόνο οι ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασοκόμοι και αλιείς (6) μπορούν να καταταχθούν στις σχετικά μεγάλες ομάδες με μερίδιο που αγγίζει το 10% του συνόλου. Τέλος, τις περισσότερες απώλειες κατέγραψε η κατηγορία τεχνολόγοι, τεχνικοί βοηθοί και ασκούντες συναφή επαγγέλματα (3), χωρίς όμως να ξεπεράσει τις 16,6 χιλ. άτομα και το 5,7% των απασχολούμενων σε αυτό το επάγγελμα. Σημειώνεται ότι οι μεταβολές στα επαγγέλματα δεν είναι ανεξάρτητες από τις μεταβολές στους κλάδους, διότι κάποιοι κλάδοι εμφανίζουν μεγάλη συγκέντρωση συγκεκριμένων επαγγελματικών ομάδων. Οπότε, η πορεία τους επηρεάζει σε ένα βαθμό την απασχόληση κάποιων επαγγελματικών ομάδων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.2

Μεταβολή απασχολούμενων ανά επάγγελμα 2023γ-2024γ (σε χιλ.)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

Το τέταρτο χαρακτηριστικό είναι η περιφέρεια στην οποία δημιουργήθηκαν ή χάθηκαν θέσεις εργασίας την περίοδο 2023γ-2024γ (βλ. Διάγραμμα 3.1.3). Ανεξαρτήτως περιφέρειας πάντως, πρέπει να επισημανθεί το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης που δεν ξεπερνά το 48% σε επίπεδο χώρας το 2024γ. Το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης εντοπίζεται στο Νότιο Αιγαίο (56,9%) και ακολουθούν τα Ιόνια νησιά (55,5%) και η Κρήτη (53,9%). Αντίθετα, λιγότερο συχνά απασχολούνται οι κάτοικοι της Θεσσαλίας (41,5%), της Ηπείρου (42,4%) και της Δυτικής Μακεδονίας (44,3%). Το ποσοστό απασχόλησης στην Αττική, την πολυπληθέστερη περιφέρεια, είναι 49,5%, δηλαδή υψηλότερα από το συνολικό. Αυτό σημαίνει ότι, στην καλύτερη περίπτωση, περίπου οι μισοί άνω των 15 ετών απασχολούνται και συντηρούν τους άλλους μισούς.

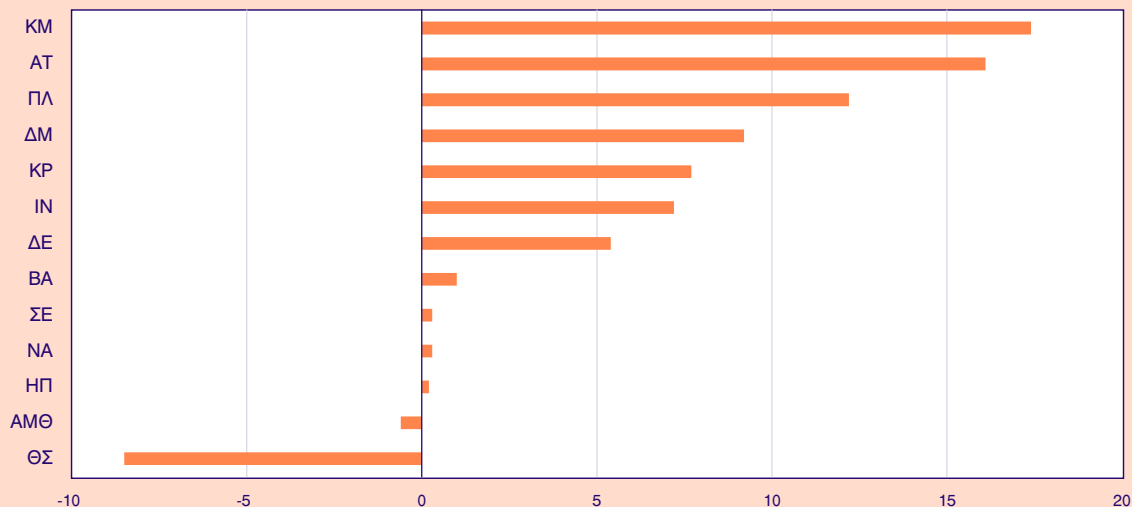
Αναφορικά με τις μεταβολές στην απασχόληση ανά περιφέρεια, θετικό είναι το πρόσημο σε έντεκα από τις δεκατρείς περιφέρειες της χώρας. Η Κεντρική Μακεδονία (ΚΜ) δημιούργησε τις περισσότερες νέες θέσεις, προσθέτοντας 17,4 χιλ. νέους απασχολούμενους. Ακολούθησε η Αττική (ΑΤ), η μεγαλύτερη περιφέρεια της χώρας, με 16,1 χιλ. νέες θέσεις. Είναι ενδιαφέρον ότι οι νέες θέσεις στην Αττική αντανakλούν αύξηση μόλις

1%, ενώ στην Κεντρική Μακεδονία η σχετική αύξηση φτάνει το 2,5%. Η Δυτική Μακεδονία διακρίνεται με αύξηση της απασχόλησης κατά σχεδόν 10%, αν και πρόσθεσε μόλις 9,2 χιλ. στο σύνολο, όπως και τα Ιόνια νησιά με αύξηση 8,3%, που αντιστοιχεί σε 7,2 χιλ. νέους απασχολούμενους. Οριακά θετικές είναι τρεις περιφέρειες, η Στερεά Ελλάδα (ΣΕ), το Νότιο Αιγαίο (ΝΑ) και η Ήπειρος (ΗΠ), και μία περιφέρεια είναι οριακά αρνητική, η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (ΑΜΘ). Τέλος, η Θεσσαλία (ΘΣ) πρωτοστατεί στην απώλεια θέσεων απασχόλησης με 8,5 χιλ. λιγότερες θέσεις μέσα σε ένα έτος (ή 3,2%).

Οι αποκλίσεις στην απασχόληση και στην εξέλιξη μεταξύ περιφερειών μπορούν να αποδοθούν σε διάφορους παράγοντες. Σε κάθε περίπτωση, η αντίθετη πορεία από την πλειονότητα των περιφερειών, π.χ. στη Θεσσαλία, πρέπει να προβληματίσει. Από την άλλη, μια σε βάθος ανάλυση των χαρακτηριστικών των νέων θέσεων που δημιουργήθηκαν στις περιφέρειες με ευρύ θετικό πρόσημο μπορεί να δώσει κατευθύνσεις για την εφαρμογή πολιτικών ενίσχυσης της απασχόλησης σε άλλες περιφέρειες που δεν τα πήγαν τόσο καλά. Συγκεκριμένα για τη Θεσσαλία, μια πιο προσεκτική ματιά αποκαλύπτει ότι υπολείπεται από

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.3

Μεταβολή απασχολουμένων ανά περιφέρεια 2023γ-2024γ (σε χιλ.)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία ΚΕΠΕ.

τα υψηλά επίπεδα απασχόλησης του 2008γ περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη περιφέρεια: 15,3% έναντι 6,8% της απασχόλησης σε επίπεδο χώρας. Η Αττική είναι δεύτερη με απώλειες 11,2%. Επομένως, ίσως πρέπει να δοθεί περισσότερη προσοχή στους λόγους που δημιουργούν μια τέτοια αποκλίνουσα εικόνα.

3.1.4. Εξελίξεις στη μισθωτή απασχόληση

Η μισθωτή απασχόληση αυξήθηκε και το 2024. Τα δεδομένα για το πρώτο δεκάμηνο του έτους (Ιανουάριος-Οκτώβριος) από τις εκθέσεις του πληροφοριακού συστήματος ΕΡΓΑΝΗ δείχνουν τη δημιουργία 171.253 νέων θέσεων μισθωτής απασχόλησης. Η επίδοση αυτή είναι περίπου 8,5 χιλ. μικρότερη σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2023 και 43,5 χιλ. μικρότερη από εκείνη του 2021, αλλά ξεπερνά όλα τα προηγούμενα έτη. Από τους δέκα μήνες, το ισοζύγιο ήταν θετικό τους έξι. Έτσι, παρά τη μεγάλη συρρίκνωση που καταγράφηκε τον Οκτώβριο κατά 131.491 θέσεις, όσες περίπου και τον Οκτώβριο του 2023, το συνολικό αποτέλεσμα ήταν θετικό. Η αύξηση των μισθωτών αποτελεί ένδειξη ότι η οικονομική δραστηριότητα ενισχύεται.

Οι περισσότερες νέες προσλήψεις ήταν πλήρους απασχόλησης, αντιπροσωπεύοντας το 52,5% (1.505.256) του συνόλου (2.866.295). Οι προσλήψεις σε θέσεις μερικής απασχόλησης έφτασαν το 38,2%, ποσοστό που αντιστοιχεί σε 1.095.010 νέες προσλήψεις. Ως

προς αυτό το κριτήριο, δεν παρατηρούνται ουσιαστικές αποκλίσεις από το 2023. Στο δεκάμηνο έγιναν 38.345 μετατροπές συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε συμβάσεις ευέλικτων μορφών απασχόλησης. Οι περισσότερες από αυτές αφορούσαν νέα συμβόλαια μερικής απασχόλησης (75,7%). Οι υπόλοιπες μετατροπές ήταν σε συμβόλαια εκ περιτροπής απασχόλησης είτε με τη σύμφωνη γνώμη του απασχολούμενου (22,5%), είτε χωρίς αυτή (1,9%). Το τελευταίο είναι το χαμηλότερο ποσοστό των τελευταίων ετών και αποτελεί πολύ ενθαρρυντική ένδειξη.

3.1.5. Ανεργία

Το ποσοστό ανεργίας συνέχισε την καθοδική του πορεία και το 2024. Το τρίτο τρίμηνο διαμορφώθηκε σε 9% για το σύνολο του πληθυσμού (9,1% για την ομάδα 15-64 ετών), με τον συνολικό αριθμό των ανέργων να διαμορφώνεται σε 428,4 χιλ. άτομα. Η μείωση σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2023 έφτασε τα 86,2 χιλ. άτομα. Το 73% περίπου της μείωσης προήλθε από τις γυναίκες και το 34,1% από την ηλικιακή ομάδα 30-44 ετών. Το ποσοστό ανεργίας συνεχίζει να είναι υψηλότερο για τις γυναίκες (11,5% έναντι 7% των ανδρών), τους νέους 15-29 ετών (15,9% έναντι 7,8% των ατόμων 30+), τους αλλοδαπούς (12,4% έναντι 8,9% αυτών με ελληνική υπηκοότητα), και αυτούς με απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης (9,9%). Αυτή η ανομοιογένεια έχει επισημανθεί πολλές φορές στο παρελθόν

και είναι γνωστό χαρακτηριστικό της ελληνικής αγοράς εργασίας. Η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων είναι αυτή που πρέπει να ενισχυθεί.

Μιας και αναφερόμαστε σε ανομοιογένεια, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η διαφοροποίηση της ανεργίας μεταξύ των περιφερειών. Πέντε συνολικά περιφέρειες αντιμετωπίζουν ποσοστό ανεργίας πάνω από το εθνικό και οκτώ αντιμετωπίζουν χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας από το εθνικό. Το υψηλότερο ποσοστό εντοπίζεται στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, και φτάνει το 12,7%, και το δεύτερο υψηλότερο στην Κεντρική Μακεδονία (12,3%). Αντίστοιχα, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας απαντάται στο Νότιο Αιγαίο (3,1%) και το δεύτερο χαμηλότερο στην Κρήτη (5,3%). Η διαφορά μεταξύ μέγιστου και ελάχιστου αγγίζει τις 9,6 εκατοστιαίες μονάδες και είναι μειωμένη σε σύγκριση με τα προηγούμενα τρίμηνα, με εξαίρεση το 2024β. Το ποσοστό ανεργίας στην Αττική το 2024γ ήταν 8,4%.

Ένα ακόμη σημείο προβληματισμού είναι ότι, παρά τη βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης, το ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων παραμένει υψηλό. Το 2024γ μειώθηκε σε 56,5%, σχεδόν πέντε μονάδες χαμηλότερα από το αντίστοιχο τρίμηνο του 2023, αλλά υψηλότερα από το δεύτερο τρίμηνο του 2024 (53,2%). Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να γίνουν περισσότερες ενέργειες προκειμένου να διευκολυνθεί η πρόσβαση αυτών των ανθρώπων σε θέσεις εργασίας, ενδεχομένως διαφορετικής μορφής από αυτές που έχουν υλοποιηθεί ως τώρα. Ένα παράδειγμα θα ήταν να εστιαστούν οι παρεμβάσεις στην ψυχολογική υποστήριξη των μακροχρόνια ανέργων και όχι μόνο στον εμπλουτισμό των δεξιοτήτων τους. Αν και, ακόμη και το τελευταίο έχει περιθώρια βελτίωσης μέσω του επανασχεδιασμού και της αξιολόγησης των αποτελεσμάτων των προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (ΕΕΚ). Με δεδομένη την έλλειψη εργατικού δυναμικού σε διάφορους κλάδους και επαγγέλματα, οι μακροχρόνια άνεργοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν μια διέξοδο για την αγορά, ωφελώντας και τους ίδιους τους άνεργους.

3.1.6. Κενές θέσεις

Η ΕΛΣΤΑΤ εκτιμά ότι το τρίτο τρίμηνο του 2024 υπήρχαν 48.813 κενές θέσεις εργασίας. Οι περισσότερες εμφανίζονται στον κλάδο της εκπαίδευσης (11.642) και μετά στον κλάδο του χονδρικού και λιανικού εμπορίου, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών (8.447), ο οποίος είναι ο μεγαλύτερος κλάδος σε όρους απασχόλησης. Αν υπολογίσει κανείς τις κενές θέσεις σε κάθε κλάδο ως μερίδιο των απασχολούμενων στον κλάδο αυτό, τότε προκύπτει ο δείκτης των κενών θέσεων. Με βάση τα δημοσιευμένα δεδομένα από την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού για το 2024γ, ο κλάδος της εκπαίδευσης εμφανίζει τα περισσότερα κενά με δείκτη 3,72% και ακολουθεί ο κλάδος διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες (2,01%) και η δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση (1,95%).

Δύο παρατηρήσεις πρέπει να αναφερθούν. Η πρώτη είναι ότι οι κενές θέσεις μειώθηκαν σημαντικά, περίπου κατά 10 χιλ., σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του έτους και κατά 22 χιλ. περίπου σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του έτους, οπότε οι κενές θέσεις έφτασαν τις 70.826. Άρα, υπάρχει έντονη εποχικότητα, ειδικά σε κάποιους κλάδους, όπως είναι οι δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (25,4 χιλ. κενές θέσεις το 2024α έναντι 6,3 χιλ. το 2024γ). Η δεύτερη παρατήρηση είναι ότι, σε σύγκριση με το ίδιο τρίμηνο του 2023, οι κενές θέσεις είναι αυξημένες σε πέντε κλάδους. Στους κλάδους που είναι μειωμένες οι κενές θέσεις, η μεγαλύτερη μείωση ξεπερνά οριακά τις 1.000 θέσεις. Όμως, εκεί που οι κενές θέσεις έχουν αυξηθεί, η μικρότερη αύξηση ξεπερνά τις 2 χιλ. (στο εμπόριο) και η μεγαλύτερη πλησιάζει τις 9 χιλ. (στην εκπαίδευση). Επομένως, δημιουργείται η αίσθηση ότι, αν και οι κενές θέσεις συνολικά για την ελληνική οικονομία δεν είναι σοβαρό πρόβλημα², για κάποιους κλάδους αποτελούν πρόβλημα και επιπλέον δείχνουν αυξητικές τάσεις. Επομένως, το ζήτημα πρέπει να εξεταστεί σε βάθος για να προληφθούν δυσάρεστες εξελίξεις.

2. Σύμφωνα με την Eurostat, ο δείκτης κενών θέσεων στην ΕΕ-27 στους κλάδους Β-Ν, δηλαδή εκτός αγροτικού τομέα, των δραστηριοτήτων των νοικοκυριών ως εργοδοτών και των δραστηριοτήτων ετερόδικων οργανισμών και φορέων, ήταν 2,3% το 2024γ, ενώ στην Ελλάδα περιοριζόταν στο 2,1%.

3.2. Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων στην ΕΕ, σε μη χειρωνακτικά επαγγέλματα (2022)

Βλάσης Μισσός

3.2.1. Βασικά δεδομένα για το μισθολογικό χάσμα στην ΕΕ

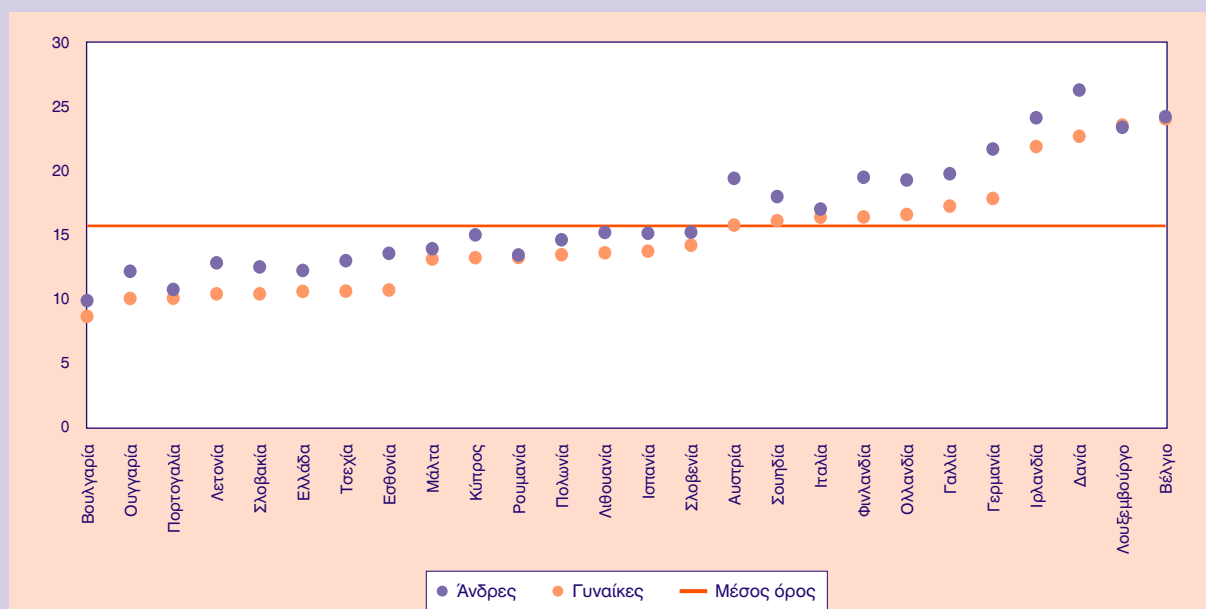
Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων παραμένει ένα κρίσιμο ζήτημα, καθώς αντανακλά επίμονες ανισότητες στις αγορές εργασίας, επηρεάζοντας την οικονομική ασφάλεια και την επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών. Οι πολιτικές για τη γεφύρωση του χάσματος είναι απαραίτητες για την προώθηση της δικαιοσύνης, την ενίσχυση της παραγωγικότητας και την ενθάρρυνση της οικονομικής ανάπτυξης χωρίς αποκλεισμούς. Σε αυτό το πλαίσιο, τα δεδομένα που ακολουθούν αναφέρονται σε επιχειρήσεις με 10 ή

περισσότερους εργαζομένους, οι οποίες αποτελούν περίπου το 7,5% όλων των επιχειρήσεων που λειτουργούν στην ΕΕ, ενώ απασχολούν πάνω από το 70,5% των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα.

Το Διάγραμμα 3.2.1 παρουσιάζει δεδομένα για τον μέσο ωριαίο μισθό (υπολογισμένο σε μονάδες κοινής αγοραστικής δύναμης, PPS) για το απασχολούμενο δυναμικό του ιδιωτικού τομέα σε αυτές τις επιχειρήσεις. Οι αποδοχές, οι οποίες διαχωρίζονται κατά φύλο, συγκρίνονται με τον μέσο ευρωπαϊκό όρο, που υπολογίζεται σε 15,7 χρηματικές μονάδες PPS (χ.μ. PPS). Η ανάλυση υπογραμμίζει τη διαρκή ανάγκη ανάδειξης του αιτήματος για τη μείωση του μισθολογικού χάσματος μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Παρόλο που ορισμένες χώρες έχουν σημειώσει πρόοδο προς την κατεύθυνση της μισθολογικής σύγκλισης, ορισμένες περιπτώσεις με σημαντικές διαφορές εξακολουθούν να υπάρχουν, ειδικά σε τομείς με υψηλούς μισθούς και σε χώρες με μεγάλα εμπορικά πλεονάσματα. Συνεπώς, με δεδομένη την πολυπλοκότητα του ζητήματος, τα παρουσιαζόμενα ευρήματα παρέχουν μια ουσιαστική βάση για περαιτέρω διερεύνηση, με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων στις αγορές εργασίας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.1

Μέσο ακαθάριστο ωρομίσθιο ανά φύλο (σε PPS) στην ΕΕ, για επιχειρήσεις άνω των 10 εργαζομένων, 2022

Πηγή: Eurostat, Structure of Earnings Survey και επεξεργασία.

Σε αρκετές χώρες, οι αποδοχές των ανδρών ξεπερνούν σημαντικά αυτές των γυναικών. Για παράδειγμα, στη Γερμανία, το ωρομίσθιο των ανδρών υπολογίζεται σε 21,7 χ.μ. PPS, σε σύγκριση με τις γυναίκες που αμείβονται με 17,8. Ομοίως, στην Αυστρία, οι άνδρες εμφανίζουν αμοιβές ύψους 19,4 χ.μ. PPS, ενώ οι γυναίκες 15,7. Η Φινλανδία και η Γαλλία εμφανίζουν επίσης σημαντικές διαφορές, με το ωρομίσθιο των ανδρών να εκτιμάται σε 19,5 και 19,7 χ.μ. PPS, αντίστοιχα, σε σύγκριση με τις γυναίκες, το ωρομίσθιο των οποίων ανέρχεται σε 16,4 και 17,2 χ.μ. PPS.

Αντίθετα, ορισμένες χώρες εμφανίζουν μικρότερα μισθολογικά χάσματα, με τις αποδοχές των γυναικών να πλησιάζουν ή και περιστασιακά να ξεπερνούν αυτές των ανδρών. Στο Βέλγιο, για παράδειγμα, οι γυναίκες κερδίζουν 24,0 χ.μ. PPS, σχεδόν ισοδύναμα με τους άνδρες που εκτιμώνται στις 24,2 χ.μ. PPS. Στο Λουξεμβούργο, οι γυναίκες ξεπερνούν ελαφρώς τους άνδρες (23,5 έναντι 23,4 χ.μ. PPS), ενώ στη Σλοβενία υπολογίζεται σχετικά μικρό χάσμα μεταξύ ανδρών και γυναικών, με τις γυναίκες να κερδίζουν 14,2 χ.μ. PPS έναντι των ανδρών που αμείβονται με 15,2.

Παράλληλα, σε χώρες με χαμηλότερους μισθούς, τα μισθολογικά χάσματα μεταξύ των φύλων είναι συχνά λιγότερο έντονα. Για παράδειγμα, στην Πορτογαλία, οι άνδρες αμείβονται με 10,7 χ.μ. PPS την ώρα, σε

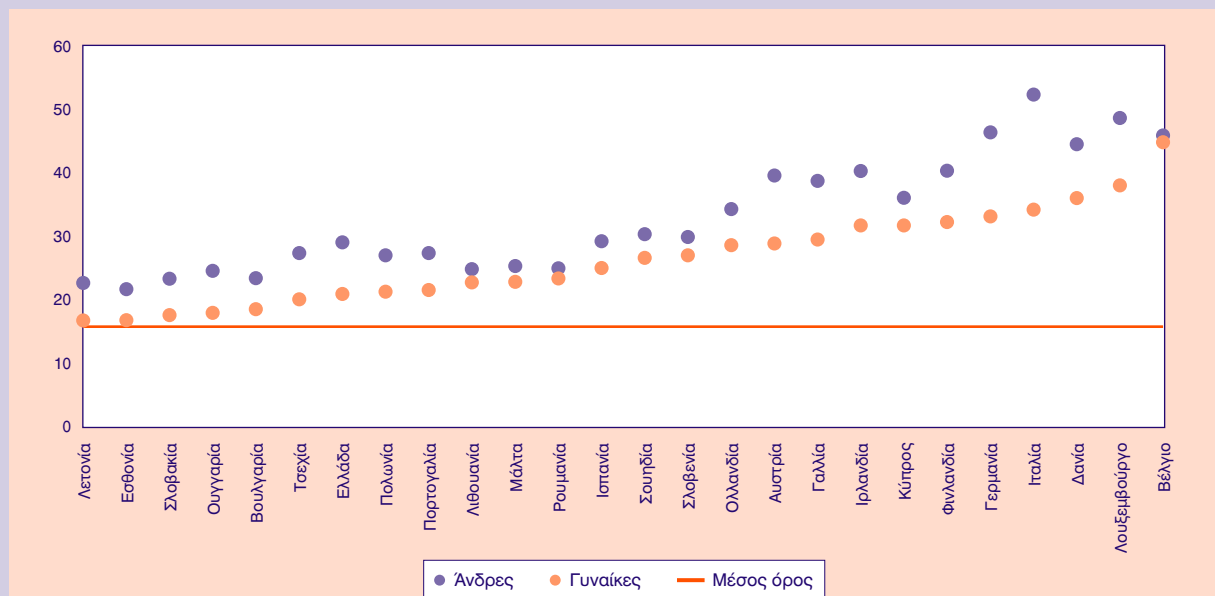
σύγκριση με τις γυναίκες που αμείβονται με 10,0, ενώ στη Ρουμανία οι άνδρες κερδίζουν 13,4 έναντι των γυναικών που κερδίζουν 13,2. Η Μάλτα δείχνει επίσης μικρό χάσμα, με τις αποδοχές των ανδρών να ανέρχονται σε 13,9 χ.μ. PPS έναντι των γυναικών που κερδίζουν 13,1.

Χώρες με υψηλότερους μέσους μισθούς, όπως η Δανία, η Ιρλανδία και το Βέλγιο, τείνουν να έχουν μικρότερα μισθολογικά χάσματα μεταξύ των φύλων. Ωστόσο, η τάση αυτή δεν είναι καθολική. Για παράδειγμα, η Γερμανία, παρόλο που έχει έναν από τους υψηλότερους μέσους μισθούς για τους άνδρες, παρουσιάζει σημαντική μισθολογική ανισότητα. Από την άλλη πλευρά, οικονομίες με χαμηλότερους μισθούς, όπως η Βουλγαρία, η Ουγγαρία και η Λετονία, εμφανίζουν μικρότερα μισθολογικά χάσματα σε ονομαστικούς όρους, παρόλο που αυτά τα χάσματα μπορεί να αντικατοπτρίζουν βαθύτερες δομικές ανισότητες, όταν εξετάζεται η σχετική κατανομή εισοδήματος.

Οι τομείς υψηλών δεξιοτήτων και επαγγελματιών που αφορούν θέσεις ευθύνης συχνά συμβάλλουν δυσανάλογα στις μισθολογικές διαφορές, ιδίως σε οικονομίες με ισχυρούς χρηματοοικονομικούς ή βιομηχανικούς τομείς. Έτσι, σημαντικές διαφορές παρατηρούνται στους μισθούς των «άνωτερων διευθυντικών και διοικητικών στελεχών» (Διάγραμμα 3.2.2), όπου οι

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.2

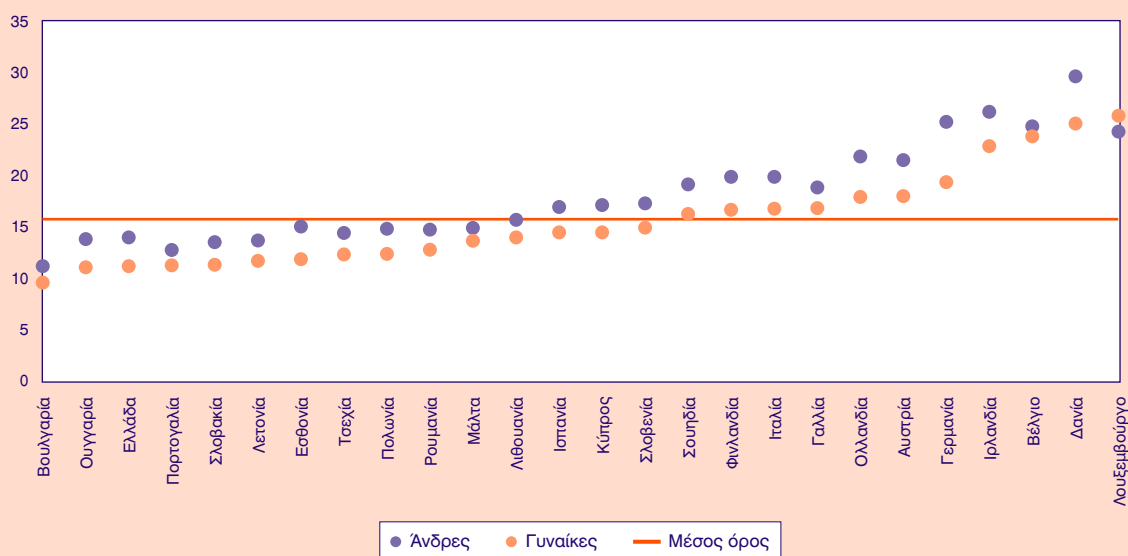
Μέσο ακαθάριστο ωρομίσθιο ανώτερων διοικητικών και διευθυντικών στελεχών, ανά φύλο (σε PPS) στην ΕΕ. Δεδομένα για επιχειρήσεις άνω των 10 εργαζομένων, 2022

Πηγή: Eurostat, Structure of Earnings Survey και επεξεργασία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.3

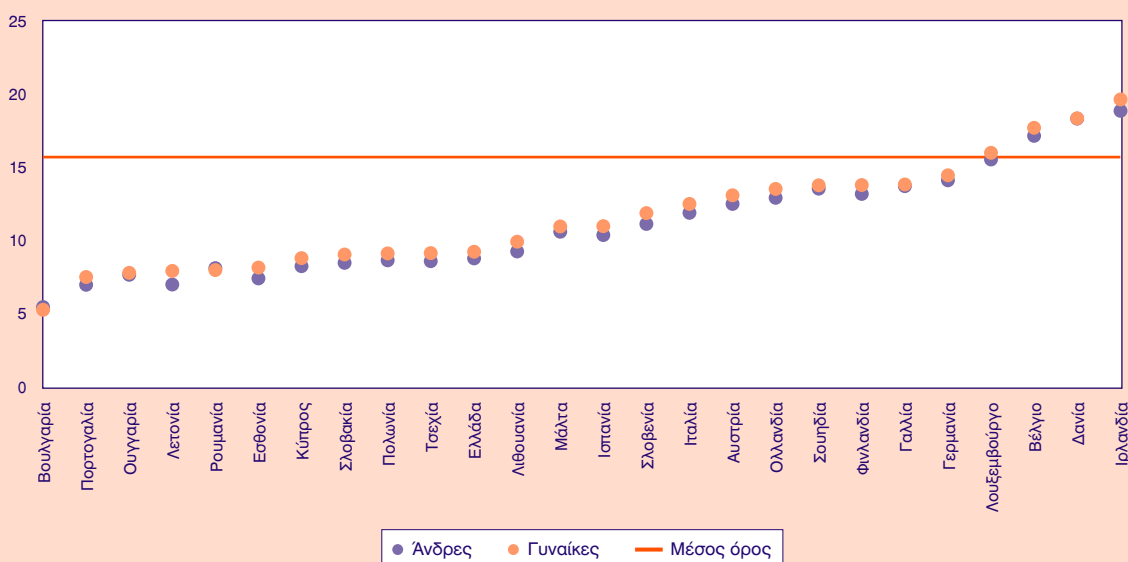
Μέσο ακαθάριστο ωρομίσθιο τεχνικών και επαγγελματιών, ανά φύλο (σε PPS) στην ΕΕ.
Δεδομένα για επιχειρήσεις άνω των 10 εργαζομένων, 2022

Πηγή: Eurostat, Structure of Earnings Survey και επεξεργασία.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2.4

Μέσο ακαθάριστο ωρομίσθιο εργαζομένων στην παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις, ανά φύλο (σε PPS) στην ΕΕ. Δεδομένα για επιχειρήσεις άνω των 10 εργαζομένων, 2022

Πηγή: Eurostat, Structure of Earnings Survey και επεξεργασία.

αμοιβές των ανδρών διευθυντών είναι γενικά υψηλότερες από τις γυναίκες διευθύντριες σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Το μέγεθος του μισθολογικού χάσματος στην επιχειρηματική διοίκηση ποικίλλει σημαντικά και επηρεάζεται από παράγοντες που διαφέρουν μεταξύ των επιχειρήσεων και των ιδιομορφιών εσωτερικής διάρθρωσης. Αναφορικά με την έμφυλη προσέγγιση όμως, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και το Βέλγιο συγκαταλέγονται στις χώρες με τους υψηλότερους μισθούς ανώτερων διευθυντικών στελεχών, αλλά το Βέλγιο ξεχωρίζει για το μικρότερο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων, όπου οι γυναίκες διευθύντριες κερδίζουν σχεδόν τα ίδια με τους άνδρες συναδέλφους τους (44,8 έναντι 45,9 χ.μ. PPS). Αντίθετα, χώρες όπως η Γερμανία και η Ιταλία παρουσιάζουν μεγαλύτερα μισθολογικά χάσματα, με το ωρομίσθιο των ανδρών διευθυντών να είναι σημαντικά υψηλότερο σε σχέση με το αντίστοιχο των γυναικών.

Παρόμοια πρότυπα ανισότητας παρατηρούνται και σε επαγγέλματα που αφορούν «τεχνικούς και επαγγελματίες» (Διάγραμμα 3.2.3), όπου όλες οι χώρες αναφέρουν υψηλότερους μέσους μισθούς για τους άνδρες σε σύγκριση με τις γυναίκες. Ωστόσο, το μέγεθος του χάσματος διαφέρει. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, όπως η Βουλγαρία, η Ουγγαρία και η Λετονία, τείνουν να εμφανίζουν μικρότερα ονομαστικά χάσματα, ενώ οι πλουσιότερες χώρες, όπως η Γερμανία, η Ιρλανδία και η Ολλανδία, εμφανίζουν μεγαλύτερες διαφορές σε απόλυτους όρους. Αξιοσημείωτο είναι ότι το Λουξεμβούργο και η Δανία συγκαταλέγονται στις λίγες χώρες όπου οι αποδοχές των γυναικών πλησιάζουν ή ξεπερνούν αυτές των ανδρών σε αυτή την κατηγορία, υποδεικνύοντας καλύτερη μισθολογική ισότητα.

Τέλος, το απασχολούμενο δυναμικό στην «παροχή υπηρεσιών και στις πωλήσεις», μια από τις χαμηλότερα αμειβόμενες επαγγελματικές ομάδες στην ΕΕ (Διάγραμμα 3.2.4), παρουσιάζουν τα μικρότερα μισθολογικά χάσματα μεταξύ των φύλων, ενώ, στα συγκεκριμένα επαγγέλματα, οι γυναίκες εμφανίζονται να αμείβονται με ωρομίσθια ελαφρώς υψηλότερα από εκείνα των ανδρών. Για παράδειγμα, στην Πορτογαλία, τη Λετονία και την Εσθονία, οι αποδοχές των γυναικών ξεπερνούν αυτές των ανδρών, αν και με μικρές διαφορές. Οι υψηλότερες απόλυτες αποδοχές για εργαζόμενους στις υπηρεσίες και τις πωλήσεις παρατηρούνται στην Ιρλανδία και τη Δανία, όπου το μισθολογικό χάσμα είναι αμελητέο. Ωστόσο, χώρες όπως η Βουλγαρία και η Ουγγαρία υπογραμμίζουν την έντονη αντίθεση στις αποδοχές σε όλη την ΕΕ, με τα δύο φύλα να κερδίζουν πολύ κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο.

3.2.2. Οι έμφυλες ανισότητες παραμένουν

Το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων αντανakλά ένα ευρύτερο φάσμα διαρθρωτικών ανισοτήτων, πέρα από την απλή ποσοτική απόσταση που καταγράφεται στις αμοιβές. Περιλαμβάνει διάφορα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στην πρόσβαση στην εργασία, στην επαγγελματική εξέλιξη και στην έκφραση των αιτημάτων τους για δίκαιη αμοιβή. Τα εμπόδια αυτά εκδηλώνονται με πολλούς τρόπους που αποκαλύπτουν τη σύνθετη λειτουργία των έμφυλων ανισοτήτων στον εργασιακό χώρο.

Μεταξύ άλλων, ένας σημαντικός παράγοντας που συμβάλλει στο μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων είναι ο κλαδικός/τομεακός διαχωρισμός (Bettio, 2002). Περίπου το 24% του χάσματος μπορεί να αποδοθεί στην υπερεκπροσώπηση των γυναικών σε τομείς με χαμηλότερες αμοιβές, όπως η φροντίδα, η υγεία και η εκπαίδευση. Τα επαγγέλματα σε αυτούς τους τομείς, όπου κυριαρχούν οι γυναίκες, συχνά υποτιμώνται συστηματικά, διαιωνίζοντας περαιτέρω τις εισοδηματικές ανισότητες. Αυτή η διαρκής υποτίμηση της εργασίας σε γυναικοκρατούμενους τομείς υπογραμμίζει την ανάγκη αλλαγής στις κοινωνικές αντιλήψεις και την υιοθέτηση πολιτικών που προάγουν τη δίκαιη αναγνώριση όλων των επαγγελματιών.

Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει το μισθολογικό χάσμα αφορά την άνιση κατανομή της αμειβόμενης και μη αμειβόμενης εργασίας (OECD, 2017). Οι γυναίκες, κατά μέσο όρο, εργάζονται περισσότερες ώρες την εβδομάδα από τους άνδρες, αλλά αφιερώνουν σημαντικά περισσότερο χρόνο σε μη αμειβόμενες υποχρεώσεις, όπως η φροντίδα και οι οικιακές εργασίες. Η ανισότητα αυτή δεν επηρεάζει μόνο τις επαγγελματικές επιλογές τους, αλλά περιορίζει και τις ευκαιρίες τους για επαγγελματική εξέλιξη, καθώς και τον βαθμό αξιοποίησης των ταλέντων/γνώσεων που κατέχουν. Για την αντιμετώπιση αυτού του ζητήματος, η Ευρωπαϊκή Ένωση προωθεί πρωτοβουλίες όπως η ίση κατανομή της γονικής άδειας, οι προσβάσιμες δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και οι πολιτικές εταιρειών που υποστηρίζουν ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας. Τα μέτρα αυτά στοχεύουν στη μείωση του δυσανάλογου βάρους της μη αμειβόμενης εργασίας στις γυναίκες και στη δημιουργία μιας πιο ισότιμης ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.

Το φαινόμενο της «γυάλινης οροφής» (glass ceiling), όρος που χρησιμοποιείται συχνά για να καταδείξει την υποεκπροσώπηση του γυναικείου πληθυσμού σε κλάδους υψηλής ευθύνης, επιδεινώνει περαιτέρω

το μισθολογικό χάσμα. Ένα πλέγμα στερεοτυπικών αντιλήψεων, κανόνων συμπεριφοράς, ρόλων και πολιτισμικών κριτηρίων περιορίζουν την πρόσβαση των γυναικών σε υψηλές ηγετικές θέσεις (Arulampalam et al., 2007). Η θέση στην ιεραρχία της διοίκησης διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στον προσδιορισμό του επιπέδου αμοιβών. Ενδεικτικά, σύμφωνα με δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας για το 2021, εκτιμάται ότι στην ΕΕ27, οι γυναίκες εκπροσωπούσαν μόλις το 18,2% των διευθυντικών στελεχών κορυφαίων εταιρειών¹. Αυτή η υποεκπροσώπηση συνοδεύεται από έντονες μισθολογικές ανισότητες στις διοικητικές θέσεις, όπου οι γυναίκες στην ΕΕ κερδίζουν κατά μέσο όρο 23% λιγότερα ανά ώρα από τους άνδρες συναδέλφους τους. Η άρση αυτών των εμποδίων απαιτεί στοχευμένες προσπάθειες για την υποστήριξη των γυναικών στην ανάληψη ανώτερων θέσεων και τη διασφάλιση δίκαιης αμοιβής για τις συνεισφορές τους σε όλα τα επίπεδα.

Τέλος, η μισθολογική διάκριση (Peruzzi, 2015), αν και ρητά απαγορευμένη από την ευρωπαϊκή νομοθεσία από το 1957 (Άρθρο 157 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης), σε ορισμένες περιπτώσεις εξακολουθεί να υφίσταται. Οι γυναίκες

αμείβονται χαμηλότερα από τους άνδρες για την ίδια εργασία ή για εργασία ίσης αξίας. Παρά τις νομικές προστασίες, σύμφωνα με τον OECD (2021), η έλλειψη διαφάνειας στις μισθολογικές πρακτικές συχνά καθιστά δύσκολο τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση τέτοιων περιπτώσεων άνισης μεταχείρισης που σχετίζονται με το φύλο.

Βιβλιογραφία

Arulampalam W., Booth A. L., and Bryan M. L. (2007), Is there a glass ceiling over Europe? Exploring the gender pay gap across the wage distribution, *Industrial & Labor Relations Review*, 60(2), 163-186.

Bettio F. (2002), The pros and cons of occupational gender segregation in Europe, *Canadian Public Policy/Analyse de Politiques*, 65-84.

OECD (2017), *The Pursuit of Gender Equality: An Uphill Battle*, OECD Publishing, Paris.

OECD (2021), *Pay Transparency Tools to Close the Gender Wage Gap*, OECD Publishing, Paris.

Peruzzi M. (2015), Contradictions and misalignments in the EU approach towards gender pay gap, *Cambridge Journal of Economics*, 39(2), 441-465.

1. World Bank Gender Statistics (2024), <<https://databank.worldbank.org/source/gender-statistics#>>.

4. Μεταρρυθμίσεις-Ανάπτυξη

ΚΕΠΕ, Οικονομικές Εξελίξεις, τεύχος 56, 2025, σσ. 59-64

4.1. Εξελίξεις στην ψηφιακή ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας

Αθανάσιος Χύμης

4.1.1. Εισαγωγή

Έντονη είναι η συζήτηση, το τελευταίο διάστημα, στον δημόσιο διάλογο για το ζήτημα της ανταγωνιστικότητας όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και σε ευρωπαϊκό. Κομμάτι της ανταγωνιστικότητας αποτελεί και η ψηφιακή ανταγωνιστικότητα, η οποία παρακολουθείται και μετρείται από διάφορους οργανισμούς όπως το IMD. Τη σημαντικότητα της ψηφιακής ανταγωνιστικότητας αναδεικνύει το γεγονός ότι το IMD, το οποίο παραδοσιακά δημοσιεύει την ετήσια έκθεση ανταγωνιστικότητας, ξεκίνησε προ θετίας τη δημοσίευση του δείκτη ψηφιακής ανταγωνιστικότητας. Στο παρόν παρουσιάζονται ο δείκτης του IMD καθώς και ο δείκτης DESI (Digital Economy and Society Index) που καταρτίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Όπως θα φανεί και στη συνέχεια αναλυτικά, οι επιδόσεις της ελληνικής οικονομίας να μεν παρουσιάζουν βελτίωση, όχι όμως με τον ρυθμό που απαιτείται ώστε να συγκλίνει στον ευρωπαϊκό μέσο όρο εντός εύλογου χρονικού διαστήματος.

4.1.2. Ο Δείκτης Ψηφιακής Ανταγωνιστικότητας του IMD

Το IMD καταρτίζει τον δείκτη ψηφιακής ανταγωνιστικότητας και περιλαμβάνει 67 οικονομίες. Το IMD θεωρεί ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός λαμβάνει χώρα κυρίως σε επίπεδο επιχείρησης (ιδιωτικής ή κρατικής) αλλά και σε επίπεδο κράτους (κυβέρνησης) και κοινωνίας. Ο δείκτης μετράει την ικανότητα και την ετοιμότητα των κρατών να υιοθετούν ψηφιακές τεχνολογίες, βοηθητικές για τον αναγκαίο οικονομικό και κοινωνικό μετασχηματισμό τους. Ο δείκτης ορίζεται από τρεις παράγοντες: α) τη Γνώση (Knowledge), η οποία μετράει την άυλη υποδομή που είναι απαραίτητη για την εκμάθηση και την ανακάλυψη της τεχνολογίας,

β) την Τεχνολογία (Technology), η οποία μετράει την ανάπτυξη ψηφιακών τεχνολογιών και γ) τη Μελλοντική Ετοιμότητα (Future readiness), η οποία μετράει το επίπεδο προετοιμασίας μιας οικονομίας να αναλάβει τον ψηφιακό μετασχηματισμό της (IMD, 2024).

Κάθε ένας από αυτούς τους παράγοντες χωρίζεται σε άλλους τρεις υποπαράγοντες. Οι συνολικά εννέα υποπαράγοντες περιλαμβάνουν 59 κριτήρια (όχι ισομερώς καταναμημένα) και έχουν την ίδια βαρύτητα στον συνολικό δείκτη. Περίπου τα 2/3 των κριτηρίων υπολογίζονται βάσει αντικειμενικών δεδομένων (π.χ. ταχύτητα ευρυζωνικής σύνδεσης), ενώ το υπόλοιπο 1/3 βάσει των (υποκειμενικών) απαντήσεων στο σχετικό ερωτηματολόγιο, οι οποίες αναλύουν την ανταγωνιστικότητα όπως γίνεται αντιληπτή στους ερωτώμενους. Υπεύθυνοι για την αποστολή των ερωτηματολογίων και τη συλλογή των απαντήσεων στην Ελλάδα είναι ο Σύνδεσμος Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΒΕ) και ο IOBE (IMD, 2024).

Ο Πίνακας 4.1.1 παρουσιάζει την εξέλιξη (για την περίοδο 2020-2024) του δείκτη ψηφιακής ανταγωνιστικότητας του IMD, τους τρεις παράγοντες και τους εννέα υποπαράγοντες που τον αποτελούν. Για σύγκριση περιλαμβάνεται και ο δείκτης ανταγωνιστικότητας του IMD. Φαίνεται ότι, ενώ στη συνολική ανταγωνιστικότητα υπάρχει μια τάση βελτίωσης (από την 49η θέση το 2020, στην 47η το 2024) στην ψηφιακή ανταγωνιστικότητα η τάση είναι πτωτική (από 46η θέση το 2020, 49η το 2024). Μεγαλύτερη είναι η πτώση στον παράγοντα Μελλοντική ετοιμότητα (10 θέσεις πιο κάτω από το 2020), την Τεχνολογία (5 θέσεις πιο κάτω) και τη Γνώση (3 θέσεις πιο κάτω).

Ο Πίνακας 4.1.2 παρουσιάζει μερικά επιλεγμένα κριτήρια που λόγω της χαμηλής κατάταξης χρήζουν άμεσης βελτίωσης. Η ελληνική οικονομία χρειάζεται να γίνει ελκυστική όχι μόνο για τους Έλληνες που έχουν φύγει στο εξωτερικό, αλλά και σε ξένους εργαζόμενους με υψηλή εξειδίκευση όπως και σε ξένους φοιτητές. Η αναλογία φοιτητών προς καθηγητές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση πρέπει να μειωθεί, ενώ οι ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να εντείνουν τις προσπάθειές τους για κατάρτιση και εκπαίδευση των υπαλλήλων τους.

Επίσης, οι ελληνικές επιχειρήσεις θα πρέπει να αυξήσουν τη χρήση μαζικών δεδομένων και τη μεταφορά γνώσης. Το ελληνικό κράτος θα πρέπει να επιληφθεί

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.1 Εξέλιξη της κατάταξης της Ελλάδας σύμφωνα με τον Δείκτη Ψηφιακής Ανταγωνιστικότητας του IMD (επί συνόλου 67 κρατών)

Δείκτης/Έτος	2020	2021	2022	2023	2024
Δείκτης Ανταγωνιστικότητας IMD	49	46	47	49	47
Γενικός Δείκτης	46	44	50	52	49
<i>Γνώση</i>	48	45	47	51	50
Ταλέντο	50	42	49	53	54
Κατάρτιση και Εκπαίδευση	56	55	59	59	58
Επιστημονική συγκέντρωση	36	35	33	31	35
<i>Τεχνολογία</i>	43	46	47	47	48
Ρυθμιστικό πλαίσιο	41	43	42	46	50
Κεφάλαιο	49	52	46	37	51
Τεχνολογικό πλαίσιο	46	50	50	52	48
<i>Μελλοντική ετοιμότητα</i>	46	43	60	57	56
Προσαρμοστικότητα	44	43	60	61	57
Ευελιξία επιχειρήσεων	55	51	61	60	60
Ενσωμάτωση τεχνολογιών πληροφορικής	45	41	41	43	44

Πηγή: IMD World Digital Competitiveness Ranking 2024.

άμεσα των ζητημάτων εφαρμογής των συμβάσεων και πειρατείας λογισμικού, ενώ το τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό σύστημα θα πρέπει να βελτιώσει τη δυνατότητα χρηματοδότησεως επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας.

4.1.3. Ο Δείκτης Ψηφιακής Οικονομίας και Κοινωνίας (DESI) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ο δείκτης DESI έχει από το 2023 αλλάξει και πλέον δεν κατατάσσει τις ευρωπαϊκές χώρες στο σύνολο του δείκτη και στις τέσσερις βασικές διαστάσεις, αλλά μόνο στους επιμέρους υποδείκτες. Κατά συνέπεια, στο παρόν παρουσιάζονται όλοι οι υποδείκτες και για σύγκριση παρέχεται η σχετική κατάταξη για το 2023, έτσι ώστε να καταστεί εμφανής η συγκριτική μεταβολή του κάθε υποδείκτη κατά το 2024 (EC, 2024).

Όπως εξηγεί το σχετικό μεθοδολογικό σημείωμα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2024), η απόφαση σχετικά με το Πρόγραμμα Πολιτικής για την Ψηφιακή Δεκαετία (Digital Decade Policy Programme), που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή και το Ευρωκοινοβούλιο τον

Δεκέμβριο του 2022, προσδίδει στον δείκτη τον νέο ρόλο του να παρακολουθεί την πρόοδο της ΕΕ-27 σχετικά με τους στόχους της Ψηφιακής Δεκαετίας. Ο δείκτης πλέον συμπεριλαμβάνεται στην έκθεση για την Ψηφιακή Δεκαετία και χρησιμοποιείται από την Επιτροπή για να ελέγχει την πρόοδο της Ένωσης και των κρατών-μελών σε διάφορες διαστάσεις και πληθώρα μεταβλητών (υποδεικτών) που αφορούν τον ψηφιακό μετασχηματισμό (EC, 2024).

Οι Πίνακες 4.1.3α,β,γ και δ παρουσιάζουν τη βαθμολογία και την κατάταξη της Ελλάδας στους διάφορους υποδείκτες DESI των τεσσάρων βασικών διαστάσεων που περιλαμβάνει ο DESI (ψηφιακές δεξιότητες, ψηφιακές υποδομές, ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων και ψηφιοποίηση δημοσίων υπηρεσιών).

Οι ψηφιακές δεξιότητες αφορούν τον πληθυσμό κάθε κράτους και περιλαμβάνουν πέντε υποδείκτες. Παρατηρούμε ότι υπάρχει μεν αύξηση του ποσοστού του πληθυσμού που κάνει χρήση του διαδικτύου, όμως δεν παρατηρείται αύξηση του ποσοστού με ψηφιακές δεξιότητες (βασικές και άνω των βασικών) και, το σημαντικότερο, παρατηρείται ελαφρά μείωση των ειδι-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.2 Κριτήρια που χρήζουν άμεσης βελτίωσης σύμφωνα με τον Δείκτη IMD 2024

Παράγοντας	Υποπαράγοντας	Κριτήριο	Κατάταξη
Γνώση	Ταλέντο	Ξένο προσωπικό υψηλής εξειδίκευσης	57
		Καθαρή ροή ξένων φοιτητών	54
	Κατάρτιση και Εκπαίδευση	Αναλογία καθηγητών- φοιτητών	62
		Εκπαίδευση εργαζομένων	64
	Επιστημονική συγκέντρωση	Διπλώματα ευρεσιτεχνίας υψηλής τεχνολογίας	50
Τεχνολογία	Ρυθμιστικό πλαίσιο	Εφαρμογή συμβάσεων	62
	Κεφάλαιο	Τραπεζικές/Χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες	61
	Τεχνολογικό πλαίσιο	Τεχνολογία επικοινωνιών	56
		Ταχύτητα ευρυζωνικού διαδικτύου	57
Μελλοντική ετοιμότητα	Ευελιξία επιχειρήσεων	Χρήση μαζικών δεδομένων	58
		Μεταφορά γνώσης	58
	Ενσωμάτωση ΤΠ	Πειρατεία λογισμικού	54

Πηγή: IMD World Digital Competitiveness Ranking 2024.

κών σε ICT ως ποσοστό επί των εργαζομένων, όταν είμαστε ήδη στην τελευταία θέση της κατάταξης στον συγκεκριμένο δείκτη.

Σχετικά με τις ψηφιακές υποδομές, η ελληνική οικονομία έχει κάνει σημαντικές προόδους όσον αφορά την ανάπτυξη του δικτύου 5ης γενεάς. Συγκεκριμένα,

έχει ανέλθει στην 11η θέση στην κάλυψη δικτύου 5G και στην κάλυψη 5G στο εύρος 3,4 και 3,8 GHz, ενώ στο φάσμα 5G, ως ποσοστό επί του εναρμονισμένου φάσματος που έχει εκχωρηθεί, βρίσκεται στην 8η θέση, πάνω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Αντίθετα, παραμένει σχετικά πίσω στη διεύθυνση του διαδικτύου

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.3α Υποδείκτες DESI, διάσταση Ψηφιακές δεξιότητες

Ψηφιακές δεξιότητες	DESI 2023			DESI 2024		
	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση
Χρήση διαδικτύου (% πληθυσμού)	81,9	88,6	25	84,2	90,3	23
Τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες (% πληθυσμού)	52,5	53,9	17	52,4	55,6	18
Ψηφιακές δεξιότητες πέραν των βασικών (% πληθυσμού)	21,7	26,5	19	20,0	27,3	22
Ειδικοί σε ICT (% απασχολούμενων)	2,5	4,6	27	2,4	4,8	27
Απόφοιτοι ICT (% αποφοίτων)	3,5	4,2	23	3,6	4,5	23

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.3β Υποδείκτες DESI, διάσταση Ψηφιακές υποδομές

Ψηφιακές υποδομές	DESI 2023			DESI 2024		
	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση
Διείσδυση διαδικτύου (%) νοικοκυριών)	85,5	92,4	27	86,9	93,1	27
Μερίδιο σταθερών ευρυζωνικών συνδρομών => 100Mbps (% ευρυζωνικών συνδρομών)	23,8	59,6%	27	29,5	65,9	27
Μερίδιο σταθερών ευρυζωνικών συνδρομών => 1Gbps (% ευρυζωνικών συνδρομών)	0,0	14,9	27	0,0	18,5	27
Σταθερά δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) (% νοικοκυριών)	27,9	73,4	27	38,4	78,8	27
Οπτικές ίνες μέχρι τον χώρο του χρήστη (FTTP) (% νοικοκυριών)	27,9	56,4	25	38,4	64,0	24
Διείσδυση κινητού ευρυζωνικού δικτύου (% πληθυσμού)	76,5	86,5	26	83,5	89,9	25
Κάλυψη 5G (% νοικοκυριών)	85,7	81,3	12	98,1	89,3	11
Κάλυψη 5G στο εύρος των 3,4-3,8 GHz (% νοικοκυριών)	36,8	40,5	14	58,8	50,6	11
Φάσμα 5G (% εναρμονισμένου φάσματος που έχει εκχωρηθεί)	99,2	68,2	5	99,2	73,4	8
Χρήση καρτών SIM 5G (% πληθυσμού)	-	-	-	-	24,6	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.3γ Υποδείκτες DESI, διάσταση Ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων

Ψηφιακός μετασχηματισμός επιχειρήσεων	DESI 2023			DESI 2024		
	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση
MME με τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης (% επιχειρήσεων)	41,2	69,1	27	43,3	57,7	24
Ηλεκτρονική ανταλλαγή πληροφοριών (% επιχειρήσεων)	31,9	36,7	19	44,8	42,0	10
Μέσα κοινωνικής δικτύωσης (% επιχειρήσεων)	27,7	28,4	14	33,0	30,6	11
Ανάλυση δεδομένων (% επιχειρήσεων)	12,9	14,2	12	24,5	32,0	20
Νέφος (% επιχειρήσεων)	15,2	34,0	25	18,1	38,9	25
Τεχνητή Νοημοσύνη (% επιχειρήσεων)	2,6	7,6	26	4,0	8,0	23
Ηλεκτρονικές αποδείξεις (% επιχειρήσεων)	-	32,2	-	19,2	38,6	24
Κύκλος εργασιών ηλεκτρονικού εμπορίου (% τζίρου)	7,3	11,5	25	5,0	11,9	27
MME που πραγματοποιούν πωλήσεις μέσω διαδικτύου (% επιχειρήσεων)	16,9	19,2	19	18,2	19,1	16

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.1.3δ Υποδείκτες DESI, διάσταση Ψηφιοποίηση δημοσίων υπηρεσιών

Ψηφιοποίηση δημοσίων υπηρεσιών	DESI 2023			DESI 2024		
	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση	Ελλάς	ΕΕ-27	Θέση
Χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης (% χρηστών διαδικτύου 12μήνου)	80,5%	74,2%	19	79,7	75,0	17
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για πολίτες (0-100)	64,6	77,0	23	75,9	79,4	17
Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για επιχειρήσεις (0-100)	73,7	83,7	24	86,2	85,4	14
Προσυμπληρωμένα έντυπα (0-100)	54,4	67,6	20	79,0	70,8	12
Διαφάνεια παροχής υπηρεσιών, σχεδιασμού και προσωπικών δεδομένων (0-100)	52,4	64,7	21	52,7	67,0	22
Υποστήριξη χρηστών (0-100)	74,1	83,6	22	85,2	86,4	15
Φιλικές στα κινητά	84,6	93,3	24	98,3	95,3	8
Πρόσβαση σε ηλεκτρονικά ιατρικά δεδομένα	60,7	71,5	22	73,8	79,1	21

Πηγή: DESI 2024.

ου στα νοικοκυριά, και πολύ πίσω στις ταχύτητες του διαδικτύου, ενώ κάποια πρόοδος φαίνεται να συντελείται στην εγκατάσταση οπτικών ινών.

Στη διάσταση του ψηφιακού μετασχηματισμού που αφορά τον ιδιωτικό τομέα (επιχειρήσεις), παρατηρείται σαφής βελτίωση στη βαθμολογία των επιμέρους δεικτών. Εντούτοις, η βελτίωση στη βαθμολογία δεν συνεπάγεται πάντα και άνοδο στην κατάταξη. Ο λόγος για την εξέλιξη αυτή είναι ότι τα υπόλοιπα κράτη-μέλη σημειώνουν μεγαλύτερη πρόοδο από την ελληνική οικονομία. Συγκεκριμένα, στην ανάλυση δεδομένων (data analytics, είναι η μετονομασία του δείκτη μεγάλων δεδομένων – big data), ενώ υπάρχει σχεδόν διπλασιασμός του ποσοστού των ελληνικών επιχειρήσεων που την εφαρμόζουν (από 12,9% στο 24,5%), υπάρχει σημαντική πτώση στην κατάταξη από τη 12η στην 20η θέση. Αυτό οφείλεται στη μεγάλη αύξηση του μέσου ποσοστού των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων από το 14,2% στο 32%.

Οι ελληνικές επιχειρήσεις καταλαμβάνουν καλές θέσεις στη χρήση κοινωνικών δικτύων, ηλεκτρονικής ανταλλαγής πληροφοριών, καθώς και στο ποσοστό των μικρομεσαίων επιχειρήσεων που πραγματοποιούν πωλήσεις μέσω διαδικτύου. Όμως, βρίσκονται πίσω στη χρήση νέφους, τεχνητής νοημοσύνης (αν και βελτιώθηκε η βαθμολογία και η κατάταξη), στον κύκλο εργασιών ηλεκτρονικού εμπορίου και τις ηλεκτρονικές

αποδείξεις. Επίσης, παρά τη μικρή αύξηση του ποσοστού των επιχειρήσεων με τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης, λόγω της μείωσης του αντίστοιχου ευρωπαϊκού μέσου όρου, βελτιώθηκε η κατάταξη στον συγκεκριμένο υποδείκτη.

Τέλος, όσον αφορά τη διάσταση της ψηφιοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών, η ελληνική οικονομία παρουσιάζει σαφή πρόοδο και άνοδο στην κατάταξη. Μόνη εξαίρεση αποτελεί ο δείκτης διαφάνειας παροχής υπηρεσιών, σχεδιασμού και προσωπικών δεδομένων, ο οποίος σημείωσε οριακή βελτίωση στη βαθμολογία του (από 52,4 σε 52,7) αλλά, σε συνάρτηση με τη μεγαλύτερη άνοδο που είχαν στον ίδιο δείκτη τα υπόλοιπα κράτη-μέλη, η ελληνική οικονομία έπεσε στην 22η θέση. Είναι αρκετά ενθαρρυντικό το γεγονός ότι όλοι οι υπόλοιποι υποδείκτες της ψηφιοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών παρουσίασαν από μικρή (δείκτης πρόσβασης σε ηλεκτρονικά ιατρικά δεδομένα, από την 22η στην 21η θέση) μέχρι εντυπωσιακή (δείκτης ψηφιακές υπηρεσίες για επιχειρήσεις, από την 24η στην 14η θέση) άνοδο.

4.1.4. Συμπεράσματα

Είναι σημαντικό ότι ο δείκτης DESI δείχνει μια σχετική σύγκλιση της ελληνικής οικονομίας με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ωστόσο, η σύγκλιση αυτή φαίνεται περισ-

σότερο στη διάσταση της Ψηφιοποίησης των δημοσίων υπηρεσιών. Πολύ μικρότερη είναι αυτή η σύγκλιση στη διάσταση του ψηφιακού μετασχηματισμού των επιχειρήσεων και των ψηφιακών υποδομών, ενώ απόκλιση διαφαίνεται να υπάρχει στη διάσταση ψηφιακών δεξιοτήτων. Σύμφωνα με τον ανωτέρω δείκτη, η ελληνική οικονομία θα πρέπει να επιταχύνει γενικά την ψηφιοποίησή της και θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην πρόοδο των ψηφιακών υποδομών, και συγκεκριμένα στις ταχύτητες του διαδικτύου που υστερούν σημαντικά σε σχέση με τους Ευρωπαίους εταίρους, στην εκπαίδευση και την κατάρτιση για την αύξηση των αποφοίτων και, κατά συνέπεια, των εργαζομένων ειδικών σε θέματα ICT, στην υποβοήθηση του ψηφιακού μετασχηματισμού των επιχειρήσεων (να αυξήσουν τη χρήση νέφους και τεχνητής νοημοσύνης).

Το IMD χρησιμοποιεί διαφορετικούς υποδείκτες, αρκετοί από τους οποίους αφορούν τη γενική ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Όμως η βελτίωση της ελληνικής οικονομίας στον δείκτη DESI φαίνεται και στον δείκτη που καταρτίζει το IMD. Μαζί με τα ανωτέρω αναφερθέντα και σύμφωνα με τον δείκτη IMD, η ελληνική οικονομία θα πρέπει να βελτιώσει με επιταχυνόμενους ρυθμούς την εκπαίδευση και κατάρτιση εργαζομένων από τις επιχειρήσεις, το χρηματοπιστω-

τικό σύστημα, ώστε να μπορεί να χρηματοδοτεί επιχειρήσεις για τον ψηφιακό μετασχηματισμό τους, και το νομικό σύστημα για την εφαρμογή των συμβάσεων που αποτελεί χρόνιο αγκάθι της ελληνικής οικονομίας. Σύμφωνα με το IMD, είναι αναγκαία η προσέλκυση ξένων επιχειρήσεων υψηλής τεχνολογίας, οι οποίες και θα μεταφέρουν γνώση αλλά και θα αποτελέσουν πόλο έλξης Ελλήνων και ξένων εργαζομένων από το εξωτερικό (όχι μόνο για τον περιορισμό του brain drain αλλά για τη μεταστροφή του σε brain gain).

Αναφορές

DESI (2024). <<https://digital-decade-desi.digital-strategy.ec.europa.eu/datasets/desi/charts>>.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024). *DESI 2023 methodological note*. Commission staff working document. SWD(2024) 262 final. Βρυξέλλες 2/07/2024. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <<https://ec.europa.eu/newsroom/dae/redirection/document/106717>>.

IMD (2024). *World Digital Ranking Results*. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <<https://www.imd.org/centers/world-digital-ranking/>>.

IMD (2024). *IMD World Digital Competitiveness Ranking 2024: Economy Profile: Greece*. Διαθέσιμο στο διαδίκτυο: <<https://imd.widen.net/content/n91yonvybz/pdf/2024-Digital-Country-profile-Greece.pdf>>.

4.2. Οι καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις στην Ελλάδα

**Γεώργιος Μπερτσάτος,
Χρήστος Χρυσανθακόπουλος**

4.2.1. Εισαγωγή

Η Ελλάδα, ύστερα από μια παρατεταμένη περίοδο οικονομικής κρίσης που άφησε έντονο το αποτύπωμα της στους καταναλωτές και τις επιχειρήσεις στη χώρα, παρουσιάζει αξιοσημείωτη ανάκαμψη τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, από το 2018 και έπειτα, με εξαίρεση το 2020 με την έναρξη της COVID-19, η ελληνική οικονομία επιτυγχάνει ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης υψηλότερους από τον μέσο όρο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹. Κομβικό ρόλο σε αυτή την αναπτυξιακή πορεία έπαιξε αφενός η προσπάθεια εξορθολογισμού των δημόσιων οικονομικών, μέσω των δημοσιονομικών προσαρμογών της προηγούμενης δεκαετίας, καθώς και η αξιοποίηση σημαντικών πόρων από το Ταμείο Ανάκαμψης για επενδύσεις που ενισχύουν την παραγωγική βάση της χώρας (μεταξύ άλλων παραγόντων). Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία έχουν οι αυξημένες ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ), οι οποίες ενισχύουν περαιτέρω την οικονομική δραστηριότητα και δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για βιώσιμη ανάπτυξη.

4.2.2. Ο ρόλος των ξένων άμεσων επενδύσεων

Η στρατηγικά σημαντική γεωγραφική θέση της Ελλάδας, η οποία προσφέρει εύκολη πρόσβαση σε ευρωπαϊκές, ασιατικές και αφρικανικές αγορές, την καθιστά έναν ιδιαίτερα ελκυστικό προορισμό για επενδυτική δραστηριότητα, παρέχοντας σημαντικά πλεονεκτήματα σε ξένους επενδυτές. Οι ΞΑΕ αποτελούν ένα από

τα βασικότερα εργαλεία ενίσχυσης της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς περιλαμβάνουν τη ροή κεφαλαίων, τεχνογνωσίας και πόρων από ξένες επιχειρήσεις, με στόχο τη δημιουργία μακροπρόθεσμων οικονομικών σχέσεων και την άσκηση σημαντικού βαθμού επιρροής στις επιχειρήσεις της χώρας υποδοχής. Οι ΞΑΕ συχνά περιλαμβάνουν την ίδρυση νέων επιχειρήσεων, τη δημιουργία παραγωγικών μονάδων ή την εξαγορά και αναβάθμιση υφιστάμενων εταιρειών, ενώ συνοδεύονται από σημαντικά οφέλη, όπως η μεταφορά τεχνογνωσίας, η ενίσχυση της απασχόλησης και η διεύρυνση της παραγωγικής βάσης της χώρας.

Πιο συγκεκριμένα, τα τελευταία χρόνια, οι ΞΑΕ στην Ελλάδα έχουν συμβάλει στην τόνωση της οικονομίας και την ενίσχυση της εξωστρέφειας. Μετά την έξοδο της χώρας από τα μνημόνια και την αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των αγορών, η σταθεροποίηση του οικονομικού περιβάλλοντος και οι θεσμικές μεταρρυθμίσεις που προωθήθηκαν για τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος ενίσχυσαν τη ροή επενδύσεων. Παρά τις υφιστάμενες προκλήσεις, όπως η γραφειοκρατία, η δυσλειτουργία στη δημόσια διοίκηση και η καθυστέρηση στην απονομή δικαιοσύνης (βλ. Εθνικό Συμβούλιο Παραγωγικότητας της Ελλάδας, Ετήσια Έκθεση 2024)², παρατηρείται αυξημένη δραστηριότητα στους τομείς της ενέργειας, του τουρισμού, της τεχνολογίας και των υποδομών. Οι ΞΑΕ μπορούν να συνεισφέρουν τόσο στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, όσο και στη διάχυση τεχνογνωσίας στις υφιστάμενες επιχειρήσεις. Ωστόσο, η πλήρης αξιοποίηση του δυναμικού τους απαιτεί συνεχείς προσπάθειες για την εξασφάλιση ενός σταθερού, προβλέψιμου και φιλικού προς τις επενδύσεις πλαισίου.

4.2.3. Συγκριτική ανάλυση: Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση, χώρες ΟΟΣΑ και παγκόσμιος μέσος όρος

Στο Διάγραμμα 4.2.1 παρουσιάζονται διαχρονικά οι καθαρές ΞΑΕ ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) για την περίοδο 2000-2023,

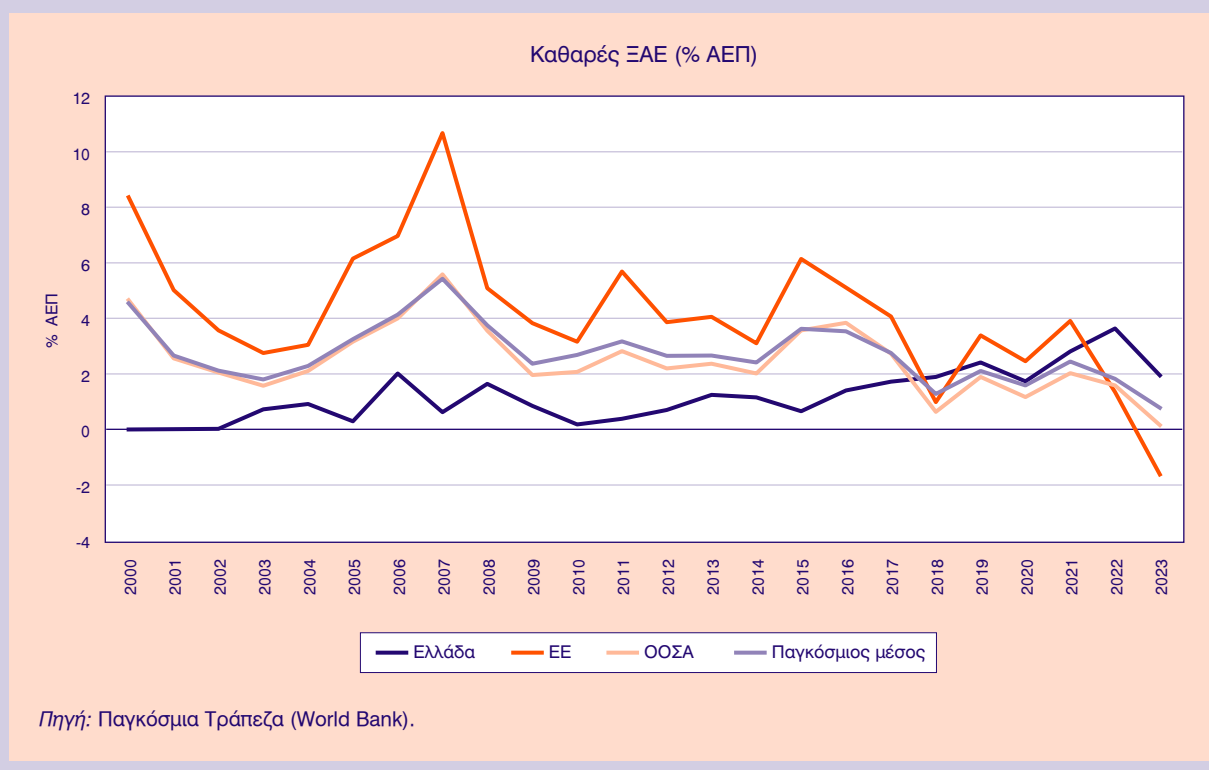
1. Πιο συγκεκριμένα, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ (εκπεφρασμένο σε αλυσιδωτούς όγκους) αυξήθηκε στην Ελλάδα κατά 2,3% το 2018, 2,4% το 2019, 9,2% το 2021, 6,4% το 2022 και 2,6% το 2023, ενώ το 2020 παρουσίασε μείωση κατά 9,0%. Οι αντίστοιχοι πραγματικοί ρυθμοί μεταβολής για την ΕΕ27 ήταν 1,9% το 2018, 1,7% το 2019, -5,5% το 2020, 6,4% το 2021, 2,8% το 2022 και -0,1% το 2023. Παρόμοιοι ρυθμοί μεταβολής με αυτούς της ΕΕ27 καταγράφονται και για την Ευρωζώνη. Επιπλέον, την περίοδο 2018-2023, το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε αλυσιδωτούς όγκους) αυξήθηκε σωρευτικά στην Ελλάδα κατά 11,11%, ενώ στην ΕΕ27 κατά 5,07% και στην Ευρωζώνη κατά 3,85%.

Πηγή: Eurostat, <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10_pc_custom_15048522/default/table?lang=en>.

2. Πηγή: <https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2024/11/NPB_Annual-Report_2024_LOW.pdf>.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.1

Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) ως % του ΑΕΠ

με συγκριτική αποτύπωση της Ελλάδας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ), των χωρών του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και του παγκόσμιου μέσου όρου, με βάση τα διαθέσιμα δεδομένα από την Παγκόσμια Τράπεζα. Το 2000, οι ροές των καθαρών ΞΑΕ ως προς το ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν οριακά αρνητικές (-0,006%), ενώ ο λόγος τους παρέμεινε οριακά θετικός έως και το 2005. Κατά την ίδια περίοδο παρατηρήθηκε σημαντική απόκλιση σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των χωρών του ΟΟΣΑ και του παγκόσμιου μέσου όρου. Στα χρόνια που ακολούθησαν, το ποσοστό των καθαρών ΞΑΕ της Ελλάδας ως προς το ΑΕΠ παρουσίασε ανοδική τάση, η οποία όμως ανακόπηκε λόγω της χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008-2009, με το χάσμα μεταξύ της Ελλάδας και των υπόλοιπων χωρών να παραμένει σημαντικό.

Από το 2015, καταγράφονται τα πρώτα σημάδια σύγκλισης της Ελλάδας τόσο με τον ευρωπαϊκό όσο και με τον παγκόσμιο μέσο όρο, καθώς το μερίδιο των ΞΑΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ στη χώρα μας ακολουθεί ανοδική τροχιά, ενώ στα υπόλοιπα γκρουπ χωρών παρατηρείται πτωτική τάση, μειώνοντας έτσι το χάσμα. Αξιοσημείωτο είναι ότι το 2018 ο ελληνικός λόγος καθαρών ΞΑΕ προς ΑΕΠ (1,88%) υπερέβη τους αντίστοιχους λόγους των χωρών της Ευρωπαϊ-

κής Ένωσης (0,97%), του ΟΟΣΑ (0,62%) και του παγκόσμιου μέσου όρου (1,27%). Στη συνέχεια, από το 2019 και έπειτα, ο λόγος ΞΑΕ προς ΑΕΠ της Ελλάδας παρέμεινε υψηλότερος από εκείνον του ΟΟΣΑ και του παγκόσμιου μέσου όρου, ενώ υποχώρησε ελαφρά σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο μέχρι και το 2021.

Το 2022, που αποτέλεσε έτος ρεκόρ για τις καθαρές ΞΑΕ στην Ελλάδα, οι ροές ξεπέρασαν τα €8 δισ. (με περαιτέρω ανάλυση να παρατίθεται στη συνέχεια), αποδεικνύοντας την αυξημένη προτίμηση των διεθνών επενδυτών στη χώρα. Τέλος, το 2022, ο λόγος ΞΑΕ προς ΑΕΠ (3,63%) διατηρήθηκε σε υψηλότερα επίπεδα συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες, ενώ το 2023, παρά την υποχώρηση στο 1,93%, εξακολουθεί να υπερβαίνει τόσο τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (-1,63%) όσο και τον μέσο του ΟΟΣΑ (0,78%).

4.2.4. Εστίαση στην Ελλάδα

Σε αυτή την ενότητα αναλύουμε τις καθαρές ΞΑΕ ανά ομάδα κλάδων οικονομικής δραστηριότητας. Πιο συγκεκριμένα, αφορά τον πρωτογενή τομέα, τη μεταποίηση, την ομάδα των κατασκευών, της ενέργειας και του νερού, τις χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστι-

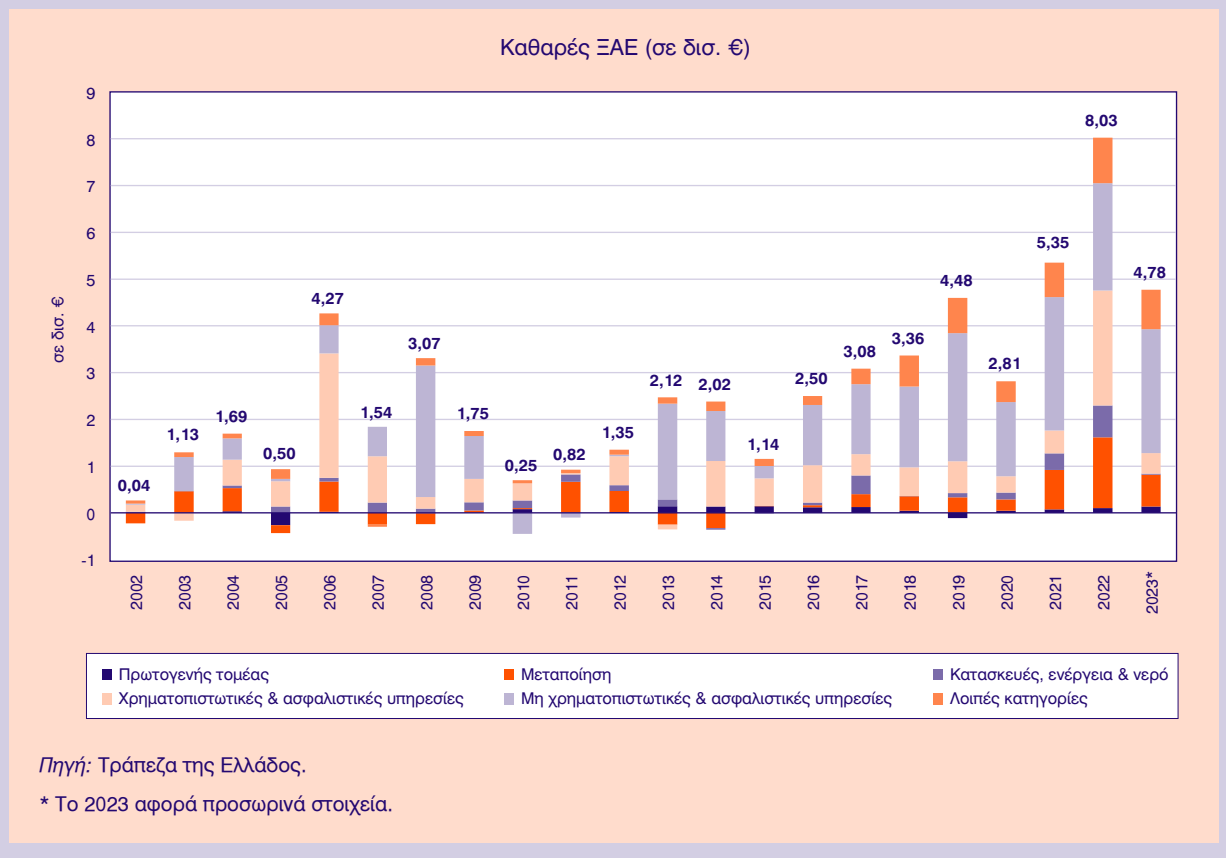
κές υπηρεσίες, τις μη χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες (ή διαφορετικά, το σύνολο των υπόλοιπων υπηρεσιών), και τέλος τις λοιπές κατηγορίες³.

Στο Διάγραμμα 4.2.2 φαίνεται ότι διαχρονικά οι μη χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες κυριαρχούν τα περισσότερα χρόνια έναντι των υπόλοιπων κατηγοριών στις καθαρές ΑΞΕ, και στη συνέχεια ακολουθούν οι χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές υπηρεσίες. Με άλλα λόγια, καθίσταται σαφές πως ο τομέας των υπηρεσιών «οδηγεί την κούρσα» των καθαρών ΞΑΕ στην Ελλάδα. Τα τελευταία πέντε έτη (2019-2023), το ύψος των καθαρών ΞΑΕ στις υπηρε-

σίες ανέρχεται σε άνω των €3 δισ., με εξαίρεση το 2020, κατά το οποίο οι καθαρές ΞΑΕ στις υπηρεσίες ανήλθαν στα €1,9 δισ. Μάλιστα, το 2019 καταγράφηκε ιστορικό ρεκόρ ύψους €3,4 δισ. στις υπηρεσίες και στη συνέχεια ξεπεράστηκε το 2022 με νέο ρεκόρ στα €4,8 δισ⁴.

Όσον αφορά το συνολικό μέγεθος των καθαρών ΞΑΕ στη χώρα μας, το ιστορικό ρεκόρ ύψους €4,27 δισ. το 2006 ξεπεράστηκε 13 έτη αργότερα, το 2019, με νέο ρεκόρ στα €4,48 δισ. Έκτοτε, σημειώθηκαν δύο ακόμα ιστορικά υψηλά, ένα το 2021 με τις καθαρές ΞΑΕ να ανέρχονται στα €5,35 δισ. και ένα το 2022

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.2
Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) στην Ελλάδα

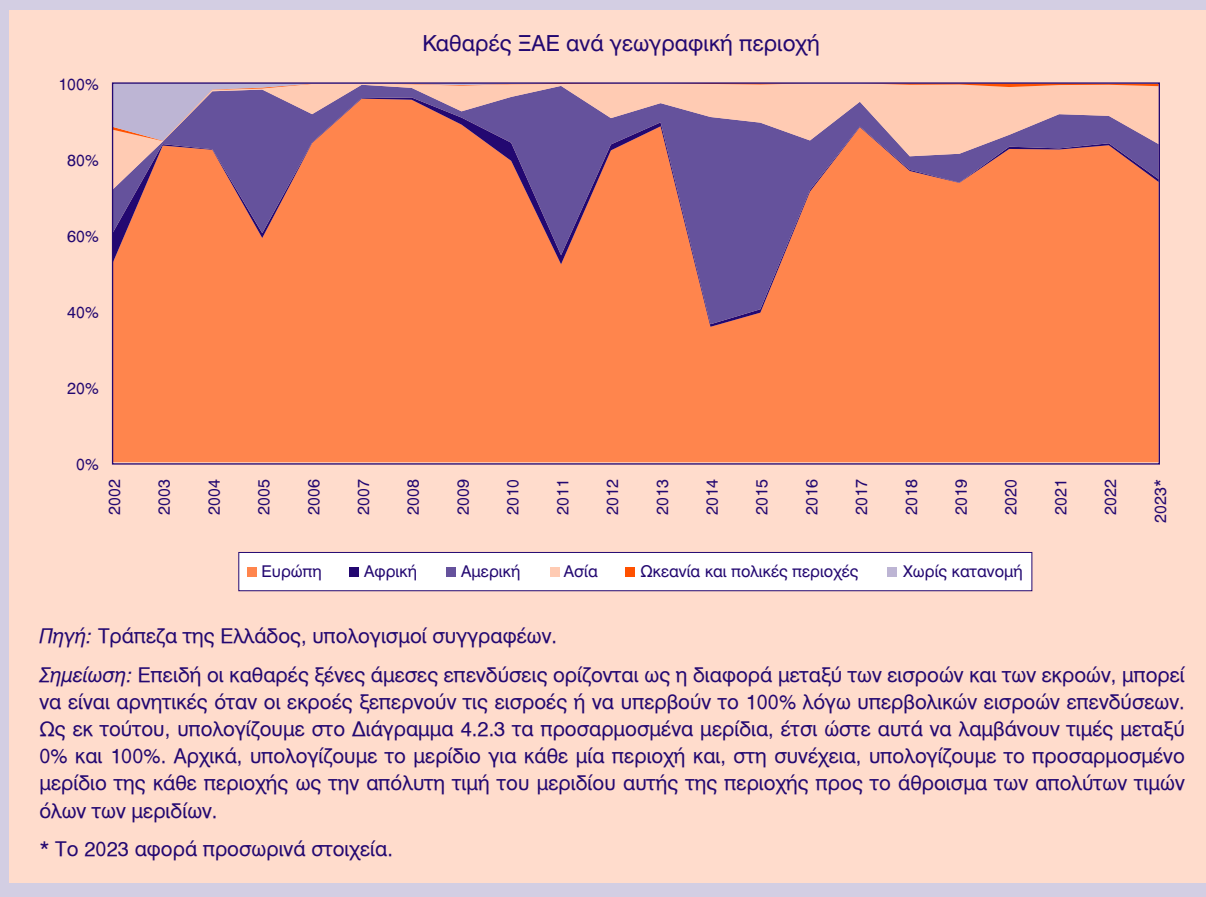
3. Η κατηγορία «Κατασκευές, ενέργεια & νερό» συμπεριλαμβάνει τις κατασκευές, την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού και κλιματισμού, καθώς και την παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης. Επιπλέον, η κατηγορία «μη χρηματοπιστωτικές & ασφαλιστικές υπηρεσίες» περιλαμβάνει το σύνολο των υπηρεσιών εξαιρουμένων των χρηματοπιστωτικών και ασφαλιστικών δραστηριοτήτων. Τέλος, οι λοιπές κατηγορίες αφορούν τις καθαρές ΞΑΕ χωρίς κατανομή και αυτές για ιδιωτικές αγοραπωλησίες ακινήτων.

4. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι «greenfield» ΞΑΕ, δηλαδή όταν μία επιχείρηση κάνει επενδύσεις από μηδενική βάση σε μία ξένη χώρα, ήταν περίπου 23% των συνολικών καθαρών ΞΑΕ τη διετία 2022-2023 στην Ελλάδα, ή σχεδόν €1,8 δισ. το 2022 και €1,12 δισ. το 2023.

Πηγή: United Nations Trade and Development (UNCTAD), Annex Table 14, Υπολογισμοί συγγραφέων.

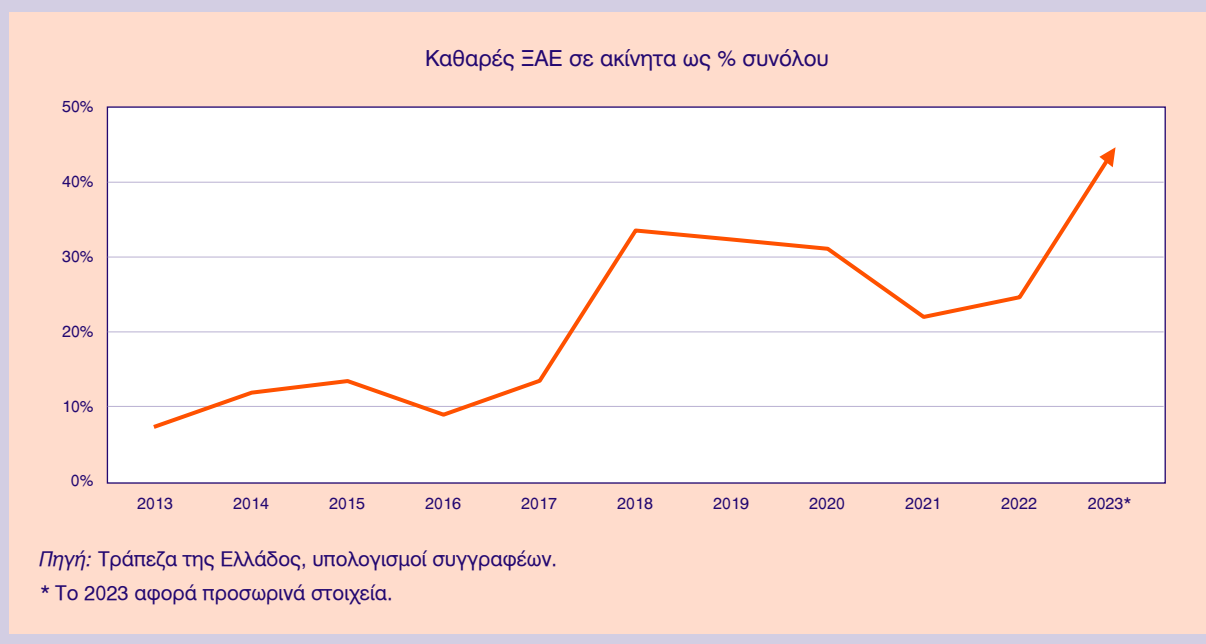
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.3

Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) στην Ελλάδα, ανά προέλευση

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.4

Καθαρές ξένες άμεσες επενδύσεις (ΞΑΕ) σε ακίνητα ως % συνόλου

με τις καθαρές ΞΑΕ να εκτοξεύονται πάνω από τα €8 δισ. (+50% αύξηση σε σύγκριση με το 2021). Τέλος, με βάση τα προσωρινά στοιχεία για το 2023, οι καθαρές ΞΑΕ υπολογίζονται κάτω των €5 δισ. (σχεδόν στα €4,8 δισ.).

Εστιάζοντας στις καθαρές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης (βλ. Διάγραμμα 4.2.3), το 75,2% των καθαρών ΞΑΕ στην Ελλάδα προέρχονται διαχρονικά από την Ευρώπη, κυρίως από Γερμανία, Γαλλία, Κύπρο, Λουξεμβούργο, Ελβετία, Ολλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο. Στη συνέχεια ακολουθούν οι καθαρές ΞΑΕ από την Αμερική με μέσο ετήσιο μερίδιο 14,2% (με τις ΗΠΑ να συνεισφέρουν σχεδόν δύο φορές περισσότερο από τον Καναδά), και την Ασία με μέση ετήσια συνεισφορά 7,7% (με το Χονγκ Κονγκ να υπερτερεί και στη συνέχεια να ακολουθούν η Κίνα με τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα). Τέλος, η Ωκεανία με τις πολικές περιοχές συνεισφέρουν διαχρονικά 0,3%, η Αφρική 1,2% και οι περιοχές χωρίς κατανομή 1,4%.

4.2.4.1. Καθαρές ΞΑΕ σε ακίνητα

Σχετικά με τις καθαρές ΞΑΕ σε ακίνητα στην Ελλάδα, το πιο πάνω Διάγραμμα 4.2.4 αποκαλύπτει το μερίδιο αυτών των καθαρών ΞΑΕ σε σχέση με τις συνολικές καθαρές ΞΑΕ την περίοδο 2013-2023.

Γενικά, φαίνεται ότι υπάρχει μία αυξανόμενη τάση, καθώς από το 2013 το μερίδιο των καθαρών ΞΑΕ σε ακίνητα αυξήθηκε από το 7,4% στο 33,5% το 2018, και τα έτη 2019-2020 διατηρήθηκε άνω του 30%. Αυτό πιθανότατα συνδέεται και με την έναρξη του προγράμματος χορήγησης «χρυσής βίζας» (golden visa), το οποίο αύξησε το επενδυτικό ενδιαφέρον από υπηκόους τρίτων χωρών στην Ελλάδα⁵. Υπήρξε μία πτώση το 2021 στο 22%, ακολουθούμενη από αύξηση το 2022 στο 24,6%, και στη συνέχεια καταγράφεται ιστορικό ρεκόρ 44,7% το 2023 (προσωρινά στοιχεία). Επιπλέον, το 2022 σημειώθηκε ρεκόρ στα επίπεδα, καθώς οι καθαρές ΞΑΕ σε ακίνητα ανήλθαν σε €1,98 δισ., και το 2023 καταγράφεται νέο ιστορικό υψηλό στα €2,1 δισ.

5. Το 2013 εισήχθη ο Ν.4146 (άρθρο 6) για τη «χρυσή βίζα», με βάση τον οποίο σε πολίτες τρίτων χωρών που θα αγόραζαν ακίνητη περιουσία ύψους, τουλάχιστον, €250 χιλ. θα τους χορηγούνταν άδεια παραμονής, όπως και στα μέλη της οικογένειάς τους.

Διερεύνηση της επιμονής του Εναρμονισμένου Πληθωρισμού και των συνιστώσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη

Αλέξανδρος Καρακίτσιος*¹,
Ευαγγελία Κασιμάτη*¹,
Ευριπίδης Κοντέλης*¹,
Ζαχαρίας Μπραγουδάκης*¹

Περίληψη

Βασικός σκοπός του άρθρου είναι η διερεύνηση του βαθμού επιμονής του πληθωρισμού στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη. Για την εκτίμηση της επιμονής του πληθωρισμού χρησιμοποιείται ο Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) και οι πέντε βασικές συνιστώσες του. Τα στοιχεία αντλούνται από επίσημες πηγές, όπως η Eurostat και η SDW, και καλύπτουν την περίοδο από το 1996 έως και το 2024. Όσον αφορά τη μεθοδολογική προσέγγιση, ο βαθμός επιμονής υπολογίζεται ως το άθροισμα των αυτοπαλινδρομων συντελεστών που προκύπτουν από την εκτίμηση ενός μονομεταβλητού υποδείγματος. Τα εμπειρικά ευρήματα δείχνουν ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν θα είναι κάποιο πρόσκαιρο φαινόμενο, αντανακλαστικό των συνεπειών που άφησε πίσω της η πανδημία. Τα ευρήματα αναδεικνύουν σημαντική ετερογένεια στον βαθμό επιμονής μεταξύ των δεικτών σε Ελλάδα και ευρωζώνη κατά τη διάρκεια διαφορετικών χρονικών περιόδων. Παρ' όλες τις διαφορές μεταξύ Ελλάδας και ευρωζώνης μεταξύ των συνιστωσών του ΕνΔΤΚ, μετά από μία διαταραχή, είτε από την πλευρά της προσφο-

ράς είτε από την πλευρά της ζήτησης, ο πληθωρισμός στις διάφορες εκφάνσεις του επιστρέφει στον μακροχρόνιο μέσο όρο, αλλά με χρονική υστέρηση. Επιπλέον διαπιστώνεται ότι κατά τα τελευταία έτη τα επίπεδα επιμονής ακολουθούν μια ανοδική τάση, και μάλιστα προς το τέλος της χρονικής περιόδου που εξετάζεται. Ο βαθμός επιμονής στον γενικό πληθωρισμό είναι υψηλότερος στην ευρωζώνη, εξαιτίας των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών και της ενέργειας.

Λέξεις-κλειδιά: Επιμονή του πληθωρισμού, εναρμονισμένος πληθωρισμός, βασικές συνιστώσες ΕνΔΤΚ, ελληνική οικονομία, ευρωζώνη

Ταξινόμηση JEL: C12, C22, E31, E52

1. Εισαγωγή

Ο ρυθμός με τον οποίο μεταβάλλονται οι τιμές των αγαθών και των υπηρεσιών, οι παράγοντες που καθορίζουν τη δυναμική του πληθωρισμού και το φαινόμενο της επιμονής του πληθωρισμού, αποτελούν επίκαιρα και σημαντικά ζητήματα της έρευνας για τον πληθωρισμό. Ο πληθωρισμός των αγαθών και των υπηρεσιών, η συνεχής δηλαδή αύξηση των τιμών πέραν του στόχου του 2,0% που έχει θέσει η ΕΚΤ για τη σταθερότητα των τιμών στο ευρωσύστημα, εγείρει σημαντικό οικονομικό και κοινωνικό προβληματισμό.

Η εξέταση του φαινομένου της επιμονής του γενικού πληθωρισμού, αλλά και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη έχει γίνει ακόμη πιο ενδιαφέρουσα τα τελευταία χρόνια. Το 2023 ο πληθωρισμός, για παράδειγμα των τροφίμων, στην Ελλάδα και στις περισσότερες χώρες της ζώνης του ευρώ υπερέβη τον γενικό πληθωρισμό κατά περισσότερο από διπλάσιο. Ενώ ο γενικός πληθωρισμός έχει δείξει λοιπόν σημάδια αποκλιμάκωσης, ο πληθωρισμός των τροφίμων παραμένει πιο επίμονος, αφού μειώνεται μεν αλλά με

* Διεύθυνση Οικονομικής Ανάλυσης και Μελετών, Τράπεζα της Ελλάδος. E-mail: EKasimati@bankofgreece.gr

1. Τα ονόματα των συγγραφέων εμφανίζονται με αλφαβητική σειρά. Οι απόψεις που παρουσιάζονται στο παρόν άρθρο είναι προσωπικές και δεν απηχούν απαραίτητα τις απόψεις της Τράπεζας της Ελλάδος. Τυχόν λάθη ή παραλείψεις βαρύνουν αποκλειστικά τους συγγραφείς. Ευχαριστούμε τους δύο ανώνυμους κριτές για τα χρήσιμα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους.

– Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στο άρθρο εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων και δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη τις θέσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

πολύ βραδύτερο ρυθμό. Η επιμονή στον πληθωρισμό των τροφίμων επιβαρύνει ιδιαίτερα τις ομάδες με χαμηλότερο εισόδημα, οι οποίες διαθέτουν μεγαλύτερο μερίδιο του διαθέσιμου εισοδήματός τους στα τρόφιμα, εντείνει τις ανισότητες μεταξύ των νοικοκυριών και διαταράσσει την κοινωνική συνοχή.

Η επιμονή του πληθωρισμού μπορεί να οριστεί ως η τάση του πληθωρισμού να συγκλίνει αργά στον μακροχρόνιο μέσο όρο του ή σε κάποιο συγκεκριμένο στόχο μετά από τυχόν στοχαστικές διαταραχές που μπορεί να συμβούν στην οικονομία (Gadziński and Orlandi, 2004). Η επιμονή του πληθωρισμού στην Ελλάδα και την ευρωζώνη εγείρει προκλήσεις για την οικονομική σταθερότητα, την κοινωνική ευημερία και τη χάραξη πολιτικής.

Γενικά, η επιμονή του ισχυρού πληθωρισμού σχετίζεται με το αν οι τιμές είναι άκαμπτες, παραμένοντας σταθερές για μεγάλες χρονικές περιόδους ή αν αυξάνονται συνεχώς. Ο Schwartzman (2023) διακρίνει τις πηγές της επιμονής του ισχυρού πληθωρισμού σε ενδογενείς και εξωγενείς.

Μία από τις ενδογενείς πηγές είναι ο ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρήσεων για την αύξηση των τιμών. Συνήθως, οι επιχειρήσεις αντιδρούν παρόμοια στις αλλαγές του οικονομικού περιβάλλοντος, με αποτέλεσμα διαδοχικές αυξήσεις των τιμών, οδηγώντας σε υψηλό πληθωρισμό. Η συνεχής αύξηση των τιμών οδηγεί επίσης τους εργαζομένους στη ζήτηση υψηλότερων μισθών, αυξάνοντας τη διατήρηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (Gali and Gertler, 1999) και καταλήγοντας, τελικά, σε ακόμη υψηλότερες τιμές των τελικών αγαθών.

Επίσης, οι προσδοκίες για τον μελλοντικό πληθωρισμό και την αξιοπιστία της κεντρικής τράπεζας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση του υψηλού πληθωρισμού. Εάν η κεντρική τράπεζα στερείται αξιοπιστίας όσον αφορά τον μακροπρόθεσμο στόχο για τον πληθωρισμό, οι επιχειρήσεις θα αναμένουν υψηλότερο ποσοστό πληθωρισμού, με άμεσο αποτέλεσμα υψηλότερες αυξήσεις τιμών και υψηλή επιμονή του πληθωρισμού. Οι διαδοχικοί ή επίμονοι κλυδωνισμοί της προσφοράς και της ζήτησης μπορούν επίσης να συμβάλλουν στη διατήρηση υψηλών ρυθμών πληθωρισμού και, συνεπώς, σε μεγαλύτερη επιμονή του πληθωρισμού. Για παράδειγμα, την περίοδο μετά την πανδημία και τις διαταραχές της προσφοράς που προκλήθηκαν, η ταχύτερη ανάκαμψη της ζήτησης σε σύγκριση με την προσφορά οδήγησε σε αυξήσεις των τιμών. Την περίοδο αυτή ακολούθησε ο πόλεμος στην Ουκρανία, με αποτέλεσμα νέα διαταραχή της προσφοράς λόγω της αύξησης των τιμών των πρώτων υλών και των καυσίμων. Το συνολικό αποτέλεσμα ήταν να ενι-

σχυθεί η άνοδος των τιμών και συνεπώς η επιμονή του πληθωρισμού.

Από την άλλη πλευρά, ο Schwartzman (2023) εντοπίζει δύο εξωγενείς αιτίες διατήρησης του υψηλού πληθωρισμού. Η πρώτη αφορά τη δημοσιονομική πολιτική που ακολουθεί μια κυβέρνηση. Εάν η δημοσιονομική πολιτική είναι επεκτατική, τότε αυξάνεται η συνολική ζήτηση, αυξάνοντας κατά συνέπεια τις τιμές και τις πληθωριστικές πιέσεις. Επιπλέον, οι συνθήκες της αγοράς εργασίας μπορεί να οδηγήσουν σε επίμονη άνοδο των τιμών. Μια αγορά εργασίας με υψηλή στενότητα δημιουργεί ανοδική πίεση στους μισθούς, κυρίως λόγω της ανεπαρκούς προσφοράς εργασίας, οδηγώντας τελικά σε υψηλό πληθωρισμό για παρατεταμένη περίοδο.

Όσον αφορά τις συνέπειες της επιμονής του πληθωρισμού, ο επίμονος πληθωρισμός μειώνει την αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών και αυτή η μείωση επηρεάζει δυσανάλογα τα νοικοκυριά με χαμηλότερο εισόδημα, τα οποία διαθέτουν μεγαλύτερο μερίδιο του εισοδήματός τους σε βασικά αγαθά όπως τα τρόφιμα. Δεύτερον, η επιμονή του πληθωρισμού μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική δυσαρέσκεια και να διαταράξει την κοινωνική συνοχή, ιδιαίτερα εάν η αύξηση των μισθών δεν συμβαδίζει με το αυξανόμενο κόστος διαβίωσης. Οι επίμονα υψηλές τιμές των αγαθών και υπηρεσιών μπορεί να προκαλέσουν κοινωνική αναταραχή και αντικυβερνητικό αίσθημα, προσθέτοντας πολιτική αστάθεια και αυξάνοντας την οικονομική αβεβαιότητα. Τρίτον, ο επίμονος πληθωρισμός απαιτεί μεγαλύτερες κρατικές δαπάνες για προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και οι κυβερνήσεις ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πιέσεις να αυξήσουν τις επιδοτήσεις, να στηρίξουν τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα για να μετριάσουν τον αντίκτυπο των υψηλών τιμών, πολιτικές που μπορεί να επιβαρύνουν τη δημοσιονομική σταθερότητα.

Ο κύριος σκοπός του άρθρου είναι η διερεύνηση της επιμονής του εναρμονισμένου πληθωρισμού και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη. Τα στοιχεία αντλούνται από επίσημες πηγές όπως η Eurostat και η SDW (Statistical Data Warehouse, ECB) και καλύπτουν την περίοδο από το 1996 έως και το 2024. Όσον αφορά τη μεθοδολογική προσέγγιση, ο βαθμός επιμονής υπολογίζεται ως το άθροισμα των αυτοπαλίνδρομων συντελεστών που προκύπτουν από την εκτίμηση ενός μονομεταβλητού υποδείγματος. Μεταξύ των βασικών συμπερασμάτων αναδεικνύεται η σημαντική ετερογένεια στον βαθμό επιμονής μεταξύ των δεικτών σε Ελλάδα και ευρωζώνη κατά τη διάρκεια διαφορετικών χρονικών περιόδων. Διαπιστώνεται επίσης ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην ευρω-

ζώνη. Το παρόν άρθρο δεν ασχολείται με προβλέψεις του πληθωρισμού, αλλά επιχειρείται προσπάθεια παροχής εμπειρικών ενδείξεων ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν θα είναι κάποιο πρόσκαιρο φαινόμενο, αντανακλαστικό των συνεπειών που άφησε πίσω της η πανδημία. Επίσης, τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων θα πρέπει να ερμηνευθούν με προσοχή, καθώς αφορούν μόνο την επιμονή του πληθωρισμού και όχι την εκτίμηση των προσδιοριστικών του παραγόντων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η δομή του παρόντος άρθρου είναι η ακόλουθη: Στην Ενότητα 2 περιγράφεται η εξέλιξη της πορείας του εναρμονισμένου πληθωρισμού και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη και γίνεται μια συγκριτική ανάλυση. Στην Ενότητα 3 εκτιμάται ένα εμπειρικό υπόδειγμα για την εκτίμηση της επιμονής του πληθωρισμού και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και την ευρωζώνη, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα και σχολιάζονται τα εμπειρικά ευρήματα. Τέλος, η Ενότητα 4 συνοψίζει τα συμπεράσματα και αναφέρει ορισμένες συστάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση της επιμονής του πληθωρισμού και των συνιστωσών του.

2. Εξέλιξη της πορείας του εναρμονισμένου πληθωρισμού και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη

Ο ΕνΔΤΚ συνίσταται από πέντε κύριες συνιστώσες: τα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής (UNPROC), τα επεξεργασμένα είδη διατροφής (PROC), τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά (NEIG), τα ενεργειακά αγαθά (HEG), και τις υπηρεσίες (SERV). Από συστάσεώς του, στα μέσα της δεκαετίας του 1990, έχει ακολουθηθεί συστηματική προσπάθεια εναρμόνισης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ούτως ώστε οι πέντε κύριες συνιστώσες να εμπεριέχουν τα ίδια είδη για όλες τις χώρες της ζώνης του ευρώ και οι ετήσιοι ρυθμοί τους να μπορούν να είναι άμεσα συγκρίσιμοι.

Στον Πίνακα 1 καθώς και στο Διάγραμμα 1 παρουσιάζεται η σύγκριση του ΕνΔΤΚ και των συνιστωσών του μεταξύ της Ελλάδας και της ευρωζώνης. Η χρονική περίοδος που εξετάζεται είναι από το 1996 μέχρι το 2024. Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε τέσσερις υποπεριόδους: την περίοδο πριν την είσοδο στο ευρώ (1996-2001), την περίοδο μετά την εισαγωγή του ευρώ και πριν την κρίση χρέους (2002-2009), τη μνημονιακή περίοδο (2010-2018) και, τέλος, την περίοδο μετά το τέλος των μνημονίων (2019-2024).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Πίνακα 1, ο μέσος μακροχρόνιος γενικός πληθωρισμός στην Ελλάδα είναι υψηλότερος από τον αντίστοιχο μέσο μακροχρόνιο πληθωρισμό στη ζώνη του ευρώ για το σύνολο της

περιόδου (2,6% στην Ελλάδα έναντι 2,0% στην ευρωζώνη). Τα αντίστοιχα μεγέθη για τις πέντε κύριες συνιστώσες επιβεβαιώνουν αυτή την απόκλιση, καθώς και για τις πέντε συνιστώσες οι μέσοι μακροχρόνιοι ρυθμοί πληθωρισμού της Ελλάδας υπερβαίνουν τους αντίστοιχους της ευρωζώνης.

Παρατηρώντας τις χρονικές υποπεριόδους, σε επίπεδο γενικού εναρμονισμένου πληθωρισμού, διαπιστώνεται ότι η χώρα μας κατέγραψε υψηλότερο πληθωρισμό σε σχέση με την ευρωζώνη κατά τις δύο πρώτες περιόδους (1996-2001 και 2002-2009) και χαμηλότερο τις δύο τελευταίες (2010-2018 και 2019-2024).

Την περίοδο πριν την ένταξη στο ευρώ (1996-2001), η Ελλάδα με εθνικό νόμισμα την δραχμή καταβάλλει έντονη προσπάθεια για τον περιορισμό του υψηλού πληθωρισμού με σκοπό την ένταξή της στη ζώνη του ευρώ. Ο μέσος εναρμονισμένος πληθωρισμός την περίοδο αυτή στην Ελλάδα (4,4%) είναι υπερδιπλάσιος του αντίστοιχου στη ζώνη του ευρώ (1,7%). Αντίστοιχη εικόνα καταγράφεται και στις επιμέρους συνιστώσες του δείκτη. Για την καλύτερη κατανόηση αυτής της διαφοράς παραπέμπουμε στο Διάγραμμα 1 όπου φαίνεται η έντονη αποκλιμάκωση του ΕνΔΤΚ στην Ελλάδα τη σχετική περίοδο, ξεκινώντας από περίπου 8% το 1996, στο πλαίσιο των πολιτικών σύγκλισης των μακροοικονομικών επιδόσεων της Ελλάδας με εκείνες της υπόλοιπης Ευρώπης, κάτι που αποτελούσε προαπαιτούμενο για την ένταξη της χώρας μας στο ευρώ. Ενώ η διαφορά στους πληθωρισμούς δεν ήταν τόσο έντονη στην κατάληξη της περιόδου, το 2001, η εκκίνηση της Ελλάδας από πολύ υψηλό επίπεδο επηρέασε τον μέσο όρο.

Την περίοδο πριν την κρίση χρέους (2002-2009) η επεκτατική οικονομική πολιτική της Ελλάδας αντανakλάται και στο υψηλότερο επίπεδο πληθωρισμού, αν και όχι με την ίδια απόκλιση της προηγούμενης περιόδου (ΕνΔΤΚ της Ελλάδας στο 3,2% σε σχέση με 2,1% της ευρωζώνης).

Την περίοδο της κρίσης χρέους και των μνημονίων (2010-2018), οι έντονα περιοριστικές οικονομικές πολιτικές και η οικονομική κρίση που βίωσε η χώρα ώθησαν τον εναρμονισμένο πληθωρισμό της Ελλάδας (0,8%) σε επίπεδα χαμηλότερα εκείνων της ζώνης του ευρώ (1,4%). Αισθητή εξαίρεση την περίοδο αυτή αποτελεί η ενεργειακός πληθωρισμός που ανήλθε στο 6,8% στην Ελλάδα, ενώ στη ζώνη του ευρώ περιορίστηκε στο 2,8%. Η μεγάλη αυτή απόκλιση αποδίδεται στην υψηλή έμμεση φορολόγηση.

Τέλος, την περίοδο μετά το τέλος των μνημονίων (2019-2024) η Ελλάδα καταγράφει αρκετά μικρότερο μέσο πληθωρισμό (2,7% στην Ελλάδα έναντι 3,4% στην ευρωζώνη), με μόνη εξαίρεση τη συνιστώσα

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Σύγκριση Γενικού Εναρμονισμένου Πληθωρισμού και συνιστωσών του μεταξύ Ελλάδας και ευρωζώνης

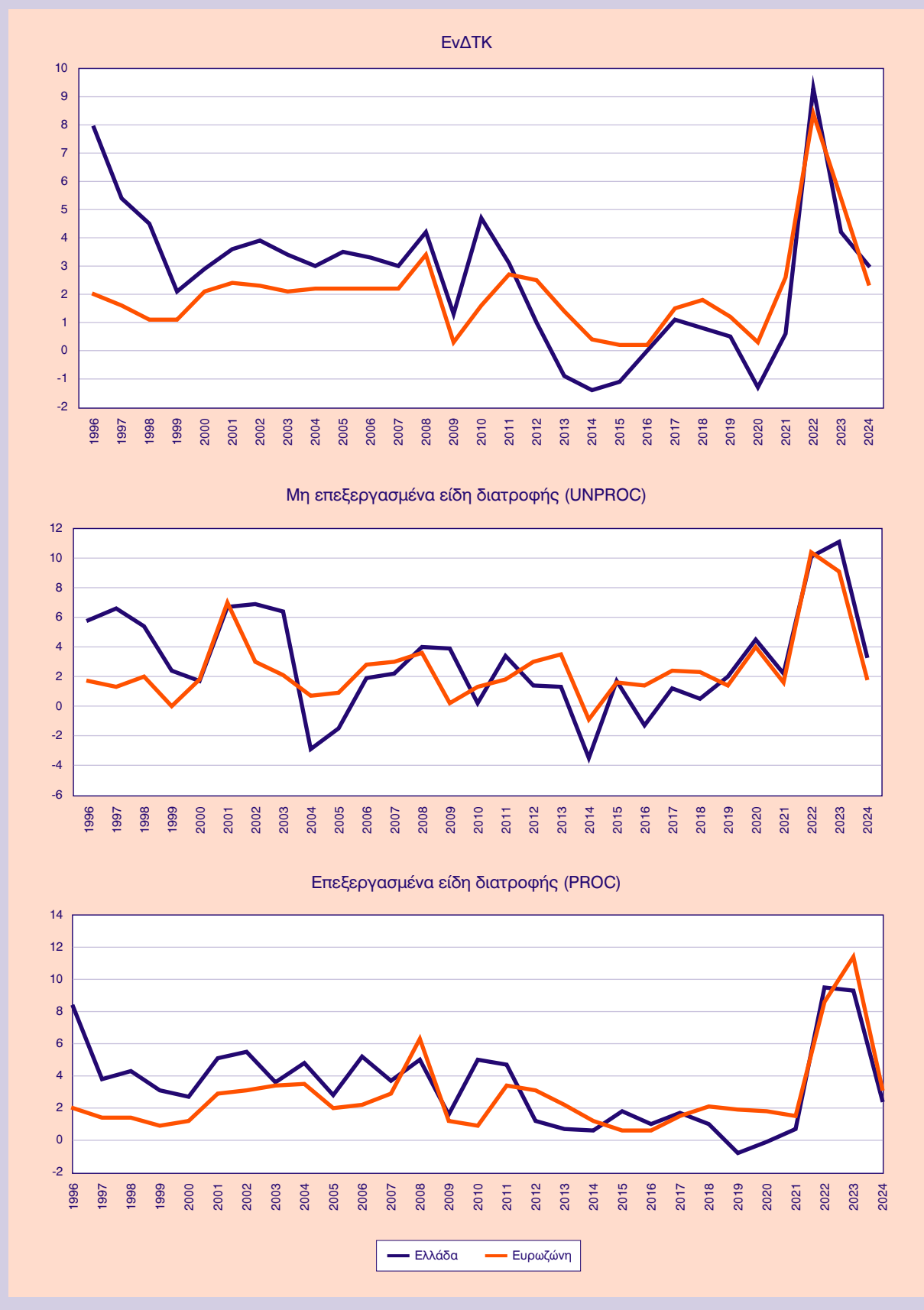
Χρονική περίοδος	Γενικός Εναρμονισμένος Πληθωρισμός		Μη επεξεργασμένα είδη διατροφής		Επεξεργασμένα είδη διατροφής		Μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά		Ενέργεια		Υπηρεσίες	
	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη	Ελλάδα	Ευρωζώνη
1996-2001	4,4	1,7	4,8	2,3	4,5	1,6	3,5	0,8	2,7	3,5	6,0	2,0
2002-2009	3,2	2,1	2,7	2,0	4,1	3,0	2,0	0,7	4,8	3,8	3,7	2,5
2010-2018	0,8	1,4	0,6	1,8	2,0	1,7	-0,9	0,5	6,8	2,8	0,4	1,5
2019-2024*	2,7	3,4	5,7	4,8	3,6	4,8	2,0	2,1	5,3	6,9	2,0	2,7
Μακροχρόνιος Μ.Ο.	2,6	2,0	3,1	2,6	3,4	2,7	1,4	1,0	5,1	4,1	2,8	2,1

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ (2024), Eurostat (2024), υπολογισμοί των συγγραφέων.

* Πρώτοι έντεκα μήνες.

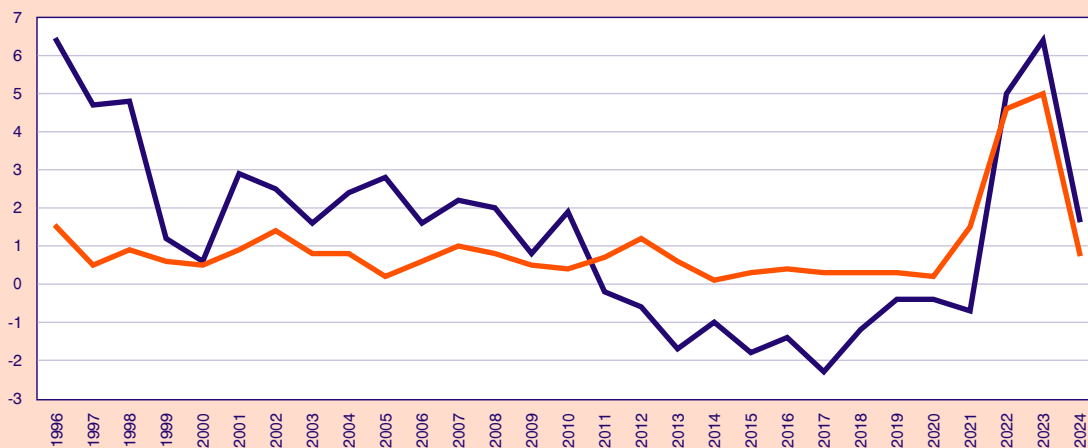
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Η πορεία του ΕνΔΤΚ και των συνιστωσών του στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, 1996-2024

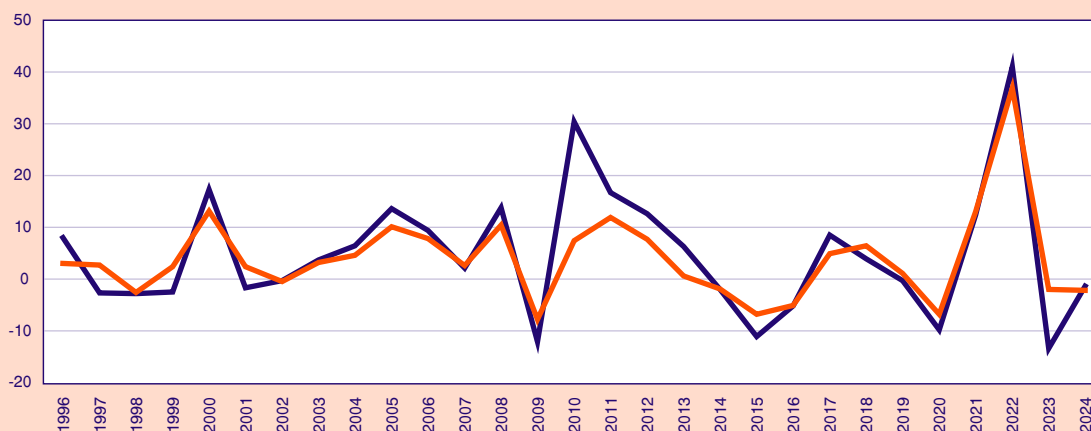

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1 (συνέχεια)

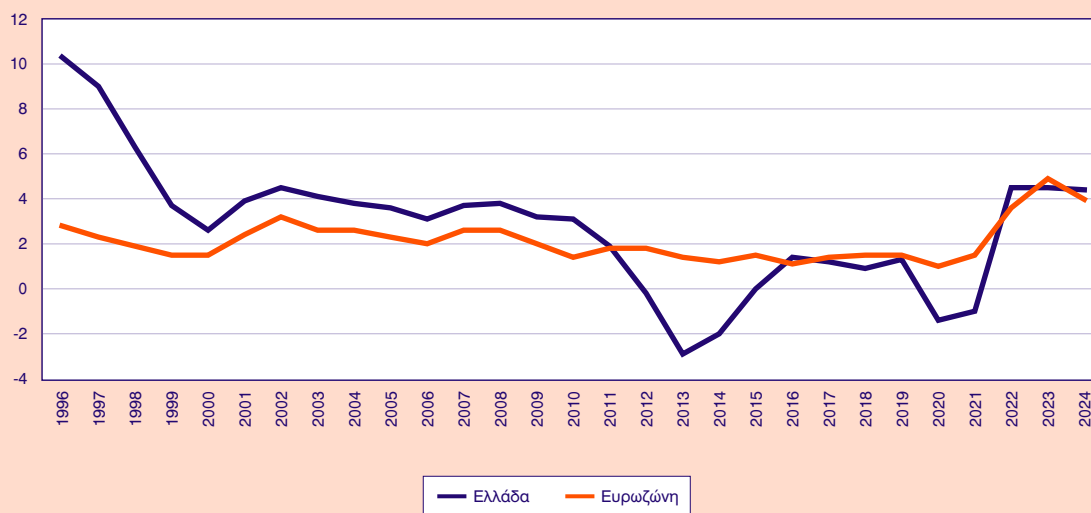
Μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά (NEIG)

Ενεργειακά αγαθά (HEG)

Υπηρεσίες (SERV)

Πηγή: Eurostat (2024), SDW (2024), υπολογισμοί των συγγραφέων.

των μη επεξεργασμένων τροφίμων (5,7% στην Ελλάδα έναντι 4,8% στην ευρωζώνη). Αναφερόμενοι ξανά στο Διάγραμμα 1, παρατηρούμε ότι ο μέσος όρος της Ελλάδας επηρεάζεται θετικά από το πρώτο μισό της περιόδου (2019-2021), όταν ο ΕνΔΤΚ στη χώρα μας κινείται συνεχώς χαμηλότερα από τον ΕνΔΤΚ στην ευρωζώνη λόγω της πίεσης στην οικονομική δραστηριότητα που είχε καταγραφεί στα πρόσφατα ακόμη χρόνια των μνημονίων. Επίσης, στα αξιοσημείωτα της περιόδου είναι η πτώση των πληθωριστικών δεικτών το έτος 2020 τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη, λόγω της πανδημίας, καθώς και η συνεπακόλουθη έντονη άνοδος των αντίστοιχων δεικτών τα έτη 2021-2023 λόγω της επίπτωσης του πολέμου στην Ουκρανία στις τιμές της ενέργειας, αλλά και των διαταραχών στις εφοδιαστικές αλυσίδες από την πανδημία.

Συνεπώς, η απόκλιση σε επίπεδο γενικού εναρμονισμένου πληθωρισμού ήταν μεγάλη κατά την περίοδο 1999-2009 (μέσος πληθωρισμός Ελλάδος: 3,7%, μέσος πληθωρισμός ευρωζώνης: 1,9%), αλλά αντιστράφηκε κατά την περίοδο 2010-2024 (μέσος πληθωρισμός Ελλάδος: 1,6%, μέσος πληθωρισμός ευρωζώνης: 2,2%), συμβάλλοντας κατ' αυτόν τον τρόπο σε μερική σύγκλιση. Η σύγκλιση αυτή επιτεύχθηκε εν μέρει από τη δυσμενή θέση στην οποία βρέθηκε η Ελλάδα λόγω των μνημονίων και της εσωτερικής υποτίμησης.

Κύριο χαρακτηριστικό της επιθυμητής σύγκλισης είναι η συστηματική και επίμονη καθοδική πορεία μιας συνιστώσας που σε βάθος χρόνου τείνει προς την αντίστοιχη συνιστώσα της ευρωζώνης. Όσον αφορά τις συνιστώσες του ΕνΔΤΚ της Ελλάδος, τέτοια πορεία επέδειξαν οι υπηρεσίες, τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά και τα επεξεργασμένα είδη διατροφής. Συστηματική και επίμονη πορεία σύγκλισης δεν είναι εύκολο να καταγραφεί στα ενεργειακά αγαθά και στα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής, καθώς οι δύο αυτές συνιστώσες παρουσιάζουν έντονη μεταβλητότητα.

Κατ' αντιστοιχία προς τα ανωτέρω, το 2022 υπήρξε έκρηξη του πληθωρισμού της Ελλάδος, καθώς ο πληθωρισμός εκτινάχτηκε στο 9,3% από 0,6% το 2021. Παρά την έντονη αποκλιμάκωση του εναρμονισμένου πληθωρισμού το 2023 (4,2%), υπήρξε και συνεχίζει να υπάρχει έντονη επιμονή του πληθωρισμού.

Κατά το παρελθόν ήταν αναμενόμενο ότι η έντονη αποκλιμάκωση των ενεργειακών τιμών θα συμπάρεσσε ή καλύτερα θα επηρέαζε προς την ίδια κατεύθυνση και τους επιμέρους πληθωρισμούς των άλλων συνιστωσών του ΕνΔΤΚ. Στη φάση του υψηλού πληθωρισμού που συνεχίζουμε να διανύουμε είναι εμφανές ότι δεν ισχύει αυτή η σχέση. Ο υψηλός ενεργειακός πληθωρισμός του 2022 μετατράπηκε σε αρ-

νητικό πληθωρισμό το 2023 και συνέχισε και το 2024 να καταγράφει επιβραδυνόμενους μεν αλλά κυρίως αρνητικούς ετήσιους ρυθμούς. Οι άλλες τέσσερις όμως συνιστώσες του εναρμονισμένου πληθωρισμού ουσιαστικά μεγιστοποιήθηκαν μέσα στο 2023 και συνέχισαν να καταγράφουν υψηλούς ετήσιους ρυθμούς μεταβολής των τιμών τους και κατά το 2024.

Το όλο θέμα είναι πολυπαραγοντικό. Πέρα από την αρχική ενεργειακή διαταραχή, διάφορες άλλες εξωγενείς επιδράσεις έχουν συνδιαμορφώσει την όλη κατάσταση: οι πόλεμοι στην Ουκρανία και στη Μέση Ανατολή, τα έντονα καιρικά φαινόμενα, τα προβλήματα στις εφοδιαστικές αλυσίδες, οι αυξήσεις των τιμών των διεθνών εμπορευμάτων, κ.ά. Οι διαταραχές αυτές κατά τη διάρκεια αλλά και μετά το πέρας της πανδημίας επήλθαν διαδοχικά και τροφοδότησαν τη δυναμική του πληθωρισμού. Ως αποτέλεσμα είχαν και συνεχίζουν να έχουν την αργή και δύσκολη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, καθώς ο πυρήνας του πληθωρισμού, δηλαδή ο πληθωρισμός εκτός ενέργειας και τροφίμων, και ιδιαίτερα οι υπηρεσίες, έχουν πια ενσωματώσει δευτερογενώς όλες τις σχετικές επιβαρύνσεις.

Αξίζει να σημειωθεί ότι από την έναρξη της ανοδικής πορείας του πληθωρισμού των τροφίμων, που χρονικά εντοπίζεται τον Ιούνιο του 2021, καταγράφηκαν εντυπωσιακές αυξήσεις σε όλες τις συνιστώσες του εναρμονισμένου πληθωρισμού τόσο στην Ελλάδα όσο και στη ζώνη του ευρώ. Σωρευτικά, τα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής στην Ελλάδα καταγράφουν αύξηση 31,0% (στην ευρωζώνη 23,6%), τα επεξεργασμένα είδη διατροφής 23,2% (στην ευρωζώνη 26,3%), τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά 16,3% (στην ευρωζώνη 11,4%), τα ενεργειακά αγαθά 26,0% (στην ευρωζώνη 34,7%), και οι υπηρεσίες 14,9% (στην ευρωζώνη 13,4%).

Ενώ ο πληθωρισμός σε διάφορους τομείς επηρεάζει την καταναλωτική δύναμη και την οικονομική σταθερότητα, ο πληθωρισμός των τροφίμων έχει μια ιδιαίτερα διάχυτη επίδραση, λόγω της βασικής ανάγκης για την κατανάλωση τροφίμων (Bragoudakis, 2018). Ο πληθωρισμός των τροφίμων στην ευρωζώνη παρέμεινε σχετικά υψηλός, λόγω διαφόρων παραγόντων όπως το αυξανόμενο κόστος παραγωγής, οι διαταραχές της αλυσίδας εφοδιασμού, η κλιματική αλλαγή και οι γεωπολιτικοί παράγοντες (Kuik, et al., 2024).

Η επιμονή του πληθωρισμού των ειδών διατροφής (επεξεργασμένων και μη) επηρεάζει όχι μόνο την Ελλάδα αλλά και την ευρωζώνη, καθώς περιπλέκει τους στόχους νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ. Αν και ο πληθωρισμός των τροφίμων είναι μόνο ένα μέρος του ΕνΔΤΚ που παρακολουθεί η ΕΚΤ, ο μεγάλος αντίκτυπός του στην ευημερία των καταναλωτών τον καθιστά

σημαντικό στοιχείο της συνολικής εικόνας του πληθωρισμού.

Το παρόν άρθρο δεν ασχολείται με προβλέψεις του πληθωρισμού, αλλά επιχειρείται προσπάθεια παροχής εμπειρικών ενδείξεων ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν θα είναι κάποιο πρόσκαιρο φαινόμενο, αντανακλαστικό των συνεπειών που άφησε πίσω της η πανδημία. Οι γεωπολιτικοί κίνδυνοι έχουν πληθύνει, τα ακραία καιρικά φαινόμενα επαναλαμβάνονται με δριμύτητα και οι αποφάσεις που λαμβάνονται για επιτάχυνση των διαδικασιών προς την πράσινη μετάβαση επιφέρουν νέες και υψηλότερες επιβαρύνσεις, πρωτίστως στην ενεργειακή συνιστώσα και δευτερογενώς στις άλλες συνιστώσες του εναρμονισμένου πληθωρισμού στις οποίες μετακυλίνονται.

3. Μεθοδολογική προσέγγιση και οικονομετρικά αποτελέσματα

Μεθοδολογικά, σύμφωνα με τους Lünneemann and Mathä (2004), Levin and Piger (2004), Gadzinski and Orlandi (2004) και Micallef and Ellul (2020, 2013), η επιμονή (persistence) μιας μεταβλητής ισούται με το άθροισμα των αυτοπαλινδρομων συντελεστών που προκύπτουν από την εκτίμηση ενός μονομεταβλητού υποδείγματος. Η επιμονή συνήθως μετριέται ως το άθροισμα των αυτοπαλινδρομικών συντελεστών. Για την εκτίμηση της επιμονής τόσο του γενικού πληθωρισμού (με βάση τον ΕνΔΤΚ) όσο και των συνιστωσών του, χρησιμοποιείται το παρακάτω οικονομετρικό υπόδειγμα:

$$\pi_{i,t} = c_{i,t} + \sum_{k=1}^{K^*} \beta_{i,k} \pi_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

όπου $\rho_i = \sum_{k=1}^{K^*} \beta_{i,k}$ είναι η παράμετρος η οποία μετρά τον βαθμό επιμονής του πληθωρισμού, $\pi_{i,t}$ ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού σε μηνιαία βάση, $c_{i,t}$ ο σταθερός όρος της εξίσωσης και $\varepsilon_{i,t}$ τα κατάλοιπα, όπου $\varepsilon_{i,t} \sim N(0, \sigma^2)$. Η παράμετρος K^* αντιπροσωπεύει τον άριστο βαθμό υστέρησης, ο οποίος προσδιορίζεται με βάση το κριτήριο Akaike (Akaike information criterion). Ο άριστος βαθμός υστέρησης προσδιορίζεται ξεχωριστά τόσο για τον γενικό πληθωρισμό όσο και για κάθε συνιστώσα του.

Όσο μεγαλύτερη είναι η παράμετρος ρ_i , τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός επιμονής του πληθωρισμού, καθώς υψηλές τιμές της παραμέτρου σημαίνουν ότι ο πληθωρισμός διακρίνεται από χαμηλότερη ταχύτητα

επιστροφής στον μακροχρόνιο μέσο όρο, και το αντίστροφο. Ο πληθωρισμός θα τείνει να επιστρέψει στον μακροχρόνιο μέσο όρο όταν η παράμετρος ρ_i παίρνει τιμές εντός του εύρους $0 < |\rho_i| < 1$. Εάν ωστόσο η παράμετρος ρ_i ισούται $-$ σε απόλυτους όρους $-$ με τη μονάδα ή λαμβάνει τιμές μεγαλύτερες της μονάδας, τότε ο πληθωρισμός δε θα επιστρέψει στον μακροχρόνιο μέσο όρο ύστερα από μια στοχαστική εξωγενή διαταραχή (shock). Συνεπώς, χαμηλότερες τιμές της παραμέτρου ρ_i σημαίνουν μικρότερη επιμονή, άρα και ταχύτερη επιστροφή στον μακροχρόνιο μέσο όρο, ενώ μεγαλύτερες τιμές σημαίνουν μεγαλύτερη επιμονή και πιο αργή επιστροφή στον μακροχρόνιο μέσο όρο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι το υπόδειγμα που εκτιμάται δεν είναι ένα δομικό υπόδειγμα εκτίμησης/ πρόβλεψης του πληθωρισμού, αλλά ένα υπόδειγμα στατιστικού ελέγχου της επιμονής του πληθωρισμού (Lünneemann and Mathä, 2004). Συνεπώς, τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων θα πρέπει να ερμηνευθούν με προσοχή, καθώς αφορούν μόνο την επιμονή του πληθωρισμού και όχι την εκτίμηση των προσδιοριστικών του παραγόντων.

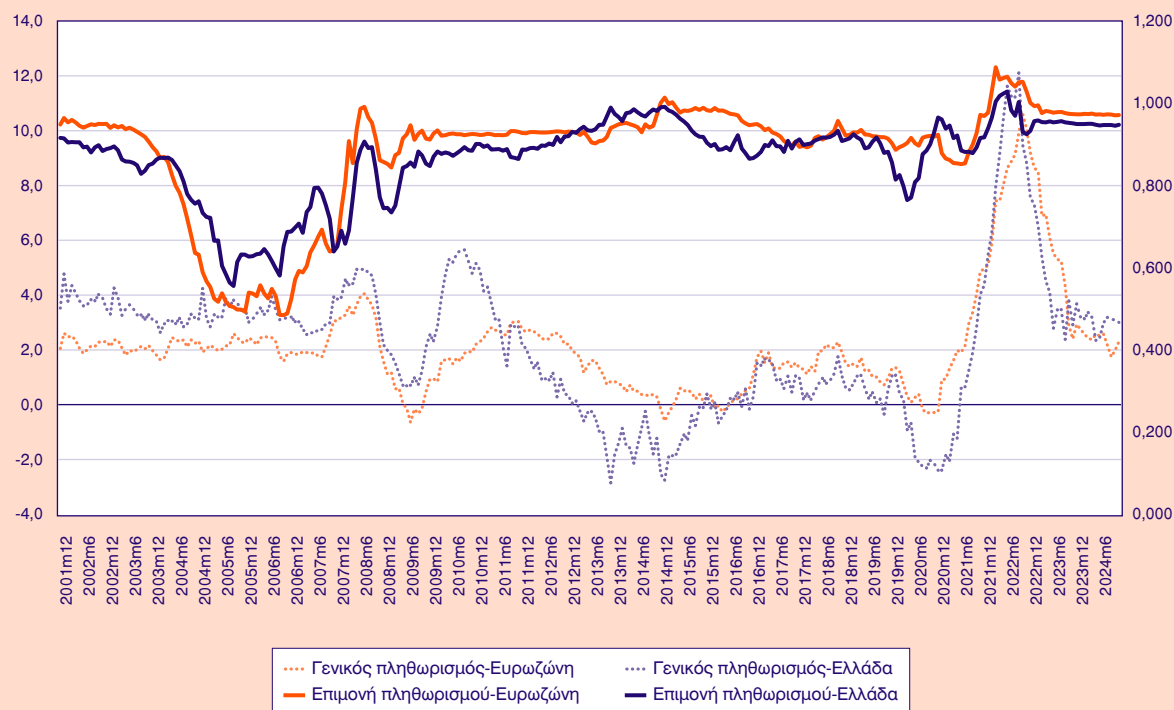
Για την παραπάνω εκτίμηση, χρησιμοποιούνται μηνιαία δεδομένα για τον γενικό πληθωρισμό και ξεχωριστά για κάθε συνιστώσα του, δηλαδή για τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά, την ενέργεια, τις υπηρεσίες, τα μη επεξεργασμένα και τα επεξεργασμένα είδη διατροφής για την περίοδο Ιανουαρίου 1997-Νοεμβρίου 2024 στην Ελλάδα και την ευρωζώνη. Η εκτίμηση επαναλαμβάνεται σε κυλιόμενα διαστήματα 60 μηνών², ενώ έχει πραγματοποιηθεί και ανάλυση ευαισθησίας για διαφορετικά διαστήματα (36 και 48 μηνών), χωρίς να προκύπτει σημαντική διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων.

Τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων παρουσιάζονται ξεχωριστά για τον γενικό πληθωρισμό και κάθε συνιστώσα του, πραγματοποιώντας αρχικά μια σύγκριση της παραμέτρου επιμονής μεταξύ της Ελλάδας και της ευρωζώνης. Στο Διάγραμμα 2, παρουσιάζονται οι ετήσιοι ρυθμοί του γενικού πληθωρισμού και οι αντίστοιχοι παράμετροι επιμονής στην Ελλάδα και την ευρωζώνη. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν πως, μετά από μια περίοδο μεγάλης μείωσης της παραμέτρου επιμονής του πληθωρισμού (τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη) από τα μέσα του 2003 έως και τα τέλη του 2004, η παράμετρος επιμονής αυξήθηκε και παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα έως και τα τέλη του 2019. Στο εν λόγω χρονικό διάστημα, η υψηλή παρά-

2. Εξαιτίας της εκτίμησης που γίνεται σε κυλιόμενα διαστήματα 60 μηνών, η πρώτη εκτίμηση της παραμέτρου επιμονής λαμβάνεται για τον Δεκέμβριο 2001.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Ρυθμός και επιμονή γενικού πληθωρισμού στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

Σημείωση: Στην αριστερή κλίμακα εμφανίζονται οι ρυθμοί γενικού πληθωρισμού, ενώ στην δεξιά κλίμακα εμφανίζεται ο βαθμός επιμονής του γενικού πληθωρισμού.

μετρος επιμονής αφορά μια περίοδο κατά την οποία ο πληθωρισμός παρέμενε σε χαμηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα έως και το ξέσπασμα της πανδημίας. Η συσταλτική δημοσιονομική πολιτική που ακολουθήθηκε εκείνη τη χρονική περίοδο, η συνεπαγόμενη ύφεση και οι χαμηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που ακολούθησαν είναι πιθανές αιτίες που ο πληθωρισμός επέμεινε σε χαμηλά επίπεδα (Schwartzman, 2023).

Μία από τις συνέπειες της πανδημίας ήταν αρχικά η πτώση των τιμών κυρίως λόγω της ραγδαίας μείωσης της ζήτησης, ενώ ακολούθησαν διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα, οι οποίες, σε συνδυασμό με την ταχύτερη ανάκαμψη της ζήτησης στη μετα-πανδημική περίοδο, οδήγησαν σε αυξήσεις του επιπέδου τιμών (Τράπεζα της Ελλάδος, 2024). Οι αναταράξεις αυτές οδήγησαν προσωρινά σε μείωση της επιμονής του πληθωρισμού, η οποία όμως επανήλθε σε επίπεδα κοντά στη μονάδα, όπου και παραμένει από το 2022. Η υψηλή επιμονή του γενικού πληθωρισμού παρατηρείται σε περιόδους είτε διαρκώς χαμηλού είτε διαρκώς υψηλού πληθωρισμού, γεγονός που αναδεικνύει πως

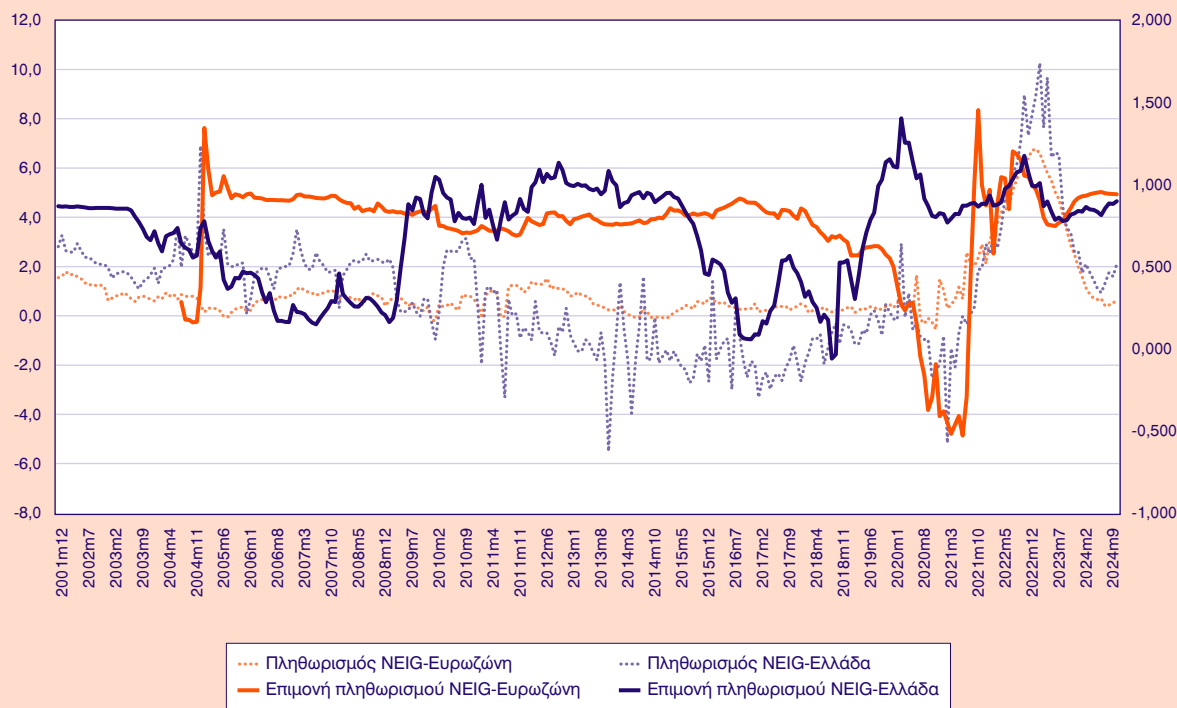
οι διαταραχές στην πλευρά της προσφοράς και της ζήτησης έχουν έντονη και διαρκή επίδραση.

Εστιάζοντας στη σύγκριση μεταξύ Ελλάδας και ευρωζώνης, παρατηρείται παρόμοια συμπεριφορά της παραμέτρου επιμονής και στις δύο περιπτώσεις, καθώς η επιμονή του πληθωρισμού δεν διαπιστώνεται ότι είναι πάντοτε υψηλότερη στην Ελλάδα. Με βάση και τα παραπάνω σχετικά με την επίδραση διαφόρων διαταραχών στην επιμονή του πληθωρισμού, η πιθανή ερμηνεία του παραπάνω ευρήματος μπορεί να εντοπιστεί στο γεγονός ότι πολλές διαταραχές συνέβησαν ταυτόχρονα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη, όπως η πανδημία του κορωνοϊού, αλλά και άλλες διεθνείς εξελίξεις, οι οποίες επηρέασαν –όχι απαραίτητα στον ίδιο βαθμό– και την ελληνική και την ευρωπαϊκή οικονομία.

Στα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά (Διάγραμμα 3), παρατηρείται μια σημαντική διαφορά μεταξύ του ρυθμού πληθωρισμού στην Ελλάδα και αυτού στην ευρωζώνη, με τον πρώτο να σημειώνει μεγαλύτερες διακυ-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Ρυθμός και επιμονή πληθωρισμού μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών (Non-Energy Industrial Goods, NEIG) στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

Σημείωση: Στην αριστερή κλίμακα εμφανίζονται οι ρυθμοί, ενώ στη δεξιά κλίμακα εμφανίζεται ο βαθμός επιμονής.

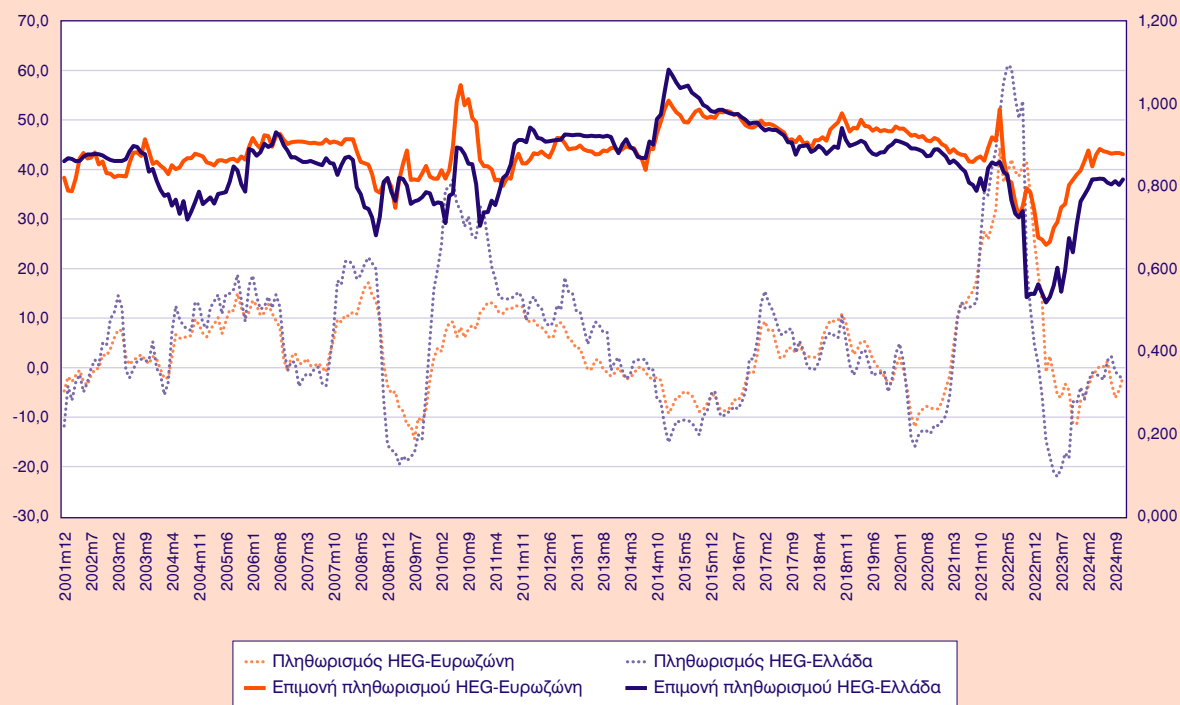
μάνσεις καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου που αναλύεται στο παρόν άρθρο. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνεται και από τις εκτιμήσεις των παραμέτρων επιμονής. Κατά συνέπεια, έως και τα τέλη του 2008, η επιμονή του πληθωρισμού των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη. Κατά την περίοδο της κρίσης στην Ελλάδα, η επιμονή αυξάνεται σε επίπεδα υψηλότερα αυτών της ευρωζώνης, ενώ σταδιακά πέφτει ξανά κάτω από τα επίπεδα αυτής. Από το 2021, ωστόσο, μέχρι σήμερα η επιμονή του πληθωρισμού των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών σημειώνει σύγκλιση σε Ελλάδα και ευρωζώνη κοντά στο επίπεδο της μονάδας. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει πως και ο πληθωρισμός αυτής της κατηγορίας τείνει να γίνει πιο επίμονος, επιστρέφοντας όμως στα χαμηλά –προ πληθωριστικής κρίσης– επίπεδα, δηλαδή στο μακροχρόνιο μέσο επίπεδό του. Η επιμονή του πληθωρισμού των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών οφείλεται πιθανώς στις αυξημένες τιμές των πρώτων υλών, οι οποίες κυρίως σχετίζονται με τις διεθνείς τιμές των μη ενεργειακών εμπορευμάτων, αλλά και στο αυξημένο κόστος εργασίας.

Στο Διάγραμμα 4, παρουσιάζονται οι ρυθμοί πληθωρισμού και οι αντίστοιχες παράμετροι επιμονής για τα ενεργειακά αγαθά στην Ελλάδα και την ευρωζώνη. Εν γένει, οι ρυθμοί πληθωρισμού της ενέργειας παρουσιάζουν μεγάλη μεταβλητότητα, κυρίως λόγω της επίδρασης των διεθνών τιμών των ενεργειακών αγαθών (πετρέλαιο, φυσικό αέριο κλπ.). Αντίστοιχα, οι παράμετροι επιμονής του ενεργειακού πληθωρισμού παρουσιάζουν υψηλές μεταβολές βραχυχρόνια, ωστόσο ακολουθούν παρόμοια πορεία τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη. Κατά την πρόσφατη πληθωριστική κρίση, οι παράμετροι επιμονής έπεσαν στα χαμηλότερα επίπεδα των τελευταίων 23 ετών, καθώς αντίστοιχα οι ρυθμοί πληθωρισμού εκτινάχθηκαν σε πρωτοφανή επίπεδα (στην ευρωζώνη ο πληθωρισμός των ενεργειακών αγαθών ξεπέρασε το 44% τον Μάρτιο του 2022 και στην Ελλάδα έφτασε το 61% τον Μάιο του ίδιου έτους).

Ωστόσο, οι ρυθμοί πληθωρισμού των ενεργειακών αγαθών σύντομα ακολούθησαν πτωτική πορεία και ταυτόχρονα σημειώθηκε αύξηση των παραμέτρων

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Ρυθμός και επιμονή πληθωρισμού ενεργειακών αγαθών (Energy, HEG) στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

Σημείωση: Στην αριστερή κλίμακα εμφανίζονται οι ρυθμοί, ενώ στη δεξιά κλίμακα εμφανίζεται ο βαθμός επιμονής.

επιμονής, αποτέλεσμα το οποίο αναδεικνύει πως ο πληθωρισμός της ενέργειας μακροχρόνια τείνει να επιστρέψει στη μέση τιμή του, έπειτα από τη διαταραχή των ετών 2021 και 2022.

Η εξέλιξη των ρυθμών του πληθωρισμού στον τομέα των υπηρεσιών και των αντίστοιχων παραμέτρων επιμονής σε Ελλάδα και ευρωζώνη παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 5. Κατά την περίοδο που αναλύεται στο παρόν άρθρο, ο πληθωρισμός των υπηρεσιών ακολούθησε πτωτική πορεία τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη έως και το 2011 και παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα –με μεγαλύτερες μειώσεις στην Ελλάδα– έως και τα τέλη του 2021. Με την αύξηση του ενεργειακού κόστους και των αμοιβών, ο πληθωρισμός των υπηρεσιών ακολούθησε ανοδική πορεία, ξεπερνώντας μάλιστα στην Ελλάδα το 7% και πλησιάζοντας το 6% στην ευρωζώνη.

Όσον αφορά τις παραμέτρους επιμονής, στην Ελλάδα η επιμονή του πληθωρισμού των υπηρεσιών φαίνεται να είναι μεγαλύτερη μέχρι και την αρχή της πληθωριστικής κρίσης το 2021. Ωστόσο, είναι αξιοση-

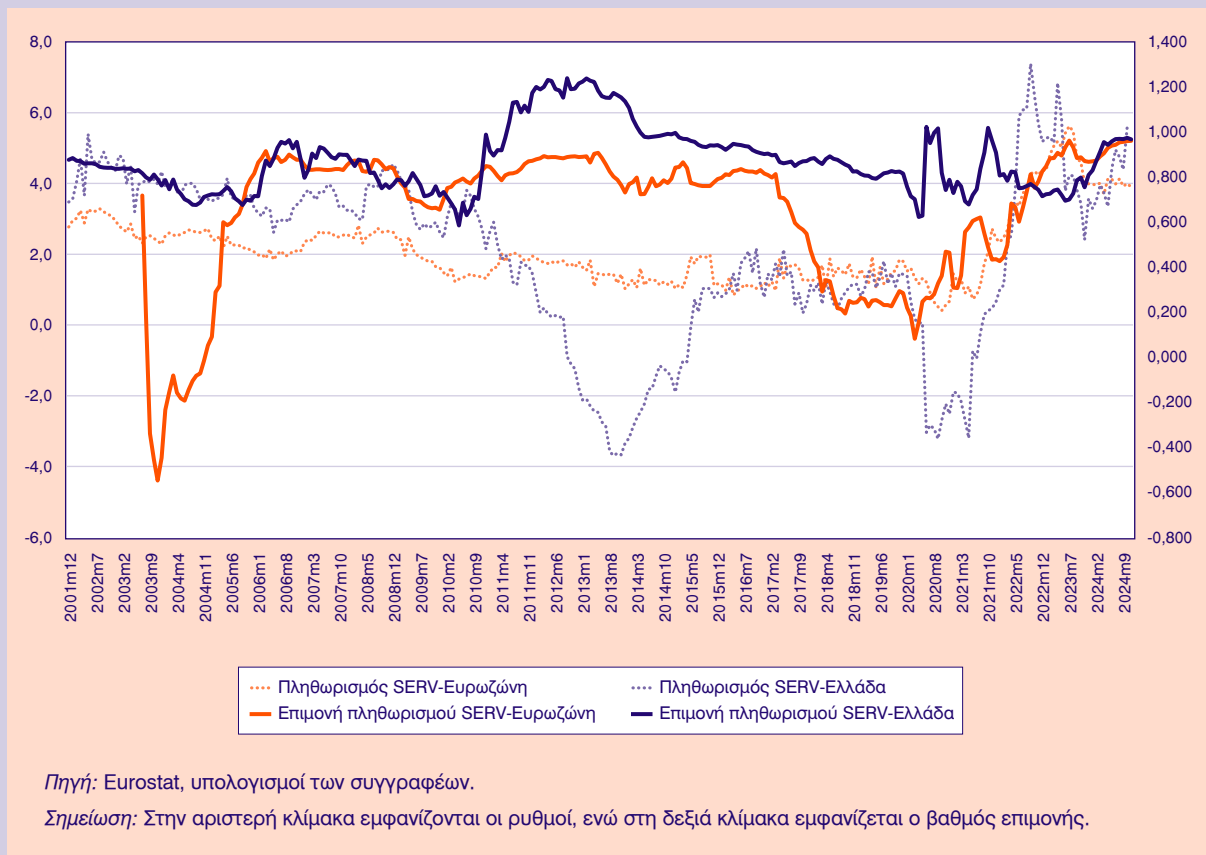
μείωτη η αύξηση της επιμονής του πληθωρισμού των υπηρεσιών και στην ευρωζώνη, ιδίως από το 2020 και έπειτα. Οι υψηλές παράμετροι επιμονής τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη μπορούν να αποδοθούν στις διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα, και κυρίως στη στενότητα στην αγορά εργασίας, που είναι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να οδηγήσουν τις τιμές και τον πληθωρισμό των υπηρεσιών σε υψηλότερα επίπεδα, με κυριότερο προσδιοριστικό παράγοντα τις μισθολογικές αυξήσεις των τελευταίων ετών προκειμένου να αποκατασταθεί η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών (Schwartzman, 2023).

Η σύγκλιση των παραμέτρων επιμονής προς τη μονάδα δείχνει πως ο πληθωρισμός των υπηρεσιών αναμένεται να παραμείνει στα επίπεδα του 4% που παρατηρούνται τα δύο τελευταία έτη, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από τη σταθερά υψηλή συμβολή του πληθωρισμού των υπηρεσιών στον γενικό πληθωρισμό (Bank of Greece, 2024).

Μία από τις συνιστώσες του πληθωρισμού που παρουσιάζει μεγάλη μεταβλητότητα, και κατά συνέπεια

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Ρυθμός και επιμονή πληθωρισμού υπηρεσιών (Services, SERV) στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

μεγάλη δυσκολία στην πρόβλεψη της εξέλιξής της, είναι αυτή των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής (Διάγραμμα 6). Η μεταβλητότητα αυτή οφείλεται κυρίως στην υψηλή μεταβλητότητα των τιμών των φρέσκων φρούτων και λαχανικών, οι οποίες σχετίζονται άμεσα με τις καιρικές και κλιματολογικές συνθήκες. Η αβεβαιότητα γύρω από την εξέλιξη των παραγόντων αυτών επηρεάζει και την πορεία των τιμών των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής και επιτείνεται σε σημαντικό βαθμό από την κλιματική κρίση, καθώς πλέον τα ακραία καιρικά φαινόμενα και οι φυσικές καταστροφές συμβαίνουν πιο συχνά. Τέτοιου είδους φαινόμενα προκαλούν έντονες διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα και οδηγούν σε απότομες ανόδους των τιμών.

Η μεγάλη μεταβλητότητα των τιμών των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής –ιδίως τα τελευταία χρόνια– επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα των εκτιμήσεων των παραμέτρων επιμονής. Η επιμονή του πληθωρισμού των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερη σε σύγκριση με την ευρωζώνη έως και τα μέσα του 2020, όταν η επιμονή

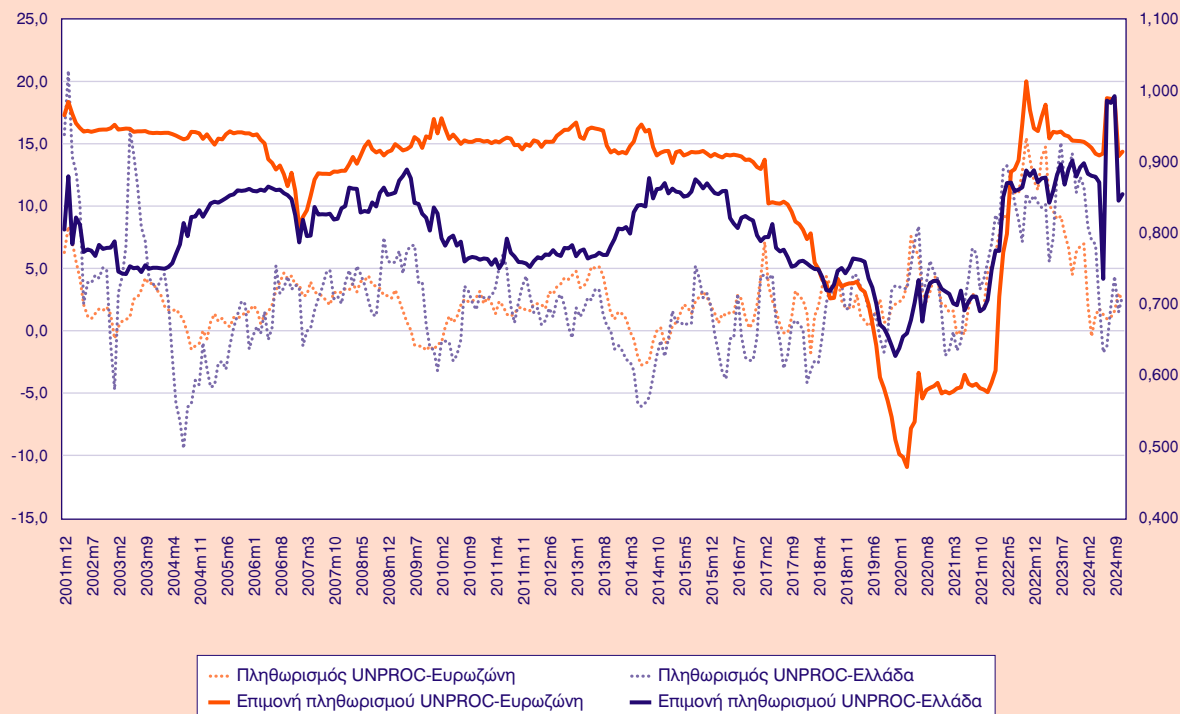
του πληθωρισμού στην ευρωζώνη μειώθηκε σημαντικά κυρίως εξαιτίας της μείωσης της κατανάλωσης λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού. Ωστόσο, τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη, παρατηρήθηκε άνοδος της επιμονής του πληθωρισμού των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής από τα τέλη του 2021, καθώς η πρόσφατη πτώση του πληθωρισμού της κατηγορίας αυτής δείχνει πως ο πληθωρισμός τείνει να επιστρέψει στον μακροχρόνιο μέσο όρο του. Αυτό προκύπτει και από τις πρόσφατες μελέτες των Bragoudakis, et al. (2024a, 2024b).

Αντίθετα με τα μη επεξεργασμένα είδη διατροφής, ο πληθωρισμός των επεξεργασμένων ειδών διατροφής παρουσιάζει μικρότερες διακυμάνσεις. Για τον λόγο αυτό ο πληθωρισμός των επεξεργασμένων ειδών διατροφής εκτιμάται ότι είναι περισσότερο επίμονος σε σύγκριση με αυτόν των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής (Διάγραμμα 7). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των εκτιμήσεων για τις παραμέτρους επιμονής, έως το 2021 και το ξέσπασμα της πληθωριστικής κρίσης, ο πληθωρισμός των επεξεργασμένων ειδών διατροφής ήταν πιο επίμονος στην ευρωζώνη από ό,τι

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Ρυθμός και επιμονή πληθωρισμού μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής

(Unprocessed Food, UNPROC) στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

Σημείωση: Στην αριστερή κλίμακα εμφανίζονται οι ρυθμοί, ενώ στη δεξιά κλίμακα εμφανίζεται ο βαθμός επιμονής.

στην Ελλάδα. Έκτοτε, η επιμονή του πληθωρισμού των επεξεργασμένων ειδών διατροφής στην Ελλάδα αυξήθηκε, κυρίως λόγω των διαδοχικών διαταραχών (πανδημία, κλιματική κρίση και ακραία καιρικά φαινόμενα) που συνέβησαν και αύξησαν σημαντικά τις τιμές της ενέργειας και των διατροφικών εμπορευμάτων (Arndt et al., 2023· Vos et al., 2022). Παρόμοια ευρήματα αναφέρονται και στις μελέτες των Bragoudakis, et al. (2024a, 2024b). Χαρακτηριστικό είναι πως, στις αρχές του 2023, ο πληθωρισμός των επεξεργασμένων ειδών διατροφής έφτασε στην Ελλάδα το 13,8%, ενώ στην Ευρωζώνη το 15,7%.

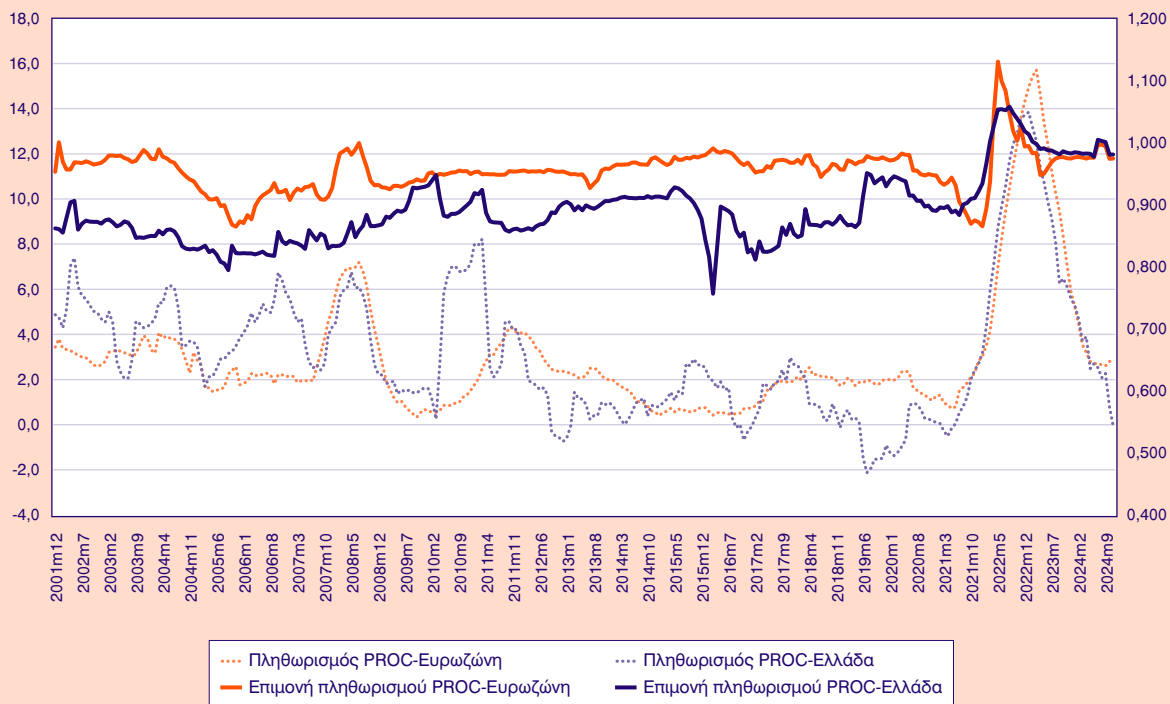
Συνοψίζοντας τα παραπάνω αποτελέσματα, διαπιστώνεται ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην ευρωζώνη. Κατά συνέπεια, η ανάλυση οδηγεί στο συμπέρασμα πως μετά από μια διαταραχή (είτε στην πλευρά της προσφοράς είτε στην πλευρά της ζήτησης) ο πληθωρισμός –τόσο ο γενικός όσο και οι συνιστώσες του– θα τείνει να επιστρέψει στον μακροχρόνιο μέσο όρο αλλά με χρονική υστέρηση. Επίσης, αυτό που παρατηρείται τα τελευταία έτη είναι πως τα επίπεδα

επιμονής ακολουθούν μια ανοδική τάση. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις διαδοχικές διαταραχές της προσφοράς και της ζήτησης που έχουν συμβεί ιδίως από το 2020 και έπειτα, οι οποίες τροφοδοτούν συνεχώς τις πληθωριστικές πιέσεις.

Συγκρίνοντας τις παραμέτρους επιμονής των συνιστωσών του πληθωρισμού και εστιάζοντας αρχικά στην Ελλάδα (Διάγραμμα 8), τα ευρήματα δείχνουν πως υπάρχουν έντονες διαφορές μεταξύ των διαφόρων συνιστωσών ως προς την επιμονή τους. Τα μη ενεργειακά βιομηχανικά αγαθά παρουσιάζουν μεγάλη μεταβλητότητα ως προς την επιμονή του πληθωρισμού τους, γεγονός που πιθανώς μπορεί να αποδοθεί στη μεγάλη διακύμανση των τιμών τους, οι οποίες –σε ένα βαθμό– εξαρτώνται και από τις διεθνείς τιμές. Στην ίδια αιτία μπορεί να αποδοθεί και το αποτέλεσμα πως ο πληθωρισμός της ενέργειας έχει επίσης χαμηλότερη παράμετρο επιμονής σε σύγκριση με άλλες συνιστώσες, αφού, όπως αποδείχθηκε και από την πρόσφατη πληθωριστική κρίση, οι τιμές της ενέργειας αυξήθηκαν, αλλά και αποκλιμακώθηκαν πολύ γρήγορα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

Ρυθμός και επιμονή πληθωρισμού επεξεργασμένων ειδών διατροφής (Processed Food, PROC) στην Ελλάδα και στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

Σημείωση: Στην αριστερή κλίμακα εμφανίζονται οι ρυθμοί, ενώ στη δεξιά κλίμακα εμφανίζεται ο βαθμός επιμονής.

Οι υπηρεσίες παρουσιάζουν υψηλή επιμονή σε συγκριμένες χρονικές περιόδους και η εστίαση στη συγκεκριμένη συνιστώσα παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο από ερευνητική σκοπιά όσο και από την πλευρά της χάραξης πολιτικής, καθώς η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει μια σειρά υπηρεσιών οι οποίες εξαρτώνται από πολλούς παράγοντες, όπως το μισθολογικό κόστος, το κόστος ενοικίων, τα κόστη των μεταφορών κ.ά. Τέλος, παρά τις όποιες διακυμάνσεις, αυξητική είναι η τάση της επιμονής του πληθωρισμού των ειδών διατροφής (τόσο των επεξεργασμένων όσο και των μη επεξεργασμένων). Το εύρημα αυτό συνδέεται τόσο με τους προσδιοριστικούς παράγοντες των τιμών των ειδών διατροφής, όσο και με παράγοντες που συνδέονται με την κλιματική κρίση και την αβεβαιότητα που αυτή συνεπάγεται κυρίως ως προς την προσφορά ειδών διατροφής.

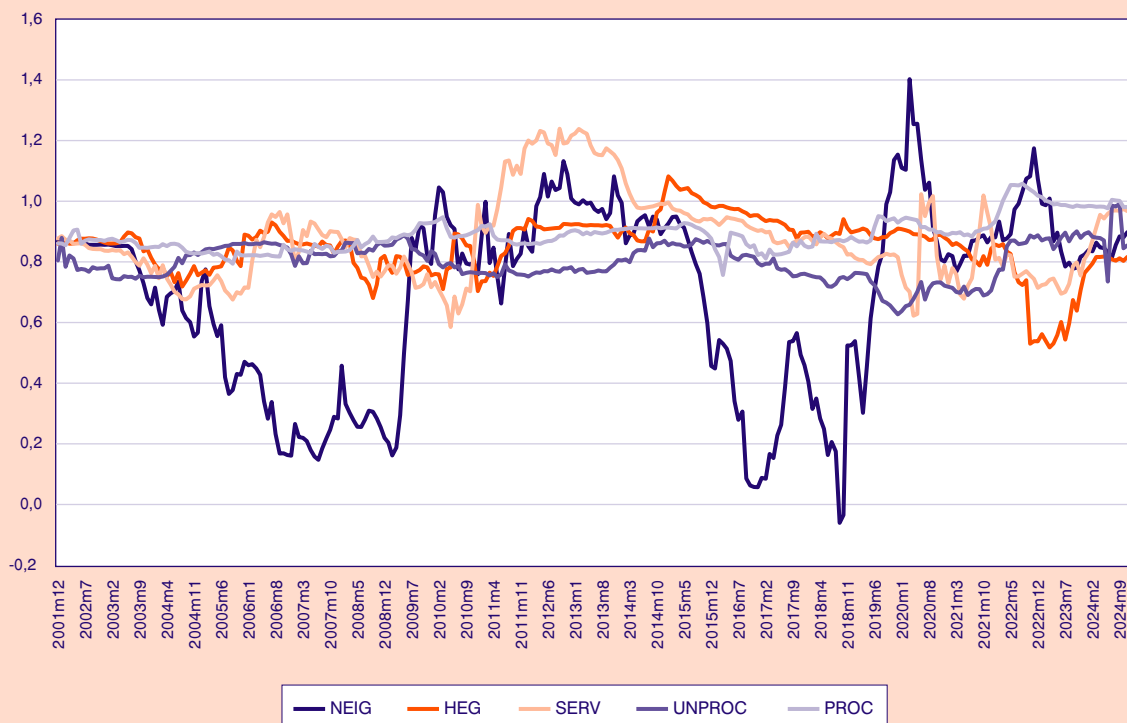
Τα αποτελέσματα ως προς τις παραμέτρους επιμονής των συνιστωσών του πληθωρισμού είναι αρκετά διαφορετικά στην ευρωζώνη (O'Reilly and Whelan, 2004), καθώς οι εκτιμώμενες παράμετροι παρουσιάζουν μικρότερη μεταβλητότητα κυρίως έως τα τέλη

του 2016 σε σύγκριση με την Ελλάδα. Από το 2017 έως και το 2021, οι παράμετροι επιμονής του πληθωρισμού των υπηρεσιών, των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής σημειώνουν μεγάλη μείωση και αυξάνονται ξανά με το ξέσπασμα της πληθωριστικής κρίσης το 2021. Αντίθετα, σταθερά υψηλή επιμονή παρουσιάζει ο πληθωρισμός της ενέργειας και των επεξεργασμένων ειδών διατροφής.

Οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις της επιμονής που παρουσιάζονται στην Ελλάδα σχετίζονται κυρίως με τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις του ίδιου του πληθωρισμού τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των συνιστωσών του. Οι διακυμάνσεις των τιμών, άρα και του πληθωρισμού, συνδέονται ευθέως με τη μεγαλύτερη ευαισθησία της ελληνικής οικονομίας ως προς τις διεθνείς διαταραχές και με τη δυνατότητα απορρόφησης των συνεπειών τους, αλλά και πιθανότατα με τις συνθήκες που επικρατούν στην εσωτερική αγορά. Συνεπώς, η διερεύνηση της μετακύλισης των εξωτερικών διαταραχών στις τιμές της εγχώριας αγοράς παρουσιάζει σημαντικό ενδιαφέρον.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Παράμετροι επιμονής των συνιστωσών του γενικού πληθωρισμού στην Ελλάδα, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

4. Συμπεράσματα

Εξετάζοντας τον ΕνΔΤΚ και τις πέντε βασικές συνιστώσες του σε Ελλάδα και ευρωζώνη για τη χρονική περίοδο 1996-2024 παρατηρείται ότι ο μέσος μακροχρόνιος γενικός πληθωρισμός στην Ελλάδα, καθώς και τα αντίστοιχα μεγέθη για τις βασικές συνιστώσες του, υπερέβησαν εκείνα της ευρωζώνης για το σύνολο της περιόδου. Με την ανάλυση να επικεντρώνεται σε τέσσερις χρονικές υποπεριόδους φαίνεται ότι, σε επίπεδο ΕνΔΚΤ, η Ελλάδα κατέγραψε υψηλότερο πληθωρισμό σε σχέση με την ευρωζώνη τις δύο πρώτες περιόδους (1996-2001 και 2002-2009) και χαμηλότερο τις δύο τελευταίες (2010-2018 και 2019-2024), με σημαντικές διακυμάνσεις και διαφοροποιήσεις να παρατηρούνται ανά συνιστώσα.

Επιπρόσθετα, στο παρόν άρθρο επιχειρήθηκε η διερεύνηση του βαθμού επιμονής του γενικού εναρμονισμένου πληθωρισμού και των συνιστωσών στην Ελλάδα και την ευρωζώνη. Η επιμονή του πληθωρισμού μπορεί να οριστεί ως η τάση του πληθωρισμού να συγκλίνει αργά στον μακροχρόνιο μέσο όρο του ή σε κά-

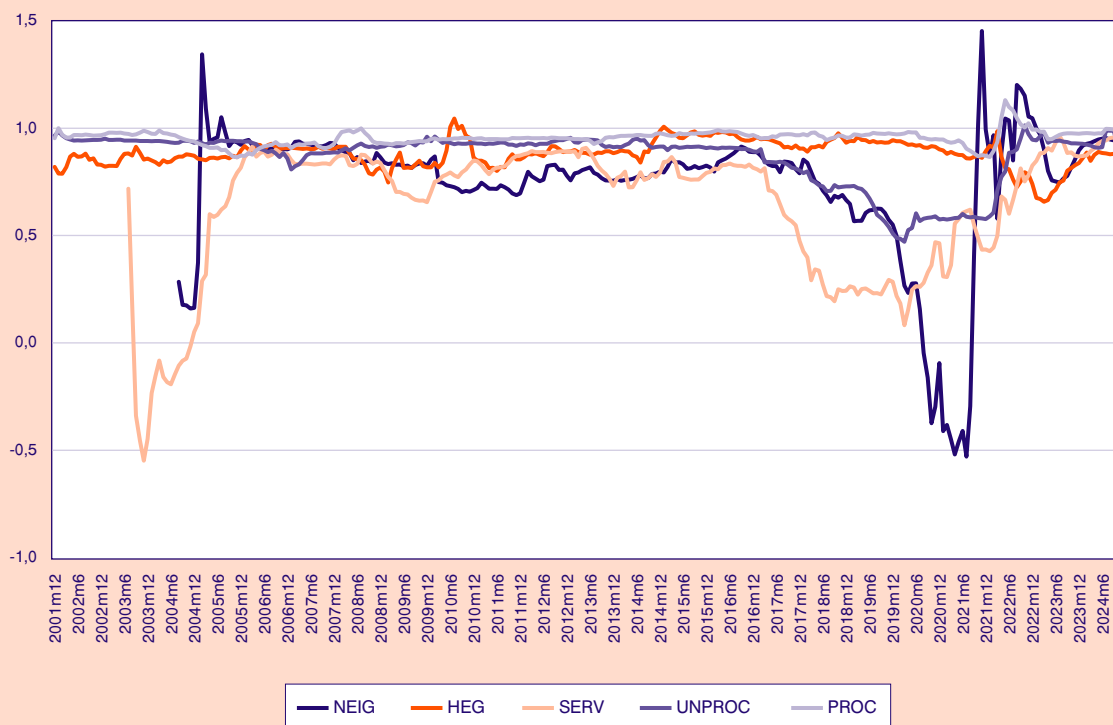
ποιο συγκεκριμένο στόχο μετά από τυχόν στοχαστικές διαταραχές που μπορεί να συμβούν στην οικονομία.

Τα αποτελέσματα ως προς τις παραμέτρους επιμονής των συνιστωσών του πληθωρισμού είναι αρκετά διαφορετικά στην ευρωζώνη, καθώς οι εκτιμώμενες παράμετροι παρουσιάζουν μικρότερη μεταβλητότητα κυρίως έως τα τέλη του 2016 σε σύγκριση με την Ελλάδα. Από το 2017 έως και το 2021, οι παράμετροι επιμονής του πληθωρισμού των υπηρεσιών, των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών και των μη επεξεργασμένων ειδών διατροφής σημειώνουν μεγάλη μείωση και αυξάνονται ξανά με το ξέσπασμα της πληθωριστικής κρίσης το 2021. Αντίθετα, σταθερά υψηλή επιμονή παρουσιάζει ο πληθωρισμός της ενέργειας και των επεξεργασμένων ειδών διατροφής.

Οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις της επιμονής που παρουσιάζονται στην Ελλάδα σχετίζονται κυρίως με τις μεγαλύτερες διακυμάνσεις του ίδιου του πληθωρισμού τόσο σε γενικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των συνιστωσών του. Οι διακυμάνσεις των τιμών, άρα και του πληθωρισμού, συνδέονται με τη μεγαλύτερη

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9

Παράμετροι επιμονής των συνιστωσών του γενικού πληθωρισμού στην ευρωζώνη, Δεκέμβριος 2001-Νοέμβριος 2024

Πηγή: Eurostat, υπολογισμοί των συγγραφέων.

ευαισθησία της ελληνικής οικονομίας ως προς τις διεθνείς διαταραχές και με τη δυνατότητα απορρόφησης των συνεπειών τους, αλλά και πιθανότητα με τις συνθήκες που επικρατούν στην εσωτερική αγορά.

Επιπλέον, μέσα από το παρόν άρθρο προκύπτει ότι παρ' όλες τις διαφορές μεταξύ Ελλάδας και ευρωζώνης και μεταξύ των συνιστωσών του ΕνΔΤΚ, μετά από μία διαταραχή, είτε από την πλευρά της προσφοράς, είτε από την πλευρά της ζήτησης, ο πληθωρισμός στις διάφορες εκφάνσεις του επιστρέφει στον μακροχρόνιο μέσο όρο, αλλά με χρονική υστέρηση.

Η εμπειρική διερεύνηση παρέχει ενδείξεις πως, μετά από μια περίοδο μεγάλης μείωσης του βαθμού επιμονής του πληθωρισμού τόσο στην Ελλάδα όσο και στην ευρωζώνη από τα μέσα του 2003 έως και τα τέλη του 2004, ο βαθμός επιμονής αυξήθηκε και παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα έως και τα τέλη του 2019. Το εν λόγω χρονικό διάστημα αφορά μια περίοδο κατά την οποία ο πληθωρισμός παρέμενε σε χαμηλά επίπεδα για μεγάλο χρονικό διάστημα έως και το ξέσπασμα της πανδημίας.

Διαπιστώνεται ότι η επιμονή του πληθωρισμού δεν παρατηρείται μόνο στην Ελλάδα, αλλά και στην ευρωζώνη. Κατά συνέπεια, η εμπειρική διερεύνηση οδηγεί στο συμπέρασμα πως, τα τελευταία έτη, τα επίπεδα επιμονής ακολουθούν μια ανοδική τάση, και μάλιστα προς το τέλος της χρονικής περιόδου που εξετάζεται ο βαθμός επιμονής στον γενικό πληθωρισμό είναι υψηλότερος στην ευρωζώνη, εξαιτίας των μη ενεργειακών βιομηχανικών αγαθών και της ενέργειας. Το γεγονός αυτό οφείλεται στις διαδοχικές διαταραχές της προσφοράς και της ζήτησης που έχουν συμβεί ιδίως από το 2020 και έπειτα, οι οποίες τροφοδοτούν συνεχώς τις πληθωριστικές πιέσεις. Μία από τις συνέπειες της πανδημίας ήταν αρχικά η πτώση των τιμών κυρίως λόγω της ραγδαίας μείωσης της ζήτησης, ενώ ακολούθησαν διαταραχές στην εφοδιαστική αλυσίδα, οι οποίες, σε συνδυασμό με την ταχύτερη ανάκαμψη της ζήτησης στη μετα-πανδημική περίοδο, οδήγησαν σε αυξήσεις του επιπέδου τιμών (Τράπεζα της Ελλάδος, 2024). Οι αναταράξεις αυτές οδήγησαν προσωρινά σε μείωση της επιμονής του πληθωρισμού, η οποία όμως

επανήλθε σε επίπεδα κοντά στη μονάδα, όπου και παραμένει από το 2022. Η υψηλή επιμονή του γενικού πληθωρισμού παρατηρείται σε περιόδους είτε διαρκώς χαμηλού είτε διαρκώς υψηλού πληθωρισμού, γεγονός που αναδεικνύει πως οι διαταραχές στην πλευρά της προσφοράς και της ζήτησης έχουν έντονη και διαρκή επίδραση.

Για να αντιμετωπιστεί η επιμονή του πληθωρισμού, είναι ανάγκη να ληφθούν συντονισμένα μέτρα πολιτικής σε όλη την ευρωζώνη. Πρώτον, οι χώρες της ζώνης του ευρώ θα πρέπει να στοχεύουν στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των αλυσίδων εφοδιασμού τροφίμων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει τη διαφοροποίηση των εμπορικών εταίρων, την αύξηση των επενδύσεων στην εγχώρια παραγωγή και τη βελτίωση των υποδομών μεταφοράς και αποθήκευσης, δηλαδή πολιτικές που συμβάλλουν στην ελαχιστοποίηση των διαταραχών από την πλευρά της προσφοράς και βοηθούν στη διασφάλιση της σταθερής προμήθειας βασικών αγαθών. Δεύτερον, η αύξηση των επενδύσεων σε βιώσιμες γεωργικές πρακτικές μπορεί να βοηθήσει στην εξουδετέρωση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στην παραγωγή τροφίμων. Για παράδειγμα, οι χώρες της ζώνης του ευρώ και ιδιαίτερα η Ελλάδα θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τη χρηματοδότηση της ΕΕ για βιώσιμες γεωργικές πρακτικές που βελτιώνουν την παραγωγικότητα, μειώνοντας παράλληλα την ευπάθεια της παραγωγής τροφίμων στη μεταβλητότητα του κλίματος. Συντονισμένες μακροοικονομικές πολιτικές στις οικονομίες της ζώνης του ευρώ είναι απαραίτητες για τη σταθεροποίηση του πληθωρισμού των τροφίμων (Sami and Makun, 2024). Η ΕΚΤ θα μπορούσε να διερευνήσει μέτρα που στοχεύουν ειδικά στη διαχείριση του πληθωρισμού των τροφίμων, χωρίς να διακυβεύεται η ανάπτυξη (Bhattacharya and Jain, 2020). Επιπλέον, οι κυβερνήσεις των χωρών της ζώνης του ευρώ μπορούν να εξετάσουν μηχανισμούς συλλογικής χρηματοδότησης για τη στήριξη του αγροτικού τομέα και των ευάλωτων πληθυσμών.

Επίσης, είναι σημαντικό να ληφθούν μέτρα για την ενίσχυση της παραγωγικότητας, μέσω επενδύσεων σε καινοτομία και υποδομές, καθώς και την προώθηση πολιτικών που μειώνουν τα κόστη παραγωγής, όπως η απελευθέρωση της αγοράς και η μείωση της γραφειοκρατίας. Τέλος, η ενίσχυση των προληπτικών μηχανισμών ελέγχου των τιμών μπορεί να περιορίσει τις αυξήσεις τιμών σε τομείς που παρουσιάζουν υπερβολικές ανατιμήσεις, βοηθώντας στην εξισορρόπηση των αγορών.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Arndt, C., Diao, X., Dorosh, P., Pauw, K. and Thurlow, J. (2023), The Ukraine war and rising commodity prices: Implications for developing countries, *Global Food Security*, 36, 100680.
- Bank of Greece (2024), Note on the Greek Economy, December 06, 2024.
- Bhattacharya, R. and Jain, R. (2020), Can monetary policy stabilise food inflation? Evidence from advanced and emerging economies, *Economic Modelling*, 89, July 2020, 122-141.
- Bragoudakis, Z. (2018), Are price adjustments asymmetric in basic food categories? The case of the Greek food market, *Economic Bulletin*, 47, Bank of Greece.
- Bragoudakis, Z., Karakitsios, A., Kasimati, E. and Kondelis, E. (2024a), Food Inflation in Greece and in Eurozone and Investigation of its Persistence, *SSRN-e-Journal* <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4992796>>.
- Bragoudakis, Z., Karakitsios, A., Kasimati, E. and Kondelis, E. (2024b), Food Inflation Persistence in Greece and in the Eurozone, *SUERF Policy Brief*, no 1051, November 2024.
- Eurostat (2024), Database, Information on the database, Data Navigation Tree. <<https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>>.
- Gadzinski, G. and Orlandi, F. (2004), Inflation persistence in the European Union, the euro area, and the United States, *Working Paper Series*, no. 414, European Central Bank.
- Gali, J. and Gertler, M. (1999), Inflation dynamics: A structural econometric analysis, *Journal of monetary Economics*, 44(2), 195-222.
- Kuik, F., Lis, E., Paredes, J. and Rubene, I. (2024), What were the drivers of euro area food price inflation over the last two years?, *ECB Economic Bulletin*, Issue 2/2024.
- Levin, A.T. and Piger, J. (2004), Is Inflation Persistence Intrinsic in Industrial Economies?, *Working Paper Series*, no. 334, European Central Bank.
- Lünnemann, P. and Mathä, T.Y. (2004), How persistent is disaggregate inflation? An analysis across EU15 countries and HICP sub-indices, *Working Paper Series*, no. 415 European Central Bank.
- Micallef, B. and Ellul, R. (2020), Updated estimates of inflation persistence in Malta, *Quarterly Review*, 2, 44-49, Central Bank of Malta.
- Micallef, B. and Ellul, R. (2013), Estimating inflation persistence in Malta, *Quarterly Review*, 2, Central Bank of Malta.
- O'Reilly, G. and Whelan, K. (2004), Has euro area inflation persistence changed over time? European Central Bank, *Working Paper Series*, No. 335.
- Sami, J. and Keshmeer Makun, K. (2024), Food Inflation and Monetary Policy in Emerging Economies, *Journal of Asian Economics*, 95.
- Schwartzman, F. (2023), Untangling Persistent Inflation: Understanding the Factors at Work, *Economic Brief*, September 2023, 23-31, Federal Reserve Bank of Richmond.

SDW (2024), Statistical Data Warehouse, European Central Bank, <Site Directory - ECB Statistical Data Warehouse>.

Vos, R., Glauber, J.W., Hernández, M.A. and Laborde Debucquet, D. (2022), COVID-19 and food inflation scares, στο J. McDermott & J. Swinnen (eds), *COVID-19 & Global Food Security: Two years later*: 64-72. USA: International Food Policy Research Institute.

Ελληνική

ΕΛΣΤΑΤ (2024), Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, διάφορα Δελτία Τύπου, Ελληνική Στατιστική Αρχή.

Τράπεζα της Ελλάδος (2024), Έκθεση Νομισματικής Πολιτικής 2023-2024, Τράπεζα της Ελλάδος, Ιούνιος 2024.

Δημόσια υγεία, πολυδιάστατη παιδική φτώχεια, Ασφαλιστικό και Δημογραφικό

Ειρήνη Λεριού*

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό, αξιοποιείται ένα νέο εργαλείο για την πολυδιάστατη παιδική φτώχεια και παρουσιάζονται τα κύρια ερευνητικά ευρήματα που αφορούν την παιδική υγειονομική ένδεια (α) στην Αττική κατά τη χρονική περίοδο 2018–2023 και (β) στην Ελλάδα κατά τη χρονική περίοδο 2022–2024. Οι προβολείς του πλαισίου ανάλυσης στρέφονται έντονα στη διερεύνηση και στην αποτύπωση των πολυδιάστατων χαρακτηριστικών των παιδιών που βιώνουν ένδεια υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας.

Τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι οι διαδοχικές κρίσεις που πέρασε η Ελλάδα έπληξαν σοβαρά την απρόσκοπτη πρόσβαση των παιδιών σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας, υψηλής ποιότητας. Τα επιστημονικά αποτελέσματα φιλτράρονται από τη σκοπιά τόσο των ασφυκτικών πιέσεων που δέχθηκε το ασφαλιστικό σύστημα εξαιτίας αυτών των κρίσεων, όσο και του διαρκούς δημογραφικού προβλήματος. Το γεγονός ότι ένα, ανησυχητικά, υψηλό ποσοστό παιδιών που βιώνουν υγειονομική ένδεια ανήκει σε πολύτεκνες οικογένειες είναι κρίσιμο για το Δημογραφικό. Ιδιαίτερη αίσθηση επίσης προκαλεί το γεγονός ότι η υγειονομική παιδική ένδεια είναι ανάλογη της αύξησης του αριθμού των παιδιών στην οικογένεια. Ειδικότερα, τα παιδιά που δηλώνουν ότι βρίσκονται σε κατάσταση υγειονομικής ένδειας έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: (α) διαβιών σε απομακρυσμένες νησιωτικές, αγροτικές ή ορεινές περιοχές, (β) ή/και σε μονογονεϊκά νοικοκυριά με μητέρα, (γ) ή/και σε πολύτεκνες οικογένειες, (δ) ή/και έχουν προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο. Επιπρόσθετα, η υγειονομική ένδεια καθίσταται πιο έκδηλη στα παιδιά τα οποία υποφέρουν ταυτόχρονα και από άλλες μορφές φτώχειας. Τα παιδιά αυτά επίσης ανήκουν κυρίως στις περιφέρειες (α) του Νότιου Αιγαίου, (β) της Θεσσαλίας, (γ) των Ιονίων Νήσων και (δ) της Δυτικής Μακεδονίας.

Βάσει των ανωτέρω, καταρτίζονται προτάσεις δημόσιας πολιτικής για το ασφαλιστικό σύστημα, που στοχεύουν στην άμβλυνση του φαινομένου της παιδικής υγειονομικής ένδειας, υπό το πρίσμα των «κελευσμάτων» της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί.

Λέξεις-κλειδιά: Υγεία, φτώχεια, ανθρωπίνι πόροι, δημογραφικό, ασφαλιστικό, πολιτικές

Ταξινόμηση JEL: I13, I14, I31, I32, O15, J13, J18

1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με το Άρθρο 24 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού των Ηνωμένων Εθνών, αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα κάθε παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατόν επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις αρμόδιες, αντίστοιχες υπηρεσίες. Ενώ καλούνται τα Συμβαλλόμενα Κράτη να συμμορφωθούν πλήρως σε αυτή την επιταγή του νόμου και να επιδιώκουν να διασφαλίσουν ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας.

Στο πλαίσιο του ανωτέρου Άρθρου, η δωρεάν, ελεύθερη πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας για όλα τα παιδιά είναι συνυφασμένη με την επιδίωξη της ευημερίας τους, ενώ η στέρηση αυτής υποδηλώνει παιδική φτώχεια. Για αυτό οι διαφορετικοί δείκτες παιδικής φτώχειας που έχουν αναπτυχθεί σε διάφορες χώρες (Abbas & Iqbal, 2024· Kofinti et al., 2023· Xu et al., 2024), αλλά και ένας σχετικά καινούργιος δείκτης της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας (Λεριού, 2016, 2024α,β,γ· Λεριού, 2019, 2022, 2023α) που αφορά την Ελλάδα, εμπεριέχουν και εξετάζουν τη δυνατότητα της ελεύθερης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας ως βασικό πυλώνα της παιδικής φτώχειας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, λαμβάνοντας υπόψη της όλους αυτούς τους προαναφερόμενους δείκτες, καλεί τα κράτη-μέλη, μεταξύ άλλων, να διασφαλίσουν την απρόσκοπτη πρόσβαση στη δωρεάν υγεία για όλα τα παιδιά.

Η χώρα μας εδώ και πολλά χρόνια έχει λάβει μέτρα, για να διασφαλίσει την απρόσκοπτη πρόσβαση όλων των παιδιών σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας. Ωστόσο,

* Ερευνήτρια του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών (ΚΕΠΕ). E-mail: eirinileriou@kepe.gr

– Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στο άρθρο εκφράζουν τις απόψεις της συγγραφέως και δεν αντανακλούν κατ' ανάγκη τις θέσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

προβλήματα πάντα ανακύπτουν σε περιόδους κρίσεων, σε όλες τις χώρες. Τα προβλήματα αυτά συσχετίζονται κυρίως με τις καταστροφικές συνέπειες που ενέχουν οι κρίσεις σε κάθε ασφαλιστικό σύστημα. Από αυτή τη σκοπιά, στο άρθρο αυτό εξετάζεται το πώς οι διαδοχικές, κρίσεις του χρέους, της παγκόσμιας πανδημίας της COVID-19 και ακολούθως της ενέργειας σε διεθνές επίπεδο, επηρέασαν την πολυδιάστατη παιδική φτώχεια στην Ελλάδα, υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας.

Ειδικότερα, ο προαναφερόμενος σύνθετος δείκτης της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας που αφορά την Ελλάδα αποτελείται από έξι διαστάσεις (Leriu 2022, 2023a): Συνθήκες Διαβίωσης στο Σπίτι (Δ.1), Διατροφή (Δ.2), Ανεργία Κηδεμόνων (Δ.3), Δωρεάν Υγεία (Δ.4), Ηθική Εκπαίδευση (Δ.5), και Σχολή (Δ.6). Οι τρεις πρώτες διαστάσεις αφορούν την οικονομική φτώχεια των παιδιών, ενώ οι τρεις τελευταίες καθορίζουν τη μη οικονομική φτώχεια των παιδιών (Leriu, 2016· Leriu, 2019, 2022, 2023a). Στο παρόν άρθρο απομονώνεται η Διάσταση 4 (Δωρεάν Υγεία) και παρατίθενται τα επιστημονικά ευρήματα που προέκυψαν από διαχρονική έρευνα κατά τη σχολική χρονική περίοδο 2018–2023, στην Αττική και κατά τη σχολική χρονική περίοδο 2022–2024 σε όλη τη χώρα. Τα ευρήματα εστιάζουν έντονα ως προς τα χαρακτηριστικά των παιδιών που αντιμετωπίζουν υγειονομική ένδεια προκειμένου να διευκολυνθεί ο σχεδιασμός και η άσκηση στοχευμένων πολιτικών στο πλαίσιο της εφαρμογής της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί στην Ελλάδα. Επιπρόσθετα, τα αποτελέσματα ερμηνεύονται υπό τα κελεύσματα αναφορικά με το ασφαλιστικό σύστημα που προκύπτουν από τις διαδοχικές, πρόσφατες κρίσεις που έπληξαν, μεταξύ άλλων, και τη χώρα μας. Στο πλαίσιο αυτής της ερμηνείας οι προβολείς στρέφονται και στο δημογραφικό πρόβλημα. Ακολουθούν προτάσεις πολιτικής για το ασφαλιστικό σύστημα.

2. Το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο

Το θεωρητικό πλαίσιο του παρόντος βασίζεται στα Οικονομικά της Ευημερίας και κυρίως στους οικονομολόγους Pigou (1920) και Edgeworth (1881). Ειδικότερα η παιδική ευημερία¹ (Aymerich et al., 2021· Boruoglu & Casas, 2021· Caqueo-Urizar et al., 2022· Casas et al., 2013· Casas & González-Carrasco, 2021· Dinisman et al., 2012· Gierczyk et al., 2022· Goldan et al., 2022· Gross-Manos & Bradshaw, 2022· Guhn

et al., 2012· Herd, 2022· Huebner & Furlong, 2016· Jiang et al., 2021· Leto, 2021· Llosada-Gistau et al., 2015· Montserrat, Casas & Moura, 2015· Montserrat, et al., 2015· Moreira et al., 2021, 2022· Rodriguez de la Vega, 2014· Savahl et al., 2017, 2021· Schonert-Reichl et al., 2011, 2013· Schutz et al., 2022· Tonon & Mikkelsen, 2022· Viñas et al., 2019) είναι ο τελικός σκοπός μιας κοινωνίας (Aristotle, 1926, 1932, 1934, 1952), που εκφράζεται ως το σύνολο της (εν δυνάμει) ευχαρίστησης (Plato, 1925, 1926) που λαμβάνουν τα παιδιά και προέρχεται από κάποιους οικονομικούς και μη οικονομικούς παράγοντες (Λιανός, 2012· Ζολώτας, 1982· Little, 1949, 1950· Michalos, 2015· Michalos et al., 2012· Scitovsky, 1941, 1951· Sen, 1987· Skidelsky, 2010· Smith, 1759) προσδιορισμού του τελικού σκοπού (Leriu, 2016· Leriu, 2015, 2019, 2022, 2023· Leriu and Tasopoulos 2015-2016· Leriu & Tasopoulos, 2016· Leriu et al., 2021, 2022a, 2022b· Tasopoulos and Leriu, 2014). Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενα επηρεασμού από τη δημόσια πολιτική (Michalos, 1978, 2017). Βάσει αυτού λοιπόν, η συνολική ή γενική παιδική ευημερία αποτελείται από την οικονομική και τη μη οικονομική παιδική ευημερία (Leriu, 2022).

Αντίστοιχα ορίζεται και η παιδική φτώχεια. Ειδικότερα, το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο του παρόντος άρθρου είναι ίδιο με αυτό που αναπτύσσεται στον σύνθετο δείκτη καταγραφής της πολυδιάστατης παιδικής ευημερίας και φτώχειας στη Leriu (2016, σελ. 55, 109 & 153) και Leriu (2022, Sect. 2, p.1970 & Sect.3, Fig. 3), όπου ως παιδική φτώχεια ορίζεται: «*Η απόκλιση του τελικού σκοπού μιας κοινωνίας που εκφράζεται ως το σύνολο της εν δυνάμει λύπης που λαμβάνουν τα παιδιά και προέρχεται από τη στέρηση κάποιων οικονομικών ή/και μη οικονομικών παραγόντων προσδιορισμού του τελικού σκοπού, με σημαντικότερο την εκπαίδευση που καλλιεργεί στο άτομο ποιος πρέπει να είναι ως άνθρωπος*». Πιο συγκεκριμένα, το άθροισμα της Οικονομικής και Μη Οικονομικής Παιδικής Φτώχειας αποτελεί τη Γενική (συνολική) Παιδική Φτώχεια (Leriu, 2016· Leriu, 2015· Leriu & Tasopoulos, 2015-2016· Leriu, 2019· Leriu et al., 2021· Tasopoulos & Leriu, 2014· Leriu, 2022, Sect.2, p.1970, Fig.1 and 2· Leriu, 2023). Η Οικονομική Παιδική Φτώχεια αποτελείται από τρεις Διαστάσεις: Συνθήκες Διαβίωσης στο Σπίτι (Δ.1), Διατροφή (Δ.2), και Ανεργία Κηδεμόνων (Δ.3) (Leriu, 2023, Sect.2, p.1938). Η Μη Οικονομική Παιδική Φτώχεια επίσης αποτελείται από τρεις Διαστάσεις: Δωρεάν Υγεία (Δ.4), Ηθική Εκπαίδευση (Δ.5), και Σχολή (Δ.6)

1. Για το αναλυτικό πλαίσιο του ορισμού βλ.: Leriu, E. (2022), Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round Four, *Child Indicators Research*, 15, 1967–2011. <<https://doi.org/10.1007/s12187-022-09957-x>>

(Leriu, 2023, Sect.2, p.1938). Η καθεμία από αυτές τις Διαστάσεις αποτελείται από Απλούς Δείκτες (Leriu, 2022, Appendix, Fig. 3· Leriu, 2023, Sect.2, p.1938). Επομένως, έτσι συγκροτείται ο σύνθετος δείκτης της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας.

Η διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας στην Αττική, τη σχολική περίοδο 2018–2023, βασίζεται στην εφαρμογή του σύνθετου δείκτη της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας (Leriu, 2016, 2019, 2022, 2023· Leriu et al., 2021, 2022a, 2022b). Οι Δήμοι της Αττικής ομαδοποιήθηκαν σε επτά Συστάδες, που αφορούν επτά κοινωνικοοικονομικά ομοιογενείς ομάδες Δήμων της Αττικής. Το συνολικό δείγμα από όλους τους γύρους της έρευνας (από το σχολικό έτος 2018-2019 έως το σχολικό έτος 2022–2023) είναι 6.502 παιδιά και σε κάθε γύρο καλύπτονταν πλήρως όλες οι Συστάδες των Δήμων της Αττικής και όλες οι σχολικές κατηγορίες². Τα ερωτηματολόγια και οι φόρμες συγκατάθεσης γονέων (Leriu et al., 2021) ελέγχθηκαν από ειδικούς, εγκρίθηκαν από Επιτροπή Ηθικής και Δεοντολογίας της Έρευνας ελληνικού ακαδημαϊκού ιδρύματος και έγιναν αποδεκτά από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού, το οποίο ενέκρινε δύο άδειες σε κάθε έτος, για να υλοποιηθεί η έρευνα στα σχολεία: μια για τη σχολική κατηγορία του Δημοτικού και μια για τις σχολικές κατηγορίες του Γυμνασίου και του Λυκείου. Το ερωτηματολόγιο (Leriu et al., 2021) είναι κοινό για το Γυμνάσιο και το Λύκειο, ενώ στο ερωτηματολόγιο του Δημοτικού περιλαμβάνονται λιγότερες ερωτήσεις, προκειμένου να είναι πιο απλό για τα μικρότερης ηλικίας παιδιά. Αναφορικά με τη στατιστική ανάλυση, λαμβάνεται ένα όριο και με τη βοήθεια αυτού του ορίου είναι εφικτό να υλοποιηθεί η μέτρηση και να δοθεί ορισμένη ποσότητα στη φτώχεια. Ειδικότερα, καταρτίζονται κατώφλια/όρια προκειμένου να μετρηθούν οι μεταβλητές που περιλαμβάνει ο σύνθετος δείκτης. Επομένως, η στατιστική ανάλυση του παρόντος άρθρου είναι ίδια με εκείνη του 1^{ου} γύρου της έρευνας που εφαρμόστηκε ο εν λόγω νέος, σύνθετος δείκτης (Leriu et al., 2021).

Αντίστοιχα, τα ανωτέρω ισχύουν και για τη διεξαγωγή της ποσοτικής έρευνας στην Ελλάδα τη σχολική περίοδο 2022–2024. Επιπλέον, υιοθετήθηκε μια πολυεπίπεδη δειγματοληψία. Στο πρώτο επίπεδο η δειγματοληψία είναι κατά Συστάδες σύμφωνα με τα γεωγραφικά όρια των περιφερειών, ήτοι η κάθε περιφέρεια συνιστά μια Συστάδα. Συνολικά οι περιφέρειες στη χώρα μας είναι δεκατρείς. Στο δεύτερο στάδιο η δειγματοληψία είναι συστηματική, καθώς από την κάθε περιφέρεια επιλέχθηκαν δύο δήμοι, ένας

πολύ μεγάλος (αστική περιοχή) και ένας πολύ μικρός (αγροτική, ορεινή ή νησιωτική περιοχή). Στο τρίτο στάδιο από τον κάθε δήμο επιλέχθηκαν τυχαία, από έναν κατάλογο δημόσιων σχολείων του Υπουργείου Παιδείας, τουλάχιστον ένα Δημοτικό, ένα Γυμνάσιο και ένα Λύκειο. Η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος ενισχύεται από το γεγονός ότι η κάθε γεωγραφική περιφέρεια έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και από το ότι το κάθε σχολείο κάθε μεγάλου ή μικρού δήμου επιλέχθηκε τυχαία. Στο τέταρτο στάδιο, τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν από μαθητές που παρακολουθούσαν τις μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου. Ειδικότερα στην ποσοτική έρευνα για τη σχολική χρονιά 2022–2024, καλύφθηκαν πλήρως όλες οι περιφέρειες (συστάδες) και οι δήμοι τους. Το συνολικό δείγμα από όλους τους γύρους της έρευνας, σε εθνικό επίπεδο, είναι 4.334 παιδιά.

Στο παρόν άρθρο η έμφαση δίδεται στη Δωρεάν Υγεία (Δ.4) της Μη Οικονομικής Ευημερίας, που αφορά τη δυνατότητα απρόσκοπτης πρόσβασης όλων των παιδιών σε δωρεάν, δημόσιες υπηρεσίες υγείας, υψηλής ποιότητας.

3. Εμπειρικά ευρήματα για την πολυδιάστατη παιδική φτώχεια υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας (2018–2024)

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα κύρια, ερευνητικά ευρήματα που αφορούν την παιδική υγειονομική φτώχεια στην Αττική κατά τη σχολική χρονική περίοδο 2018–2023 και στην Ελλάδα κατά τη σχολική χρονική περίοδο 2022–2024. Υπό αυτό το πρίσμα διερευνώνται και αποτυπώνονται έντονα τα πολυδιάστατα χαρακτηριστικά των παιδιών που βιώνουν ένδεια ως προς τη δημόσια υγεία.

3.1. Η διαχρονική και γεωγραφική κατανομή της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας στην Αττική υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας (2018–2023)

Από την επεξεργασία των δεδομένων (μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS) για την Αττική, βάσει του σύνθετου δείκτη καταγραφής της παιδικής φτώχειας (Leriu, 2016· Leriu, 2019, 2022, 2023) για τη σχολική περίοδο 2018–2023, προκύπτουν τα εμπειρικά ευρήματα της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας, που εμπεριέχουν και τον πυλώνα της δημόσιας υγείας. Τα

2. Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ.: Leriu, 2022, 2023 και Leriu et al., 2021, 2022a, 2022b.

συνολικά ευρήματα, για όλους τους πυλώνες, περιλαμβάνονται αναλυτικά στη δεύτερη *Ανάλυση Επικαιρότητας* του ΚΕΠΕ για το 2024³.

Ειδικότερα, αναφορικά με τη συνολική Διάσταση της Δωρεάν Υγείας (Δ.4), της Μη Οικονομικής Παιδικής Φτώχειας ($\chi^2_{[4, N=5.019]} = 51,632, p < 0,001$), υψηλότερο ποσοστό παιδιών του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου (11,0%) αισθάνονταν ότι δεν μπορούσαν να απολαύσουν, απρόσκοπτα, δωρεάν και υψηλής ποιότητας, υπηρεσίες υγείας, κατά το σχολικό έτος 2018–2019 (Λεριού, 2024 α,β). Ενώ κατά το πρόσφατο σχολικό έτος το σχετικό ποσοστό των παιδιών αυξάνεται κατά 2,2% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους.

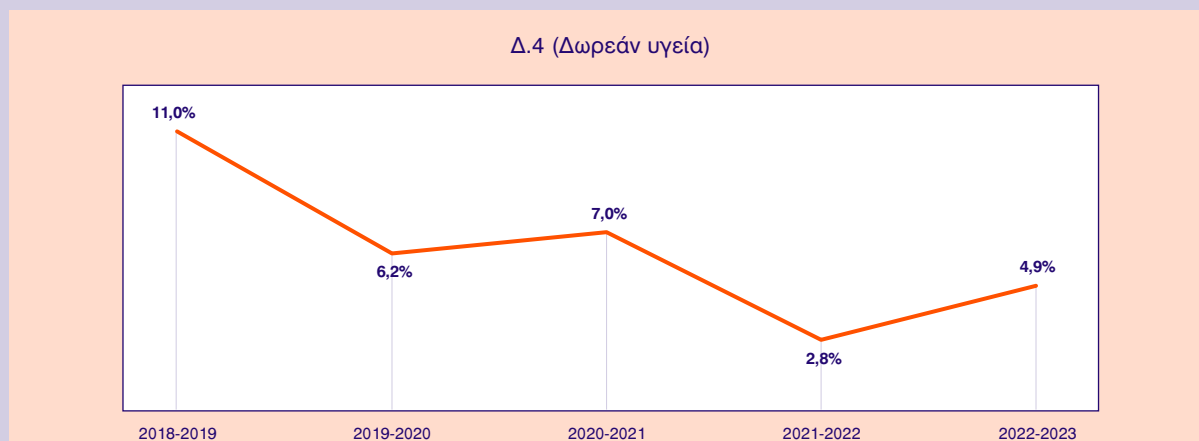
Πιο συγκεκριμένα, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 1, κατά το 2018–2019, το 11,0% των παιδιών καταγράφονται ως φτωχά υπό το πρίσμα της δωρεάν, ελεύθερης πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας. Το σχολικό έτος 2019–2020, το ποσοστό αυτό περιορίζεται κατά 4,8% και πλέον το 6,2% των παιδιών δηλώνει φτώχεια υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας. Το 2020–2021,

το ποσοστό αυξάνεται ελαφριά κατά 0,8% και το 7,0% των παιδιών αποκαλύπτονται ως φτωχά αναφορικά με την απρόσκοπτη πρόσβασή τους σε καλές και δωρεάν υπηρεσίες υγείας. Κατά τη σχολική χρονιά 2021–2022, το ίδιο ποσοστό μειώνεται κατά 4,3% και μόνο το 2,8% των παιδιών δηλώνουν φτωχά στον πυλώνα της δημόσιας υγείας. Το καταληκτικό σχολικό έτος 2022–2023, το ποσοστό αυξάνεται κατά 2,2% και το 4,9% των παιδιών βιώνει φτώχεια εξαιτίας της δυσχερούς πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας.

Υψηλότερη υγειονομική παιδική ένδεια, στην Αττική (Χάρτης 1), για τη σχολική, χρονική περίοδο 2018–2023 ($\chi^2_{[6, N=5.667]} = 50,053, p < 0,001$), καταγράφεται στις Συστάδες Δήμων της ανάλυσης 3 (10,4%), 4 (7,7%) και 1 (6,6%). Ενώ η μικρότερη στη Συστάδα 7 (3,3%). Ειδικότερα η Συστάδα 3 περιλαμβάνει τους Δήμους: Αγίων Ανάργυρων–Καματερού, Καλλιθέας, Αχαρνών, Κρωπίας, Σπάτων–Αρτέμιδας, Ιλίου, Κερατσινίου–Δραπετσώνας, Κορυδαλλού, Μάνδρας–Ειδυλλίας, Πειραιά, Νίκαιας–Άγιου Ιωάννη Ρέντη, Περιστερίου, Πετρούπολης, Αιγάλεω, Χαϊδαρίου, Αγίου Δημητρίου, Αγκιστρίου, Γαλασίου, Δάφνης–Υμηττού, Ελευσίνας,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Αττική υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας για τη σχολική, χρονική περίοδο 2018–2023 (N= 5.109, p < 0,001)

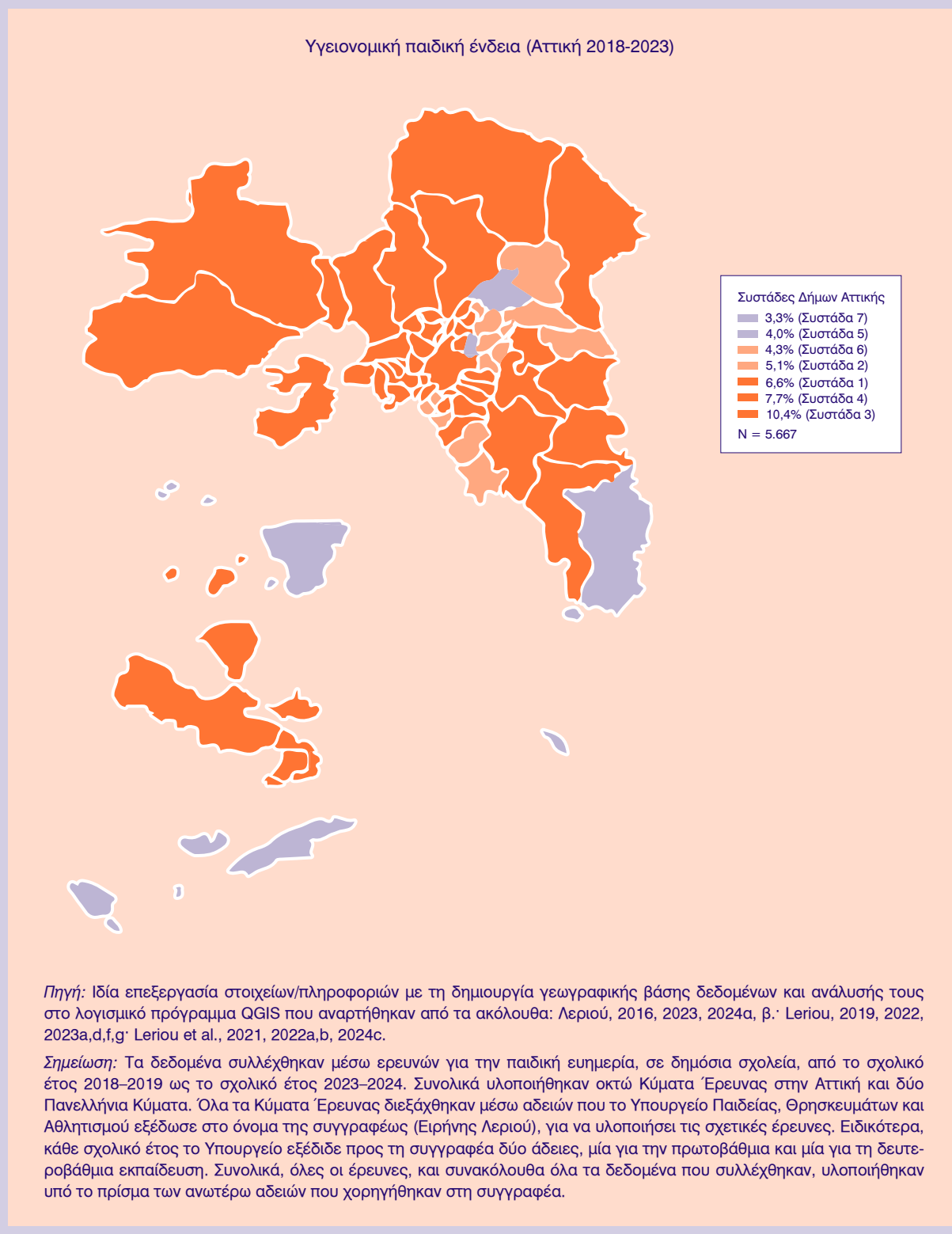
Πηγή: Λεριού, 2024 α, Πίνακας 2.

Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδωσε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

3. Λεριού, Ε. (2024α), «Τα επιδόματα συγκράτησαν σταθερή την παιδική φτώχεια;» ΚΕΠΕ, *Αναλύσεις Επικαιρότητας*, 2/2024.

ΧΑΡΤΗΣ 1

Η γεωγραφική κατανομή της υγειονομικής παιδικής ένδειας στην Αττική για τη σχολική, χρονική περίοδο 2018–2023 (N= 5.667, $p < 0,001$)

Μεταμόρφωσης, Μοσχάτου–Ταύρου, Νέας Ιωνίας, Τροιζηνίας–Μεθάνων και Φιλαδέλφειας–Χαλκηδόνος. Η Συστάδα 4 εμπεριέχει τους Δήμους: Αθήνας, Ωρωπού, Μαρκόπουλου–Μεσογαίας, Μαραθώνα, Παλλήνης, Σαρωνικού, Ζωγράφου, Ηλιούπολης, Ηρακλείου, Καισαριανής, Ελληνικού–Αργυρούπολης, Κυθήρων, Παιανίας, Βύρωνα και Πόρου. Η Συστάδα 1 περιλαμβάνει τους ακόλουθους Δήμους: Φυλής, Περάματος, Μεγάρων, Ασπρόπυργου, Αγίας Βαρβάρας και Σαλαμίνας. Η Συστάδα 7 περιλαμβάνει τους Δήμους: Φιλοθέης–Ψυχικού και Κηφισιάς.

3.2. Η διαχρονική κατανομή και τα χαρακτηριστικά της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας (2022–2024)

Από την επεξεργασία των δεδομένων (μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS) για την Ελλάδα, βάσει του σύνθετου δείκτη καταγραφής της παιδικής φτώχειας (Λεριού, 2016· Λεριού, 2019, 2022, 2023) για τη σχολική περίοδο 2022–2024, προκύπτουν επιστημονικά δεδομένα της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας,

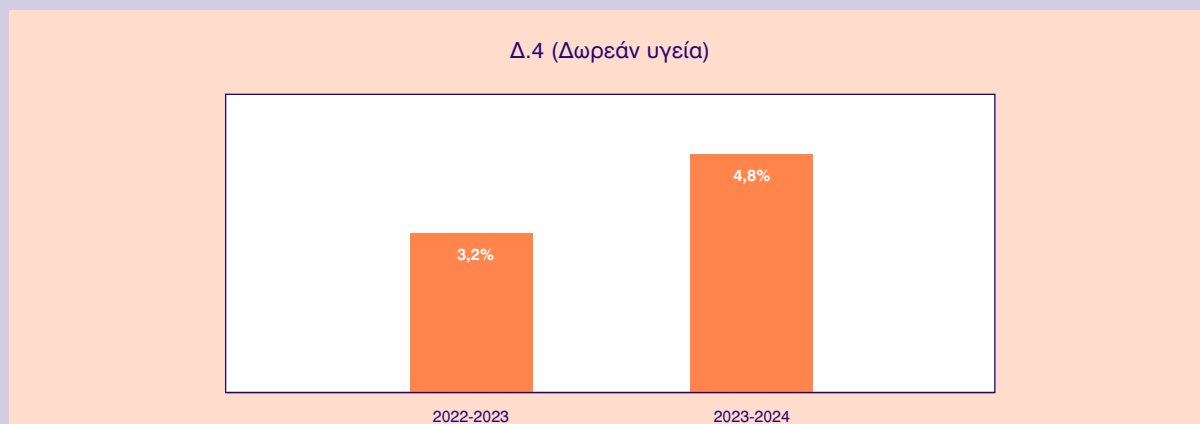
που περικλείουν και τον πυλώνα της δημόσιας υγείας. Τα συνολικά ευρήματα, για όλους τους πυλώνες, εμπεριέχονται αναλυτικά, όπως προαναφέρθηκε, στη δεύτερη *Ανάλυση Επικαιρότητας* του ΚΕΠΕ για το 2024⁴.

Ειδικότερα, για το χρονικό διάστημα 2022–2024, στην Ελλάδα, η συνολική Διάσταση της Δωρεάν Υγείας (Δ.4), της Μη Οικονομικής Παιδικής Φτώχειας, εξαρτάται από το σχολικό έτος ($\chi^2_{[1, N=3.481]} = 5,687, p = 0,017$). Πιο συγκεκριμένα, υψηλότερο ποσοστό παιδιών του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου (4,8%) αισθάνονται ότι δεν μπορούν να απολαύσουν, απρόσκοπτα, δωρεάν και υψηλής ποιότητας, υπηρεσίες υγείας, κατά το πρόσφατο σχολικό έτος 2023–2024 (Διάγραμμα 2), ποσοστό που έχει αυξηθεί κατά 1,6% συγκριτικά με το αντίστοιχο ποσοστό (3,2%) του αμέσως προηγούμενου σχολικού έτους (2022–2023).

Σύμφωνα με το Διάγραμμα 3, για το πρόσφατο σχολικό έτος 2023–2024, στην Ελλάδα, περισσότερα παιδιά (5,9%) είναι φτωχά υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας στις νησιωτικές/αγροτικές/ορεινές περιοχές και λιγότερα (3,5%) στις αστικές ($\chi^2_{[1, N=1.647]} = 4,989, p = 0,026$).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (N = 3.481, p = 0,017)

Πηγή: Λεριού, 2024α, Πίνακας 3.

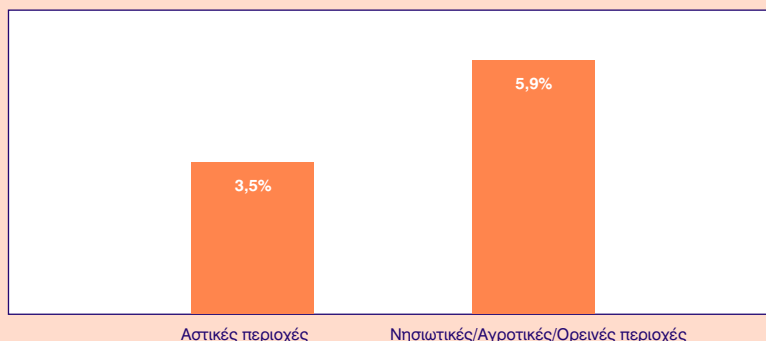
Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

4. Βλ. Λεριού, Ε. (2024α).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Η παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, ανά μορφολογία περιοχής, για το σχολικό έτος 2023–2024 (N= 1.647, $p = 0,026$)

Δ.4 (Δωρεάν υγεία)

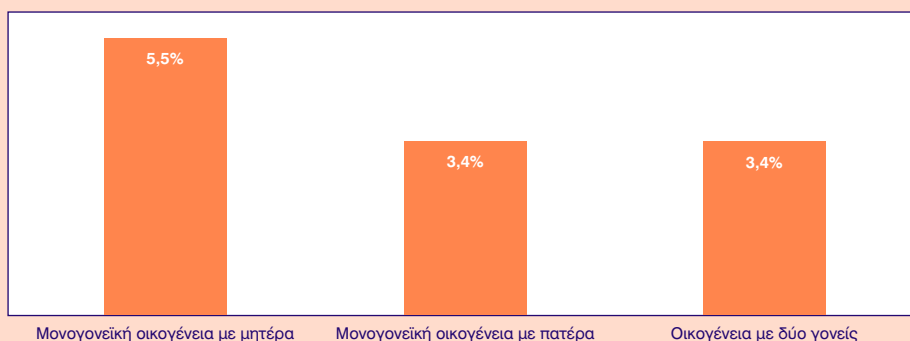
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016, 2024α· Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023· Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β· Λεριού, 2019, 2022, 2023α,β,γ,δ,ε, 2024α,β.

Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, ανά κατηγορία δομής οικογένειας, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (N= 3.389, $p = 0,059$)

Δ.4 (Δωρεάν υγεία)

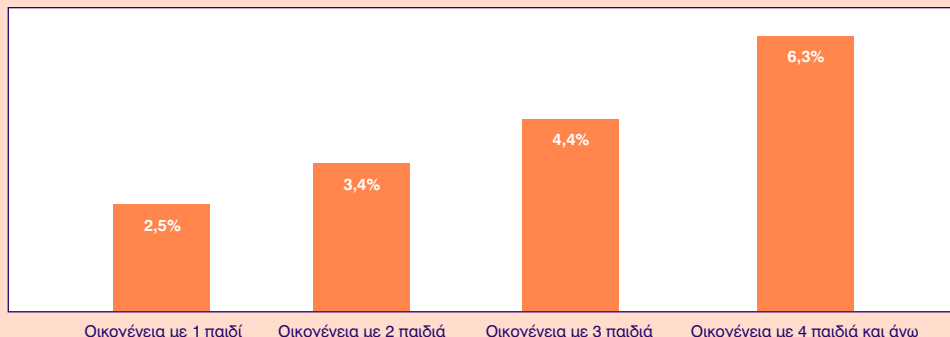
Πηγή: Ίδια επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016, 2024α· Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023· Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β· Λεριού, 2019, 2022, 2023α,β,γ,δ,ε, 2024α,β.

Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, ανά κατηγορία συνόλου παιδιών στην οικογένεια, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (N= 3.302, p = 0,027)

Δ.4 (Δωρεάν υγεία)

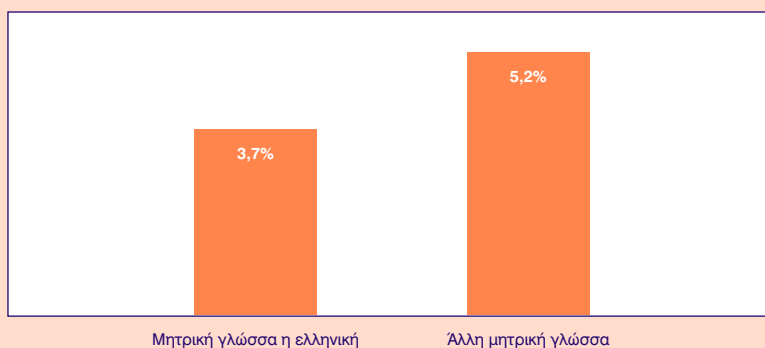
Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016, 2024α· Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023· Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β· Λεριού, 2019, 2022, 2023α,β,γ,ε, 2024α,β.

Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα, που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, ανά εθνικότητα, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (N= 3.480, p = 0,055)

Δ.4 (Δωρεάν υγεία)

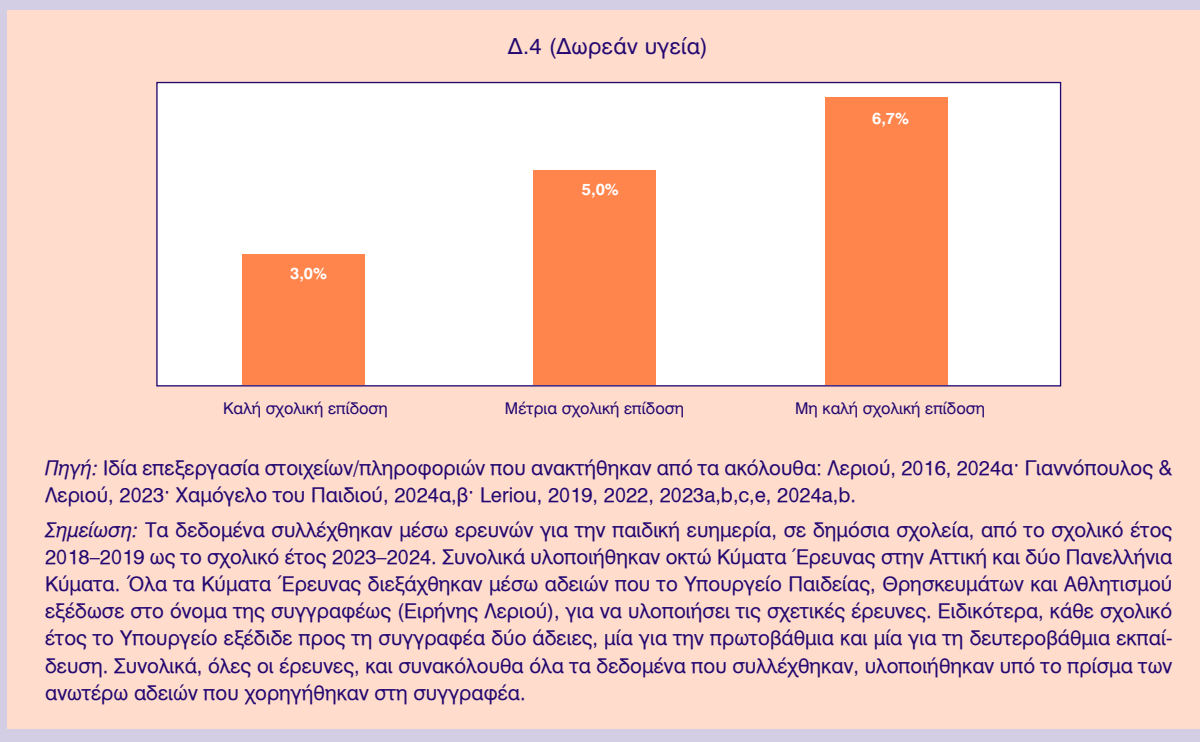

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων/πληροφοριών που ανακτήθηκαν από τα ακόλουθα: Λεριού, 2016, 2024α· Γιαννόπουλος & Λεριού, 2023· Χαμόγελο του Παιδιού, 2024α,β· Λεριού, 2019, 2022, 2023α,β,γ,ε, 2024α,β.

Σημείωση: Τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσω ερευνών για την παιδική ευημερία, σε δημόσια σχολεία, από το σχολικό έτος 2018–2019 ως το σχολικό έτος 2023–2024. Συνολικά υλοποιήθηκαν οκτώ Κύματα Έρευνας στην Αττική και δύο Πανελλήνια Κύματα. Όλα τα Κύματα Έρευνας διεξάχθηκαν μέσω αδειών που το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού εξέδωσε στο όνομα της συγγραφέως (Ειρήνης Λεριού), για να υλοποιήσει τις σχετικές έρευνες. Ειδικότερα, κάθε σχολικό έτος το Υπουργείο εξέδιδε προς τη συγγραφέα δύο άδειες, μία για την πρωτοβάθμια και μία για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Συνολικά, όλες οι έρευνες, και συνακόλουθα όλα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν, υλοποιήθηκαν υπό το πρίσμα των ανωτέρω αδειών που χορηγήθηκαν στη συγγραφέα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7

Η διαχρονική παιδική φτώχεια στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, ανά κατηγορία σχολικής επίδοσης, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (N= 3.311, $p = 0,005$)

Επίσης τα παιδιά (5,5%) μονογονεϊκών νοικοκυριών με μητέρα αντιμετωπίζουν οριακά μεγαλύτερη δυσχέρεια απρόσκοπτης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας ($\chi^2_{[2, N=3.389]} = 5,661, p = 0,026$), στην Ελλάδα, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (Διάγραμμα 4). Όμοια, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 5, στερούνται περισσότερο την ευημερία τους ως προς τη δημόσια υγεία τα παιδιά πολύτεκνων οικογενειών με τέσσερα παιδιά και άνω (6,3%) παρά τα παιδιά που ανήκουν σε οικογένειες μικρότερου μεγέθους ($\chi^2_{[3, N=3.302]} = 9,181, p = 0,027$). Επιπλέον, οριακά πιο φτωχά ($\chi^2_{[1, N=3.480]} = 3,041, p = 0,055$) ως προς τον πυλώνα της δημόσιας υγείας εμφανίζονται τα παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο (5,2%), στην Ελλάδα, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2022–2024 (Διάγραμμα 6). Η υγειονομική ένδεια επηρεάζει τη σχολική επίδοση των μικρών και μεγαλύτερων μαθητών, στην Ελλάδα, κατά την περίοδο 2022–2024. Ειδικότερα, τα παιδιά (6,7%) που αντιμετωπίζουν υγειονομική ένδεια καταγράφουν τις χειρότερες σχολικές επιδόσεις σύμφωνα με το Διάγραμμα 7 ($\chi^2_{[2, N=3.311]} = 10,523, p = 0,005$).

3.3. Περισσότερα χαρακτηριστικά της πολυδιάστατης παιδικής φτώχειας στην Ελλάδα υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας (2023–2024)

Προκειμένου να διερευνηθούν και περαιτέρω τα χαρακτηριστικά των παιδιών που πλήττονται από υγειονομική ένδεια λαμβάνει χώρα μια παραγοντική ανάλυση πολλαπλών αντιστοιχιών, στο συνολικό μοντέλο καταγραφής της παιδικής φτώχειας, για τη σχολική, χρονική περίοδο 2023–2024 στην Ελλάδα. Ειδικότερα, για να διερευνηθεί αν σχηματίζεται κάποια ομάδα παιδιών που βρίσκονται σε φτώχεια αναφορικά με τον δείκτη «Δωρεάν Υγεία» του συνολικού μοντέλου και να εξερευνηθούν περαιτέρω τα χαρακτηριστικά αυτής της ομάδας των παιδιών, υλοποιήθηκε η Multiple Correspondence Analysis (MCA). Ειδικότερα, η υλοποίηση της MCA δύναται να επιβεβαιώσει αν το μοντέλο που αξιοποιείται και στη δεύτερη Ανάλυση Επικαιρότητας του ΚΕΠΕ για το 2024⁵ είναι το καταλληλότερο ή όχι για να καταγραφεί η παιδική υγειονομική φτώχεια. Πιο συγκεκριμένα, αν δεν προκύπτει

5. Βλ. Λεριού, Ε. (2024α).

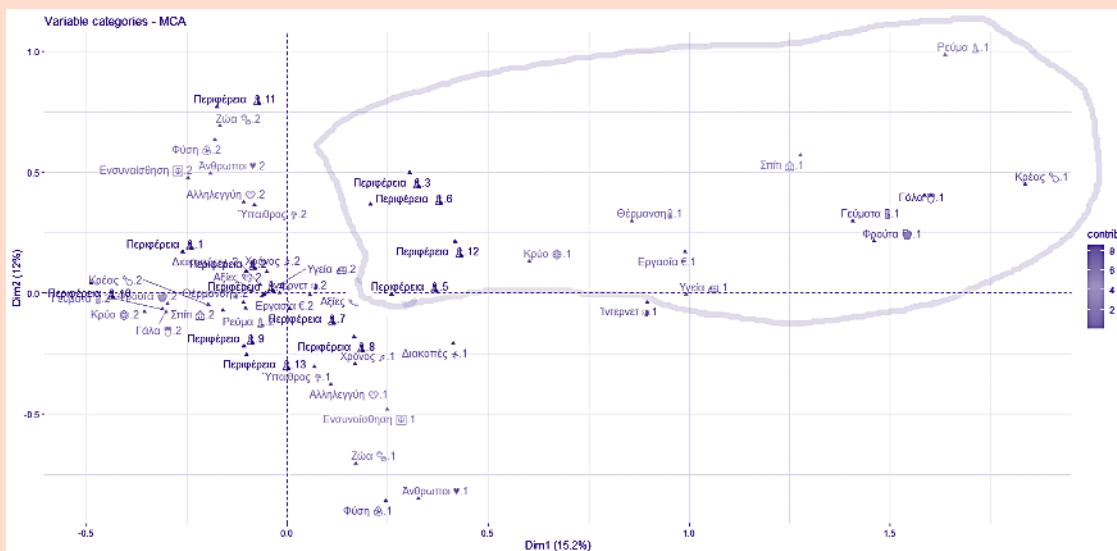
προφίλ παιδιών που να αφορά τον δείκτη «Δωρεάν Υγεία», θα πρέπει να αναζητηθεί άλλο, νέο μοντέλο. Στο πλαίσιο αυτό υλοποιείται, λοιπόν, η εκπόνηση μιας Παραγοντικής Ανάλυσης των Πολλαπλών Αντιστοιχιών (MCA), μέσω της γλώσσας προγραμματισμού R, προκειμένου να αναζητηθούν τυχόν προφίλ παιδιών που αντιμετωπίζουν υγειονομική ένδεια και για να διερευνηθεί αν είναι ορθό, μεθοδολογικά και θεωρητικά, το μοντέλο που παρατέθηκε στην ανωτέρω *Ανάλυση Επικαιρότητας* για την καταγραφή και του φαινομένου της παιδικής υγειονομικής ένδειας. Η Παραγοντική Ανάλυση των Πολλαπλών Αντιστοιχιών (MCA) επιβεβαιώνει μέσω των αποτελεσμάτων της ότι το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την καταγραφή της παιδικής υγειονομικής ένδειας στη χώρα μας είναι πολύ ισχυρό και, συνακόλουθα, το πιο κατάλληλο. Ήτοι, επαληθεύεται η ορθότητα του θεωρητικού και μεθοδολογικού πλαισίου, αλλά και του ευρύτερου πλαισίου ανάλυσης του παρόντος άρθρου. Ειδικότερα, το παραγοντικό μοντέλο που υιοθετήθηκε περιλαμβάνει τέσσερις κύριους άξονες, που εξηγούν το 39,8% της συνολικής αδράνειας (inertia). Ο πρώτος άξονας εξηγεί το 15,2% της αδράνειας (ιδιοτιμή

$\lambda_1 = 0,139$), ο δεύτερος το 12,0% ($\lambda_2 = 0,109$), ο τρίτος το 6,8% ($\lambda_3 = 0,061$) και ο τέταρτος το 5,8% ($\lambda_4 = 0,053$). Οι δύο πρώτοι άξονες εξηγούν το 27,2% της συνολικής αδράνειας (Διάγραμμα 8), αποκαλύπτοντας σημαντικά μοτίβα μεταξύ των κατηγοριών των μεταβλητών καθώς και τις σχέσεις μεταξύ των ίδιων των μεταβλητών και αντανακλώντας την πολυπλοκότητα και την πολυδιάστατη φύση της ένδειας. Όλες οι μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην ανάλυση (ενεργές και συμπληρωματικές) είναι στατιστικώς σημαντικές σύμφωνα με τις τιμές του *v-test*. Παρατηρείται ισχυρή συμβολή συγκεκριμένων μεταβλητών στους άξονες, γεγονός που ενισχύει την ορθότητα του μοντέλου.

Πιο συγκεκριμένα, πράγματι από την MCA προκύπτει ξεκάθαρα το συγκεκριμένο προφίλ των παιδιών (Διάγραμμα 8) που αντιμετωπίζουν φτώχεια αναφορικά με τη δωρεάν υγεία και επιβεβαιώνεται ισχυρότατα η ορθότητα του μοντέλου της ανωτέρω *Ανάλυσης Επικαιρότητας* ως του πιο κατάλληλου για την καταγραφή της υγειονομικής, παιδικής ένδειας. Σύμφωνα με το Διάγραμμα 8, όπως αυτό προέκυψε ως αποτέλεσμα από την εκπόνηση της MCA, με τη χρήση ανοικτού

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8

Παραγοντική Ανάλυση των Πολλαπλών Αντιστοιχιών (MCA), αναφορικά με το σχολικό έτος 2023–2024 (άξονες 1 και 2)

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων, με τη χρήση ανοικτού κώδικα και ειδικότερα με τη Γλώσσα Προγραμματισμού R, που ανακτήθηκαν από το ακόλουθο: Λεριού, 2024a.

Σημείωση για τις ενεργές μεταβλητές: 1 Φτώχεια, 2 Ευημερία.

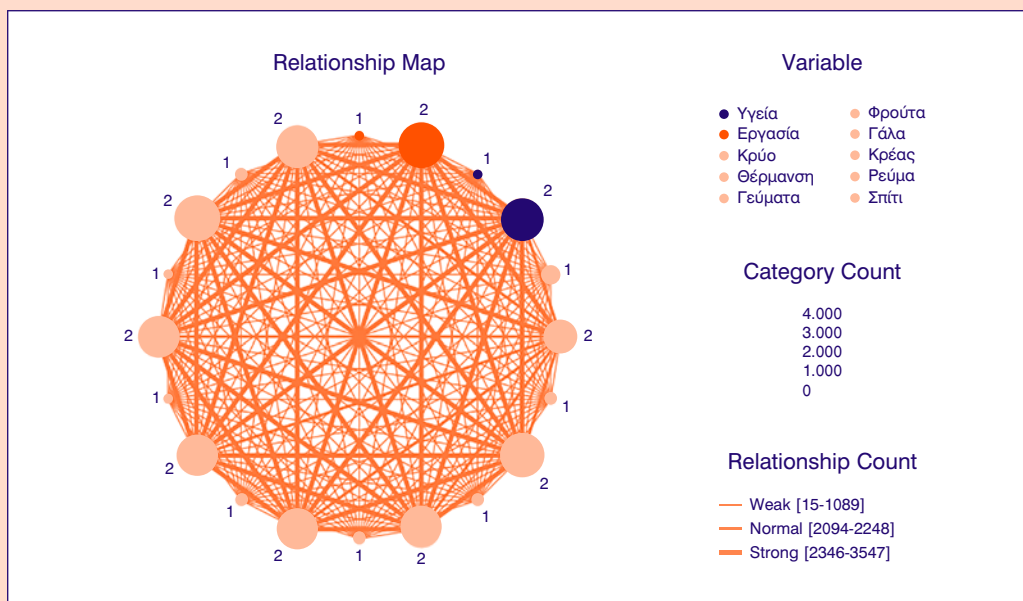
Σημείωση για τη συμπληρωματική μεταβλητή «Περιφέρεια»: 1 Ανατολική Μακεδονία και Θράκη, 2 Κεντρική Μακεδονία, 3 Δυτική Μακεδονία, 4 Ήπειρος, 5 Θεσσαλία, 6 Ιόνιες Νήσοι, 7 Δυτική Ελλάδα, 8 Στερεά Ελλάδα, 9 Αττική, 10 Πελοπόννησος, 11 Βόρειο Αιγαίο, 12 Νότιο Αιγαίο, 13 Κρήτη.

κώδικα, και σύμφωνα με τα συνολικά ευρήματα της MCA πάνω από τον άξονα ένα (ο οριζόντιος άξονας) είναι ομαδοποιημένα τα παιδιά (στο σκιαγραφημένο αχνό γκρι σύννεφο) που τείνουν, καταρχάς, να στερούνται την απρόσκοπτη πρόσβαση σε δωρεάν και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες υγείας, την κατάλληλη διατροφή σε ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους (τρία γεύματα, φρούτα, γάλα, κρέας), επίσης διαβιούν σε κρύο σπίτι, με επικίνδυνη ή καθόλου θέρμανση, έχουν βιώσει παρατεταμένες περιόδους χωρίς ηλεκτροδότηση στο σπίτι τους, έχουν φιλοξενηθεί για μακροχρόνιες περιόδους μακριά από το σπίτι τους για σοβαρούς λόγους και οι κηδεμόνες τους έχουν βιώσει την ανεργία. Τα παιδιά αυτά επίσης ανήκουν κυρίως στις περιφέρειες του Νότιου Αιγαίου, της Θεσσαλίας, των Ιονίων Νήσων και της Δυτικής Μακεδονίας. Ουσιαστικά, αυτό το προφίλ των παιδιών (Διάγραμμα 8) αντανακλά ότι η υγειονομική ένδεια ακολουθεί τα παιδιά με δύσκολες συνθήκες διαβίωσης, πιο συγκεκριμένα τα παιδιά που διαβιούν υπό καθεστώς ευρύτερης παιδικής φτώχειας και ανεργίας των κηδεμόνων τους και πολλές φορές σε περιοχές που είτε έχουν πληγεί από φυσικές καταστροφές (φωτιές ή πλημμύρες) είτε σε περιοχές που χαρακτηρίζονται ως νησιωτικές ή ορεινές.

Επίσης, κάτω από τον άξονα ένα (οριζόντιος άξονας), είναι ομαδοποιημένα τα παιδιά που τείνουν να ευημερούν ως προς τη δωρεάν υγεία, την κατάλληλη διατροφή σε ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους (τρία γεύματα, φρούτα, γάλα, κρέας), επίσης δεν διαβιούν σε κρύο σπίτι, με επικίνδυνη ή καθόλου θέρμανση, δεν έχουν βιώσει παρατεταμένες περιόδους χωρίς ηλεκτροδότηση στο σπίτι τους, δεν έχουν φιλοξενηθεί για μακροχρόνιες περιόδους μακριά από το σπίτι τους για σοβαρούς λόγους και οι κηδεμόνες τους δεν έχουν βιώσει την ανεργία. Με αφορμή αυτό το προφίλ παιδιών αναζητούνται περαιτέρω οι σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών που το συνθέτουν.

Από την περαιτέρω επεξεργασία των ανωτέρω μεταβλητών (μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS) προκύπτει ο Χάρτης Σχέσεων (Διάγραμμα 9) που απεικονίζει τις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών οι οποίες μοιάζουν με ένα δίκτυο. Όσο μεγαλύτερος είναι ο κύκλος, τόσο μεγαλύτερη είναι η επιρροή της μεταβλητής, και όσο πιο χοντρές είναι οι γραμμές, τόσο πιο ισχυρές είναι οι σχέσεις που απεικονίζονται. Παρατηρείται ότι η μεγαλύτερη επιρροή εμφανίζεται στη μεταβλητή που δηλώνει ευημερία ως προς την εργασία των κηδεμόνων. Επιπλέον, οι μεγάλοι κύκλοι εμφανίζονται περισσότερο στις μεταβλητές που δηλώνουν ευημε-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9
Χάρτης σχέσεων αναφορικά με το σχολικό έτος 2023–2024

Πηγή: Ιδία επεξεργασία στοιχείων στο στατιστικό πακέτο SPSS που ανακτήθηκαν από το ακόλουθο: Λεριού, 2024α.
Σημείωση για τις μεταβλητές: 1 Φτώχεια, 2 Ευημερία.

ρία παρά φτώχεια. Λαμβάνοντας υπόψη τη μεταβλητή που δηλώνει ευημερία ως προς τη δωρεάν υγεία, επισημαίνεται ότι αυτή εμφανίζει ισχυρές σχέσεις με όλες τις υπόλοιπες μεταβλητές που δηλώνουν ευημερία. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά που τείνουν να ευημερούν ως προς τη δωρεάν υγεία απολαμβάνουν μια κατάλληλη διατροφή σε ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους (τρία γεύματα, φρούτα, γάλα, κρέας), επίσης δεν διαβιούν σε κρύο σπίτι, με επικίνδυνη ή καθόλου θέρμανση, δεν έχουν βιώσει παρατεταμένες περιόδους χωρίς ηλεκτροδότηση στο σπίτι τους, δεν έχουν φιλοξενηθεί για μακροχρόνιες περιόδους μακριά από το σπίτι τους για σοβαρούς λόγους και οι κηδεμόνες τους δεν έχουν βιώσει την ανεργία. Επομένως, στο Διάγραμμα 9, απεικονίζονται σχέσεις οι οποίες μοιάζουν με δίκτυο και έκδηλα φανερώνουν ένα προφίλ παιδιών που ευημερούν ως προς τη δημόσια υγεία, κυρίως επειδή εργάζονται οι κηδεμόνες τους.

4. Ερμηνεία των εμπειρικών ευρημάτων και προτάσεις πολιτικής για το ασφαλιστικό σύστημα

4.1. Ερμηνεία της διαχρονικής κατανομής της παιδικής υγειονομικής φτώχειας

Τα ευρήματα ερμηνεύονται απολύτως υπό το πρίσμα των απαντών κρίσεων που έπληξαν τη χώρα μας.

Ειδικότερα, το υψηλότερο ποσοστό παιδικής υγειονομικής ένδειας, σύμφωνα με τα ανωτέρω έτη αναφοράς, καταγράφεται στο σχολικό έτος 2018–2019 (Διάγραμμα 1), ως αποτέλεσμα του ισχυρού αποτυπώματος κοινωνικής κατολίθησης που άφησε η κρίση χρέους στη χώρα μας και της αργής αντίδρασης ως προς τη δημιουργία ενός αυτονόητου, ισχυρού δικτύου ασφαλείας προς τους κοινωνικά ασθενέστερους, όταν ξεπεράστηκαν τα σημαντικότερα σοκ της κρίσης αυτής στους κόλπους του ασφαλιστικού συστήματος. Το εύρημα αυτό ερμηνεύεται επαρκώς από το γεγονός ότι, για πολλά χρόνια κατά τη διάρκεια της κρίσης χρέους, η οποία αύξησε την ανεργία καθώς έκλεισαν πολλές επιχειρήσεις, τα παιδιά οικογενειών με άνεργους και τους δύο κηδεμόνες δεν είχαν πάντα (υπό προϋποθέσεις) τη δυνατότητα απρόσκοπτης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας.

Το επόμενο σχολικό έτος (2019–2020), περιορίζεται σημαντικά η παιδική φτώχεια υπό το πρίσμα της δημόσιας υγείας, καθότι πλέον όλοι οι ανασφάλιστοι είχαν τη δυνατότητα απρόσκοπτης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας, κάτι που υπαγορευόταν σε μεγάλο βαθμό και από τη δυνατότητα συνταγογρά-

φησης τόσο σε ιδιωτικές όσο και σε δημόσιες δομές (Διάγραμμα 1).

Το σχολικό έτος 2020–2021 καταγράφεται αύξηση της παιδικής υγειονομικής ένδειας (Διάγραμμα 1), ως αποτέλεσμα της έναρξης της παγκόσμιας κρίσης της πανδημίας της COVID-19 στη χώρα μας τον Φεβρουάριο του 2020, που είχε ως αποτέλεσμα τη συμφόρηση των δημόσιων νοσοκομείων πέραν των δυνατοτήτων τους με περιστατικά της ασθένειας αυτής. Εκείνο το διάστημα, εξαιτίας της έκτακτης κατάστασης της χώρας, τα περιστατικά COVID-19 είχαν συνήθως άμεση προτεραιότητα απέναντι σε άλλα περιστατικά υγείας. Σε αυτό το κλίμα πολλά παιδιά δήλωναν ότι δεν απολάμβαναν απρόσκοπτα δωρεάν υπηρεσίες δημόσιας υγείας υψηλής ποιότητας, διότι στο οικογενειακό τους περιβάλλον μπορεί να είχαν, για παράδειγμα, το βίωμα οικογενειακού τους προσώπου με ιστορικό καρκίνου που καθυστέρησε να χειρουργηθεί ή άλλα παρόμοια παραδείγματα. Επομένως, τα παιδιά ένιωθαν ότι, παρόλο που επίσημα είχαν τη δυνατότητα της δωρεάν, δημόσιας υγείας, εξαιτίας των έκτακτων συνθηκών που δημιούργησε η πανδημία στα νοσοκομεία της χώρας δεν μπορούσαν να την αξιοποιήσουν και άρα ήταν σαν να μην την είχαν.

Την επόμενη σχολική χρονιά (2021–2022) καταγράφεται μείωση της παιδικής υγειονομικής ένδειας ως αποτέλεσμα των έκτακτων μέτρων που λήφθηκαν στη χώρα μας για την αναχαίτιση της εξάπλωσης του ιού και της αποσυμφόρησης των δημόσιων νοσοκομείων της χώρας (Διάγραμμα 1). Οι δημόσιες δομές υγείας αρχίζουν να ανασαίνουν ξανά και όλο και περισσότερα περιστατικά υγείας μπορούν να εξυπηρετηθούν εγκαίρως και με επιτυχία. Τα παιδιά αισθάνονται πώς πλέον μπορούν να κάνουν και πάλι απρόσκοπτα χρήση της δυνατότητάς τους για δωρεάν υγεία και αυτό καταγράφεται επακριβώς στα ανωτέρω ευρήματα. Επιπρόσθετα όμως, εξαιτίας της παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, ήδη από το 2020, κανένας ασφαλισμένος δεν έχανε την ασφαλιστική του ικανότητα ακόμα και αν επρόκειτο για μη μισθωτό που δεν μπορούσε να καταβάλλει εισφορές και αυτό επίσης αποτυπώνεται στα αποτελέσματα.

Σε περιόδους κρίσεων πάντα πλήττονται τα ασφαλιστικά συστήματα. Οι παγκόσμιες, οικονομικές συνέπειες της κρίσης της COVID-19 αλλά και της παγκόσμιας ενεργειακής κρίσης που ακολούθησε, άσκησαν ασφυκτικές πιέσεις στο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας μας. Λαμβάνοντας αυτό υπόψη αναζητήθηκε μια μέση λύση και χρυσή τομή που θα εξισορροπούσε τις αντίρροπες δυνάμεις που γέννησαν αυτές οι κρίσεις. Πιο συγκεκριμένα, από τη μία το ήδη επιβαρυνόμενο, και λόγω του δημογραφικού προβλήματος, ασφαλιστικό σύστημα ασφυκτικά και δεν μπορεί να «σηκώσει» τους

ανασφάλιστους και, από την άλλη, προκύπτει η απύθμενη ανάγκη της κοινωνικής προστασίας των ανασφάλιστων. Προκειμένου να βρεθεί μια ισορροπία στα ανωτέρω δύο, η συνταγογράφηση για τους ανασφάλιστους από τον Ιούλιο του 2022 είναι πλέον εφικτή μόνο από τις δημόσιες δομές και όχι από τις ιδιωτικές [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α'/04-12-2021)]. Είναι αξιοσημείωτο ωστόσο να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 30268/30-05-2022 (ΦΕΚ 2673, Β', 31-05-2022), για όλα τα παιδιά (έως 18 ετών) προβλέπεται η δυνατότητα συνταγογράφησης φαρμάκων, θεραπευτικών πράξεων και διαγνωστικών εξετάσεων από όλους τους πιστοποιημένους στο Σύστημα Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης (Σ.Η.Σ.) ιατρούς, δηλαδή και από ιδιώτες. Συνεπώς είναι άξιο αναφοράς ότι, μέσω αυτής της μέσης λύσης, και η συνταγογράφηση παραμένει εφικτή για τους ανασφάλιστους και τα παιδιά βρίσκονται κάτω από ένα ισχυρά προστατευτικό δίχτυ ασφαλείας, αλλά και το ασφαλιστικό σύστημα προστατεύεται από τους κλυδωνισμούς των δύο πιο πρόσφατων κρίσεων, καθιστώντας το περισσότερο βιώσιμο. Παρ' όλα αυτά αυξήθηκε, όπως διαπιστώνεται στα ανωτέρω εμπειρικά ευρήματα, το ποσοστό των παιδιών που δηλώνουν ότι δεν απολαμβάνουν τη δυνατότητα απρόσκοπτης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας κατά το σχολικό έτος 2022–2023 (Διάγραμμα 1). Αυτό ερμηνεύεται επαρκώς από το γεγονός ότι ο αποκλεισμός της συνταγογράφησης των ενήλικων ανασφάλιστων από ιδιώτες ιατρούς δημιούργησε ένα ευρύτερο αίσθημα ανασφάλειας για τα παιδιά εκείνα που στο ευρύτερο οικογενειακό τους περιβάλλον βίωσαν το παράδειγμα ενός τέτοιου αποκλεισμού, ο οποίος αφορούσε είτε τους γονείς τους, είτε τους θείους τους, είτε οποιονδήποτε άλλο κοντινό τους άνθρωπο. Το αίσθημα της ανασφάλειας για κάποια παιδιά εντείνεται περαιτέρω όταν αυτά φοιτούν στη Γ' Λυκείου και γνωρίζουν πως σε περίπου ένα χρόνο κινδυνεύουν, υπό ειδικές, ακραίες πάντα προϋποθέσεις, και τα ίδια να αποκλειστούν από τη δυνατότητα συνταγογράφησης σε ιδιωτικές δομές. Πολλά παιδιά επίσης ενδεχομένως και να αισθάνονται ότι, παρόλο που έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας, αυτές δεν χαρακτηρίζονται επαρκώς ως υψηλής ποιότητας. Συμπερασματικά, η αύξηση του εν λόγω ποσοστού, κατά το σχολικό έτος 2022–2023, υποδηλώνει ότι όλο και περισσότερα παιδιά απαιτούν μια καλύτερη, απρόσκοπτη πρόσβαση σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας, όχι μόνο για εκείνα, αλλά για όλους.

Η αυξητική πορεία του ποσοστού των παιδιών που δηλώνουν ότι δεν απολαμβάνουν απρόσκοπτα δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας επιμένει και στο σχολικό έτος 2023–2024 (Διάγραμμα 2), ως απόρροια ενδεχομένως του αισθήματος ανασφάλειας που γεννάται στα παιδιά εξαιτίας της εξαίρεσης των ενήλικων ανασφάλιστων από τις ιδιωτικές δομές [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α'/04-12-2021)], στο πλαίσιο της πιο πάνω προσπάθειας προστασίας του ασφαλιστικού συστήματος από τις συνέπειες των κρίσεων, αλλά και εξαιτίας του γεγονότος ότι όλο και σε λιγότερες πλέον ενήλικες ομάδες του πληθυσμού παρέχεται η κατ' εξαίρεση ασφαλιστική ικανότητα (πληγέντες από φυσικές καταστροφές, εργαζόμενοι στα ναυπηγεία Σκαρμαγκά, κ.ά.). Το εύρημα αυτό αποκαλύπτει ότι τα παιδιά απαντούν αναφορικά με τη δωρεάν υγεία σκεπτόμενα ενδεχομένως όχι μόνο την ευημερία τους τώρα, αλλά και την ευημερία τους στο μέλλον ως ενήλικοι. Το αυξανόμενο ποσοστό των παιδιών, κατά το σχολικό έτος, 2023–2024 που δηλώνουν φτωχά αναφορικά με τη δημόσια υγεία προδίδει μια ευρύτερη κοινωνική απαίτηση για μια ποιοτικότερη και περισσότερο προσβάσιμη δωρεάν υγεία. Ως προς αυτό ακριβώς το εύρημα συνηγορεί και η σχετική έκθεση του ΟΟΣΑ (OECD/European Commission, 2024) σύμφωνα με την οποία πάνω από ένας στους πέντε Έλληνες (21%) για το 2023 δηλώνει ανεκπλήρωτες ιατρικές ανάγκες για οικονομικούς λόγους, απόσταση ή χρόνους αναμονής, ποσοστό που αυξάνεται στο 23% για τον πληθυσμό AROPE⁶. Αίσθηση προκαλεί το γεγονός ότι ο κύριος λόγος ανεκπλήρωτων ιατρικών αναγκών στην Ελλάδα, και ιδιαίτερα για την οδοντιατρική περίθαλψη, αποτελεί το κόστος σύμφωνα με την εν λόγω έκθεση (OECD/European Commission, 2024, Fig. 7.2). Ενώ υπογραμμίζεται ότι στη χώρα μας καταγράφεται ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά δημοσίων δαπανών που προορίζονται για την υγεία σε σχέση με τις συνολικές, δημόσιες δαπάνες (OECD/European Commission, 2024, Fig. 5.6).

Στη δημόσια πολιτική ισχύει γενικά ότι, όταν ασκείται μια πολιτική για να θεραπεύσει κάτι, ταυτόχρονα προκαλείται βλάβη σε κάτι άλλο, όσο και αν υλοποιούνται ενέργειες αποφυγής ή ελαχιστοποίησης της οποιασδήποτε βλάβης. Αυτό φαίνεται να επαληθεύεται απολύτως σύμφωνα με τα ανωτέρω, στο πλαίσιο της προσπάθειας να αράξει σε ασφαλές λιμάνι το ασφαλιστικό σύστημα, μετά την πλεύση του στις διαδοχικές, άγριες θάλασσες που το οδήγησαν οι απανωτές κρίσεις. Ωστόσο θα μπορούσαν να εξεταστούν και εναλλακτικές προτάσεις πολιτικής για το ασφαλι-

6. Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού.

στικό σύστημα, οι οποίες παρατίθενται πιο κάτω στην παρούσα ενότητα.

4.2. Ερμηνεία των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών της παιδικής υγειονομικής φτώχειας

Τα παιδιά που δηλώνουν ότι βρίσκονται σε κατάσταση υγειονομικής ένδειας, είτε υπό το πρίσμα της απρόσκοπτης πρόσβασης σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας, είτε υπό το πρίσμα της καλής ποιότητας των δωρεάν υπηρεσιών υγείας, έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά: Διαβιούν σε απομακρυσμένες νησιωτικές, αγροτικές ή ορεινές περιοχές (Διάγραμμα 3), ή/και σε μονογονεϊκά νοικοκυριά με μητέρα (Διάγραμμα 4), ή/και σε πολύτεκνες οικογένειες (Διάγραμμα 5), ή/και έχουν προσφυγικό/μεταναστευτικό υπόβαθρο (Διάγραμμα 6), ή/και καταγράφουν μη ικανοποιητικές σχολικές επιδόσεις (Διάγραμμα 7). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η υγειονομική παιδική ένδεια είναι ανάλογη της αύξησης των παιδιών στην οικογένεια. Μέχρι τα τρία παιδιά στην οικογένεια η υγειονομική φτώχεια αυξάνεται περίπου κατά 1% σε κάθε επιπλέον παιδί και μετά αυξάνεται γρηγορότερα κατά 2% (Διάγραμμα 5). Όμοια και με τη σχολική επίδοση. Όσο μετακινούμαστε σε χειρότερη κατηγορία σχολικής επίδοσης, η υγειονομική παιδική ένδεια αυξάνεται περίπου κατά 2% (Διάγραμμα 7). Επίσης, τα υψηλότερα ποσοστά υγειονομικής ένδειας εμφανίζονται στις πολύτεκνες οικογένειες με τέσσερα παιδιά και άνω (6,3%), και στα παιδιά με αδύναμη σχολική επίδοση (6,7%). Εδώ λοιπόν παρουσιάζεται μια σχέση η οποία θα πρέπει να ανησυχήσει, καθώς τα παιδιά που βιώνουν υγειονομική ένδεια οδηγούνται εν δυνάμει τόσο σε αδύναμες σχολικές επιδόσεις (Διάγραμμα 7) ή/και σε χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις (Kaya & Erdem 2021) και άρα στο μέλλον είναι πιο πιθανό να βρεθούν είτε σε καταστάσεις ανεργίας είτε σε επισφαλείς εργασίες (OECD, 2024) και, επομένως, είναι πιο πιθανό να οδηγηθούν ίσως, υπό προϋποθέσεις, στην κατηγορία των ανασφάλιστων πολιτών που εξαιρούνται από τη δυνατότητα συνταγογράφησης σε ιδιωτικές δομές [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α'/04-12-2021)].

Τα ανωτέρω χαρακτηριστικά των παιδιών που δηλώνουν φτωχά ως προς τη δημόσια υγεία επαναφέρουν στο προσκήνιο τον διαρκή, πολυετή (τουλάχιστον μιας πεντηκονταετίας) κοινωνικό διάλογο στη χώρα μας για την ανάγκη περισσότερων και ποιοτικότερων δημόσιων δομών υγείας στα νησιά μας, στις ορεινές περιοχές μας και στις αγροτικές. Ο διάλογος αυτός ενισχύεται περαιτέρω από το γεγονός ότι οι διαδοχικές κρίσεις στην Ελλάδα έπληξαν σοβαρά την ποιότητα

της δωρεάν υγείας. Τόσο η γενναία αύξηση των μισθών και οι μόνιμες προσλήψεις των ιατρών που καλούνται να στελεχώσουν αυτές τις περιοχές, όσο και η ευρύτερη αύξηση των κινήτρων ώστε όλο και περισσότεροι ιατροί να μεταβούν σε αυτές, θα μπορούσαν ίσως να βοηθήσουν στην αναβάθμιση της δημόσιας υγείας σε απομακρυσμένες από την Αθήνα περιοχές της χώρας. Η προσέλκυση κονδυλίων ώστε να αναβαθμιστούν τα περιφερειακά ιατρεία και τα κέντρα υγείας σε περισσότερα οργανωμένες δομές δημόσιας υγείας, στελεχωμένες με ικανό αριθμό ιατρών, όλες τις ημέρες της εβδομάδας και όλες τις ώρες της ημέρας, εξοπλισμένες με τα κατάλληλα, καινοτόμα και σύγχρονα ιατρικά μηχανήματα και αναλώσιμα σε περιοχές απομακρυσμένες από την Αττική, κρίνεται ως απαραίτητη για την αντιμετώπιση της υγειονομικής παιδικής ένδειας σε ορεινές, νησιωτικές και αγροτικές περιοχές. Μάλιστα αυτό ίσως θα βοηθούσε στην αύξηση τόσο του τουρισμού όσο και των μόνιμων κατοίκων στις περιοχές αυτές που ερημώνουν σταδιακά. Η πρόσβαση των παιδιών σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας υψηλής ποιότητας στη δική τους περιοχή και όχι σε άλλες κοντινές περιοχές χαρακτηρίζεται ως απρόσκοπτη και άρα ως κατάλληλη και κρίνεται ως σκόπιμη στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, στη βάση της οποίας η χώρα μας προσκομίζει διεισδυτικές αναφορές προόδου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναφορικά με τις δράσεις που έχει κάνει ώστε να περιορίσει τις διάφορες μορφές παιδικής φτώχειας (εισοδηματική, υγειονομική, ενεργειακή, εκπαιδευτική, κ.ά.).

Το γεγονός ότι η υγειονομική ένδεια είναι περισσότερο παρούσα μεταξύ των παιδιών που διαβιούν σε μονογονεϊκά νοικοκυριά με μητέρα, σε πολύτεκνα νοικοκυριά και σε παιδιά με μεταναστευτικό ή προσφυγικό υπόβαθρο (Διαγράμματα 4-6), φανερώνει ενδεχομένως πως, λόγω της γενικότερης οικονομικής δυσπραγίας στο οικογενειακό περιβάλλον αυτών των παιδιών, και άρα της αδυναμίας πληρωμής και χρήσης μιας ιδιωτικής ασφάλισης, τα παιδιά αυτά κάνουν συχνότερη χρήση της δημόσιας υγείας με αποτέλεσμα να εντοπίζουν περισσότερο τις τυχόν αδυναμίες αυτής ως προς την ποιότητά της, σε σχέση με άλλα παιδιά που θα μπορούσαν, για παράδειγμα, να επισκεφτούν και να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες ενός ιδιωτικού νοσοκομείου. Το εύρημα αυτό αποκαλύπτει ότι η κοινωνική ανάγκη για ποιοτικότερες υπηρεσίες δημόσιας υγείας είναι έκδηλη ευρύτερα και όχι μόνο για τις απομακρυσμένες περιοχές. Επομένως, στο πλαίσιο και της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, θα πρέπει να γίνουν συντονισμένες προσπάθειες αναβάθμισης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών δημόσιας υγείας σε ολόκληρη τη χώρα. Ως προς αυτή την κατεύθυνση και πάλι θα ήταν βοηθητική η αναζήτηση προσέλκυσης κονδυλίων για

ποιοτικότερο εξοπλισμό και κτήρια, αλλά και για την αύξηση των μισθών των ιατρών που στελεχώνουν τις δημόσιες δομές υγείας. Η αναζήτηση δωρεών και άλλων παρόμοιων κονδυλίων (ευρωπαϊκών, κ.ά.) θα είναι απαραίτητη, ώστε να μην εκτροχιαστεί ως προς τα δημοσιοοικονομικά η χώρα μας. Εξάλλου, τα ανωτέρω ευρήματα αποκαλύπτουν πως η κρίση χρέους στη χώρα μας είχε ενδεχομένως ως αποτέλεσμα την υποβάθμιση της ποιότητας των υπηρεσιών των δημόσιων δομών υγείας και οποιοσδήποτε εκτροχιασμός των δημοσιοοικονομικών μας, που μπορεί να οδηγήσει σε νέα κρίση χρέους, θα υποβαθμίσει περαιτέρω τις υπηρεσίες αυτές.

Μια πολύ σκληρή πραγματικότητα ενισχύεται από το εύρημα ότι η υγειονομική ένδεια φαίνεται να ωθεί τα παιδιά σε άσχημες σχολικές επιδόσεις (Διάγραμμα 7), μέσω των οποίων εγκαθίσταται ένας φαύλος κύκλος. Ειδικότερα, όπως διαπιστώνεται από τα ευρήματα του παρόντος άρθρου, οι κρίσεις πιθανώς οδηγούν σε μη απρόσκοπτη πρόσβαση σε δωρεάν υπηρεσίες δημόσιας υγείας. Είτε άμεσα διά του στραγγαλισμού των δημοσιοοικονομικών που οδηγεί σε μη ποιοτικές υπηρεσίες δημόσιας υγείας, είτε έμμεσα μέσω των ασφυκτικών πιέσεων που ασκούνται στο ασφαλιστικό σύστημα, καθιστώντας το ανήμπορο να «σηκώσει» πλήρως τους ανασφάλιστους που δεν δίνουν εισφορές. Όλα αυτά δεν αφήνουν ανεπηρέαστη την ευημερία των παιδιών, καθώς αυξάνεται η υγειονομική παιδική ένδεια. Όμως με τη σειρά της η υγειονομική παιδική ένδεια οδηγεί εν δυνάμει σε μη ικανοποιητικές σχολικές επιδόσεις των πληττόμενων παιδιών (Διάγραμμα 7), και αυτές με τη σειρά τους οδηγούν εν δυνάμει σε μελλοντικούς ενήλικους που ίσως θα αντιμετωπίσουν ανεργία ή θα βρίσκονται σε επισφαλή επαγγέλματα (OECD, 2024). Σε αυτό το πλαίσιο, το ασφαλιστικό σύστημα ενδεχομένως μελλοντικά θα αντιμετωπίσει νέα κρίση και νέες πιέσεις από τις εισφορές που θα «χάνει», οι οποίες θα περιορίζουν τη βιωσιμότητά του. Επομένως, οι κρίσεις που πέρασε η Ελλάδα, ενδεχομένως, θα οδηγούν μελλοντικά σε νέες κρίσεις εντός των κόλπων του ασφαλιστικού συστήματος, εξαιτίας του μηχανισμού που αναπτύσσεται με μοχλό τις σχολικές επιδόσεις αναφορικά με τα παιδιά που αντιμετωπίζουν σήμερα υγειονομική φτώχεια. Ο φαύλος αυτός κύκλος αφορά το ότι οι κρίσεις οδηγούν στο μέλλον σε νέες κρίσεις το ασφαλιστικό σύστημα. Εδώ όμως διαπιστώνεται ακόμα ένας κύκλος πάλι με επίκεντρο τις ακατάλληλες σχολικές επιδόσεις. Τα παιδιά που σήμερα αντιμετωπίζουν υγειονομική ένδεια, πιθανόν να την αντιμετωπίσουν και στο μέλλον ως ενήλικες, καθότι είναι πολύ πιθανόν να καταστούν ανασφάλιστοι και να χάσουν ένα μέρος των προνομίων των ασφαλισμένων ως προς τη δωρεάν υγεία [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α/04-12-2021)]. Συνεπώς, εδώ

δημιουργούνται δύο ομόκεντροι φαύλοι κύκλοι με επίκεντρο τις σχολικές επιδόσεις: η έναρξη του ενός είναι οι κρίσεις και πάλι κλείνει στις κρίσεις και η έναρξη του άλλου ομόκεντρου κύκλου είναι η υγειονομική ένδεια και πάλι κλείνει στην υγειονομική ένδεια.

Ένας επιπλέον, διαφορετικός φαύλος κύκλος κάνει την εμφάνισή του αναφορικά με το Δημογραφικό. Είναι γνωστό πως ένα σοβαρό πρόβλημα ως προς το Ασφαλιστικό που καλείται να αντιμετωπίσει τις πρόσφατες δεκαετίες ολόκληρη η Ευρώπη, και κυρίως η χώρα μας, είναι η μείωση των γεννήσεων. Αυτό δεν αφήνει ανεπηρέαστο το κομμάτι της δωρεάν υγείας και τον κύριο φορέα κοινωνικής ασφάλισης της χώρας μας, ο οποίος είναι ο Εθνικός Οργανισμός Παροχής Υπηρεσιών Υγείας (ΕΟΠΥΥ) και αποτελεί Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου (ΝΠΔΔ). Ειδικότερα ο ΕΟΠΠΥ λαμβάνει εισφορές από τους τωρινούς εργαζόμενους (μισθωτούς και μη) ακόμα και από τους απερχόμενους, δηλαδή από τους τωρινούς συνταξιούχους, οι οποίες παρακρατούνται από τις κύριες και επικουρικές συντάξεις τους, και χρηματοδοτεί ιατρικές πράξεις μιας ομάδας ασθενών (ασφαλισμένων εργαζόμενων, συνταξιούχων, παιδιών, κ.ά.). Ένας τέτοιος οργανισμός από τη φύση του είναι περισσότερο βιώσιμος όσο περισσότεροι είναι οι νέοι εργαζόμενοι, οι οποίοι τον τροφοδοτούν με εισφορές, χωρίς ταυτόχρονα να τον επιβαρύνουν ιδιαίτερα με έξοδα ιατρικών πράξεων τους, εξαιτίας του νεαρού της ηλικίας τους, που συνήθως συνεπάγεται την καλή υγεία του ατόμου. Επομένως, όσο επιλύεται το Δημογραφικό, αυξάνονται οι νέες γεννήσεις και το ανθρώπινο, εργατικό δυναμικό εμπλουτίζεται διαρκώς με νέους ηλικιακά ανθρώπους, τόσο αυξάνεται η βιωσιμότητα του φορέα κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Όσο αποκλίνουμε από μια τέτοια κατάσταση εξαιτίας της μη επίλυσης του δημογραφικού προβλήματος, περιορίζεται και η βιωσιμότητα ενός οργανισμού, όπως αυτού. Το γεγονός ότι ένα ανησυχητικά υψηλό ποσοστό παιδιών (6,3%) που εμφανίζουν υγειονομική ένδεια ανήκουν σε πολύτεκνες οικογένειες με σύνολο παιδιών τεσσάρων και άνω (Διάγραμμα 5), αποκαλύπτει ότι αυτό από μόνο του αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα επίλυσης του Δημογραφικού, η οποία θα αναζωογονούσε τη βιωσιμότητά του ασφαλιστικού συστήματος. Οι νέοι άνθρωποι ενδεχομένως δεν έχουν κίνητρο να δημιουργήσουν οικογένειες με πολλά παιδιά, εφόσον τα παιδιά αυτά πρόκειται να αντιμετωπίσουν πιθανόν μεταξύ άλλων και υγειονομική ένδεια. Από την άλλη, η υπογεννητικότητα εντείνει, όπως αποκαλύπτεται και στα ανωτέρω, τα προβλήματα στο Ασφαλιστικό, εφόσον αναστέλλει τη βιωσιμότητα του, καθιστώντας το δύσκολο να υποστηρίξει πλήρως τους ανασφάλιστους πολίτες [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α/04-12-2021)], οδηγώντας σε αύξηση

της υγειονομικής φτώχειας των ενηλίκων. Η αύξηση της υγειονομικής φτώχειας των ενηλίκων οδηγεί εν δυνάμει σε εκ νέου μείωση των γεννήσεων και μεγέθυνση του δημογραφικού προβλήματος, εφόσον οι ενήλικες αυτοί ενδεχομένως δεν έχουν κίνητρο να δημιουργήσουν οικογένεια με πολλά παιδιά, καθώς οι ίδιοι βρίσκονται ήδη σε φτώχεια υπό το πρίσμα της δωρεάν υγείας και αυτό, ούτως ή άλλως, δυσχεραίνει την καθημερινότητά τους και την επιβίωσή τους. Η νέα πιθανή επιδείνωση του Δημογραφικού οδηγεί σε νέες πιέσεις το ασφαλιστικό σύστημα και έτσι εγκαθίσταται ένας φαύλος κύκλος μεταξύ του δημογραφικού προβλήματος και της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος με κοινό παρονομαστή την υγειονομική ένδεια. Αυτό ενισχύει ακόμα περισσότερο την ανάγκη συντονισμένων προσπαθειών αναβάθμισης των υπηρεσιών δημόσιας υγείας, τόσο στις απομακρυσμένες περιοχές, όσο και ευρύτερα. Οι καλύτερες υπηρεσίες δωρεάν υγείας θα περιόριζαν την παιδική υγειονομική ένδεια. Ο περιορισμός αυτός θα έδινε πιθανόν κίνητρο σε νέους ανθρώπους να δημιουργήσουν οικογένειες με πολλά παιδιά, εφόσον θα αισθάνονταν ασφαλείς ότι τα παιδιά που θα φέρουν στο κόσμο δεν θα υποφέρουν από υγειονομική ένδεια. Εξάλλου, είναι ευρέως αποδεκτό ότι, όταν ένα κράτος μπορεί να εξασφαλίσει στους πολίτες του την «καλή ζωή» από άποψη υγείας, παιδείας, μισθών, διατροφής, ελεύθερου χρόνου, πολιτισμού, κ.ά., τότε οι γεννήσεις αυξάνονται και το αντίστροφο (Benassi & Salvati, 2019· Glass & Waldrep, 2023· McDonald, 2006· Sobot, 2023· Wang & Dong, 2024). Οι περισσότερες γεννήσεις θα οδηγούσαν σε επίλυση του Δημογραφικού και η επίλυση του Δημογραφικού σε αύξηση της βιωσιμότητας του ασφαλιστικού συστήματος. Φυσικά οι διαδοχικές κρίσεις που πέρασε η χώρα μας δεν ευνόησαν τη κατάσταση, ούτως ώστε το κράτος να μπορεί ανεμπόδιστο να εξασφαλίσει πλήρως την «καλή ζωή» στους πολίτες. Επομένως, οι κρίσεις αυτές συνέβαλλαν και στην επιδείνωση του δημογραφικού προβλήματος, το οποίο με τη σειρά του άσκησε περαιτέρω ασφυκτικές πιέσεις στο ασφαλιστικό σύστημα.

Επιπρόσθετα, η υγειονομική παιδική ένδεια εμφανίζεται στα παιδιά που υποφέρουν ταυτόχρονα και από άλλες στερήσεις (Διάγραμμα 8). Ειδικότερα τα παιδιά που δηλώνουν φτώχεια ως προς τη δημόσια υγεία ταυτόχρονα στερούνται μια κατάλληλη διατροφή σε ποιοτικούς και ποσοτικούς όρους (τρία γεύματα, φρούτα, γάλα, κρέας), επίσης διαβιούν σε κρύο σπίτι, με επικίνδυνη ή καθόλου θέρμανση, έχουν βιώσει παρατεταμένες περιόδους χωρίς ηλεκτροδότηση στο σπίτι τους, έχουν φιλοξενηθεί για μακροχρόνιες περιόδους μακριά από το σπίτι τους για σοβαρούς λόγους και οι κηδεμόνες τους έχουν βιώσει την ανεργία.

Ο παράγοντας της ανεργίας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη σχηματοποίηση αυτού του προφίλ των παιδιών (Διαγράμματα 8 και 9). Αποκαλύπτεται, όπως και στις ανωτέρω κατηγορίες, ότι και εδώ τα παιδιά αυτά ενδεχομένως αισθάνονται φτωχά ως προς τη δημόσια υγεία εξαιτίας της μη ικανοποιητικής ποιότητας αυτών. Πέραν τούτου όμως, καθώς το προφίλ αυτό των παιδιών υποδηλώνει γενικότερη οικονομική δυσχέρεια εξαιτίας της ανεργίας των κηδεμόνων τους, πιθανόν ακόμα και η συμμετοχή στα φάρμακα και στις εξετάσεις μέσω του ΕΟΠΠΥ να είναι απαγορευτική για αυτά τα παιδιά. Επομένως, αυτή η ομάδα παιδιών δεν εκφράζει μόνο την κοινωνική απαίτηση για καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών υγείας αλλά και εκείνη την απαίτηση για αμιγώς δωρεάν υγεία. Βεβαίως και οι ανωτέρω κατηγορίες παιδιών που δηλώνουν υγειονομική ένδεια ενδεχομένως να εκφράζουν την ανάγκη για εντελώς δωρεάν υγεία.

4.3. Προτάσεις πολιτικής για το Ασφαλιστικό και το Δημογραφικό

Από όλα τα ανωτέρω ευρήματα αποδεικνύεται ότι οι πρόσφατες κρίσεις που βασάνισαν τη χώρα μας επηρέασαν την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών της δωρεάν υγείας, ενώ επιπλέον τόσο αυτές οι κρίσεις όσο και το δημογραφικό πρόβλημα, το οποίο εντάθηκε περαιτέρω από αυτές, έχουν οδηγήσει το ασφαλιστικό σύστημα μεταξύ Συμπληγάδων Πετρών. Μέσα σε αυτή την ακραία συνθήκη αναζητήθηκε μια χρυσή τομή για την ταυτόχρονη διάσωση του ασφαλιστικού συστήματος και για την κοινωνική προστασία [άρθρο 38 του ν. 4865/2021 (ΦΕΚ 238/Α/04-12-2021) και Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 30268/30-05-2022 (ΦΕΚ 2673, Β', 31-05-2022)], ωστόσο ενδεχομένως θα μπορούσαν να εξεταστούν και άλλες εναλλακτικές προτάσεις όπως οι ακόλουθες (Λεριοπούλου, 2024· Leriou, 2024a,b):

1. Όλες οι ιατρικές πράξεις των παιδιών των ανωτέρω κατηγοριών που αντιμετωπίζουν υγειονομική ένδεια να γίνονται με πλήρη χρηματοδότηση από τον ΕΟΠΠΥ. Ειδικότερα η συμμετοχή των κηδεμόνων τους σε αυτές να είναι αμιγώς μηδενική. Επομένως, προτείνεται ότι θα μπορούσε να εξεταστεί η αμιγώς δωρεάν υγεία:
 - i. για τα παιδιά των ορεινών/νησιωτικών/αγροτικών περιοχών,
 - ii. για τα παιδιά που διαβιούν σε μονογονεϊκές οικογένειες,
 - iii. για τα παιδιά που διαβιούν σε πολύτεκνες οικογένειες,
 - iv. για τα παιδιά με προσφυγικό ή μεταναστευτικό υπόβαθρο,

- v. για τα παιδιά που και οι δύο κηδεμόνες τους είναι άνεργοι,
- vi. για τα παιδιά που κατοικούν στις περιφέρειες του Νότιου Αιγαίου, της Θεσσαλίας, των Ιονίων Νήσων και της Δυτικής Μακεδονίας,
- vii. και για εκείνα τα παιδιά που ενδεχομένως πληγούν οι περιοχές που κατοικούν στο μέλλον από φυσικές καταστροφές (πλημμύρες, φωτιές, κ.ά.).

Προκειμένου το ασφαλιστικό σύστημα να μην καταστεί ελλειμματικό από αυτή την επιπλέον υποχρέωση, θα μπορούσαν να εξεταστούν ως ενδεχόμενες λύσεις οι προτάσεις στη Λεριού (2024γ). Η ενδεχόμενη υιοθέτηση μιας τέτοιας πολιτικής αναμένεται να έχει θετικά αποτελέσματα και στη σχολική επίδοση των μαθητών των ανωτέρω κατηγοριών, εφόσον σύμφωνα με τους Kofinti et al. (2023) θα μπορούσε να μειώσει τις δαπάνες του νοικοκυριού για την υγεία και, κατά συνέπεια, να αυξήσει τις εκπαιδευτικές δαπάνες για τη βελτίωση των σχολικών επιδόσεων των παιδιών. Η βελτίωση αυτή συνεπάγεται την καλύτερη βιωσιμότητα του ασφαλιστικού συστήματος στο μέλλον.

2. Επίσης, θα μπορούσε να εξεταστεί η προληπτική (και προφανώς όχι κατασταλτική) εφαρμογή ενός προγράμματος συμμόρφωσης και ηθικής εντός των κόλπων του ΕΟΠΠΥ. Ως πρόγραμμα συμμόρφωσης και ηθικής νοείται ένα πρόγραμμα που έχει σχεδιαστεί για την πρόληψη και τον εντοπισμό μιας παραβατικής συμπεριφοράς και μπορεί να εφαρμοστεί σε συνταξιοδοτικά ταμεία και εν γένει σε φορείς κοινωνικής ασφάλισης (Λεριού, 2011, 2016· OIG, 2020). Η εφαρμογή προγραμμάτων συμμόρφωσης και ηθικής σε φορείς κοινωνικής ασφάλισης έχει συνδεθεί με την ενίσχυση της βιωσιμότητας των ασφαλιστικών συστημάτων (Bovens, 2007· OIG, 2020· OECD, 2020).
3. Επιπρόσθετα, θα μπορούσε να εξεταστεί η Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) 30268/30-05-2022 (ΦΕΚ 2673, Β', 31-05-2022), μέσω της οποίας για όλα τα παιδιά (έως 18 ετών) προβλέπεται η δυνατότητα συνταγογράφησης φαρμάκων, θεραπευτικών πράξεων και διαγνωστικών εξετάσεων από όλους τους πιστοποιημένους στο Σύστημα Ηλεκτρονικής Συνταγογράφησης (Σ.Η.Σ.) ιατρούς, να επεκταθεί για να συμπεριλάβει και όλους τους νέους έως μία συγκεκριμένη ηλικία.
4. Για να ανασάνει το ασφαλιστικό σύστημα, θα πρέπει πρωτίστως να αντιμετωπιστεί το δημογραφικό πρόβλημα. Φαίνεται παραπάνω ότι η βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών της δημόσιας υγείας δε θα περιορίσει μόνο την παι-

δική υγειονομική ένδεια, αλλά θα θεραπεύσει και το δημογραφικό πρόβλημα. Συντονισμένες προσπάθειες ως προς αυτό, όπως αυτές που περιγράφονται στα ανωτέρω, κρίνονται ως σκόπιμες προκειμένου να αντιμετωπιστεί το Δημογραφικό και μέσω αυτού να εξυγιανθεί το Ασφαλιστικό.

Συμπερασματικά, η κοινωνική ανάγκη για μεγαλύτερη απρόσκοπτη πρόσβαση σε δωρεάν υπηρεσίες υγείας καλής ποιότητας ήταν από πάντα, όλα τα χρόνια, παρούσα στη χώρα μας. Σήμερα η ανάγκη αυτή μοιάζει να γίνεται επιτακτικότερη εξαιτίας της νέας υποχρέωσης που έχει η χώρα υπό το πρίσμα της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί. Οι ανωτέρω προτάσεις πολιτικής για το ασφαλιστικό σύστημα (από τη σκοπιά της παροχής υπηρεσιών υγείας) υλοποιούνται σε αυτό το πλαίσιο υποχρέωσης, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η παιδική υγειονομική ένδεια.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Γιαννόπουλος, Κ. & Λεριού, Ε. (2023). «Σχολικός εκφοβισμός στην Ελλάδα και φτώχεια: Ευρήματα από την εφαρμογή ενός νέου μοντέλου καταγραφής για το 2022- 2023». *Οικονομικές Εξελιξιές* (ΚΕΠΕ), τεύχος 52, σσ. 61-77. <https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2023/11/sxolikos-ekfovismos-stin-ellada-kai-ftwxia-evrimata-apo-tin-efarmogi-enos-neou-montelou-katagrafis-gia-to-2022-2023.pdf>

Ζολώτας, Ε. Ξενοφών (1982). *Οικονομική Μεγέθυνση και Φθίνουσα Κοινωνική Ευημερία*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος, *Αρχείο Μελετών και Ομιλιών* 47.

Λεριού, Ε. (2011). *Καταχρηστική εκμετάλλευση συλλογικής δεσπόζουσας θέσης, συμφωνίες και εναρμονισμένες πρακτικές των επιχειρήσεων: ανάλυση και τρόποι αντιμετώπισής τους*. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. <https://beta-pandemos.panteion.gr/handle/123456789/14892>

Λεριού, Ε. (2016). *Ανάλυση των παραγόντων προσδιορισμού της κοινωνικής ευημερίας με την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου πλαισίου λήψης αποφάσεων*. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα. <https://doi.org/10.12681/eadd/39270>

Λεριού, Ε. (2023). «Ενεργειακή Φτώχεια και Παιδικές Ανισότητες: Ευρήματα του C.W. SMILE για το 2010-2022». *Διάλογοι στη Δημόσια Διοίκηση*, Vol.4, pp. 75-93. https://ddd-pubadmin.panteion.gr/assets/files/dialogoi_04.pdf?fbclid=IwAR3mA0ljx3ymGsONnLBIMFzJpg7pgys2zOnVWwvsfU7__68k1nmfP7sGilno

Λεριού, Ε. (2024α). «Τα επιδόματα συγκράτησαν σταθερή την παιδική φτώχεια;». ΚΕΠΕ, *Αναλύσεις Επικαιρότητας*, 2/2024. https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2024/04/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82_2-2024.pdf

Λεριού, Ε. (2024β). «Η πολυδιάστατη παιδική φτώχεια στην Ελλάδα: Εμπειρικά ευρήματα από τη διαχρονική εφαρμογή ενός

νέου σύνθετου δείκτη για την περίοδο 2010-2023». *Οικονομικές Εξελίξεις (ΚΕΠΕ)*, τεύχος 54, σσ. 60-68. <https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2024/07/54.3.3.pdf>

Λεριού, Ε. (2024γ). «Τα Δικαιώματα του Παιδιού, Υγειονομική Ένδεια, Δημογραφικό και Ασφαλιστικό» ΚΕΠΕ. *Αναλύσεις Επιχειρήσεων*, 9/2024. https://www.kepe.gr/wp-content/uploads/2024/11/%CE%91%CE%BD%CE%B1%CE%BB%CF%8D%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82_%CE%95%CF%80%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9%CF%81%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%82_9-2024.pdf

Λιανός, Π., Θεόδωρος (2012). *Η Πολιτική Οικονομία του Αριστοτέλη*, Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

Χαμόγελο του Παιδιού (2024α). «Έρευνα bullying 2024». https://hamogelo-my.sharepoint.com/:f:/g/personal/danaekastani_hamogelo_gr/EtMHyIH-HU1Kse9CExrqGKQBuvnC8t0VeHFmyf1k1pT5ew?e=BX2U5E. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2024.

Χαμόγελο του Παιδιού (2024β). «Πανελλαδική έρευνα για το bullying». Δημοσιογραφικό Άρθρο από το Πρώτο Θέμα. <https://www.protothema.gr/greece/article/1476251/panelladiki-ereuna-gia-to-bullying-oso-auxanetai-i-ftoheia-toso-auxanetai-o-sholikos-ekfonismos/>. Ανακτήθηκε στις 15 Απριλίου 2024.

Ξενογλώσση

Abbas, S.J. & Iqbal, A. (2024). Multidimensional Child Poverty and Spatial Interdependencies in Punjab, Pakistan. *Child Indicators Research*, 17, 1715–1740. <https://doi.org/10.1007/s12187-024-10137-2>

Aristotle (1926). *The "art" of rhetoric* (J. H. Freese, Trans.). Harvard University Press.

Aristotle (1932). *Politics* (H. Rackham, Trans.). Harvard University Press.

Aristotle (1934). *Nicomachean ethics* (H. Rackham, Trans.). Harvard University Press.

Aristotle (1952). *The Athenian constitution, the Eudemean ethics, on virtues and vices* (H. Rackham, Trans.). Harvard University Press.

Aymerich, M., Cladellas, R., Castelló, A. et al. (2021). The Evolution of Life Satisfaction Throughout Childhood and Adolescence: Differences in Young People's Evaluations According to Age and Gender. *Child Indicators Research*, 14, 2347–2369. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09846-9>

Benassi, F. & Salvati, L. (2019). Economic downturns and compositional effects in regional population structures by age: a multi-temporal analysis in Greek regions, 1981–2017. *Quality and Quantity*, 53, 2611–2633. <https://doi.org/10.1007/s11135-019-00875-9>

Borualogo, I. S. & Casas, F. (2021). Subjective well-being of bullied children in Indonesia. *Applied Research Quality Life*, 16, 753–773. <https://doi.org/10.1007/s11482-019-09778-1>

Bovens, M. (2007). Analysing and Assessing Accountability: A Conceptual Framework. *European Law Journal*, 13(4), 447-468. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0386.2007.00378.x>

Caqueo-Urizar, A., Atencio, D., Urzúa, A. et al. (2022). Integration, Social Competence and Life Satisfaction: the Mediating Effect of Resilience and Self-Esteem in Adolescents. *Child Indicators Research*, 15, 617–629. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09907-z>

Casas, F., Bello, A., González, M., & Aligué, M. (2013). Children's subjective well-being measured using a composite index: What impacts Spanish first-year secondary education students' subjective well-being? *Child Indicators Research*, 6(3), 433–460. doi:10.1007/s12187-013-9182-x

Casas, F. & González-Carrasco, M. (2021). Satisfaction with meaning in life: A metric with strong correlations to the hedonic and eudaimonic well-being of adolescents. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09826-z>

Dinisman, T., Montserrat, C., & Casas, F. (2012). The subjective well-being of Spanish adolescents: Variations according to different living arrangements. *Children and Youth Services Review*, 34(12), 2374–2380. doi:10.1016/j.childyouth.2012.09.005

Edgeworth, F. Y. (1881). *Mathematical physics*. London: Kegan Paul & Co.

Glass, J. & Waldrep, C.E. (2023). Child Allowances and Work-Family Reconciliation Policies: What Best Reduces Child Poverty and Gender Inequality While Enabling Desired Fertility? *Population Research and Policy Review*, 42, (82). <https://doi.org/10.1007/s11113-023-09823-w>

Gierczyk, M., Charzyńska, E., Dobosz, D., Hetmańczyk, H., & Jarosz, E. (2022). Subjective Well-Being of Primary and Secondary School Students During the COVID-19 Pandemic: A Latent Profile Analysis. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09952-2>

Goldan, J., Nusser, L., & Gebel, M. (2022). School-related Subjective Well-being of Children with and without Special Educational Needs in Inclusive Classrooms. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09914-8>

Gross-Manos, D. & Bradshaw, J. (2022). The Association Between the Material Well-Being and the Subjective Well-Being of Children in 35 Countries. *Child Indicators*, 15, 1–33. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09860-x>

Guhn, M., Schonert-Reichl, K. A., Gadermann, A. M., Marriott, D., Pedrini, L., Hymel, S., & Hertzman, C. (2012). Well-being in middle childhood: An assets-based population-level research-to-action project. *Child Indicators Research*, 5(2), 393–418. doi:10.1007/s12187-012-9136-8

Herd, S.M. (2022). Synthesising Hedonic and Eudaimonic Approaches: A Culturally Responsive Four-Factor Model of Aggregate Subjective Well-Being for Hong Kong Children. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09901-5>

Huebner, E. S. & Furlong, M. (2016). Measuring students' well-being. Στο S. M. Suldo (Ed.), *Promoting student happiness: Positive psychology interventions in schools*. New York: Guilford Publications.

Jiang, C., Ren, Q., Jiang, S., Wang, L., Dong, L., & Wang, M. (2021). Association Between Objective and Subjective Deprivation and Health-Related Quality of Life Among Chinese Adolescents: Hope as a Moderator. *Child Indicators Research*, 14, 2417–2432. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09851-y>

Kaya, M. & Erdem, C. (2021). Students' well-being and academic achievement: A meta-analysis study. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09821-4>

Kofinti, R.E., Baako-Amponsah, J., & Danso, P. (2023). Household National Health Insurance Subscription and Learning Outcomes of

- Poor Children in Ghana. *Child Indicators Research* 16, 357–394. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09980-y>
- Leriu, E. (2015). Comparison of the neoclassical school of welfare and the school of new welfare economics. *Archives of Economic History*, 27(2), 37–46. ISSN 1108–7005
- Leriu, E. (2019). The child poverty factor as a constraint in a model of overall welfare: The case of Greece. *Social Cohesion and Development*, 14(1), 21–31. ISSN 1790-9368. <https://doi.org/10.12681/scad.25764>
- Leriu, E. (2022). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round Four. *Child Indicators Research*, 15, 1967–2011. <https://doi.org/10.1007/s12187-022-09957-x>
- Leriu, E. (2023a). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round Five. *Child Indicators Research*, 16, 1395–1451. <https://doi.org/10.1007/s12187-023-10030-4>
- Leriu, E. (2023b). School bullying as a determinant of general child well-being. *Mimeo*
- Leriu, E. (2023c). (The Smile of the Child). “Understanding and Measuring Child Well-Being in Greece: Empirical Findings for 2022-2023”, Presentation at 21st ISQOLS ANNUAL CONFERENCE: “Towards a People-First Economy: A World to Win”, Erasmus University Rotterdam, Netherlands, 21-26 August 2023. (DOI: <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.28018.07361/1>)
- Leriu, E. (2023d). (The Smile of the Child). “Energy Poverty and Children’s Inequalities: Empirical Findings for 2010-2023”, Presentation at 21st ISQOLS ANNUAL CONFERENCE: “Towards a People-First Economy: A World to Win”, Erasmus University Rotterdam, Netherlands, 21-26 August 2023. (DOI: <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.25920.92160/1>)
- Leriu, E. (2023e). Understanding and measuring child well-being in Greece, findings of C.W.-SMILE tool: Round one. *Mimeo*.
- Leriu, E. (2023f). Energy Poverty and Children’s Inequalities: Round six of C.W.-SMILE tool. *Mimeo*
- Leriu, E. (2023g). Understanding and measuring child well-being in Attica, findings of C.W.-SMILE tool: Rounds six and seven. *Mimeo*.
- Leriu, E. (2024a). Understanding and measuring child well-being in Greece, findings of C.W.-SMILE tool: Round two. *Mimeo*.
- Leriu, E. (2024b). (KEPE). “Child Well-being in Greece: Empirical Findings of C.W.-SMILE’s tool during 2023–2024 and Proposed Policies in the light of the Demographic and Social Insurance”, Presentation at 22nd Conference of the International Society for Quality-of-Life Studies: “Human Happiness and Wellbeing in an Uncertain World”, Sabah International Convention Centre, Kota Kinabalu, Malaysia, 28 June, 2024. (DOI: 10.13140/RG.2.2.20957.22243)
- Leriu, E. (2024c). (KEPE). “Child Well-being in Greece: Empirical Findings of C.W.-SMILE’s tool during 2023–2024 and Proposed Policies in the light of the Demographic and Social Insurance”, Presentation at 22nd Conference of the International Society for Quality-of-Life Studies: “Human Happiness and Wellbeing in an Uncertain World”, Sabah International Convention Centre, Kota Kinabalu, Malaysia, 28 June, 2024. (DOI: 10.13140/RG.2.2.20957.22243)
- Leriu, E. & Tasopoulos, A. (2015–2016). Pigou Proposals for Maximizing General Welfare: Timeless Application in the Hellenic Economy and Results under the Perspective of the Current Economic Crisis. *Statistical Review, Journal of the Greek Statistical Association*, Vol.: 11–12, 130–141. ISSN: 1791–1745 (Economic Policy: Special issue in honor of Professor Ioannis Vavouras).
- Leriu, E. & Tasopoulos, A. (2016). “Training an index of child poverty”, *Presentation at World Conference on Poverty’s Causes and Consequences in the Urban Developing World*, Poverty and Development Research Center, University of Jyväskylä, Finland, 4 August 2016.
- Leriu, E., Kazani, A., Kollias, A., & Paraskevopoulou, C. (2021). Understanding and measuring child well-being in the region of Attica, Greece: Round one. *Child Indicators Research*, 14, 1–51. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09770-4>
- Leriu, E., Kollias, A. & Anastasopoulou, A. (2022a). Understanding and Measuring Child Well-Being in the Region of Attica, Greece: Round Two. *Child Indicators Research*, 15, 315–347. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09863-8>
- Leriu, E., Kollias, A., Anastasopoulou, A., & Katranis, A. (2022b). Understanding and Measuring Child Well-Being in the Region of Attica, Greece: Round Three. *Child Indicators Research*, 15, 1295–1311. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09910-4>
- Leto, I. V., Loginova, S. V., Varshal, A., & Slobodskaya, H. R. (2021). Interactions between family environment and personality in the prediction of child life satisfaction. *Child Indicators Research*, 14, 1345–1363. <https://doi.org/10.1007/s12187-020-09798-6>
- Little, I. M. D. (1949). The foundations of welfare economics. *Oxford Economic Papers*, 1(2), 227–246.
- Little, I. M. D. (1950). *A critique of welfare economics*. Clarendon Press.
- Llosada-Gistau, J., Montserrat, C., & Casas, F. (2015). The subjective well-being of adolescents in residential care compared to that of the general population. *Children and Youth Services Review*, 52, 150–157. doi:10.1016/j.childyouth.2014.11.007
- McDonald, P. (2006). Low fertility and the state: The efficacy of policy. *Population and Development Review*, 32(3), 485-510. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2006.00134.x>
- Michalos, A. C. (1978). *Foundations of Decision-making*. Ottawa: Canadian Library of Philosophy.
- Michalos, A. C. (2015). Ancient views on the quality of life. Στο *Ancient views on the quality of life* (pp. 1–90). Springer. ISBN: 978-3-319-16525-7. DOI: 10.1007/978-3-319-16525-7_1
- Michalos, A. C. (2017). *How good policies and business ethics enhance good quality of life. The selected works of Alex C. Michalos*. Springer. <http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-50724-8>
- Michalos, A. C., Creech, H., Swayze, N., Kahlke, M. P., Buckler, C., & Rempel, K. (2012). Measuring knowledge, attitudes and behaviours concerning sustainable development among tenth grade students in Manitoba. *Social Indicators Research*, 106(2), 213–238. doi:10.1007/s11205-011-9809-6
- Montserrat, C., Casas, F., & Moura, J. F. (2015). Children’s subjective well-being in disadvantaged situations. Στο *Theoretical and empirical insights into child and family poverty* (pp. 111–126). Springer. doi:10.1007/978-3-319-17506-5_7
- Montserrat, C., Dinisman, T., Bălăţescu, S., Grigoraş, B. A., & Casas, F. (2015). The effect of critical changes and gender on adolescents’

- subjective well-being: Comparisons across 8 Countries. *Child Indicators Research*, 8(1), 111–131. doi:10.1007/s12187-014-9288-9
- Moreira, A. L., Yunes, M. Á. M., Nascimento, C. R. R., & Bedin L. M. (2021). Children's subjective well-being, peer relationships and resilience: An integrative literature review. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09843-y>
- Moreira, A.L., Sarriera, J.C., Martins, L.F., Bedin, L.M., Yunes, M.Á.M., Cassarino-Perez, L., & Zibetti, M.R. (2022). Psychometric Properties of Children's Subjective Well-Being Scales: a Multigroup Study Investigating School Type, Gender, Age and Region of Children in the South and Southeast Regions of Brazil. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09909-x>
- OECD (2020). *OECD Public Integrity Handbook*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en>.
- OECD (2024). *Education at a Glance 2024: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/c00cad36-en>.
- OECD/European Commission (2024). *Health at a Glance: Europe 2024: State of Health in the EU Cycle*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/b3704e14-en>
- OIG (2020). *The Social Security Administration's Compliance with the Improper Payments Elimination and Recovery Improvement Act of 2012 in the Fiscal Year 2019*. Agency Financial Report (A-15-19-50842). <https://oig.ssa.gov/audit-reports/2020-05-15-audits-and-investigations-audit-reports-A-15-19-50842/>
- Plato (1925). *The Statesman, Philebus, Ion* (H. N. Fowler & W. R. M. Lamb, Trans.). Harvard University Press.
- Plato (1926). *Laws Books VII–XII* (R. G. Bury, Trans.). Harvard University Press.
- Pigou, A. C. (1920). *The economics of welfare*. McMillan and Co.
- Rodriguez de la Vega, L. (2014). Quality of life and child subjective well-being in Spain by Ferrán Casas and Armando Bello (coordinators). *Applied Research Quality Life*, 9, 133–134. <https://doi.org/10.1007/s11482-013-9285-z>
- Savahl, S., Casas, F., & Adams, S. (2017). Children's subjective well-being: Multi-group analysis among a sample of children from two socio-economic status groups in the Western Cape, South Africa. *Child Indicators Research*, 10(2), 473–488. doi:10.1007/s12187-016-9392-0
- Savahl S., Casas, F., & Adams, S. (2021). The Structure of children's subjective well-being. *Frontiers in Psychology*. 12:650691. doi:10.3389/fpsyg.2021.650691
- Schonert-Reichl, K. A., Rowcliffe, P., Jaramillo, A., Foulkes, K., Thomson, K., & Goessling, K. (2011). *Middle childhood inside and out: The psychological and social worlds of Canadian children ages 9–12, Full report*. Vancouver.
- Schonert-Reichl, K. A., Guhn, M., Gadermann, A. M., Hymel, S., Sweiss, L., & Hertzman, C. (2013). Development and validation of the Middle Years Development Instrument (MDI): Assessing children's well-being and assets across multiple contexts. *Social Indicators Research*, 114(2), 345–369. doi:10.1007/s11205-012-0149-y
- Schutz, F.F., Sarriera, J.C., & Bedin, L.M. (2022). Subjective Well-being of Brazilian Children Over Time: Comparing Children's Worlds 1st and 3rd Wave of 10 and 12-year-olds Samples. *Child Indicators Research*. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09908-y>
- Scitovsky, T. (1941). A note on welfare propositions in economics. *The Review of Economic Studies*, 9(1), 77–88
- Scitovsky, T. (1951). The state of welfare economics. *The American Economic Review*, 41(3), 303–315
- Sen, A. (1987). *On ethics and economics*. Basil Blackwell.
- Skidelsky, R. (2010). *Keynes: The return of the master*. Public Affairs.
- Smith, A. (1759). *The theory of moral sentiments*. Oxford University Press.
- Sobot, A. (2023). Economic uncertainty as a circumstance of decision making about parenthood and childbearing: researches and policies. *Temida*, 26 (3) 411-433. <https://doiserbia.nb.rs/Article.aspx?ID=1450-66372303411S>
- Tasopoulos, A. & Leriou, E. (2014). A new multidimensional model of ethics educational impact on welfare. *Journal of Neural, Parallel and Scientific Computations*, 22(4), 595–608. ISSN 1061–5369.
- Tonon, G. & Mikkelsen, C. (2022). Childhood Geography: a study about Children's Satisfaction with Housing in Buenos Aires Province, Argentina. *Child Indicators Research*, 15, 399–414. <https://doi.org/10.1007/s12187-021-09893-2>
- Viñas, F., Casas, F., Abreu, D. P., Alcantara, S. C., & Montserrat, C. (2019). Social disadvantage, subjective well-being and coping strategies in childhood: The case of Northeastern Brazil. *Children and Youth Services Review*, 97, 14–21. doi:10.1016/j.childyouth.2017.06.012
- Xu, W., Li, Z., Wang, Y. et al. (2024). Public Health and Children's Subjective Well-Being. *Child Indicators Research* 17, 1471–1493. <https://doi.org/10.1007/s12187-024-10125-6>
- Wang, S. & Dong, H. (2024). Flexible Working Arrangements and Fertility Intentions: A Survey Experiment in Singapore. *European Journal of Population*, 40, 33. <https://doi.org/10.1007/s10680-024-09719-1>

Πρόσφατες Μελέτες και Εκθέσεις που έχουν εκδοθεί από το ΚΕΠΕ

ΜΕΛΕΤΕΣ

- No 85 Κ. Πασσά, *Ζητήματα παραγωγικότητας στην ελληνική οικονομία: Κοινωνικοί προσδιοριστικοί παράγοντες*. Αθήνα, 2024.
- No 84 Κ. Λοΐζου, *Οι διαστάσεις του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων και η ελληνική περίπτωση κατά την περίοδο 2002Q4-2019Q1*. Αθήνα, 2022.
- No 83 Ε. Αθανασίου, Α. Κώτση και Ε. Ι. Νίτση, *Εξαγωγές αγαθών της Ελλάδας: Επιδόσεις, εξειδίκευση και διαφοροποίηση*. Αθήνα, 2022.
- No 82 Τ. Tsekeris and S. Papaioannou, *Agglomeration economies and productivity in the EU regions*. Athens 2021.
- No 81 Αικ. Τσούμα, Ι. Κουντούρη, Φ. Οικονόμου, Γ. Παναγόπουλου και Γ. Σκίντζη, *Ειδικοί φόροι κατανάλωσης στα καπνικά προϊόντα και τα αλκοολούχα ποτά στην Ελλάδα: Έσοδα και ελαστικότητες*. Αθήνα, 2020.
- No 80 Ι. Κωνσταντακοπούλου, Τ. Μαγδαληνού και Γ. Σκίντζη, *Διερεύνηση του εξωτερικού εμπορίου και της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών των χωρών της Ευρωζώνης*. Αθήνα, 2019.
- No 79 Φ. Οικονόμου, Χ. Τριαντόπουλου, *Οικονομική κρίση και καταθέσεις: Ελλάδα και Νότιος Ευρώπη*. Αθήνα, 2018.
- No 78 S. Papaioannou, Τ. Tsekeris and Ch. Tassis, *Regional and sectoral efficiency of the Greek economy: Measurement and determinants*. Athens, 2017.
- No 77 Ι. Reziti, *Non-linear adjustment in the Greek milk market*. Athens, 2016.
- No 76 Ι. Κωνσταντακοπούλου, *Ανάλυση του ελληνικού εξωτερικού εμπορίου: Κλαδική ανάλυση, συγκριτικά πλεονεκτήματα, εξαγωγές και οικονομική ανάπτυξη, 2000-2014*. Αθήνα, 2015.
- No 75 Τζ. Καβουνίδη, Ι. Χολέζα, *Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας*. Αθήνα, 2013.
- No 74 Σ. Παπαϊωάννου, *Οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα: Τάσεις και μεσοπρόθεσμες προοπτικές*. Αθήνα, 2013.
- No 73 Ε. Α. Kaditi, *Analysis of the Greek food supply chain*. Athens, 2012.
- No 72 Θ. Π. Λιανού, Τ. Καβουνίδη, *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα*. Αθήνα, 2012.
- No 71 Α. Koutroulis, *Finance and economic growth: The case of Greece 1960-2005*. Athens, 2011.
- No 70 Τ. Tsekeris, *Travel consumption and market competition in Greece*. Athens, 2010.
- No 69 Ι. Ρεζίτη, *Η διαδικασία μετακύλισης τιμής στον ελληνικό αγροδιατροφικό τομέα: Η περίπτωση των οπωροκηπευτικών*. Αθήνα, 2010.
- No 68 Κ. Αθανασούλη, *Η επαγγελματική μετάβαση των πτυχιούχων των Φιλοσοφικών Σχολών*. Αθήνα, 2010.
- No 67 Κ. Ευστρατόγλου, *Αξιολόγηση της επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων στην Ελλάδα*. Αθήνα, 2009.
- No 66 Ρ. Ι. Κ. Prodromidis, *The spatial distribution of male and female employment and unemployment in Greece*. Athens, 2008.
- No 65 Γ. Παναγόπουλου, *Βασιλεία II: Περιγραφή και Συνέπειες για το Τραπεζικό Σύστημα*. Αθήνα, 2008.
- No 64 Μ. G. Arghyrou, *The effects of the accession of Greece to the EMU: Initial estimates and future prospects*. Athens, 2006.
- No 63 Ρ. Ι. Κ. Prodromidis, *A regional analysis of declared incomes in Greece*. Athens, 2006.

- No 62 Σ. Σπαθή, *Σύγκριση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών μεταφορών στις γραμμές εσωτερικού. Οικονομική εκτίμηση της ζήτησης*. Αθήνα, 2005.
- No 61 Κ. Ν. Κανελλόπουλου σε συνεργασία Π. Παπακωνσταντίνου, *Οικονομικές διαστάσεις της κατάρτισης ενηλίκων*. Αθήνα, 2005.
- No 60 Θ. Τερροβίτη, *Παραγωγή και χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην Ελλάδα: Σημασία και επιπτώσεις*. Αθήνα, 2005.
- No 59 Αν. Λαμπροπούλου, *Η ελληνική γεωργία στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον*. Αθήνα, 2005.
- No 58 Μ. Ραπορούλου, *Technological change and corporate strategy in the Greek banking industry*. Athens, 2005.
- No 57 Σ. Χανδρινού, σε συνεργασία Κ. Αλτίνογλου και Α. Πεπέ, *Εξέλιξη των ΜΜΕ στη χώρα μας: Εκτίμηση και σύγκριση της αποδοτικότητας και ευελιξίας των ΜΜΕ και των μεγάλων μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων*. Αθήνα, 2005.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- No 83 *Βραχυχρόνια μίσθωση ακινήτων στην Ελλάδα*, των Ε. Αθανασίου και Α. Κώτση. Αθήνα, 2022.
- No 82 *Η επίδραση του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην ανισότητα και φτώχεια στην Ελλάδα και στην ΕΕ*, του Β. Μισσού. Αθήνα, 2021.
- No 81 *Τεχνολογίες Πληροφόρησης και Επικοινωνίας και ηλεκτρονικό εμπόριο στην Ελλάδα*, των Α. Κοντόλαιμου, Ε. Κόρρα και Γ. Σκίντζη. Αθήνα, 2021.
- No 80 *Ελληνική μεταποίηση: Εξελίξεις, προοπτικές και προκλήσεις πολιτικής*, των Α. Κουτρούλη (συντονιστή), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Α. Κώτση και Ι. Χολέζα. Αθήνα, 2018.
- No 79 *Εξελίξεις και προοπτικές της ναυπηγικής βιομηχανίας*, των Ε. Αθανασίου και Α. Κουτρούλη. Αθήνα, 2018.
- No 78 *Αξιολόγηση επιλεγμένων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που αφορούν στον ανταγωνισμό και οι επιπτώσεις τους σε βασικά οικονομικά μεγέθη*, των Ρ. Καραγιάννη, Α. Κώτση (συντονιστριών), Ε. Αθανασίου, Ε.Ι. Νίτση, Ι. Χολέζα. Αθήνα, 2017.
- No 77 *Ο πολιτισμικός και ο θρησκευτικός τουρισμός ως συνιστώσες του εθνικού τουριστικού προϊόντος*, των Ν. Βαγιονή και Σ. Σκούλτσου. Αθήνα, 2016.
- No 76 *The emigration of Greeks and diaspora engagement policies for economic development*, by J. Cavounidis. Athens, 2016.
- No 75 *General Government Spending Review, 2013-2016: An analysis framework for Future Spending Reviews in Greece*, by Y. Monogios, E. I. Nitsi (coordinators), J. N. Anastassakou, I. Cholezas, N. C. Kanellopoulos, R. Karagiannis, I. Konstantakopoulou, V. Lychnaras and Th. Tsekeris. Athens, 2016.
- No 74 *Εμπορευματικές μεταφορές και ανάπτυξη διεθνών εφοδιαστικών κόμβων στην Ελλάδα*, του Θ. Τσέκερη. Αθήνα, 2016.
- No 73 *Αποτίμηση της απελευθέρωσης σε είκοσι επιλεγμένα επαγγέλματα*, των Α. Κώτση (συντονίστριας), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Ρ. Καραγιάννη και Ι. Κατσελίδη. Αθήνα, 2016.
- No 72 *Προτάσεις για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην Ελλάδα*, του Β. Καφούρου. Αθήνα, 2015.
- No 71 *Βαθμός απελευθέρωσης των επαγγελματιών και αναμενόμενες επιπτώσεις*, των Α. Κώτση (συντονίστριας), Ε. Αθανασίου, Ν.Κ. Κανελλόπουλου, Ρ. Καραγιάννη, Σ. Παπαϊωάννου και Ι. Κατσελίδη. Αθήνα, 2015.
- No 70 *The economies of the Western Balkans: Transition, growth and prospects for EU Accession*, by R. Panagiotou. Athens, 2012.

- No 69 *Η εξίσωση των ορίων συνταξιοδότησης των γυναικών προς τα αντίστοιχα των ανδρών: Σημασία και επιπτώσεις*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού, Α. Κώτση. Αθήνα, 2012.
- No 68 *Αεροπορικές μεταφορές και αεροδρόμια στην Ελλάδα: Σύγχρονες εξελίξεις, οικονομική σημασία και αποδοτικότητα*, των Θ. Τσέκερη και Κ. Βογιατζόγλου. Αθήνα, 2011.
- No 67 *Συνθήκες αγοράς και ανταγωνισμός στην ελληνική οικονομία*, Μελετητικής Ομάδας ΚΕΠΕ, επιμέλεια Κ. Κανελλόπουλος. Αθήνα, 2011.
- No 66 *Ξενοδοχεία πολυτελείας στην Ελλάδα: Δυναμική και αναπτυξιακές δυνατότητες*, των Ν. Βαγιονή, Ε. Κασιμάτη, Β. Καφούρου. Αθήνα, 2011.
- No 65 *Αγορά εργασίας: Εξελίξεις και αρχές πολιτικής*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου, Κ. Αθανασούλη, Κ. Ευστρατόγλου, Γ. Παναγόπουλου, Π. Παπακωνσταντίνου, Π.Κ. Προδρομίδη. Αθήνα, 2010.
- No 64 *Μισθός, συντάξιμος χρόνος και συνθήκες εργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου και Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2010.
- No 63 *Μεταφορές και Οικονομία: Συμβολή, τάσεις και προοπτικές στην Ελλάδα με έμφαση στις χερσαίες μεταφορές*, των Θ. Τσέκερη και Αικ. Τσούμα. Αθήνα, 2010.
- No 62 *Η Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία*, των Σ. Σπαθή, Σ. Καραγιάννη, Ν. Γεωργικόπουλου. Αθήνα, 2010.
- No 61 *Το κοινωνικό κεφάλαιο στην Ελλάδα*, του Η. Πούπου. Αθήνα, 2010.
- No 60 *Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα*, των Ε. Καδίτη και Ε. Νίτση. Αθήνα, 2010.
- No 59 *Size, profile and labour market analysis of immigration in Greece*, by K. Kanellopoulos, M. Gregou and A. Petralias. Athens, 2009.
- No 58 *Η εξέλιξη και προβληματισμός για την βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος*, της Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2009.
- No 57 *Οικονομική και δημογραφική βιωσιμότητα του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση. Αθήνα, 2009.
- No 56 *Πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις: Εμπόριο υπηρεσιών*, του Β. Νότη. Αθήνα, 2008.
- No 55 *FYROM's transition: From Yugoslavia to the European Union?*, by R. Panagiotou. Athens, 2008.
- No 54 *Αναπτυξιακή διαδικασία και μακροχρονιότερες εξελίξεις στην οικονομική συμπεριφορά και στις οικονομικές συνθήκες*, του Λ. Αθανασίου. Αθήνα, 2007.
- No 53 *Τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο: Μια συγκριτική ανάλυση*, των Ν. Βαγιονή και Β. Καφούρου. Αθήνα, 2007.
- No 52 *Χρηματοδότηση και ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων*, του Κλ. Β. Ευστρατόγλου. Αθήνα, 2007.
- No 51 *Ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα: Τάσεις και προοπτικές*, του Νικηφ. Μανωλά. Αθήνα, 2007.
- No 50 *Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην ΕΕ-15 και δυνατότητες εφαρμογής του στην Ελλάδα*, των Αθ. Θ. Μπαλφούσια και Κ. Ν. Κωτσή. Αθήνα, 2007.
- No 49 *Αγροτικό εμπόριο Ελλάδας-Βαλκανικών χωρών: Συγκριτικό πλεονέκτημα και ανταγωνιστικότητα*, του Π. Παρασκευαΐδη. Αθήνα, 2006.
- No 48 *Η επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα: Εξελίξεις και προοπτικές*, του Κ. Κάρμα. Αθήνα, 2006.
- No 47 *Μέθοδοι και στρατηγικές αναδιάρθρωσης και ιδιωτικοποίησης του σιδηροδρόμου και των λιμένων Πειραιώς και Θεσσαλονίκης*, του Δ. Θ. Αθανασακόπουλου. Αθήνα, 2006.
- No 46 *Η ελληνική γεωργία ενώπιον των νέων συνθηκών και θεσμικού πλαισίου*, της Κ. Παχάκη, σε συνεργασία Π. Τονικίδου. Αθήνα, 2006.
- No 45 *Europe and the international economic environment in 2005: Recent developments and outlook*, by S. Savva-Balfoussia, E. Athanassiou, S. Karagiannis and A. Tsouma. Athens, 2006.

- No 44 *Ο συστημικός μετασχηματισμός των βαλκανικών χωρών και οι εξελίξεις στις οικονομικές ανταλλαγές με την Ελλάδα, των Ν. Βαγιονή, Β. Καφούρου και Ε. Παναγιώτου. Αθήνα, 2005.*
- No 43 *Εξελίξεις στην αγορά κατοικιών, της Στ. Χειμωνίτη-Τερροβίτη. Αθήνα, 2005.*

Οικονομικές εξελίξεις

